

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

SÜLEYMAN ÇELEBİ’NİN VESÎLETÜ’N-NECÂT
ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR SÖZ DİZİMİ
İNCELEMESİ

Süleyman ALTINER

2501050138

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hatice TÖREN

İstanbul 2008

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM Dalında 2501050138 numaralı SÜLEYMAN ALTINER'İN hazırladığı "SÜLEYMAN ÇELEBİ'NİN VESİLETÜ'N- NECAT ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ" konulu YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 28.11.2008 CUMA günü Saat:09:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezininne* OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. MUSTAFA ÖZKAN	Kabul	M. Özkan
PROF. DR. MUHAMMET YELTEN	Kabul	M. Yelten
PROF. DR. MUSA DUMAN	Kabul	M. Duman
PROF. DR. HAYATİ DEVELİ	Kabul	H. Develi
DOÇ. DR. HATİCE TÖREN	Kabul	H. Tören

ÖZ

Bu tezde, Süleyman Çelebi'nin Türk edebiyatının dinsel şiir alanındaki en beğenilen, en sevilen ve en çok okunan Vesîletü'n-Necât (Mevlid) adlı eseri söz dizimi yönünden incelenmiştir. Bu çalışma, XV. yüzyıl Türk edebiyatının kelime gruplarının ve cümle türlerinin çeşitliliğinin tespitine katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Söz dizimi, cümle yapılarını ve kelime gruplarını inceleyen dil bilgisi bölümüdür. Kelime grupları ve cümleler farklı bölümlerde ele alınıp değerlendirilmiştir. Kelime grupları, hem yapılarına göre hem de kullanılışlarına göre incelenmiştir. Bunun yanında kelime gruplarının ve cümle yapılarının istatistiksel sonuçları da sonuç kısmında verilmiştir.

“Cümle” bölümünde ise cümlelerin temel ve yardımcı öğeleri ayrı ayrı değerlendirilerek, bunların örnekleri verilmiştir. Ayrıca cümleler; yapılarına, anlamlarına, dizilişlerine ve yüklem türüne göre incelenmiş ve örnekleri verilmiştir. Cümlelerin istatistiksel verileri tezin sonuç kısmında verilmiştir.

ABSTRACT

In this thesis, Vesiletu'n-Necat (Mevlid) which is Suleiman Celebi's most loved and most read work is analyzed according to composition. This research supports and contributes to the understanding of word groups as well as sentence types of 15th - century Turkish literature.

Composition is the aspect of grammar that studies sentence structures and word groups. Sentences and word groups are evaluated in detail by each section. Word groups are discussed not only according to their structures, but also according to their usage. Also, the statistical results of word groups and sentence structures are added at the conclusion.

In chapter devoted to sentence structure, basics and auxiliary items of sentences are explained with examples. In addition, the sentences are examined according to their structure, contents, arrangements, and type of verb used. Examples are given along with this information. In the end of the thesis, statistical data related to sentences can be found.

ÖNSÖZ

Süleyman Çelebi, Türk edebiyatının en önemli şairlerinden birisidir. Bursa’da Ulu Cami’de imamlık yapmıştır. Vesîletü’n-Necât (Mevlid), bu imamlığı esnasında kaleme aldığı Türk edebiyatının halk tarafından en çok bilinen, en çok sevilen ve en çok okunan tek eseridir. Bu eseri, kendi türünün yazılan ilk eseri olması, halkın anlayacağı sade, açık, anlaşılır bir dille yazılması ve devrinin dil özelliklerini yansıtması dolayısıyla tercih ettik.

Vesîletü’n-Necât (Mevlid) üzerinde birçok tez yapılmış, konferanslar düzenlenmiş, kitap ve makaleler yazılmıştır.

Bunların en önemlisi, Necla Pekolcay’ın 1950’de “Türkçe Mevlid Metinleri, Süleyman Çelebi Mevlid Metni” adlı doktora tezidir. Necla Pekolcay on yazma nüshayı karşılaştırmak suretiyle doğru ve tam bir metin oluşturmaya çalışmıştır.

Ahmet Ateş ve Ahmet Aymutlu da Mevlid metnini neşretmiştir.

Mevlid’in tam ve en doğru neşrini Faruk Kadri Timurtaş yapmıştır. Bu popüler yayın, önceki mevlid yayınlarındaki eksiklikleri ve okuma hatalarını ortadan kaldırmıştır. Faruk Kadri Timurtaş’ın hazırlamış olduğu bu transkripsiyonsuz metin; önsöz, eski ve asıl metin, yeni ve değişik metin, sözlük ve bibliyografya bölümlerinden oluşmuştur.

Biz de çalışmamıza Faruk Kadri Timurtaş’ın hazırladığı mevlid metnini (eski ve asıl metin) esas aldık.

Tezin giriş bölümünde mevlidin yazılış sebebi, yazılış tarihi, şekli, vezni, dili, üslubu, bölümleri, kaynakları, değeri, metinleri, neşirleri ve Süleyman Çelebi hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin I. bölümünde kelime grupları, oluşumları ve cümle çeşitleri hakkında genel bilgiler verilmiş; yapılan açıklamalar, Mevlid’den örnekler verilerek desteklenmiştir.

Tezin II. bölümünde kelime grupları incelenmiştir. Bu bölümde bütün kelime grupları etraflıca izah edilmiş ve metinde geçen bütün örnekler, ilgili bölümlerde ele alınmıştır. Kelime grupları hem yapılarına göre hem de kullanılışlarına göre ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılmıştır.

Tezin III. bölümünde cümle türleri incelenmiştir. Metinde geçen bütün cümleler, tek tek incelenerek anlamlarına, dizilişlerine, yüklem türüne göre değerlendirilmiştir ve bunlar istatistiksel olarak ortaya konulmuş; ancak tezde tekrardan kaçınmak için en çarpıcı örneklerle yer verilmiştir. Yine cümle yapılarına göre incelenirken, basit cümlelerin tamamı gösterilmemiştir. Metnin çeşitli yerlerinden yeteri kadar örnek vermekle yetinilmiştir. Birleşik yapı, sıralı ve bağlı cümlelerin tamamı ise ayrıntılı bir şekilde tasnif edilmiş ve ilgili bölümlere alınmıştır.

Sonuç bölümünde de tezimizde ortaya çıkardığımız veriler, maddeler halinde sıralanmıştır.

Ek bölümünde ise gerektiğinde bakılmak üzere Mevlid metnine yer verilmiştir.

Tezimin hazırlanma aşmasında bana her türlü desteği sağlayan, beni yönlendiren, uzun ve yorucu çalışmalarımın sonuçlarını kontrol edip düzeltten danışman hocam Doç. Dr. Hatice Tören'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Yüksek Lisans öğrenimim boyunca çalışmalarımı destekleyen, yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Mustafa Özkan, Prof. Dr. Muhammet Yelten, Prof. Dr. Musa Duman ve Yar. Doç. Dr. Enfel Doğan'a ayrı ayrı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tezimi bitirmem için benden desteklerini ve telkinlerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Süleyman Altınar

İstanbul, 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. KELİMELERİN GRUPLANMASI VE ANLATIM	7
1.1. Kelime Grubu Kavramı	7
1.2. Kelimelerin Gruplanması	7
İKİNCİ BÖLÜM	
2. YAPILIŞLARI VE KULLANILIŞLARI BAKIMINDAN KELİME	12
GRUPLARI	12
2.1. İsim Tamlaması	12
2.1.1. Yapılışları Bakımından İsim Tamlamaları	12
2.1.1.1. Belirli İsim Tamlaması	12
2.1.1.1.1. Her İki Ögesi Tek Kelime Olan Belirli İsim Tamlamaları ...	14
2.1.1.1.2. Ögelerinden Biri Kelime Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	17
2.1.1.1.2.1. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	17
2.1.1.1.2.1.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	17
2.1.1.1.2.1.2. Tamlayanı Belirsiz İsim Tamlaması	
Tarafından Nitelenen Belirli İsim Tamlamaları	18
2.1.1.1.2.1.3. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	18
2.1.1.1.2.1.4. Tamlayanı Ayrılma Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	18
2.1.1.1.2.1.5. Tamlayanı Unvan Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	19
2.1.1.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	19
2.1.1.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	19
2.1.1.1.2.2.2. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirli İsim	
Tamlamaları	19
2.1.1.1.2.2.3. Tamlananı Edat Grubu Tarafından Nitelenen	
Belirsiz İsim Tamlamaları	20
2.1.1.1.2.3. Her İki Ögesi de Kelime Grubu Olan Belirli	
İsim Tamlamaları	20
2.1.1.1.2.3.1. Hem Tamlayanı Hem Tamlananı Bağlama	
Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları	20
2.1.1.2. Belirsiz İsim Tamlaması	20
2.1.1.2.1. Her İki Ögesi Tek Kelime Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.	22

2.1.1.2.2. Öğelerinden Biri Kelime Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları	27
2.1.1.2.2.1. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları	27
2.1.1.2.2.1.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları	28
2.1.1.2.2.1.2. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları	28
2.1.1.2.2.1.3. Tamlayanı Farsça İsim Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları	28
2.1.1.2.2.1.4. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları	28
2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması	29
2.1.1.4. Takısız İsim Tamlaması	29
2.1.1.5. Farsça İsim Tamlaması	30
2.1.1.5.1. İki Kelimededen Oluşan Farsça İsim Tamlaması	30
2.1.1.5.2. İkiden Fazla İsimden Oluşan Farsça İsim Tamlaması	32
2.1.1.6. Arapça İsim Tamlaması	33
2.1.3. Kullanılışları Bakımından İsim Tamlamaları	34
2.1.3.1. İsim Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması	34
2.1.3.1.1. Farsça İsim Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması..	38
2.1.3.1.2. Arapça İsim Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması..	39
2.1.3.2. İsim Tamlamalarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması	40
2.1.3.2.1. Farsça İsim Tamlamalarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması	42
2.1.3.3. İsim Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması.....	43
2.1.2.3.1. Farsça İsim Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması	46
2.1.2.3.2. Arapça İsim Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması	46
2.1.3.4. İsim Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması	46
2.1.2.4.1. Farsça İsim Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması	47
2.1.2.4.2. Arapça İsim Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması ...	47
2.1.3.5. İsim Tamlamalarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	47
2.1.2.5.1. Farsça İsim Tamlamalarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	48
2.1.2.5.2. Arapça İsim Tamlamalarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	48
2.2. Sıfat Tamlaması	48
2.2.1. Yapıları Bakımından Sıfat Tamlamaları	49
2.2.1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	49
2.2.1.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar	49
2.2.1.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar	52
2.2.1.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Tamlamalar	52
2.2.1.1.2.1.2. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar ...	52
2.2.1.1.2.1.3. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	64
2.2.1.1.2.1.4. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar	65
2.2.1.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	65
2.2.1.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	65

2.2.1.2.2. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	66
2.2.1.2.3. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	66
2.2.1.2.4. Sıfat Unsuru Vasıta Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	67
2.2.1.2.5. Sıfat Unsuru Aitlik Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	67
2.2.1.2.6. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	67
2.2.1.2.7. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	68
2.2.1.2.8. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	68
2.2.1.2.10. Sıfat Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	68
2.2.1.2.11. Sıfat Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	69
2.2.1.2.12. Sıfat Unsuru Bir Farsça İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	69
2.2.1.2.13. Sıfat Unsuru Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	69
2.2.1.2.14. Sıfat Unsuru Bulunma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	69
2.2.1.2.15. Sıfat Unsuru İyelik Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	69
2.2.1.3. İsim Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	69
2.2.1.3.1. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları ..	69
2.2.1.3.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları .	70
2.2.1.3.3. İsim Unsuru Bir Farsça İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	71
2.2.1.3.4. İsim Unsuru Bir Farsça Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	72
2.2.1.3.5. İsim Unsuru Bir Arapça İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	72
2.2.1.3.6. İsim Unsuru Bir Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları ...	72
2.2.1.3.7. İsim Unsuru Bir İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	72
2.2.1.3.8. İsim Unsuru Bir Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları ..	73
2.2.1.4. Farsça Sıfat Tamlamaları	74
2.2.1.5. Arapça Sıfat Tamlaması	74
2.2.2. Kullanılışları Bakımından Sıfat Tamlamaları	75
2.2.2.1. Sıfat Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması	75
2.2.2.2. Sıfat Tamlamalarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması	84
2.2.2.3. Sıfat Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması	87
2.2.2.4. Sıfat Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması	90
2.2.2.5. Sıfat Tamlamalarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	90
2.3. İkilemeler (Tekrarlar)	94
2.3.1. Yapıları Bakımından İkilemeler	96
2.3.1.1. Aynı Kelimenin Tekrarı ile Yapılan İkilemeler	96
2.3.1.2. Zıt Anımlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler	96
2.3.1.3. Hâl Eki Almış İsimlerle Kurulan İkilemeler	96
2.3.1.4. Eş Ya da Yakın Anımlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler	96
2.3.2. Kullanılışları Bakımından İkilemeler	97
2.3.2.1. İkilemelerin Özne İşleviyle Kullanılması	97
2.3.2.2. İkilemelerin Zarf İşleviyle Kullanılması	97
2.4. Birleşik Fiil Grubu	97
2.4.1. Yapı Bakımından Birleşik Fiiller	98

2.4.1.1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller .	98
2.4.1.2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller .	112
2.4.1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	113
2.5. İsim-Fiil Grubu	116
2.5.1. Yapı Bakımından İsim-Fiil Grupları	116
2.5.1.1. -mAk Eki ile Kurulan İsim-Fiil Grupları	116
2.5.1.2. -İş Eki ile Kurulan İsim-Fiil Grupları	117
2.5.2. Kullanılışları Bakımından İsim-Fiil Grupları	117
2.5.2.1. İsim-Fiil Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	117
2.5.2.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne İşleviyle Kullanılması	117
2.5.2.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması	117
2.6. Sıfat-Fiil Grubu	117
2.6.1. Yapı Bakımından Sıfat-Fiil Grupları	118
2.6.1.1. Geniş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları	118
2.6.1.2. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları ..	119
2.6.1.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları .	120
2.6.2. Kullanılışları Bakımından Sıfat-Fiil Grupları	120
2.6.2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	121
2.6.2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı İşleviyle Kullanılması	121
2.6.2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	121
2.6.2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne İşleviyle Kullanılması	121
2.7. Zarf-Fiil Grubu	121
2.7.1. Yapı Bakımından Zarf-Fiil Grupları	122
2.7.2. Kullanılışları Bakımından Zarf-Fiil Grupları	125
2.8. Unvan Grubu	125
2.8.1. Yapıları Bakımında Unvan Grupları	125
2.8.1.1. Unvanları İsim Unsurundan Sonra Gelenler	126
2.8.2. Kullanılışları Bakımında Unvan Grupları	126
2.8.2.1. Unvan Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	126
2.8.2.2. Unvan Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	126
2.9. Sayı Grubu	126
2.9.1. Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları	127
2.9.1.1. Sayı Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması	127
2.10. Birleşik İsim Grubu	127
2.10.1. Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları	127
2.9.1.1. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması	128
2.11. Edat Grubu	128
2.11.1. Yapı Bakımından Edat Grupları	129
2.11.1.1. “ile, -lA” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	129
2.11.1.2. “için” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	132
2.11.1.3. “gibi” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	133
2.11.1.4. “üzre” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	133
2.11.1.5. “birle, bile” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	133
2.11.1.6. “dek” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134
2.11.1.7. “değin” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134
2.11.1.8. “artuk” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134
2.11.1.9. “karşı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134

2.11.1.10. “diyü” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134
2.11.1.11. “sonra” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134
2.11.1.12. “denlü” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	134
2.11.1.13. “gayrı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	135
2.11.1.14. “yana” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	135
2.11.1.15. “toğrı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	135
2.11.1.16. “beri” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	135
2.11.1.17. “içre” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	135
2.11.2. Kullanılışları Bakımından Edat Grupları	135
2.11.2.1. Edat Gruplarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	135
2.12. Ünlem Grubu	136
2.12.1 Yapı Bakımından Ünlem Grupları	136
2.12.1.1. “iy, i” Ünlem Edatı ile Kurulanlar.....	136
2.12.1.2. “yâ” Ünlem Edatı ile Kurulan Ünlem Grupları	137
2.13. Bağlama Grubu	138
2.13.1. Yapı Bakımından Bağlama Grupları	139
2.13.1.1. Sıralama Bağlaçlarıyla Kurulan Bağlama Grupları	139
2.13.1.2. Karşılaştırma Bağlaçlarıyla Kurulan Bağlama Grupları	146
2.13.2. Kullanılışları Bakımından Bağlama Grupları	146
2.13.2.1. Bağlama Gruplarının Özne İşleviyle Kullanılması	146
2.13.2.2. Bağlama Gruplarının Nesne İşleviyle Kullanılması	150
2.13.2.3. Bağlama Gruplarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması	150
2.13.2.4. Bağlama Gruplarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması	151
2.13.2.5. Bağlama Gruplarının Zarf İşleviyle Kullanılması	152
2.14. Aitlik Grubu	152
2.15. Hal Ekli İsimlerle Kurulmuş Kelime Grupları (Kısaltma Grupları)	152
2.15.1. Yönelme Grubu	153
2.15.1.1. Kullanılışları Bakımından Yönelme Grupları.....	154
2.15.1.1.1. Yönelme Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	154
2.15.1.1.2. Yönelme Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması ..	155
2.15.1.1.3. Yönelme Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması	155
2.15.2. Bulunma Grubu	155
2.15.2.1. Kullanılışları Bakımından Bulunma Grupları	155
2.15.2.1.1. Bulunma Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	155
2.15.2.1.2. Bulunma Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması ..	156
2.15.2.1.3. Bulunma Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması	156
2.15.3. Ayrılma Grubu.....	156
2.15.3.1. İşaret Ettikleri Özellikler Bakımından Ayrılma Grupları.....	156
2.15.3.1.1. İçinden Bir Gruba İşaret Etme.....	156
2.15.3.1.2. Niteleme	156
2.15.3.1.3. Ayrılma Hali İşlevi	156
2.15.3.1.4. Mukayese	157
2.15.3.2. Kullanılışları Bakımından Ayrılma Grupları	157
2.15.3.2.1. Ayrılma Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	157
2.15.3.2.2. Ayrılma Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması ...	157
2.15.3.2.3. Ayrılma Grubunun Nesne İşleviyle Kullanılması	157
2.15.3.2.4. Ayrılma Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması	157

2.15.4. İsnat Grubu	157
2.15.4.1. Kullanılışları Bakımından İsnat Grupları	159
2.15.4.1.1. İsnat Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması	159
2.15.4.1.2. İsnat Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması	159
2.15.5. Vasıta Grubu	159
2.15.5.1. Kullanılışları Bakımından Vasıta Grupları	159
2.15.5.1.1. Vasıta Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması	160
2.15.5.1.2. Vasıta Grubunun Yükleme İsmi İşleviyle Kullanılması	160
2.15.6. Yükleme Grubu	160
2.15.6.1. Kullanılışları Bakımından Yükleme Grupları	160
2.15.6.1. Yükleme Grubunun Yükleme İsmi İşleviyle Kullanılması	160
2.15.7. İlgi Grubu	160

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CÜMLE BİLGİSİ	161
3.1. Cümlelerin Öğeleri	161
3.1.1. Cümlelerin Temel Öğeleri	161
3.1.1.1. Yükleme	161
3.1.1.1.1. Yükleme Bildirme Kipinde Olan Cümleler	162
3.1.1.1.2. Yükleme Tasarlama Kipinde Olan Cümleler	166
3.1.1.1.3. Yükleme Birleşik Çekimli (Kipli) Olan Cümleler	168
3.1.1.1.4. Yükleme İsim Olan Cümleler	172
3.1.1.1.4.1. Yükleme Tek İsimden Oluşan İsim Cümleleri	172
3.1.1.1.4.2. Yükleme Kelime Grubundan Oluşan İsim Cümleleri	173
3.1.1.2. Özne	177
3.1.1.2.1. Fiil Cümlelerinde Özne	177
3.1.1.2.1.1. Öznesi Tek Kelimededen Oluşan Fiil Cümleleri	177
3.1.1.2.1.2. Öznesi Kelime Grubundan Oluşan Fiil Cümleleri	178
3.1.1.2.2. İsim Cümlelerinde Özne	194
3.1.1.2.2.1. Öznesi Tek Kelimededen Oluşan İsim Cümleleri	194
3.1.1.2.2.2. Öznesi Kelime Grubundan Oluşan İsim Cümleleri	195
3.1.2. Cümlelerin Yardımcı Öğeleri	199
3.1.2.1. Nesne	199
3.1.2.1.1. Nesnesi Tek Kelime Olan Cümleler	201
3.1.2.1.2. Nesnesi Kelime Grubu Olan Cümleler	201
3.1.2.2. Zarf	210
3.1.2.2.1. Fiil Cümlelerinde Zarf	210
3.1.2.2.1.1. Zarf Ögesi Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri	210
3.1.2.2.1.2. Zarf Ögesi Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri	210
3.1.2.2.2. İsim Cümlelerinde Zarf	222
3.1.2.2.2.1. Zarf Ögesi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri	222
3.1.2.2.2.2. Zarf Ögesi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri	222
3.1.2.3. Yer Tamlayıcısı	223
3.1.2.3.1. Fiil Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı	223
3.1.2.3.1.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri	223
3.1.2.3.1.2. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri	225
3.1.2.3.2. İsim Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı	232
3.1.2.3.2.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan İsim Cümleleri	232

3.1.2.3.2.2. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri	232
3.1.3. Cümle Dışı Unsurlar	233
3.1.3.1. Cümle Dışı Unsuru Ünlem Edatı Olan Cümleler	233
3.1.3.2. Cümle Dışı Unsuru Ünlem Grubu Olan Cümleler	235
3.2. Cümle Çeşitleri	235
3.2.1. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	235
3.2.1.1. İsim Cümlesi	235
3.2.1.2. Fiil Cümlesi	236
3.2.2. Yüklemin Yerine (Kuruluşuna) Göre Cümleler	237
3.2.2.1. Kurallı Cümle	237
3.2.2.1.1. Kurallı İsim Cümleleri	237
3.2.2.1.1. Kurallı Fiil Cümleleri	238
3.2.2.2 Devrik Cümle	238
3.2.2.2.1. Devrik İsim Cümlesi	239
3.2.2.2.2. Devrik Fiil Cümlesi	241
3.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler	241
3.2.3.1. Olumlu Cümle	241
3.2.3.1.1. Olumlu İsim Cümlesi	242
3.2.3.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi	243
3.2.3.2. Olumsuz Cümle	243
3.2.3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi	244
3.2.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri	244
3.2.3.3. Soru Cümlesi	245
3.2.3.4. Ünlem Cümlesi	246
3.2.3.5. Emir Cümlesi	247
3.2.4. Yapılarına Göre Cümleler	248
3.2.4.1. Basit Cümle	248
3.2.4.1.1. Basit İsim Cümlesi	249
3.2.4.1.2. Basit Fiil Cümlesi	249
3.2.4.2. Birleşik Cümle	250
3.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	251
3.2.4.2.1.1. “Ger” Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler	251
3.2.4.2.1.2. Sadece Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler	253
3.2.4.2.1.3. Sadece İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler.....	254
3.2.4.2.2. İç İç Birleşik Cümle	254
3.2.4.2.2.1. İç Cümlelerin, Ana Cümlelerin Nesnesi Olduğu İç İç Birleşik Cümleler	255
3.2.4.2.3. Ki’li Birleşik Cümle	258
3.2.4.2.3.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Özne İlgisiyle Katılanlar	259
3.2.4.2.3.1.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler	259
3.2.4.2.3.1.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi Sonra Gelenler	260
3.2.4.2.3.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Nesne İlgisiyle Katılanlar	260

3.2.4.2.3.2.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	260
3.2.4.2.3.3. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Zarf İlgisiyle	
Katılanlar	261
3.2.4.2.3.3.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	261
3.2.4.2.3.3.1.1. “Tâ” ile Birlikte Kullanılanlar	261
3.2.4.2.3.3.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi	
Sonra Gelenler	263
3.2.4.2.3.4. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Yüklem İsmi	
İlgisiyle Katılanlar	264
3.2.4.2.3.4.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	264
3.2.4.2.3.5. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Öznesinin	
Niteleyicisi Olanlar	264
3.2.4.2.3.5.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	264
3.2.4.2.3.6. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Nesnesinin	
Niteleyicisi Olanlar	265
3.2.4.2.3.6.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	265
3.2.4.2.3.6.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi	
Sonra Gelenler	266
3.2.4.2.3.7. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yer Tamlayıcısının	
Niteleyicisi Olanlar	266
3.2.4.2.3.7.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	266
3.2.4.2.3.7.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi	
Sonra Gelenler	266
3.2.4.2.3.8. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Zarfı Olanlar	266
3.2.4.2.3.8.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi	
Önce Gelenler	266
3.2.4.2.3.8.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi	
Sonra Gelenler	267
3.2.4.2.3.9. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yüklem İsminin	
Niteleyicisi Olanlar	267
3.2.4.2.3.10. Katmerli Ki’li Birleşik Cümle	268
3.2.4.2.3.11. Ki’siz Ki’li Birleşik Cümle	268
3.2.4.2.3.12. Ki’nin Herhangi Bir İşlevi Olmaksızın Kullanılışı	269
3.2.4.2.3.13. Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Ki’li Yapılar	269
3.2.4.2.4. Çün’lü (Çü, Çünkü) Birleşik Cümle	269
3.2.4.2.5. Ta’lı Birleşik Cümle	272
3.2.4.2.5.1. Sebep Bildiren Ta’lı Birleşik Cümleler	273
3.2.4.3. Eksiltili Cümle	273
3.2.4.3.1. Ek Fiili Eksik Olan Eksiltili Cümleler	273
3.2.4.3.2. Yardımcı Fiili Eksik Olan Eksiltili Cümleler	275
3.2.4.3.3. İsim Cümlelerinde “var” Kelimesi Eksik Olan Eksiltili	

Cümleler	275
3.2.4.4. Sıralı Cümle	275
3.2.4.4.1. Bağımsız Sıralı Cümleler	275
3.2.4.4.1.1. Bağlaçlarla Sıralanmış Bağımsız Sıralı Cümleler	277
3.2.4.4.2. Bağımlı Sıralı Cümle	277
3.2.4.4.2.1. Öznesi Ortak Bağımlı Sıralı Cümle	277
3.2.4.4.2.1.1. Ortak Öznesi Gizli Özne Olan Bağımlı Sıralı Cümleler	277
3.2.4.4.2.1.2. Ortak Öznesi Açık Özne Olan Bağımlı Sıralı Cümleler	279
3.2.4.4.2.2. Yüklemleri Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler	281
3.2.4.4.2.3. Birden Fazla Ögesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Cümleler	282
3.2.4.4.2.4. Bağlaçlarla Sıralanmış Bağımlı Sıralı Cümleler	282
3.2.4.5. Bağlı Cümle	282
3.2.4.5.1. “Lâkin” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler	282
3.2.4.5.2. “İlle” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler	283
3.2.4.5.3. “Çünkü” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler	283
3.2.4.5.4. “Hem...hem” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler	283
3.2.4.5.5. “Ger...ger” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler	283
SONUÇ	284
KAYNAKÇA	289
EKLER	293

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser/yer
a.g.e.	: Adı geçen eser
bs	: Basım
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
H	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
öl.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
t.y.	: Basım tarihi yok
M	: Miladi

GİRİŞ

SÜLEYMAN ÇELEBİ VE *VESÎLETÜ'N-NECÂT* (MEVLİD) ADLI ESERİ ÜZERİNE

I. Süleyman Çelebi

Süleyman Çelebi'nin hayatıyla ilgili fazla bilgiye sahip değiliz. Tezkirelerde hayatı hakkında verilen bilgiler yetersizdir. Süleyman Çelebi'nin doğum yılı kesin olarak bilinmemektedir. Mevlid'i 1409-1410 yılında yazdığında; altmış, altmış beş yaşlarındaydı. Buradan onun 1346-1351 yılları arasında doğduğu ortaya çıkar. Bu yıllar, Orhan Gazi'nin hükümdarlık devresine rastlar.¹

Latîfî, tezkiresinde onu İvaz Paşa'nın oğlu ve şair Atâî'nin büyük kardeşi olduğunu belirtmektedir fakat anılan kişiler farklı zamanlarda yaşadığından bu yanlıştır. Latîfî'nin verdiği bu bilgi, başka kaynaklar tarafından da doğrulanmamaktadır. Gelibolu'lu Âli, Kühn-ül Ahbâr'da, Süleyman Çelebi'nin anne tarafından Şeyh Mahmud'un torunu olduğunu yazmaktadır. Sultan Osman'ın kayın babası Şeyh Edebâlî'nin oğlu olduğu ve Orhan Gazi ile silah arkadaşlığı yaptığı rivayet edilen Şeyh Mahmud, ilim sahasında da güçlü bir kişi olduğu için İznik medresesinde müderrislik yapmıştır.²

Bazı kaynakların verdiği bilgiye göre, Mahmud Paşa'nın oğlu vezir Ahmed Paşa, Süleyman Çelebi'nin babasıdır. Fakat bu bilgi kesin değildir. Sonuç olarak Süleyman Çelebi'nin babasının kim olduğu açık olarak bilinmemektedir.

Düzenli bir eğitim almış ve zamanın bilimlerini çok iyi öğrenmiştir. Süleyman Çelebi, Gelibolulu Âli ve Âşık Çelebi'nin eserlerindeki bilgiye göre, Yıldırım Bâyezid Hân'ın divan imamlığını yapmıştır. Âşık Çelebi ayrıca, Süleyman Çelebi'nin Yıldırım Bâyezid döneminde bitirilen (M 1399 – 1400) Ulu Camiye imam atandığını yazar.³

¹ F. Kadri Timurtaş, *Mevlid (Vesîlet'ün-Necât), Süleyman Çelebi*, 4. bs., İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005, s. I.

² Necla Pekolcay, "Süleyman Çelebi", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 176-179.

³ Timurtaş, *a.g.e.*, s. II.

Süleyman Çelebi'nin vefat tarihi de kesin olarak bilinmiyor. Bursalı M. Tahir bunu, "râhat-ı ervah" tamlamasının ebced hesabıyla karşılığı olan H 825/M 1422 olarak göstermektedir. Eski kaynaklarca doğrulanmamakla birlikte, bu tarih doğru olarak kabul edilebilir.

Süleyman Çelebi'nin mezarı Bursa'dadır.

II. Vesîletü'n-Necât (Mevlid)

Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât'ı Türkçede mevlid türünde kaleme alınan ilk yapıttır. Daha sonraları pek çok mevlid yazılmış fakat bunlar onun eserinin başarısına ve kalitesine ulaşamamışlardır.

"Mevlid" Arapçada "doğmak", "doğum zamanı" ve "doğum yeri" anlamına gelir. Bu üç anlam da Türkçede kullanılmıştır. Fakat mevlid dendiğinde genellikle Peygamberimiz Hz. Muhammed'in doğumu ve bunu anlatan eser akla gelir. Mevlid kelimesini "mevlût" veya "mevlûd" biçiminde söylemek başka anlamlara geldiğinden doğru değildir.⁴

Mevlidin Yazılış Sebebi:

Süleyman Çelebi Vesîletü'n-Necât'ı Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden üstün olduğunu ispat etmek üzere yazmıştır. Yazarın buna gerek görmesine Bursa'da bir vaizin Peygamberimizin diğer peygamberlerden farkı olmadığını ileri süren cahilce sözleri sebep olmuştur. Latifi Tezkiresi'nde geniş şekilde anlatılan hâdise şudur: Bursa'da İranlı Şii bir vaiz camideki vaazında "Biz onun (Allah'ın) peygamberlerinden hiçbirini öbürlerinin arasından ayırmayız, hepsine inanırız." (Lâ nüferriku beyne ahadin min rüsülühi, Bakara Suresi, 285) ayetini tefsir ederken, peygamberler arasında hiçbir fark olmadığını kendisinin bu ayet gereğince Hazreti Muhammed'i İsa Peygamber'den üstün tutmadığını söyler. Cemaat arasında bulunan bir Arap buna itiraz eder. Güçlü ve kesin deliller ortaya koyarak bu ayete verilen anlamın yanlış olduğunu söyler fakat şehir halkı vaiz tarafını tutar. Bunun üzerine bu kişi Arap illerine, Halep ve Mısır'a giderek kendi görüşünün lehinde altı kez fetva getirse de vaiz sözünde ısrar eder. Ancak yedincisinde vaizi yenmek mümkün olur.⁵

⁴ Timurtaş, a.g.e., s. III.

⁵ Necla Pekolcay, **Mevlid - Süleyman Çelebi**, 2. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992, s.14.

İşte Süleyman Çelebi, Mevlid'i bu olaydan dolayı yazmıştır. Vaizin sözlerinden etkilenererek bu Mevlid'i meydana getirmiştir.

Süleyman Çelebi'nin eserini, Hz. Peygamberin öbür peygamberlerden üstün olduğunu göstermek amacıyla yazdığı kesindir. Bütün eserde bu özellik açık şekilde görülmektedir.

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i yazmasındaki ikinci amaç, ehl-i sünnet akidesini yıkmak isteyenlerin ve Bâtınlık propagandası yapanların tesirini azaltmak, hatta ortadan kaldırmaktır.

Mevlid'in Adı, Yazılış Tarihi:

Eskiden beri ve günümüzde "Mevlid" olarak bilinen ve ün kazanan eserin gerçek adı Vesîletü'n-Necât (Kurtuluş yolu, sebebi)'tir. Yazar bunu kitabın sonunda şu beyitte belirtmektedir. *İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı / Bil Vesîletü'n-Necât oldu adı.*

Vesîletü'n-Necât H 812 / M 1409 – 1410 yılında yazıldığı kesindir. Bu, eserin son bölümünde şu beyit geçmektedir: *Hem sekiz yüz on ikide târihi / Bursa'da oldu tamam bu iy ahi*

Süleyman Çelebi muhtemelen Ulu Cami'de imamlık yaptığı sırada mevlidi yazmıştır.

Mevlid'in Şekli, Vezni:

Mevlid, mesnevi tarzında yazılmıştır. Arapça bir dua ile başlar. Yalnız doğum bölümünün ikinci faslının son kısmı ve üçüncü faslı kaside şeklindedir. Ayrıca doğum bölümünün sonuna 10 beyitlik bir medhiye eklenmiştir.

Mevlid'in vezni remel bahrinden "Fâilâtün fâilâtün fâilün"dür. Medhiyenin vezni "Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün"dür. Süleyman Çelebi aruz veznini devrine göre oldukça başarılı kullanmıştır.⁶

Dili, Üslûbu:

Kafiyeler güzel ve sağlamdır. Süleyman Çelebi, Mevlid'in mısralarının mükemmel olması için çok titizlik göstermiş, bu sebeple Mevlid, üstün sanat sahibi divan şairlerince dahi sevilip beğenilmiştir. Mevlid'de hem olayların, hem de düşüncelerin anlatıldığı yerlerde, en kısa, en uygun ve mümkün olan en sade anlatım

⁶ Timurtaş, a.g.e., s. VII.

şekli kullanılmıştır. Mevlid'de, hemen her türlü söz ve ifade sanatına rastlanır. En çok cinas, teşbih ve tekrar gibi sanatlara önem verilmiştir. Bölümlerin ve kitabın bütünlüğüne titizlik gösterildiği kadar, her dizenin ayrı ayrı güzelliği de gözden kaçmamaktadır. Mevlid, lirizm ve didaktizmi iyice kaynaştırmış bir şiir kitabıdır. Kuruluktan uzak olduğu gibi, sırf coşkunluktan da ibaret değildir. Görünüşte kolay, fakat denendiğinde benzerinin yazılmasının çok zor olduğu görülür.⁷

Mevlid XV. asır Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmıştır. Devrinin söyleyiş ve gramer özelliklerini taşımaktadır.

Süleyman Çelebi açık, sade bir dil kullanmıştır. Bu eser halk için yazıldığından çağdaşlarının eserlerine göre, Arapça, Farsça kelimeleri ve özellikle tamlamaları daha az kullanmıştır.

Mevlid'in Bölümleri:

Vesîletü'n-Necât dokuz bölümden oluşmuştur. “Bahir” de denilen bu bölümler şunlardır: Münacat, yazar için dua ve kitaptan dolayı özür dileme, âlemin yaratılması sebebi - Muhammed Ruhunun yaratılması - Muhammed nûrunun intikali, Velâdet, Peygamber'in mucizeleri, Miraç, Peygamber'in vasıfları, Peygamber'in vefatı, Kitabın sonu. Her bölüm kendi arasında ayrıca fasıllara ayrılmıştır.

Kısaltma ve ilâveler dolayısıyla Mevlid'in çeşitli hacimlerde metinleri tespit edilebilmektedir. Asıl Mevlid metni 730 beyit kadardır.

Mevlid'in Kaynakları:

Süleyman Çelebi, eserini yazarken belli başlı siyer kitaplarını, Yunus Emre'yi bu arada İbnü Hişâm ile Ebu'I-Hasan Bekrî'nin eserlerini ve bunlardan birbirini tamamlar şekilde seçmeler yaparak Türkçeye çeviren Erzurumlu Mustafa Darîr'in mensur Siyer'ini (1378 - 1388 arasında yazılmıştır) mutlaka okumuştur.

Darîr'in, Süleyman Çelebi üzerinde çok tesiri olmuştur. Süleyman Çelebi konu bakımından ondan çok yararlandığı gibi, Siyer'de bulunan ve velâdeti anlatan kaside şeklindeki manzumeye “Kasîde-i Meliha” adıyla bir nazire yazmıştır.

⁷ Cevdet Kudret, **Örneklî Türk Edebiyatı Tarihi, (Başlangıçtan 15. yy. Ortalarına Kadar)** 2. bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, 348-362.

Süleyman Çelebi'nin üzerinde Âşık Paşa'nın da tesirleri görülür. Araştırmacılar Mevlid'deki bazı beyitlerin Garîbnâme'deki bazı beyitlere çok benzediğini ortaya koymuşlardır.⁸

Süleyman Çelebi'nin bazı eserlerden faydalanması, Âşık Paşa'nın beyitlerine benzer beyitler söylemesi ve özellikle Darîr'in bir kasidesine nazire meydana getirmiş olması, onun eserinin değerini azaltmaz. Önemli olan ifade ediş, yani söyleyiş ve anlatıştaki, duygulardaki özgünlüktür.

Süleyman Çelebi yararlandığı ve etkisinde kaldığı kimselerin çok üstüne çıktı. Diğerlerinin yazdıkları çoktan unutulduğu, daha sonra yazılanlar da bugün yaşamadığı halde Mevlid'in hâlâ ellerden ve dillerden düşmeyişi onun bir şaheser olduğunu kanıtlamaktadır.

Süleyman Çelebi'nin Tesiri ve Şöhreti:

Süleyman Çelebi'nin kendisinden sonra mevlid yazan şairler üzerinde büyük ölçüde etkisi olmuştur. Mevlid yazan her şair, mutlaka onun etkisinde kalmış, eserini onunkinden ilham alarak, onunkine benzeterek oluşturmuştur. Bu eserler ancak Vesîletü'n-Necât'a bir nazire olabilmıştır.

Süleyman Çelebi ve Mevlid'i, bütün Türk memleketlerine yayılan ve yüzyıllarca hiç eksilmeyen bir üne kavuşmuştur. Bugün de bu şöhret ve bu itibar sürmektedir.

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i başka dillere de çevrilmiştir. Eserin Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Rumca, Çerkezce ve İngilizce (manzum, F. Lyman MacCallum tarafından) tercümeleri bulunmaktadır.

Mevlid'in Değeri:

Mevlid'in dilinin açık, sade oluşu, onu büyük bir üne kavuşturmuştur. Üslûbundaki ve anlatışındaki samimîlik, yapmacıktan uzak oluş, eserin tesirini ve başarısını arttırmıştır.

Mevlid dil ve üslûp bakımından olduğu kadar edebî yönden de yüksek değer taşımaktadır. Eserin mükemmel bir yapısı ve kuruluşu vardır. Her bölüm konuya

⁸ Kemal Yavuz, "Mevlid'in Türkçe Kaynakları Şerhleri ve Mevlid Metni Üzerine", **Süleyman Çelebi ve Mevlid - Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2007. s. 61-86.

uygun bir girişle başlamakta ve güzel bir şekilde işlenmektedir. Bölümler arasında tam bir uyum mevcuttur.

Mevlid Metinleri:

Mevlid'in, ilim çevresince "asıl metin" olarak kabul edilen eski şekli ile bugün okunan şekli arasında birçok fark vardır. Bugün okunan Mevlid, öbürünün yarısı kadar, hatta daha kısadır. Her bölümde giriş mahiyetinde olan kısım çıkarıldığı gibi, genellikle bölümler kısaltılmıştır. Buna karşılık, başka yazarlara ait mevlidlerden bugün okunan metne yer yer bazı beyitler alınmış bulunmaktadır. Bu şekliyle bugünkü Mevlid, kısaltılmış ve karma bir metin durumundadır.

Mevlid metinleri arasında fark bulunması bugünün meselesi değildir. En eski nüshalar arasında bile fark vardır. Daha açık ve kesin olarak söylemek gerekirse Mevlid'in eksiden beri iki ayrı "versiyon"u bulunmaktadır. Bugün okunan Mevlid, Süleyman Çelebi'nin eserinin asıl metni değil, değişik metnin kısaltılmış şeklidir. Bu metin eski ve yeni harflerle birçok defa basılmıştır.

Mevlid Yayınları:

Mevlid'in asıl metni ilmî esaslara uygun olarak sırasıyla Ahmet Aymutlu, Necla Pekolcay ve Ahmet Ateş tarafından hazırlanmış ve kitap halinde yayımlanmıştır. Bu neşirler, eserin tam ve mükemmel bir metni ortaya çıkarılmış değildir. Nüsha farklarının tenkidi yapılırken yanlışlığa düşüldüğü gibi, bazı beyitlerin metne alınıp alınmamasında da isabetli hareket edilmemiştir. Bu yayınlarda eserin bölümleri de kesin ve açık olarak belirtilememiştir. Bazısında her başlık ayrı bir bölüm gibi algılanmış numaralanmıştır. Bu metinlerde, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine de tam olarak uyulamamış, yer yer kelimeler yanlış telâffuzla tespit edilmiştir.

Mevlid'in eski ve asıl metni, yeni ve değişik metni; Faruk Kadri Timurtaş tarafından hazırlanmıştır. Faruk Kadri Timurtaş; geniş kitleler için hazırlanan bu kitapta Süleyman Çelebi'yi ve Mevlid'i, Önsöz'de değerlendirmiştir. Mevlid metninde geçen ayet, hadis, Arapça dua ve başlıkları Türkçeye çevirerek almıştır. Ayet ve hadislerin asıllarına sayfanın altında yer vermiştir. Metinde geçen ve bugün kullanılmayan Arapça ve Farsça tamlamaları sayfanın altında açıklama yoluna gitmiştir. Metnin sonuna sözlük ve bibliyografya eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİMELERİN GRUPLANMASI VE ANLATIM

1.1. Kelime Grubu Kavramı

Kelime grubu kavramının adlandırılmasında dil bilimciler genellikle “kelime grupları” terimini tercih etmişlerdir.

Leylâ Karahan “kelime grupları”¹, Muharrem Ergin “kelime grupları”², Tahsin Banguoğlu “kelime öbekleri”³, Muhammet Yelten “kelime grupları”⁴, Mustafa Özkan “kelime grupları”⁵, Zeynep Korkmaz “kelime grupları”⁶ terimlerini tercih etmiştir.

Biz de bu çalışmamızda dil bilimcilerin daha çok tercih ettiği “kelime grupları” terimini kullandık.

1.2. Kelimelerin Gruplanması

Bir kavramı, hareketi, nesneyi veya bir durumu daha açık bir şekilde belirtmek veya bir kelimeyle açıklanamayan varlık, durum, hareket ve kavramları karşılamak amacıyla belirli kurallarla yan yana gelen kelime topluluğuna “kelime grubu” denir.

Kelime grupları tek kelimeyle karşılanamayan kavram, nesne ve hareketleri anlatmak için yan yana gelirler ve birbirine bağlanırlar. *Allah adı, mevc urmak, bölük bölük* gibi.

¹ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 11.

² Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 374.

³ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yayınları, 1998, s. 496.

⁴ Muhammet Yelten, Halil Açıkgöz, **Kelime Grupları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2005, s.16.

⁵ Mustafa Özkan, **Tarih İçinde Türk Dili**, 3. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 172.

⁶ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi**, Ankara, TDK Yayınları, 2003, s. 351.

Kelime grupları; nesne, hareket, kavramları daha etraflıca ifade etmeye yarar. “*Tuğçe, matematik sınavından iyi not alamadı.*”cümlesinde “*Tuğçe*” ismini “*sınavlardan her zaman yüksek not alan Tuğçe*” şeklinde genişletebiliriz.

Kelime gruplarını özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Kelime grupları cümlede ve diğer kelime grupları içinde tek bir kelime gibi görev yapar: isim, sıfat, zarf, fiil gibi.

“Bu seniün oğlun gibi kadri cemîl

Bin anaya virmemişdür ol Celîl”(201)

beytinde sıra ile birinci kelime grubu (*Bu seniün oğlun gibi kadri cemîl*) nesne, ikinci kelime grubu (*Bin anaya*) yer tamlayıcısı, üçüncü kelime grubu (*ol Celîl*) özne görevi yapmaktadır.

2. Her kelime grubunda iki unsur vardır: Asıl unsur, yardımcı unsur. “Kelime gruplarında, grubu oluşturan kelimeler belli bir düzen ve kural çerçevesinde arka arkaya gelirler. Türkçede kelimelerin sırasını belirleyen temel kural, yardımcı unsurların önce, asıl unsurların sonra gelmesidir.”⁷

Türkçede kelime grupları bu kurala göre oluşur. Önce yardımcı unsur gelir sonra asıl unsur gelir.

“bu nûr, rahmet gülşeni, Tanrı'nun adı” örneklerinde *nûr*, *gülşen* ve *ad* kelimeleri asıl unsur; *bu*, *rahmet* ve *Tanrı* kelimeleri ise yardımcı unsurdur.

3. Kelime gruplarında unsurların yerleri şiirde ve konuşmada değişebilir. Yani asıl unsur önce, yardımcı unsur sonra gelebilir, araya başka unsurlar girebilir:

Gussasın bunda iken anun yigil (441)

Vardı vü itdi namâza ibtidâ (543)

Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabûl (77)

⁷ Meryem Erkan, “**Faruk Nafiz Çamlıbel’in Han Duvarları Adlı Şiir Kitabı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi**”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004, s.11.

4. Kelime grupların diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi asıl unsurun aldığı çekim eki sayesinde olur. Asıl unsurun aldığı ek sadece o kelimenin değil, kelime grubunundur.⁸

Açalum ol şekkerün tengini uş (161)

dizesinde “ol şekkerün tengi” kelime grubu “-i” belirtme hal ekini alarak nesne işleviyle yükleme bağlanmıştır yani hal eki sadece “*teng*” kelimesini değil “*ol şekkerün tengi*” kelime grubunu fonksiyonu içine almıştır.

Çevre yanuma gelüp oturdılar (198)

dizesinde de “çevre yan” kelime grubu “-um” ekini alarak sahiplik bildirmiş, benim zamirine bağlanmıştır. “*Çevre yanum*” kelime grubu da “-a” yönelme hali ekini alarak yükleme yer tamlayıcı ilgisiyle bağlanmıştır.

5. Kelime gruplarında grubu oluşturan her unsur yine bir kelime grubu yapısında olabilir.

Kalmadı kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün (283)

dizesinde “*dürr ü cevâhirün kadr u kıymeti*” isim tamlamasının tamlayanı “*dürr ü cevâhir*” ve tamlananı “*kadr u kıymet*” de kendi içlerinde birer bağlama grubudur.

Göklerün her kangısına k'irdi ol (384)

dizesinde “her kangı” bir sıfat tamlamasıdır.

⁸ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 374.

6. Kelime gruplarında vurgu her grubun yapısına göre değişiklik gösterir. Vurgu; başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabileceği gibi bazı gruplarda bütün unsurların vurgusu aynı olabilir.⁹

İsim tamlamasında: Tanrı'**nun** adı, Enbiyâ sultânı

Sıfat tamlamasında: **hoş** safâ, **ulu** devlet

Edat gruplarında: **andan** artuk, **ışk** ile

gibi örnekler verilebilir.

Bazı kelime grupları yalnızca kavramları daha yakından belirtmeye yararlar. Dilde işleyişleri ayrı, bazen de aynı kelimeler birbirlerini belirtmek üzere yaklaşır. Bir adın öbürünü belirtmesi; adlara, sıfatların; sıfatlara ve fiillere zarfların gelmesi; adların ekler alması gibi.¹⁰

***Hoş selâmın** aldı anun ol hüimâm (585)*

*Vardı **Meymûne** evine nâgehân (521)*

*Böyle **odlu derd** kişi görmüş değül (634)*

Bunlar birer belirtme grubudur.

Belirtme gruplarında bir kelime başka bir kelimeyi daha iyi açıklamak için kullanılmıştır. Bu kural gereği belirtme gruplarında biri belirten, biri de belirtilen olmak üzere en az iki kelime vardır. Belirtme grupları kendi başlarına bir yargı bildirmez.

“Tek bir nesneyi veya hareketi belirtmek için bu gruplar içinde yan yana gelen, birbirine bağlanan kelimeler; bir iş birliği yapar, birbirine yardım eder, birbirlerini tamamlar. Bir belirtme, bir yardım, bir tamamlama esası üzerine kurulan kelime gruplarında umumiyetle belirten-belirtilen, tamamlayan-tamamlanan, tâbi olan-tâbi olunan, asıl-yardımcı olmak üzere iki unsur bulunur.”¹¹

⁹ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 559.

¹⁰ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yayınları, 1998, s. 496.

¹¹ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 375.

Türkçede başlıca belirtme grupları şunlardır:¹²

1. İsim tamlaması
2. Sıfat tamlaması
3. İkilemeler (Tekrarlar)
4. Birleşik fiil grubu
5. İsim-fiil grubu
6. Sıfat-fiil grubu
7. Zarf-fiil grubu
8. Aitlik grubu
9. Ünvan grubu
10. Sayı grubu
11. Birleşik isim grubu
12. Edat grubu
13. Ünlem grubu
14. Bağlama grubu
15. Hâl ekli isimlerle kurulmuş gruplar (Kısaltma grupları)

Dil bilginleri belirtme gruplarını adlandırırken farklı terimler kullanmışlar. Tahsin Banguoğlu, belirtme grubu için “belirtme öbeği” ifadesini tercih edip sıfattakımları, adtakımları, takı öbekleri, zarf öbekleri, bağlam öbekleri, çekim öbekleri, katma öbekler, yandaş takımları gruplandırmasını yapmıştır.

Muharrem Ergin; sıfat tamlaması, bağlama grubu, tekrarlar, iyelik grubu ve isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik fiil, birleşik isim, ünvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, isnat grubu, edat grubu, datif, ablatif, datif, genitif, akuzatif, lokatif grupları, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu, kısaltma grupları sınıflandırmasını yapmıştır.

¹² Mustafa Özkan, **Tarih İçinde Türk Dili**, 3. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 172.

İKİNCİ BÖLÜM

YAPILIŞLARI VE KULLANILIŞLARI BAKIMINDAN KELİME GRUPLARI

2.1. İsim Tamlaması

2.1.1. Yapılışları Bakımından İsim Tamlamaları

İsim tamlaması, en az iki ismin iyelik eki sayesinde oluşturduğu kelime grubudur. İsim tamlamasında iki unsur vardır: Tamlayan (belirten), tamlanan (belirtilen). Önce tamlayan, sonra tamlanan gelir. Belirtili ve zincirleme isim tamlamalarında bu kural bozulabilir.

Bu kelime grubu için Muharrem Ergin, Mustafa Özkan, M.Kaya Bilgegil, Muhammet Yelten, Leylâ Karahan, isim tamlaması; Zeynep Korkmaz, Fuat Bozkurt, Vecihe Hatipoğlu, ad tamlaması terimini kullanmışlardır.

İsim tamlamasının esasını iyelik eki oluşturur. Bu kelime grubu, bir nesnenin başka bir nesneye ait olduğunu, başka bir nesnenin parçası olduğunu belirtir.

İsim tamlamasının oluşması için tamlananın (belirtilenin) bir iyelik eki alması gerekir. Tamlayan (belirten), ilgi halinde bulunur. Bu hal bazen ekli bazen eksizdir.

İsim tamlamasında tamlayanın (belirtenin) ilgi durum ekini (-In) alması veya almaması, tamlamanın belirli veya belirsiz, geçici veya sürekli olmasıyla ilgili bir durumdur. Tamlayan unsur belirli olduğunda ilgi ekini alır ve tamlanan unsura geçici olarak bağlanır. Daha açık bir ifadeyle ilgi ekini almış isim tamlamasında tamlayanın tamlanana bağlanması devamlılık göstermez. *Ömrümün kadri, suların gözü, cihânun hâli* örneklerinde olduğu gibi. Buna karşılık eksiz tamlayan geneldir, belirsizdir ama kelime grubuna katılımı, tamlanana bağlılığı daha sağlamdır. *Ders kitabı, gönül deryâsı, can kulağı* örneklerinde görüldüğü gibi eksiz tamlamalar bu bakımdan birleşik kelime oluşturmaya daha uygundur.

Şahıs zamirleri isim tamlamasının tamlayanı olduğunda ilgi eki muhakkak surette bulunur (*benim düşüncem, senin düşüncen, onun düşüncesi*). Bunları iyelik grubu olarak değerlendirmek mümkün olabileceği gibi isim tamlaması olarak da değerlendirmek mümkündür. Bir başka deyişle isim tamlamaları, iyelik grubunun tamlayan kısmını meydana getiren kişi zamirlerinden III. şahıs zahirinin oluşturduğu gruptan müteşekkil olduğunu söyleyebiliriz. III. şahıs zamirleri tek olmayıp I. ve II.

şahıslar dışındaki her şahıs ve her şeydir. Yani III. şahıs zamirleri olan “o, onlar” hem ilgili şahısları hem de bu şahısların karşılıkları olan bütün nesneleri temsil ederler. Onun içindir ki iyelik grubunun III. şahıslarında, tamlayan unsur şahıs zamiri olabileceği gibi herhangi bir isim de olabilir. “Benim kalemim, senin kalemin, bizim kalemimiz, sizin kalemlerinizi” derken tamlayan unsuru temsilen başka bir kelime kullanılamaz. “Onun kalemi, onların kalemleri” dendiğinde tamlayan unsurların yerine her şey gelebilmektedir.¹

Tamlayan unsurun (belirtenin) ilgi eki alıp almamasına göre iki çeşit isim tamlaması ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.1. Belirli İsim Tamlaması

Tamlayanı (belirteni) ilgi hali eki (-ın, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün) almış olan tamlamaya belirli isim tamlaması denir.

Kelime + İlgi eki (-In, nIn) + Kelime + İyelik eki (-I, -sI, -lArI)

Tamlayan

Tamlanan

Belirli isim tamlaması terimini Muharrem Ergin, Leylâ Karahan, Mustafa Özkan; belirtili isim tamlaması terimini Zeynep Korkmaz, Muhammet Yelten, M.Kaya Bilgegil; belirli adtakımı terimini Tahsin Banguoğlu; belirtili isim takımı terimini Haydar Ediskun; belirtili tamlama terimini Fuat Bozkurt, Vecihe Hatipoğlu, kullanmıştır.

Belirli isim tamlamasının özellikleri:

a) Bir nesnenin bir nesneyle gerçekten ilgisini ortaya koyar: *çocuğun kazağı, Arda'nın silgisi, öğretmen kalemi...*

b) Bir niteliğin bir nesneye ait olduğunu gösterir: *öğrencinin çalışkanı, yemeğin tazesini, adamın iyisi...*

c) Parçanın bütüne ait olduğunu gösterir: *arabanın direksiyonu, bilgisayarın kasası, evin odası...*

d) Bir miktarın bir nesneye ait olduğunu gösterir: *domatesin kilosunu, kumaşın metresini, sütün litresi...*

¹ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 381.

e) İşin özneye ait olduğunu gösterir: *adamın konuşması, çocuğun ağlaması, kızın gitmesi...*

f) İşin nesneye ait olduğunu gösterir: *ödevlerin bitirilmesi, temizliğin yapılması, gösterilerin yapılması...*

g) Durumun, onu oluşturanı ait olduğunu gösterir: *ananın kederi, çocuğun kahkahası, müminin duası...*²

Belirli isim tamlamalarında ilişki geçicidir. İki unsur arasında kaynaşma olmaz. Ancak bazı abartılı kullanılışlarda bir anlam kaynaşması oluşmuş gibi görünmekte ve birleşik kelime gibi değerlendirilmemektedir: *elinin körü, kaçın kurası, delinin biri* gibi.

Belirli isim tamlamalarında unsurlar tek kelimeden ibaret olabileceği gibi bir grup halinde de bulunabilirler.

Metnimizde birkaç örnekte tamlamayı oluşturan asıl unsur olan iyelik ekinin kullanılmadığı görülmektedir. Bu kullanılışlar şiir söyleyiş özelliklerinden kaynaklanmakta olup, isim tamlamasının yapısıyla alakalı değildir. Biz bu örnekleri ilgili bölümlerde isim tamlamaları içinde gösterdik.

2.1.1.1.1. Her İki Öğesi Tek Kelime Olan Belirli

İsim Tamlamaları

- Şâiri gibi **bunun eksüğü** çok (43)
- Lutf idüp **aybını** setr idün **bunun** (48)
- Âhirün hem âhirîdür câvidân (53)
- Âdem'in Hak **tevbesin** kıldı kabûl (77)
- **Enbiyânun** şeksüz ol **sultânıdır** (86)
- **Cümlesinün cânı** içre cânıdır (86)
- Hem dahı **Peygamber'ün aslın** bile (117)
- **Mustafâ'nun Mevlidi'dür** bu kelâm (155)
- Kim **bunun katında** şeker bir hacir (162)
- **Mustafâ'nun Mevlidi'ni** okısun (166)

² Haydar Ediskun, **Türk Dil Bilgisi**, 8. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003, s. 117

- Oldur ol halk içre **Hakk'un sevdüğü** (180)
- Biri **damında** dikildi **Ka'be'nün** (194)
- Hem yağar halk üzre **Hakk'un rahmeti** (210)
- **Başına** saçü için **Peygamber'ün** (255)
- **Cânına Şeytân'ın** uruldu düğün (261)
- **Dînün çerâğı** yandı vü yandı kamu oda (285)
- Evvelâ ol kim **mübârek cisminün** (296)
- **Gölgesi** düşmezdi yire **resminün** (296)
- Bu ayândur **nûrun** olmaz **gölgesi** (297)
- **Cebraîl'ün kokusın** alurdu ol (307)
- **Tanrı'nun adını** zâkirdi müdâm (428)
- **Aybın ayruğun** ko sen aybunı gör (451)
- **Ömrümün kadrini** hergiz bilmedüm (460)
- **Hâlimün ba'zısın** uş kıldum ayân (472)
- Hoş bitürdi **ummetinün işlerin** (496)
- Geçdi Hak emrinde **ömrinin öni** (503)
- **Suların gözünden** akup kanlu yaş (508)
- **Bağrı pûlâdun** delinüp ola baş (508)
- Ger bu söz ire **bihârun sem'ine** (509)
- Olduğınca **ömrinün** hem **müddeti** (567)
- **Ammisi kim Mustafâ'nun** var idi (625)
- **Kimisinün gözleri** giryân idi (627)
- **Kimisinün ciğeri** biryân idi (627)
- **Kiminün aklı** gidüp düşmiş idi (629)
- **Uğraduğının yüreğin** toğradı (635)
- **Câmı bunların** girü yandı oda (648)
- **Birinin odı** birin yakar idi (659)
- İşbudur **hâli cihânun** bilünüz
Ger sizün var ise akl ü bilünüz (671)
- Bunda **ağlamaklığun assısı** çok (690)

- Cümlemüz ger **hışmun odına** yana (714)
- Hem **azâbun odına** mûm eyleme (722)
- **Mustafâ 'nun rûhına** her subh u şâm (728)

İsim tamlamasını açıklarken iyelik grubunun belirli isim tamlaması olduğunu belirtmiştik. Bu nedenle Mevlid’de bulunun iyelik grubuna ait örnekler bu gruba dâhil edildi.

- Hergiz ebter olmaya **anun sonı** (3)
- **Anlarun** kim **eksüğü** çok işinün
Eksüğün gözler olur her kişininün (46)
- Cümle mahlûkât **anun emrindedür** (60)
- Dahı hem Musâ elindeki asâ
Oldı **anun izzetine** ejdehâ (80)
- **Ceddi** olduğu’çün **anun** ol Halîl (81)
- Cehd idüb **anun rızâsın** kıl taleb (98)
- Kim **anun buyruğu**-durur cana kut (101)
- Kıldı ol nûr **anun alnında** karâr (122)
- **Devletünüze** sebebdür bu **sizün** (156)
- **Mevlid'ine** her k'**anun** izzet kıla (157)
- Çünkü **meddâhıdur** **anun** ol Ganî (181)
- Ol ki **meddâhı** **anun** Allah ola (182)
- Mağrib ü maşrıkdâ **ikisi** **anun** (194)
- Bu **senün oğlun** gibi kadri cemîl
Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- Geldi bir ak kuş kanadıyla **benüm**
Arkamı sığadı kuvvetle katı (218)
- **İçleri** tolu cevâhir **anlarun**
Başına saçı için Peygamber'ün (255)
- Lâkin **anun ümîdi** dahı vâr Mustafâ (286)
- Sâkin oldu tutdı **anın emrin** ol (323)

- **Mu'cizâtını anun** yok hiç had
Hadd ü addın bilmez anun hiç had (334)
- **Anların** her tâatin ol bî-niyâz
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz (378)
- Cümle **maksûdun senün** mahsûldür (383)
- **Hulki anun** cümle Kur'ân hulki'dı (410)
- **Hil'atı** Hak'dan **anun** levlâk idi (417)
- Ümmet oldur kim **anun yolın** vara (436)
- Ümmet isen **anun ahlâkını** tut (438)
- **Gussasın** bunda iken **anun** yigil (441)
- Hiç **benüm ahvâlüme** kılman nazar (480)
- Uşde işitdün **anun evsâfını** (485)
- Bunda ma'lûm olur **onun âşıkı** (514)
- Didiler kanı **bizim sultânumuz** (652)
- Ol idi cân içre **bizüm cânumuz** (666)
- Akıbet ölmek-durur **anun işi** (674)
- Ger **senün kapunda** olur ise red
Bize ayruk kimden olısar meded (706)
- **Anun adiyle** bile koşa kodun (719)
- Bize **anun izzetine** izzet it (721)

2.1.1.1.2. Öğelerinden Biri Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

2.1.1.1.2.1. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

2.1.1.1.2.1.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları

- Allah adı olsa **her işün öni**
Hergiz ebter olmaya anun sonı (3)

- **Eksüğin** gözler olur **her kişinün** (46)
- Açalum **ol şekkerün** tengini uş (161)
- Ol unutsun **şekkerini** **bu sözün** (165)
- Didi gördüm **ol habîbün** anesi (189)
- Bildüm anlardan ki **ol halkun** yeği (195)
- Bürüdi beni **o nûrun** ismeti (217)
- Görmeğe geldi **o şâhun** manzarın (253)
- **Her birinün** yitdüğince **takâti** (377)
- **Gizlü hâlümün** biri olsa âşikâr (476)
- **Her birinün** yaş ile toldı **gözi** (531)
- **Ol Muhammed hürmetiy'**çün kim adun
Anun adiyle bile koşa kodun (719)

Aşağıdaki beyitte vezin gereği tamlanan eki (-si) düşmüştür.

- İşidün hem **ol mübârek burnınun**
Mu'cize nicedür anda hem görün (305)

2.1.1.1.2.1.2. Tamlayanı Belirsiz İsim

Tamlaması Tarafından Nitelenen Belirli İsim Tamlamaları

- Zîra kim **dîn direği Muhammed'ün**
Mevlidadür bilünüz **ol Ahmed'ün** (168)

2.1.1.1.2.1.3. Tamlayanı Bağlama Grubu

Olan Belirli İsim Tamlamaları

- Enbiyâ vü evliyânun serveri (171)
- Tağ ilen taşun yüreğin dağlasun (506)

2.1.1.1.2.1.4. Tamlayanı Ayrılma Grubu Olan

Belirli İsim Tamlamaları

- Yimezem ümmetden ayruğun gamın (562)

2.1.1.1.2.1.5. Tamlayanı Unvan Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

- Ümmü Hânı evine kıldı nüzul (352)
- Hak Teâlâ hazretine irdi ol (388)
- Hak Teâlâ'nun rızâsın bulasız (482)

2.1.1.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

2.1.1.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları...

- Enbiyânun cümle hûy u hasleti (244)
- Anların her tâatin ol bî-niyâz (378)
- Göklerin her kangısına k'irdi ol (384)
- Dinle imdi bir nice vasfın anun (405)
- Hoş selâmın aldı anun ol hümâm (585)
- Aybunun görmez gözün her pilcesin
Görür ayruk aybının bir kılçasın (452)
- Ger anun ay yüzünü görmezsevüz
Sohbetine bir nefes irmezsevüz (654)
Hâlümüz nice olısar bilmezüz (655)

2.1.1.1.2.2.2. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları...

- Tâ bularun arta izz ü hürmeti (84)
- Enbiyânun cümle hûy u hasleti (244)
- Toldı küffârun içi vü taş gam (262)
- Ki'îşidenün gitdi akl u takatı (264)

- **Hadd ü addın** bilmez **anun** hîç had (334)
- Mustafâ kavlini her kim işidür
Mustafa'nun ümmeti vü eşidür (457)
- **Ümmetinün devleti** vü **varlığı** (491)
- İşbudur hâli cihânun bilünüz
Ger **sizün** var ise **akl ü bilünüz** (671)

Aşağıdaki isim tamlamalarını, tamlananları arasında bağlaç olmamasına rağmen tamlananı bağlama grubu olan belirli isim tamlaması olarak kabul etmek gerekir. Bunlarda bağlaç kullanılmamıştır.

- Cümle **anun dostluğına adına** (82)
- Odlara yaksun **odun için taşın** (507)

2.1.1.1.2.2.3. Tamlananı Edat Grubu Tarafından Nitelenen Belirsiz İsim Tamlamaları

Aşağıdaki beyitte tamlanan eki (-i) düşmüş bir isim tamlaması görülmektedir.

- Din **kimün** vardır **bunun gibi şefi'** (576)

2.1.1.1.2.3. Her İki Ögesi de Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

2.1.1.1.2.3.1. Hem Tamlayanı Hem Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

- Kalmadı **kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün** (283)

2.1.1.2. Belirsiz İsim Tamlaması

Belirli isim tamlamasında tamlayan ilgi eki alırken, belirsiz isim tamlamasında ilgi ekini almaz. Sadece tamlanan iyelik ekini alır.

Kelime + Ø + Kelime + İyelik eki (-I, -sI, -lArI)

Tamlayan

Tamlanan

Hak gülşeninde ötdi girü **vahy bülbüli** (281)

Bir **gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)

Akl tâvûsı açdı girü perr ü bâl (339)

Taldı **dil bahrine** hem gavvâs-vâr (342)

Cümle **gök ehli** sevâbın bulalar (380)

örneklerinde görüldüğü üzere belirsiz isim tamlamasında sadece tamlanan ek almakta, tamlayan ilgi ekini almamaktadır.

Belirsiz isim tamlamasının tamlayanı ve tamlananı arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu nedenle tamlayanla tamlanan arasına hiçbir kelime giremez. Belirli isim tamlamalarının yerleri şiir ve konuşma dilinde yer değiştirebildiği halde belirsiz isim tamlamasında bu pek mümkün değildir. Bununla birlikte aşağıdaki dizelerde vezin gereği, hem tamlayanla tamlanan yer değiştirmiş hem araya başka bir kelime girmiş hatta iyelik eki de düşmüştür. Tabii bu örnekler istisna kullanımlardır.

*Cem' idüp bir yire **ad** urdı **namâz*** (378)

Adı Sündüs döşeyen anı **melek** (192)

“Belirsiz isim tamlamasının birleşik isim hükmünde olması dolayısıyla birçok yer, makam, müessese, memuriyet, kitap, eşya vs. nesnen isimleri bu tamlama şeklindedir: *İstanbul şehri, ordu kumandanı, çalışma bakanı, Edebiyat fakültesi, Nedim divanı, Saraçoğlu, ipek böceği, kahverengi, çamaşır makinesi* gibi.”³

“Belirtisiz ad tamlamalarından oluşan bazı yer, kuruluş, ev, apartman, sokak, vb. adlarda kısa anlatım, yabancı dil, yabancı söyleyiş gibi yanlış etkilerle iyelik ekinin atıldığı ve bu eğilimin gittikçe arttığı görülmektedir: *Edirnekapı, Topkapı, Adabank, Egebank, Koçbank, Şekerbank, Türkbank, Yaşarbank, Yurtbank, Acarkent, Asya Tur, Sümer Sokak, Tunalı Kulüp, Balık restoran, Zirve restoran, Şark möble, Opan otomotiv* vb. Hatta yabancı etkisiyle, tamlayanla tamlananın yer değiştirdiği

³ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 383.

ve Türkçenin tamlama kuralının yok edildiği örnekler de az değildir. *Hotel Armada, Hotel Altınnal, Hotel Kervansaray, Hotel Selvi, Otel Best, Otel Farabi, Otel Tunalı, Otel Zümriit, Clup spor, Kulüp Çankaya, Villa Özen* gibi.”⁴

Bizim metnimizde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Yukarıda belirttiğimiz gibi sadece vezin gereği iyelik ekinin kullanılmadığı ve tamlamanın yer değiştirdiği bir örnek vardır: *Cem' idiüp bir yire ad urdı namâz* (378)

Belirsiz isim tamlamasında unsurlar bir kelimedenden oluşabileceği gibi bir kelime grubundan da oluşabilir.

Bu kelime grubu için farklı terimler kullanılmaktadır. M.Kaya Bilgegil, Muhammet Yelten “belirtisiz isim tamlaması”, Fuat Bozkurt, Vecihe Hatipoğlu “belirtisiz tamlama”, Tahsin Banguoğlu “belirsiz adtakımı”, Haydar Ediskun “belirtisiz isim takımı”, Leylâ Karahan, Muharrem Ergin, Mustafa Özkan “belirsiz isim tamlaması”, Zeynep Korkmaz “belirtisiz ad tamlaması” terimlerini kullanmışlardır.

2.1.1.2.1. Her İki Ögesi Tek Kelime Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

- Derd ile **göz yaşı**’la âh idelüm (7)
- Geldi **sûret âlemine** Mustafâ (107)
- Bil **Habîb’üm nûr**ıdır bu nûr didi (121)
- **Anası rahmine** düşdi çün Anûş (125)
- K’ol sedefden oldı ol **dür dânesi** (142)
- **Dînümüz mülkini** âbâd idelüm (150)
- **İşidenler cânını** şâd idelüm (150)
- Açıla gönlinde **rahmet gülşeni** (151)
- Hem **hidâyet bülbülü** anda öte (152)
- Hem **saâdet servi** cânında bite (152)
- Girü **gönül mısırına** kıldum sefer (160)
- Zîra kim **dîn direği** Muhammed’ün (168)

⁴ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yayınları, 2003, s. 274.

- Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi
On ikinci gice **isneyn gicesi** (187)
- Bir aceb nûr kim **güneş pervânesi** (189)
- **Yüzleri nûrından** evüm toldı nûr (199)
- **Tamu kapusını** götür heybeti (212)
- Geldi ol nûr gitdi **âlem zulmeti** (221)
- Tâc-i izzet birle **levlâk hil'ati** (225)
- Gördi gitmiş **hûriler cem'iiyeti** (234)
- Anı hayran kıldı **oğlı hasreti** (235)
- Ev **bucağında** o nîgû-sîreti (237)
- Bildi **âlem halkı** toğdı Mustafâ (269)
- Toldı **cenân cinânına** ezhâr-ı Mustafâ (279)
- **Tevhîd servi** ravza-i îmânda bitdi hoş (280)
- Hak gülşeninde ötdi girü **vahy bülbüli** (281)
- **Rahmet güliyle** toldı bu gülzâr-ı Mustafâ (281)
- Bir **gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)
- Ol **meânî dürri** çıkdı fevc fevc (289)
- Ger buna **gönül göziyle** bakasın (290)
- **Can kulağına** bu dürri takasın (290)
- **Sadri nûrından** karanu giceler (314)
- Hem **nübüvvet mührü** anun zahrındadı (315)
- **Akl tâvûsı** açdı girü perr ü bâl (339)
- **Fikr sahrâsı** içine girdi uş (340)
- **Can semen-zârında** cilve urdı hoş (340)
- Urdı **ma'nâ perrini** birbirine (341)
- Taldı **dil bahrine** hem gavvâs-vâr (342)
- Aldı **ışk bâzârına** geldi anı (343)
- İmdi ol **dür dürclerini** açalum (344)
- Size **mi'râc dürlerinden** saçalum (344)
- **Cân kulağın** ger tutar isen bana (345)

- Nice urundı **saâdet tâcını** (346)
- Yâ nice **rahmet homı**yla toyladı (348)
- **Enbiyâ ervâhı** hâzır geldiler (359)
- **Enbiyâ ervâhına** irdi nidâ (360)
- **Enbiyâ ervâhı** uydı hoş temâm (361)
- Ol **gök ehli** cümle karşı geldiler (366)
- İy **şefâat ıssı** Ahmed didiler (367)
- Ol **gök ehli** kıldılar i'zâz-ı tâm (368)
- Didi urundun **saâdet tâcını** (369)
- Gördi **gök ehli** ibâdetde kamu (372)
- Cümle **gök ehli** sevâbın bulalar (380)
- Çünkü açıldı **maânî pususu** (407)
- Bir nefes **nefs arzusına** uymadı (423)
- **Gaflet uykusına** talup uy'madı (423)
- **Hükm içinde** hayfa meyli yoğ idi (424)
- Canını **hırs odına** yakmadı ol (429)
- Adun ümmet **ümmet işi** sende yok (435)
- **Ümmet işinde** nemüz vardur nemüz (437)
- **Âhiret ahvâlini** endîşe kıl (440)
- Gebr olup **kibr ehli** kaldı yazıda (445)
- Görür **ayruk aybınun** bir kılcasın (452)
- **Kimse hakkında** dime hiç ayb söz (453)
- **Nâzenîn ömri** kamu virdüm yile (459)
- **Nefsüm arzûlarına** yile yile (459)
- **Nefs yolına** yilüben irmemişem (467)
- **Âhiret ahvâlini** zikr itmedüm (470)
- **Cân hüması** Hakk'a pervâz eyleye (518)
- Hem ire **pâdişâh dergâhına** (519)
- Günler içre bir **çeharşenbih günü** (520)

- Ol **saâdet ayı** vü **devlet günü** (520)
- Çün **namâz vakti** irişdi nâgehân (526)
- Mescid'e **göz yaşlarını** saçdılar (536)
- **Gözi yaşını** yenemeyüp ol hümâm (539)
- Hem eser kıldı ol **ayrılık odı** (544)
- Ol **yâranlarum katına** varayım (545)
- Cümle **gök ehli** senün'çün tutdı yâs (583)
- Ol **hümâ kuşu** çü pervâz eyledi (608)
- **Sabr yakasını** yırtup açdılar (609)
- **Firkatün odı** bizi yakdı azîm (623)
- Göklere çıkmış idi **feryâd üni** (630)
- Eyle **göz yaşı** revân olmuş idi (631)
- Halkı gark kılmış idi **göz yaşları** (632)
- **Âh odı** yakmışdı tağ u taşları (632)
- Bu **firâk odı** kime kim uğradı (635)
- **Enbiyâ ervâhı** hâzır geldiler (640)
- Cânları **hasret odı** ile dolu (646)
- Girü **göz yaşın** revân eylediler (649)
- Döğdiler **hasret taşıyla** başların (651)
- Biz dahı **yol yarağın** itmek gerek (664)
- **Âhîret bâbında** tedbîr itmedük (684)
- **Ölümümüz gussasını** yiyelüm (688)
- Ağlamağa **göz yaşın** karz idelüm (691)
- **Yüz karaların** kazanduk dünyede (695)
- **Nefsümüz elinde** olmuşuz esîr (697)
- Kim **günah bahrine** böyle talmışuz (699)
- Dâima **kullar işi** isyân olur (711)

Aşağıdaki beyitlerde vezin gereği tamlanan eki düşmüştür.

- Cem' idüp bir yire **ad** urdı **namâz** (378)

Tamlayanı özel isim olan belirsiz isim tamlamaları anlam bakımından belirli isim tamlaması özelliğini taşır.⁵ Metnimizde geçen tamlayanı özel isim olan belirsiz isim tamlamaları aşağıdadır.

- **Allah** adın zikir idelüm evvelâ (1)
- **Allah** adın her kim ol evvel ana (2)
- **Allah** adı olsa her işün öni
Hergiz ebter olmaya anun sonı (3)
- Her nefesde **Allah** adın di müdâm
Allah adıyla olur her iş tamâm (4)
- Çünkü **Hak** evvelliğin bildün ayân (65)
- **Mustafâ rûhını** evvel kıldı var (68)
- Kim vücûda gele ol **Hak vehbeti** (214)
- Sözleri cümle **Muhammed midhati** (222)
- Dahı olmamışdı **Âdem hilkati** (227)
- **Mekke şehri** nûr ile toldı kamu (232)
- Kim **Muhammed yüzini** ol görmedi (252)
- **Sâve bahri** yire geçdi serteser (265)
- **Hak gülşeninde** ötdi girü vahy bülbüli (281)
- Çün **Hirâ tağına** basdı ol kadem (322)
- **Mustafâ mi'râcını** eydem sana (345)
- İşit imdi **Mustafâ mi'râcını** (346)
- **Cebrâîl katına** vardı ilerü (355)
- Mekke'den **Hak emrile** kıldı sefer (400)
- Ol **Medîne şehrine** yitdi Resûl (401)
- Hulkı anun cümle **Kur'ân hulkı'dı** (410)
- Şöyle kim **Hak ıskı**'la tolmuşdı ol (418)
- Anun içün **Hak katında** hâs idi (422)
- **Hak yolına** cümle-i varın vire (436)

⁵ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 15.

- **Mustafâ işlemediğin işleme** (439)
- **Mustafâ kavlini tut hoş toğrı ol** (456)
- **Mustafâ kavlini her kim işidür**
Mustafa'nun ümmeti vü eşidür (457)
- **İlle Hak lûtfı ile mestûrdur** (475)
- **Mustafâ ahlâkını terk itmenüz** (481)
- **Mustafâ ümmetliğinden ırmagıl** (484)
- **Yüzi ak Hak hazretine toğrı git** (486)
- **Ömri Hak emrinde nic' oldu temâm** (489)
- **Ömrini Hak buyruğına kıldı sarf** (500)
- **Tanrı emrini getürdi yirine** (501)
- **Geçdi Hak emrinde ömrinin öni** (503)
- **Vardı Meymûne evine nâgehân** (521)
- **Mustafâ emrini ol kıldı kabûl** (533)
- **Vahy kat' oldu bugün Tanrı haki** (582)
- **Cân ile Hak emrini kıldı kabûl** (593)
- **Tanrı emrin kılmayalar hiç fevt** (602)
- **Tanrı emrince yarağ itmek gerek** (637)
- **Tanrı takdirine hayrân kaldılar** (644)
- **Çünkü Hak emri-durur sabr idelüm** (662)
- **Birünüz kalmayısar Tanrı haki** (673)
- **Tanrı kulluğına meşğûl olunuz** (676)
- **Virünüz Hak yolına hep varunuz** (677)
- **K'oldı Hak avniyle kâmil bu kitâb** (727)

2.1.1.2.2. Öğelerinden Biri Kelime Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

2.1.1.2.2.1. Tamlayıcı Kelime Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

2.1.1.2.2.1.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

- Hem ana çok kıldı **ol lûtf ıssı cûd** (120)
- **Bu meânî şekkerin** ger yiyemez (163)
- **Ol rebî'-ül-evvel ayı** nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi (187)
- **Yidi kat gök ehli** cümle geldiler (251)
- Hem **sekiz uçmak içinde** hûr-ı în (253)
- **Ol mecûsîler odı** kim var idi (266)
- **İncü dişleri şuâından** gice
İğne düşse bulunurdu iy hoca (312)
- Ana **ol hulkun kamusu** hılkî'di (410)
- Sana **ayruk kişi aybından** ne zar (450)
- **Kara gussa donların** geymişdi ol (578, 579)
- Dökdiler hem **kanlu gözler yaşların** (651)
- **Ol saâdet hakkı** kim buldı Resûl (724)

2.1.1.2.2.1.2. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

- **Adı Sündüs döşeyen anı melek** (192)
- **Bu gelen ışıķına** devr ider felek (204)

2.1.1.2.2.1.3. Tamlayanı Farsça İsim Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

- Bu gelen **ilm-i ledün sultânıdır** (203)

2.1.1.2.2.1.4. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

- Bu gelen **tevhîd ü irfân kânıdır** (203)

- Oldı **fikret atına** uş **dil** süvâr (406)
- **Cân u dil mülkini** ma'mûr eyledi (495)
- **Yir ü gök ehli** kamu ağladılar (613, 700)

Metnimizde tamlananı kelime grubu olan belirsiz isim tamlamasına rastlanmamıştır.

2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Zincirleme isim tamlaması, isim tamlamasının ayrı bir türü olmamakla birlikte bazı kitaplarda müstakil bir başlık halinde değerlendirilmiştir.

Bir isim tamlamasının başka bir isimle oluşturduğu tamlamaya zincirleme isim tamlaması denir. Başka bir deyişle tamlayanı veya tamlananı veya hem tamlananı hem de tamlananı isim tamlamasından oluşan bir isim tamlamasıdır.

Âlemün artdı beşâşet behceti (231)

Fikr sahrâsı içine girdi uş (340)

Bu sözün odı tütüninden yana (509)

dizelerinde olduğu gibi.

Metnimizde geçen zincirleme isim tamlamaları şunlardır:

- Hem bu olur **işî her lutf ıssınun** (48)
- **Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi** (187)
- On ikinci gice isneyn gicesi (187)
- **Âlemün artdı beşâşet behceti** (231)
- **Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'**çün (336)
- **Fikr sahrâsı içine girdi uş** (340)
- Görür **ayruk aybınun bir kılcasın** (452)
- **Bu sözün odı tütüninden yana** (509)
- **Mustafâ mevti sözidir bu ayân** (510)

2.1.1.4. Takısız İsim Tamlaması

Çeşitli gramer kitaplarında takısız isim tamlaması adı altında gösterilen tamlamayı biz sıfat tamlaması olarak ele alıp inceledik. Bkz. Sıfat tamlaması

2.1.1.5. Farsça İsim Tamlaması

Metnimizde çok sayıda Farsça isim tamlaması kullanılmıştır. Bu yapının Türkçeye bir ilgisinin olamamasına rağmen bunları burada zikretmeden geçmek doğru olmazdı.

2.1.1.5.1. İki Kelimeden Oluşan Farsça İsim Tamlaması

- Dökülür cümle güneş **misl-i hazân** (5)
- Lutf idüp islâh ide **ehl-i kemâl** (50)
- Hem hakikatda odur **asl-ı usûl** (110)
- **Nûr-ı Ahmet** anda oldu âşikâr (126)
- Vardı Mehâyîl'e ol **nûr-ı Resûl** (127)
- **Cümle-i aslâb u erhâm**dan o nûr (135)
- **Halk-ı âlem** gözleriyle gördiler (146)
- İrişe **bûy-ı şefâat** her zamân (153)
- Sanmanuz, bunu **kelam-ı her avâm** (155)
- Bağladum anda nice **teng-i şeker** (160)
- Bu gelen **ilm-i ledûn** sultânıdır (203)
- **Kudret-i Hak**'dan tutun hem ibreti (207)
- Hoş bezen **hûr u kusûr-ı cenneti** (209)
- Kim bu gice ol **Habîb-i Hak** gelür (210)
- **Elh-i cennet** hûri ve gılmân kamu (211)
- Toğdı ol sâatde ol **şâh-ı rüsûl** (219)
- **Tâc-i izzet** birle levlâk hil'ati (225)
- Budur ol kim bu **Nebiyy-i Hakk** iken (227)
- Tolamışlar ol **vücûd-ı rahmeti** (241)
- Ol **Resûl-i Hak** bu-durur bildiler (259)
- Çün cihâna geldi ol **şâh-ı cihân** (260)
- **Tâk-ı Kısra** öyle çatladı katı (264)
- Ulu kiçi hep kamu **ehl-i Arab** (272)

- Hulk ile tutdı **cemî-i âlemi** (273)
- Tutdı cihanı serteser **envâr-ı Mustafâ** (278)
- Çün kim belürdi dünyada **âsâr-ı Mustafâ** (278)
- Toldı cenân cinânına **ezhâr-ı Mustafâ** (279)
- Tevhîd servi **ravza-i îmânda** bitdi hoş (280)
- Rahmet güliyle toldı bu **gülnâr-ı Mustafâ** (281)
- Hem hoş bezendi şer' ile **bâzâr-ı Mustafâ** (284)
- Küffâr-ı ehl-i şirk ü hep **ağyâr-ı Mustafâ** (285)
- Nûr arturur gönüllere **tekrâr-ı Mustafâ** (287)
- Çün **nesîm-i ışk** irdi urdı mevc (289)
- Deprenürdi gökde hem **kurs-ı güneş** (311)
- Tokınacak saçına **bâd-ı sabâ** (316)
- Çün işâret kıldı ol **mahbûb-ı Hak** (320)
- Dırnağı olurdi hem **dürr-i semîn** (321)
- Dikdi hurmâyı hem ol **şâh-ı cihân** (328)
- Tâ ki **nakş u reng-i fikret** görine (341)
- Kimisini **ışk-ı Hak** almış-durur (376)
- **Emr-i Hakk'**ı halka bildürdi temâm (403)
- **Dîn-i İslâm** buldı eksüksüz nizâm (403)
- Anda oldı **âhir-i ömri** temâm (404)
- Hem **hisâr-ı dil** açılup çıkdı hoş (408)
- **Muzhir-i Hak mazhar-ı envâr** idi (413)
- Cümle **Lûtf-ı Hak** özinde var idi (413)
- Bahr-i ilm ü hilm ü **kân-ı cûd** idi (414)
- Anun için **seyyid-i sâdât** idi (416)
- **Gayr-ı Hak** kalbine bulmaz idi yol (418)
- **Halk-ı âlemden** ol iken müctebâ (425)
- Hak yolına **cümle-i varın** vire (436)
- Kibr **hem-reng-i gebirdir** yazıda (445)

- **Ehl-i kibr** hem dahı **ehl-i riyâ** (446)
- Tâ olasin **hazret-i Hakk'** a yakın (447)
- Dahı fikrüm dâimâ **tûl-i emel** (471)
- Ol bilür kim **âlim-i esrâr**-durur (474)
- Halka **teblîğ-i risâlet** kıldı hem (497)
- Tâ ki tutdı **dîn-i İslâm** hoş nizâm (499)
- **Emr-i Hak'** dan kımadı kem hîç harf (500)
- İşit imdî kim o **fahr-i kâinat** (515)
- **Cümle-i ashâb** bile ağlaşdılar (536)
- **Vasl-ı Hak** olasıdur ancak şifâ (558)
- Hem kıyâmetde **cemî'-i enbiyâ** (569)
- Dahı **kabz-ı rûh** idüben gitmeğe (587)
- Anı hem dinler iken **şâh-ı cihân** (590)
- Didi **tâvus-ı melek** ol Cebrâîl (591)
- Tâ irişince bulara **vakt-ı mevt** (602)
- Bilinüz iy **âşıkân-ı Mustafâ** (607)
- Hakk'a irdi anda **cân-ı Mustafâ** (607)
- Başlarına **hâk-i hasret** saçdılar (609)
- Âh idüp eydürdi **Bû Bekr-i rızâ** (617)
- Dirdi kanı **şâh-ı cümle enbiyâ** (619)
- Hak yaradaldan beri **seb'-i tibâk** (633)
- **Cümle-i mü'minler** ile yâ Mücîb (718)
- **Halk-ı âlemden** anı itdün güzîn (720)
- İşbu **kân-ı şehd** ki şîrindür dadı (725)

2.1.1.3.2. İkiiden Fazla İsimden Oluşan Farsça İsim Tamlaması

- Uruldı cânda **nevbet-i şer'-i Muhammedi** (279)
- Akdı çü **ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ** (280)
- Açıldı çünki **nâfe-i güftâr-i Mustafâ** (282)

- Oldı **meşâm-ı akl u dil ü cân** mu'attar uş (282)
- Dürler çü saçdı **la'l-i dürer-bâr-ı Mustafâ** (283)
- **Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet** harâb olup (284)
- **Küffâr-ı ehl-i şirk** ü hep ağyâr-ı Mustafâ (285)
- Ya'ni **dürr-i mu'cizât-ı Mustafâ** (291)
- İçdi andan **cümle-i hayl ü haşem** (325)
- **Asker-i evsâf-ı Ahmed** irdi uş (408)
- Mustafâ'ya **hulk-ı evsâf-ı cemil** (409)
- **Bahr-i ilm ü hilm** ü kân-ı cûd idi (414)
- **Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'** (490)
- Ol **şeh u sultân-ı cümle enbiyâ** (490)
- Nâgehân ol **peyk-i hazret Cebrâîl** (577)
- Çok vasiyyet itdi bunlara Resûl
Tâ ola âsân **cemî'-i toğrı yol** (596)
- Derd ile **Osmân-ı ummân-ı hayâ** (619)
- **Cümle-i havf u hatardan** vir halâs (723)

2.1.1.6. Arapça İsim Tamlaması

Metnimizde az sayıda da Arapça isim tamlaması kullanılmıştır. Bu Arapça isim tamlamaları genelde kalıplaşmış isimleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bunları da burada belirttik.

- Geldi çün ol **Rahmeten li'l-âlemîn** (138, 185, 720)
- Ol **melîh-ül-vech** ü ol kalbi safâ (174)
- Oldur ol hem rahmeten li'l-âlemîn
Ol gice kim toğdı ol **hayr-ül-beşer** (185, 400, 618)
- Cem' iderdi anı **Ümm-ül-mü'minîn** (321)
- Hâk Resûlsin yâ **Nebiyy-Allah** didi (333)
- Her göğ'e kim irdi ol **Hayr-ül-enâm** (368, 541, 598, 658)
- Anun içün ol **habib-ul-lâh** idi (433)
- **Kurret-ül-aynî** bize kim diyiser (622)

- Bil **Vesîletü'n-Necât** oldu adı (725)

2.1.3. Kullanılışları Bakımından İsim Tamlamaları

İsim tamlamaları, bulundukları hal kategorisine bağlı olarak özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci, yüklem ismi işleviyle cümlede kullanılırlar. İsim tamlamaları, ismin bütün hallerinde kullanılmaya elverişli kelime grupları olarak metnimizde yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

2.1.3.1. İsim Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması

Yalın haldeki isim tamlamaları cümleye özne işleviyle katılırlar:

- Şâiri gibi **bunun eksüğü** çok (43)
- Ta **bularun** arta **izz ü hürmeti** (84)
- İşit imdi nice toğdı ol resûl
Enbiyâ vü evliyânun serveri (170)
- (Açıklayıcı özne) (171)
- Oldur ol halk içre **Hakk'un sevdüğü** (180)
- Ol ki **meddâhı anun** Allah ola (182)
- Didi gördüm **ol habîbün anesi** (189)
- Mağrib ü maşırıkda **ikisi anun**
Biri damında dikildi Ka'be'nün (194)
- Bildüm anlardan ki **ol halkun yeği**
Kim yakın oldu cihâna gelmeği (195)
- Hem yağar halk üzre **Hakk'un rahmeti** (210)
- Kim vücûda gele ol **Hak vehbeti** (214)
- Bürüdi beni **o nûrun ismeti** (217)
- Dahı olmamışdı **Âdem hilkatı** (227)
- **Mekke şehri** nûr ile toldı kamu (232)
- **Anasının** dahı artı **hayreti** (236)
- Tanrı emr itdi virildi hem ana
Enbiyânun cümle hûy u hasleti (244)

- **İçleri tolu cevâhir anlarun**
Başına saç u için Peygamber'ün (255)
- Toldı **küffârün içi vü taş u** gam (262)
- **Sâve bahri** yire geçdi serteser (265)
- Kalmadı **kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün** (283)
- **Dînün çerâğı** yandı vü yandı kamu oda (285)
- Lîkin **anun ümîdi** dahı vâr Mustafâ (286)
- Evvelâ ol kim **mübârek cisminün**
Gölgesi düşmezdi yire **resminün** (296)
- Bu ayândur **nûrun** olmaz **gölgesi** (297)
- İşidün hem ol **mübârek burnınun**
Mu'cize nicedür anda hem görün (305)
- **Her birinün** yitdüğince **takâti**
Haşr olunca uş bulardur tâati (377)
- **Hulkı anun** cümle Kur'ân hulkı'dı (410)
- **Gizlü hâlümün biri** olsa âşikâr (476)
- **Bağrı pûlâdun** delinüp ola baş (508)
- Bunda ma'lûm olur **onun âşık u** (514)
- **Her birinün** yaş ile toldı **gözi** (531)
- Olduğınca **ömrinün** hem **müddeti** (567)
- **Ammisi** kim **Mustafâ'nun** var idi (625)
- **Kimisinün gözleri** giryân idi (627)
- **Kimisinün ciğeri** biryân idi (627)
- **Kiminün aklı** gidüp düşmiş idi (629)
- **Cânı bunlarun** girü yandı oda (648)
- Didiler kanı **bizim sultânumuz** (652)
- **Birinin od u** birin yakar idi (659)
- Ol idi cân içre **bizüm cânumuz** (666)
- İşbudur **hâli cihânun** bilünüz (671)
- Ger **sizün** var ise **akl ü bilünüz** (671)

- Akıbet ölmek-durur **anun işi** (674)
- Bunda **ağlamaklığun assısı** çok (690)
- Hem ana çok kıldı **ol lûtf ıssı** cûd (120)
- K'ol sedefden oldu **ol dür dânesi** (142)
- Açıla gönlinde **rahmet gülşeni** (151)
- Hem **hidâyet bülbüli** anda öte (152)
- Hem **saâdet servi** cânında bite (152)
- Zîra kim **dîn direği** Muhammed'ün
Mevlididür bilünüz ol Ahmed'ün (168)
- **Adı** Sündüs **döşeyen anı melek** (192)
- Geldi ol nûr gitdi **âlem zulmeti** (221)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle **levlâk hil'ati** (225)
- Gördi gitmiş **hûriler cem'iiyeti** (234)
- Anı hayran kıldı **oğlı hasreti** (235)
- **Yidi kat gök ehli** cümle geldiler (251)
- Hem **sekiz uçmak içinde** hûr-ı în (253)
Görmeğe geldi o şâhun manzarın
- Ki'îşidenün gitdi **akl u takatı** (264)
- **Ol mecûsîler odı** kim var idi (266)
- Bildi **âlem halkı** toğdı Mustafâ (269)
- **Tevhîd servi** ravza-i îmânda bitdi hoş (280)
- Hak gülşeninde ötdi girü **vahy bülbüli** (281)
- Bir **gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)
- Ol **meânî dürri** çıkdı fevc fevc (289)
- Hem **nübüvvet mührü** anun zahrındadı (315)
- **Akl tâvûsı** açdı girü perr ü bâl (339)
- **Fikr sahrâsı** içine girdi uş (340)
- **Enbiyâ ervâhı** hâzır geldiler (359)
- **Enbiyâ ervâhı** uydı hoş temâm (361)

- Ol **gök ehli** cümle karşı geldiler (366)
- Ol **gök ehli** kıldılar i'zâz-ı tām (368)
- Gördi **gök ehli** ibâdetde kamu (372)
- Cümle **gök ehli** sevâbın bulalar (380)
- Çünkü açıldı **maânî pususu** (407)
- Ana **ol hulkun kamusu** hılkî'di (410)
- Adun ümmet **ümmeť işi** sende yok (435)
- Gebr olup **kibr ehli** kaldı yazıda (445)
- Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'
Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı (490, 491)
- **Cân hümâsı** Hakk'a pervâz eyleye (518)
- Çün **namâz vakti** irişdi nâgehân (526)
- Hem eser kıldı ol **ayruhk odı** (544)
- Cümle **gök ehli** senün'çün tutdı yâs (583)
- Ol **hümâ kuşu** çü pervâz eyledi (608)
- **Yir ü gök ehli** kamu ağladılar (613)
- **Firkatün odı** bizi yakdı azîm (623)
- Göklere çıkmış idi **feryâd üni** (630)
- Eyle **göz yaşı** revân olmuş idi (631)
- Halkı gark kılmış idi **göz yaşları** (632)
- **Âh odı** yakmışdı tağ u taşları (632)
- **Enbiyâ ervâhı** hâzır geldiler (640)
- **Yir ü gök ehli** kamu bizden beze (700)
- Dâima **kullar işi** isyân olur (711)
- Hem bu olur **iş her lutf ıssınun** (48)
- **Âlemün** artdı **beşâşet behceti** (231)

2.1.3.1.1. Farsça İsim Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması

- Lutf idüp islâh ide **ehl-i kemâl** (50)
- Hem hakikatda odur **asl-ı usûl** (110)
- **Nûr-ı Ahmet** anda oldu âşikâr (126)
- Vardı Mehâyil'e ol **nûr-ı Resûl** (127)
- **Halk-ı âlem** gözleriyle gördiler (146)
- İrişe **bûy-ı şefâat** her zamân (153)
- **Tâk-ı Kısra** öyle çatladı katı (264)
- Tutdı cihanı serteser **envâr-ı Mustafâ** (278)
- Çün kim belürdi dünyada **âsâr-ı Mustafâ** (278)
- Toldı cenân cinânına **ezhâr-ı Mustafâ** (279)
- Hem hoş bezendi şer' ile **bâzâr-ı Mustafâ** (284)
- Nûr arturur gönüllere **tekrâr-ı Mustafâ** (287)
- Çün **nesîm-i ışk** irdi urdı mevc (289)
- Deprenürdi gökde hem **kurs-ı güneş** (311)
- Tokınacak saçına **bâd-ı sabâ** (316)
- Dırnağı olurdu hem **dürr-i semîn** (321)
- Tâ ki **nakş u reng-i fikret** görine (341)
- Kimisini **ışk-ı Hak** almış-durur (376)
- **Dîn-i İslâm** buldı eksüksüz nizâm (403)
- Hem **hisâr-ı dil** açılup çıkdı hoş (408)
- **Muzhir-i Hak** mazhar-ı envâr idi (413)
- **Gayr-ı Hak** kalbine bulmaz idi yol (418)
- Tâ ki tutdı **dîn-i İslâm** hoş nizâm (499)
- **Cümle-i ashâb** bile ağlaşdılar (536)
- **Vasl-ı Hak** olasıdur ancak şifâ (558)
- Hem kıyâmetde **cemî'-i enbiyâ**
Çağrısuban nefsî vâ nefsî diye (569)
- Anı hem dinler iken **şâh-ı cihân** (590)

- Çok vasiyyet itdi bunlara Resûl
Tâ ola âsân **cemî'-i toğrı yol** (596)
- Tâ irişince bulara **vakt-ı mevt** (602)
- Hakk'a irdi anda **cân-ı Mustafâ** (607)
- Âh idüp eydürdi **Bû Bekr-i rızâ** (617)
- Dirdi kanı **şâh-ı cümle enbiyâ** (619)
- Uruldu cânda **nevbet-i şer'-i Muhammedi** (279)
- Akdı çü **ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ** (280)
- Açıldı çünki **nâfe-i güftâr-i Mustafâ** (282)
- Oldı **meşâm-ı akl u dil ü cân** mu'attar uş (282)
- Dürler çü saçdı **la'l-i dürer-bâr-ı Mustafâ** (283)
- **Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet** harâb olup
Hem hoş bezendi şer' ile bâzâr-ı Mustafâ (284)
- İçdi andan **cümle-i hayl ü haşem** (325)
- **Asker-i evsâf-ı Ahmed** irdi uş (408)
- Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'
Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı (490, 491)
- Nâgehân ol **peyk-i hazret Cebrâîl**
İrdi vü didi selâm itdi Celîl (577)
- Derd ile **Osmân-ı ummân-ı hayâ**
Dirdi kanı şâh-ı cümle enbiyâ (619)

2.1.3.1.2. Arapça İsim Tamlamalarının Özne İşleviyle Kullanılması

- Geldi çün ol **Rahmeten li'l-âlemîn** (138, 185, 720)
- Oldur ol hem rahmeten li'l-âlemîn
Ol gice kim toğdı ol **hayr-ül-beşer** (185, 400, 618)
- Cem' iderdi anı **Ümm-ül-mü'minîn** (321)
- Her göğe kim irdi ol **Hayr-ül-enâm** (368, 541, 598, 658)

2.1.3.2. İsim Tamlamalarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

a) İsim Tamlamalarının Yönelme Hali Eki Alarak Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- Oldı **anun izzetine** ejdehâ (80)
- Cümle **anun dostluğına adına** (82)
- **Devletünüze** sebebdir bu **sizün** (156)
- **Mevlid'**ine her k'**anun** izzet kıla (157)
- **Cânına Şeytân'ın** uruldu düğün (261)
- Çün **Hirâ tağına** basdı ol kadem (322)
- **Mu'cizâtına anun** yok hiç had (334)
- **Ümmü Hânî evine** kıldı nüzul (352)
- **Cebrâîl katına** vardı ilerü (355)
- **Göklerün her kangısına** k'irdi ol (384)
- **Hak Teâlâ hazretine** irdi ol (388)
- Ol **Medîne şehrine** yitdi Resûl (401)
- **Hak yolına** cümle-i varın vire (436)
- Hiç **benüm ahvâlüme** kılman nazar (480)
- Ömrini **Hak buyruğuna** kıldı sarf (500)
- Ger bu söz ire **bihârun sem'ine** (509)
- Vardı **Meymûne evine** nâgehân (521)
- Ol **yâranlarum katına** varayım (545)
- **Tanrı takdirine** hayrân kaldılar (644)
- **Tanrı kulluğuna** meşğûl olunuz (676)
- Virünüz **Hak yolına** hep varunuz (677)
- Cümlemüz ger **hışmun odına** yana (714)
- Bize **anun izzetine** izzet it (721)
- Hem **azâbun odına** mûm eyleme (722)

- **Mustafâ 'nun rûhına** her subh u şâm (728)
- Geldi **sûret âlemine** Mustafâ (107)
- **Anası rahmine** düşdi çün Anûş (125)
- Girü **gönül mısırına** kıldum sefer (160)
- **Bu gelen ışına** devr ider felek (204)
- Toldı **cenân cinânına** ezhâr-ı Mustafâ (279)
- **Can kulağına** bu dürri takasın (290)
- Taldı **dil bahrine** hem gavvâs-vâr (342)
- Aldı **ışk bâzârına** geldi anı (343)
- **Enbiyâ ervâhına** irdi nidâ (360)
- Oldı **fikret atına** uş **dil** süvâr (406)
(dil, fikret atı)
- Bir nefes **nefs arzusına** uymadı (423)
- **Gaflet uykusına** talup uy'madı (423)
- Canını **hırs odına** yakmadı ol (429)
- Kılmağıl **hiç kimse aybına** nazar (450)
- **Kimse hakkında** dime hiç ayb söz (453)
- **Nefsüm arzûlarına** yile yile (459)
- **Nefs yolına** yilüben irmemişem (467)
- Yüzi ak **Hak hazretine** toğrı git (486)
- Hem ire **pâdişâh dergâhına** (519)
- Ol **yâranlarum katına** varayım (545)
- Kim **günah bahrine** böyle talmışuz (699)
- **Fikr sahrâsı içine** girdi uş (340)

**b) İsim Tamlamalarının Bulunma Hali Eki Alarak
Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması**

- Kıldı ol nûr **anun alında** karâr (122)
- Kim **bunun katında** şeker bir hâcer (162)
- Mağrib ü maşrıkda ikisi anun

- Biri **damında** dikildi **Ka'be'nün** (194)
- **Hak gülşeninde** ötdi girü vahy bülbülü (281)
- Anun için **Hak katında** hâs idi (422)
- Ömri **Hak emrinde** nic' oldu temâm (489)
- Geçdi **Hak emrinde** ömrinin öni (503)
- Ger **senün kapunda** olur ise red (706)
- **Ev bucağında** o nîgû-sîreti (237)
- **Can semen-zârında** cilve urdı hoş (340)
- **Hükm içinde** hayfa meyli yoğ idi (424)
- **Ümmet işinde** nemüz vardur nemüz (437)
- **Âhiret bâbında** tedbîr itmedük (684)
- **Nefsümüz elinde** olmuşuz esîr (697)

c) İsim Tamlamalarının Ayrılma Hali Eki Alarak

Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- **Mustafâ ümmetliğinden** ırmagıl (484)
- **Suların gözünden** akup kanlu yaş (508)
- **Yüzleri nûrından** evüm toldı nûr (199)
- **Sadri nûrından** karanu giceler
Yolda yürürdi yiğitler kocalar (314)
- Size **mi'râc dürlерinden** saçalum (344)
- Sana **ayruk kişi aybından** ne zar (450)
- **Bu sözün odı tütüninden** yana (509)

2.1.3.2.1. Farsça İsim Tamlamalarının Yer

Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

a) Farsça İsim Tamlamalarının Yönelme Hali

Eki Alarak Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- Tâ olasin **hazret-i Hakk'a** yakın (447)

**b) Farsça İsim Tamlamalarının Bulunma Hali
Eki Alarak Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması**

- Tevhîd servi **ravza-i îmânda** bitdi hoş (280)

**c) Farsça İsim Tamlamalarının Ayrılma Hali Eki
Alarak Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması**

- **Cümle-i aslâb u erhâmdan** o nûr (135)
- **Kudret-i Hak'dan** tutun hem ibreti (207)
- **Halk-ı âlemden** ol iken müctebâ (425)
- **Emr-i Hak'dan** kımadı kem hîç harf (500)
- **Halk-ı âlemden** anı itdün güzîn (720)
- **Cümle-i havf u hatardan** vir halâs (723)

**2.1.3.3. İsim Tamlamalarının Nesne İşleviyle
Kullanılması**

- **Allah adın** zikir idelüm evvelâ (1, 2, 4)
- **Eksüğin** gözler olur **her kişinin** (46)
- Lutf idüp **aybını** setr idün **bunun** (48)
- Çünkü **Hak evvelliğin** bildün ayân (65)
- **Mustafâ rûhını** evvel kıldı var (68)
- **Âdem'in** Hak **tevbesin** kıldı kabûl (77)
- Cehd idüb **anun rızâsın** kıl taleb (98)
- Hem dahı **Peygamber'ün aslın** bile (117)
- **İzzetini** key sakınun **bu sözün** (156)
- Açalum **ol şekkerün tengini** uş (161)
- Ol unutsun **şekkerini bu sözün** (165)
- **Mustafâ'nun Mevlidi'ni** okısun (166)
- Geldi bir ak kuş kanadıyla **benüm Arkamı** sığadı kuvvetle katı (218)
- Kim **Muhammed yüzini** ol görmedi (252)

- Görmeğe geldi o **şâhun manzarın** (253)
- **Cebraîl'ün kokusın** alurdu ol (307)
- Sâkin oldu tutdı **anın emrin** ol (323)
- **Hadd ü addın** bilmez **anun** hîç had (334)
- **Mustafâ mi'râcını** eydem sana (345)
- İşit imdi **Mustafâ mi'râcını** (346)
- **Anlarun her tâatin** ol bî-niyâz
Cem' idüp bir yire ad urdu namâz (378)
- Her kaçan kim bu namâzı kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar (380)
- Dinle imdi **bir nice vasfın anun** (405)
- Ümmet oldur kim **anun yolın** vara (436)
- Ümmet isen **anun ahlâkını** tut (438)
- **Mustafâ işlemediğin** işleme (439)
- **Gussasın** bunda iken **anun** yigil (441)
- **Aybın ayruğun** ko sen aybunı gör (451)
- **Aybunun** görmez gözün **her pilcesin** (452)
- Görür **ayruk aybının bir kılçasın** (452)
- **Mustafâ kavlini** tut hoş toğrı ol (456)
- **Mustafâ kavlini** her kim işidür (457)
- **Ömrümün kadrini** hergiz bilmedüm (460)
- **Hâlimün ba'zısın** uş kıldum ayân (472)
- **Mustafâ ahlâkını** terk itmenüz (481)
- **Hak Teâlâ'nun rızâsın** bulasız (482)
- Hoş bitürdi **ummetinün işlerin** (496)
- **Tanrı emrini** getürdi yirine (501)
- **Tağ ilen taşun yüreğin** dağlasun (506)
- Odlara yaksun **odun için taşın** (507)
- **Mustafâ emrini** ol kıldı kabûl (533)
- Yimezem **ümmetden ayruğun gamın** (562)

- **Hoş selâmın** aldı **anun** ol hümâm (585)
- Cân ile **Hak emrini** kıldı kabûl (593)
- **Tanrı emrin** kılmayalar hiç fevt (602)
- **Uğraduğının** **yüreğın** toğradı (635)
- **İşbu derdün** hiç **devâsın** bulmazuz (655)
- **Dînümüz mülkini** âbâd idelüm (150)
- **İşidenler cânını** şâd idelüm (150)
- **Bu meânî şekkerin** ger yiyesiz (163)
- **Tamu kapusını** götür heybeti (212)
- Urdı **ma'nâ perrini** birbirine (341)
- İmdi ol **dür dürlerini** açalum (344)
- **Cân kulağın** ger tutar isen bana (345)
- Nice urundı **saâdet tâcını** (346)
- Didi urundun **saâdet tâcını** (369)
- Cem' idüp bir yire **ad urdı namâz** (378)
- **Âhîret ahvâlini** endîşe kıl (440)
- **Nâzenîn ömri** kamu virdüm yile (459)
- **Âhîret ahvâlini** zikr itmedüm (470)
- **Cân u dil mülkini** ma'mûr eyledi (495)
- Mescid'e **göz yaşlarını** saçdılar (536)
- **Gözi yaşını** yenemeyüp ol hümâm (539)
- **Kara gussa donların** geymişdi ol (578)
- **Kara gussa donların** geydün bugün (579)
- **Sabr yakasını** yırtup açdılar (609)
- Girü **göz yaşın** revân eylediler (649)
- Dökdiler hem **kanlu gözler yaşların** (651)
- Biz dahı **yol yarağın** itmek gerek (664)
- **Ölümümüz gussasını** yiyelüm (688)
- Ağlamağa **göz yaşın** karz idelüm (691)

- **Yüz karaların** kazanduk dünyede (695)
- Görür **ayruk aybınun bir kılçasın** (452)

2.1.2.3.1. Farsça İsim Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması

- Bağladum anda nice **teng-i şeker** (160)
- Hoş bezen **hûr u kusûr-ı cenneti** (209)
- Hulk ile tutdı **cemî-i âlemi** (273)
- **Emr-i Hakk'**ı halka bildürdi temâm (403)
- İşit imdi nice virmiş ol Celil
Mustafâ'ya **hulk-ı evsâf-ı cemil** (409)
- Hak yolına **cümle-i varın vire** (436)

2.1.2.3.2. Arapça İsim Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması

- **Kurret-ül-aynî** bize kim diyiser (622)

2.1.3.4. İsim Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması

- Vahy kat' oldı bugün **Tanrı hakı** (582)
- **Tanrı emrince** yarağ itmek gerek (637)
- Birünüz kalmayısar **Tanrı hakı** (673)
- **Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi**
On ikinci gice **isneyn gicesi**
Toğduğun bildürdi ol halka temâm (187, 188)
- Günler içre bir **çeharşenbih günü**
Ol saâdet ayı vü devlet günü
Vardı Meymûne evine nâgehân (520, 521)
- **Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi**

On ikinci gice isneyn gicesi

Toğduğun bildürdi ol halka temâm (187, 188)

2.1.2.4.1. Farsça İsim Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması

- Dökülür cümle güneş **misl-i hazân** (5)
- Sanmanuz, bunu **kelam-ı her avâm** (155)

2.1.2.4.2. Arapça İsim Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması

- Bil **Vesîletü'n-Necât** oldu adı (725)

2.1.3.5. İsim Tamlamalarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

- **Âhirün** hem **âhirîdür** câvidân (53)
- Cümle mahlûkât **anun emrindedür** (60)
- **Enbiyânun** şeksüz ol **sultânıdur** (86)
- Kim **anun buyruğu**-durur cana kut (101)
- **Mustafâ'nun** **Mevlidi'dür** bu kelâm (155)
- Zîra kim **dîn direği** **Muhammed'ün** **Mevlidi'dür** bilünüz ol **Ahmed'ün** (168)
- Çünkü **meddâhıdur** **anun** ol Ganî (181)
- Hulkı **anun** cümle **Kur'ân hulkı'dı** (410)
- Çünkü **Hak emri**-durur sabr idelüm (662)
- Bil **Habîb'üm nûrıdır** bu nûr didi (121)
- Bir aceb nûr kim **güneş pervânesi** (189)
- Bu gelen **tevhîd ü irfân kânıdur** (203)
- **Ol saâdet hakkı** kim buldı Resûl (724)
- **Mustafâ mevti** sözidir bu ayân (510)

2.1.2.5.1. Farsça İsim Tamlamalarının

Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

- Bu gelen **ilm-i ledün sultânı**dur (203)
- Muzhir-i Hak **mazhar-ı envâr** idi (413)
- Anun için **seyyid-i sâdât** idi (416)
- Kibr **hem-reng-i** gebirdir yazıda (445)
- Dahı fikrüm dâimâ **tûl-i emel** (471)
- Ol bilür kim **âlim-i esrâr**-durur (474)
- İşbu **kân-ı şehd** ki şîrindür dadı (725)
- Ya'ni **dürr-i mu'cizât-ı Mustafâ**
Kim virür cân ü dile zevk u safâ (291)

2.1.2.5.2. Arapça İsim Tamlamalarının

Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

- Anun için ol **habib-ullâh** idi (433)

2.2. Sıfat Tamlaması

Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna sıfat tamlaması denir. Sıfatlar isimlerden önce gelerek onları niteler, nasıl olduklarını gösterir veya çeşitli yönlerden belirtir: *sessiz ev, güzel araba, dar sokak, birinci yarışmacı, üç elma, her akşam, bu ağaçlar, kaç öğrenci, uçan at, genç kız, birer paket* gibi.

“Sıfat tamlamasında asıl unsur isimdir, sıfat ise yardımcı unsurdur. Sıfat tamlayan, isim tamlanandır. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşme olduğu için iki unsur, birleşme esnasında birleşmeyi gerektirecek bir herhangi bir ek almaz. Sıfat bu birleşmede her zaman teklik halde yer alır. Sıfat tamlamasında önce sıfat sonra isim gelir. Metnimizde bir yerde bunun bir istisnasını tespit ettik:

Yîmedin cânun safâlar bula hoş (161)

Tamlamanın sıfat unsuru, bir sıfat veya sıfat olarak kullanılan bir kelime grubu; isim unsuru ise bir isim veya isim vazifesi gören bir kelime grubu olur. En basit sıfat tamlaması bir sıfat ile bir isimden kurulan iki kelimelik tamlamadır. Sıfat tamlaması, sıfat veya isim unsurunun veya her iki unsurun kelime grubu olması halinde kelime gruplarının hacmi nispetinde genişler. Geniş bir kelime grubu, tamlamanın sıfat unsuru; yine geniş bir kelime grubu da tamlamanın isim unsuru olabilir. Sıfat tamlamasında vurgu sıfat üzerinde bulunur.”⁶

Bu kelime grubu için Fuat Bozkurt, Muharrem Ergin, Leylâ Karahan, Mustafa Özkan, Vecihe Hatipoğlu, Zeynep Korkmaz, Muhammet Yelten “sıfat tamlaması”, Tahsin Banguoğlu “sıfattakımı”, Tahir Nejat Gencan, Haydar Ediskun “sıfat takımı”, M.Kaya Bilgegil “sıfat tamlaması (sıfat terkibi)” terimlerini kullanmıştır. Biz de çalışmamızda “sıfat tamlaması” terimini kullanacağız.

2.2.1. Yapıları Bakımından Sıfat Tamlamaları

Sıfatlar ikiye ayrılır: niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları. Niteleme sıfatları nesnelerin biçim, renk, boy, yapı, ağırlık, durum gibi özelliklerini bildiren sıfatlardır. Belirtme sıfatları; belirsizlik sıfatları, soru sıfatları, sayı sıfatları ve işaret sıfatları olmak üzere dörde ayrılır.

Sıfat tamlamasını açıklarken sıfat tamlamasının unsurlarının yani ismin ve sıfatın bir kelime veya kelime grubu halinde bulunabileceğini belirtmiştik.

2.2.1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

2.2.1.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar

a) Basit Kelime Hükümünde Olan Niteleme Sıfatları

- Ger nazar kılsalar **eksük sözine**
Uğramayalar bir eksüksüzine (44)
- Her tasavvurdan **münezzeh Hak**dur ol (54)
- **Yahşı huy** u körklü âdet var-durur (71)

⁶ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 380.

- Anun ile vardılar **toğrı yolu** (94, 95, 456, 463, 481, 601)
- Her kim ana **gerçek ümmet** olmadı (100)
- Anun ile buldı âlem **hoş safâ** (107)
- Sûretâ dahı işit iy **pâk-din** (112)
- Din **mütahhar ravzasına** es-salât (141)
- **Çevre yanuma** gelüp oturdılar (198)
- **Ulu devlet** buldun iy dildâr sen (202)
- İşidün dahı **acâib kudreti** (207)
- **Ay yüzün** görüp bular kaldı tana (256, 654)
- Gerçi ki yok-durur bu Süleyman'da **hoş amel** (286)
- Işk ile dinleyesin **key er** isen (292)
- Evvelâ ol kim **mübârek cisminün**
Gölgesi düşmezdi yire resminün (296)
- Hem **mübârek başı** üzre her zamân
Bir para bulut olurdu sâyebân (300)
- Bil **mübârek sem**'inün dahı nedür (308)
- Sadrı nûrından **karanu giceler**
Yolda yürürdi yiğitler kocalar (314)
- **Hâk Resûlsin** yâ Nebiyy-Allah didi (333)
- **Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh**
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh (389)
- Kimse hakkında dime hiç **ayb söz** (453)
- Cümle işlerümde **sağ iş** yok-durur (465)
- Tâ ki ana **gerçek ümmet** olasız (482)
- **Gerçek ümmet** kılğıl iy Hak bizi ana (483)
- **Hoş selâmın** aldı anun ol hümâm (585)
- Kalmaya hem cânunuzda **key acı** (679)
- Olasız Hazret'de tâ **makbûl kul** (680)
- Bize iy Hak eyle tevfikun refik

- Tâ ki varıblevüz **toğrı tarîk** (696)
- Nefse uyup işledük **bî-had günâh** (698)
- Bizi **hâs dostlarına** sen eyle hâs (723)

Sıfat tamlamasını açıklarken önce sıfat unsurunun, sonra isim unsurunun geldiğini belirtmiştik. Fakat metnimizde -vezinden dolayı olsa gerek- bunun bir istisnasını tespit ettik. Aşağıdaki dizede cümlemin nesnesi olarak görev yapan “hoş safalar” sıfat tamlamasında isim önce, sıfat sonra gelmiştir. Hatta sıfatla isim arasına fiil girmiştir.

- Yimedın cânun **safâlar** bula **hoş** (161)

b) Türetme Yoluyla Oluşturulan Niteleme Sıfatları

b.1) -II İsimden İsim Yapma Ekiyle Türetilmiş Sıfatlar

- Yahşı huy u **körklü âdet** var-durur (71)
- Zât-i pâki **gizlü genc** idi nihân (105, 106)
- Öyle **lezzetlü şekerdür** bu şeker (162)
- **Gizlü hâlümün** biri olsa âşikâr (476, 477)
- Suların gözünden akup **kanlu yaş**
Bağrı pûlâdun delinüp ola baş (508, 692)
- Böyle **odlu derd** kişi görmüş değül (634)
- Dökdiler hem **kanlu gözler** yaşların (651)

b.2) dIk İsimden İsim Yapma Ekiyle Türetilmiş Sıfatlar

- Vardı Târah alnına **toğduğı gün** (130)
- **Dikdüğı sâat** yimiş virdi hemân (328)
- **Geldüğün işi** bitür didi ana (595)

b.3) sIz İsimden İsim Yapma Ekiyle Türetilmiş Sıfatlar

- Her kişi kim ola ol **eksüksüz er** (47)

2.2.1.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar

2.2.1.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Tamlamalar

a.1) Basit Kelime Hükümünde Olan İşaret Sıfatları

- Haşre dek ger dinilürse **bu kelâm** (33, 102, 155, 183,
Nice haşr ola bu olmaya tamâm 276, 337, 487)
- Her ki diler **bu duâda** bulına (38)
- Dahı her kime ki ire **bu Kitâb** (41)
- **Bu cihân** olmasa hiç noksânı yok (57)
- Pes **bu varlıktan** aceb maksûdı ne (64)
- Hem sebep olmuş ola **bu varlığa** (67)
- Anun için oldı **bu varlık** kamu (90)
- Pes Muhammed'dür **bu varlığa** sebep (98)
- Hak Teâlâ çünkü kendi diledi
Padişahlığın **bu âlem** bileği (104)
- Tutun imdi can kulağın **bu söze** (118)
- Tâ beyân idem **bu sözi** hoş size (118)
- Bil Habîb'üm nûrıdır **bu nûr** didi (121)
- Söz uzun maksûdı kılalum beyân
Tâ **bu mâ'nâlar** size ola ayân (134)
- Kim ki dinlerse **bu sözi** ışk-ıla (154)
- İzzetini key sakınun **bu sözün** (156)
- Öyle lezzetlü şekerdür **bu şeker**
Kim bunun katında şekker bir hâcer (162)
- Bülbüle **bu sözi** ta'lîm ideyin (164)
- Ol unutsun şekkerini **bu sözün**
İkisi de bu sözi kılsun güzîn (165)

- **Bu Süleymân** nice medh itsün anı (181)
- Çünkü **bu işler** bana oldu yakın (196)
- **Bu gelen** ilm-i ledün sultânıdur (203, 204)
- **Bu gice** ol gicedür kim ol şerîf (205, 206, 210,
Nûri ile âlemi eyler latîf 213)
- Âmine çün gördi **bu heybetleri** (233)
- Gerçi ki yok-durur **bu Süleymân**'da hoş amel (286)
- Can kulağına **bu dürri** takasın (290)
- Kutlu olsun **bu kerâmetler** didi (370)
- **Bu kerâmetler** ki Hak virdi sana (371)
- Her kaçan kim **bu namâzi** kılalar (380)
- Hak-durur **bu sözleri** ben kim direm (390)
- Hulk idi dâim işi **bu halk** ile (412)
- Tâ urur oldu **bu şer'**ün bahri mevc (494)
- Dîne girür oldu **bu halk** fevc fevc (494)
- **Bu kemâlât** ile ol pâkize-zât
Bulmadı mevtden **bu âlemde** necât (504)
- Ger **bu söz** ire bihârün sem'ine (509)
- **Bu sözün** odı tütüninden yana (509)
- **Bu firak** ile yürek dağlamaya (512)
- Çün işitdiler sahâbî **bu sözi** (531)
- **Bu söz** ile oda yakdı bunları (550)
- Gördüğüm yokdur **bu sûretde** seni (580)
- Ol melek **bu sözü** kılurken beyân (590)
- Çün **bu sözleri** işitdi ol Resûl (593)
- **Bu od** ile cânların tağladılar (613, 629, 656)
- Çünkü **bu zârîleri** çarh dinledi (615)
- Kimisi **bu derd** ile hayrân u zâr (628)
- **İşbu derdün** hiç devâsın bulmazuz (655)

- Çün sefer eyledi ol Hayr-ül-enâm
Bize ansuz oldu **bu dirlik** haram (658)
- Mustafâ'suz **bu cihâmı** n'idelüm (668)
- **Bu nesâyih** kim direm kılun kabûl (680)
- **Bu esirlikten** bizi kurtarıvir (697)
- Ola kim rahmet kıla **ol Pâdişâh** (8)
- **Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol İlâh** (8)
- Kudretin izhâr idüp **ol Celîl**
Birliğine bunları kıldı delîl (31)
- **Ol vasiyyet** kim direm her kim tuta
Misk gibi kokusu canlarda tüte (36)
- **Ol kişi** dünyâdan imanla göçe (40)
- Hem vesile olduğı'çün **ol Resûl** (77)
- Ceddi olduğı'çün anun **ol Halîl**
Nârı cennet kıldı ana **ol Celîl** (81)
- Şer'ini tut ümmeti **ol ümmeti** (99)
- Diledi kim kıla **ol genci** ayân (105)
- Bildünüz mi **ol Muhammed** ne imiş (108)
- Bunca izzet oldu **ol ecdâdına** (82)
- Eydeyin ki nice toğdı **ol şerîf** (113)
- **Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf** (113)
- Hem ana çok kıldı **ol lûtf** ıssı cûd (120)
- Kıldı **ol nûr** anun alnında karâr (122)
- Cümle-i aslâb u erhâmdan **o nûr** (135)
- Şöyle vardı irdi **ol nûr** aslına (137)
- Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede nice lutfâ irdüğün (147)
(148)
Râviler virdi haberler hem bize
- Hem şeff' ola ana **ol Mustafâ** (158)
- Açalum **ol şekkerün** tengini uş (161)

- Zîra kim dîn direği Muhammed'ün
Mevlidadür bilünüz **ol Ahmed**'ün (168)
- İşit imdi nice toğdı **ol Resûl** (170)
- **Ol sirâc ü ol beşîr ü ol nezîr**
Ol imâm ü ol hümâm ü ol münîr
Ol kerîm ü ol kelîm ü ol halîm (172)
- **Ol şefî' ü ol mutî' ü ol selîm** (173)
- **Ol habîb ü ol hasîb ü ol nesîb**
Ol münîb ü ol tabîb ü ol hatî (177)
- Oldur **ol halk** içre Hakk'un sevdüğü (180)
- Çünkü meddâhıdur anun **ol Ganî** (181)
- Toğduğun bildürdi **ol halka** temâm (188)
- Didi gördüm **ol habîbün** anesi (189)
- Bildüm anlardan ki **ol halkun** yeği
Kim yakın oldu cihâna gelmeği (195)
- Bu senün oğlun gibi kadri cemîl
Bin anaya virmemişdür **ol Celîl** (201)
- Bu gice ol gicedür kim **ol şerîf**
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
- Hak Teâlâ emr kıldı **ol gice** (205, 208, 261)
- Bürüdi beni **o nûrun** ismeti (217)
- Geldi **ol nûr** gitdi âlem zulmeti (221)
- Budur **ol sultân** ki âlemde müdâm (224)
- Çün kadem basdı cihâna **ol Beşîr** (231)
- Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında **o nîgû-sîreti** (237)
- Diledi ala eline anası
Göre kim n'oldı **o sâhib-devleti** (242)
- Bir bölük dahı kavim geldi vü tîz
Aluban gitdiler **ol meh-sûreti** (246)
- İlten **ol demde** getürdi hem girü (247)

- Hem sekiz uçmak içinde hûr-ı în
Görmeğe geldi **o şâhun** manzarın (253)
- Anlara dahı göründi **ol Habîb** (258)
- Zâhir oldı anda çok dürlü nişân
Ulalu başladı **ol sâhib-kemâl** (260)
- Hiç olup **ol od** söyündi sanki mûm (267)
- Çünkü **ol şâh** irdi on dört yaşına (271)
- İşidür idi yakından **ol hakîm** (309)
- Depredicek tudağın **ol mâhveş** (311)
- Halkı **ol mühr** ile Hakk'a ündedi (315)
- Çün Hirâ tağına basdı **ol kadem** (322)
- Didi **ol tağa** ki iy tağ sâkin ol (323)
- **Ol münâfıklar** sana mekr itdiler (327)
- **Ol Muhammed** mu'cizâtı hakkı'çün (336)
- **Ol saadetler** kim anda buldı ol (349)
- Eyle emr itmiş idi **ol bî-niyâz** (362)
- Kapı açıldı vü girdi **ol hümâm** (365)
- Anların her tâatin **ol bî-niyâz** (378)
- Mustafâ'ya virdi didi **ol Ganî** (379)
- Her göğe kim vardı hem **ol bahtiyâr** (382)
- Arş u Kürsi'yi görüben **ol hoca** (385, 393)
Geçdi yitmiş bin hicâbı **ol gice**
- Bî-hurûf u lafz u savt **ol pâdişâh**
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh (389)
- Menziline döndi girü **ol hümâm** (392)
- İşit imdi nice virmiş **ol Celil** (409)
- Ana **ol hulkun** kamusu hılkî'di (410)
- Hem dahı Kur'an'da öğdi **ol Kerîm** (411)
- İşidün hem dahı n'itdi **ol hümâm** (489)
- Ömri Hak emrinde nic' oldı temâm (489)

- Bu kemâlât ile **ol pâkize-zât**
Bulmadı mevtden bu âlemde necât (504)
- K'od saçılısun **ol sözüm**den sûz ile (505)
- Altmış üç yaşa çü irdi **ol emîn** (516)
- **Ol maraz** vurdukça arta başladı (522, 523, 525)
- Za'f artuk olduğınca **ol şaha**
Şükr ü zikrin artururdu Allah'a (524)
- **Ol ezâmı** işidüp **ol mâh-rû** (527)
- **Ol müezzîn** olana eydün didi (529)
- Gökde **ol ahdan** tutuldu şems ü mâh (532)
- Gözi yaşını yenemeyüp **ol hümâm**
Olımadı anda sahâbîye imâm (539)
- **Ol yâranlarum** katına varayım (545)
- Göreyim bir dahı **ol yâranları** (546)
- Gayret ile geldi saffa **ol safa** (552)
- Kıldılar **ol bî-niyâza** çok niyâz (553)
- Mustafâ'yı gördi **ol hâlde** bular (554)
- Hem on üç gün haste oldu **ol Habîb**
Ol iken bu cümle dertlere tabîb (557)
- Sordı hâlünü dahı hem **ol Çalap** (560)
- Hoş selâmın aldı anun **ol hümâm** (585)
- Cebrâîl çün bunu didi **ol şaha** (592)
- Çün bu sözleri işitdi **ol Resûl** (593)
- **Ol grîv** ile cihâna düşdi cûş (610)
- Nice vasf ide kimesne **ol günü** (630)
- **Ol zamandan** berü **ol od** yanadur (636)
- **Ol sahâbî** cem' olup geldi yine (643)
- Kancâru vardı dinüz **ol cânumuz** (652)
- Çünkü ortamuzdan uçdı **ol hümâ** (657)
- İrse odı kaynaya **ol taş** taş (693)

- **Ol hacâletler** aceb nice gide (695)
- Rahmetünle olur **ol in'âm** tâm (715)
- **Ol Muhammed** hürmetiy'çün kim adun
Anun adiyle bile koşa kodun (719)
- **Ol saâdet** hakkı kim buldı Resûl (724)
- Ümmetinden râzı olsun **ol Mu'în** (730)

a.2) Türetme Yoluyla Oluşturulan İşaret Sıfatları

- Kamumuza rahmet it **yarımkı gün** (336)
- İrdi **evvelki göğ**e bunlar temâm (365)

a.3) Birleşme Yoluyla Oluşturulan İşaret Sıfatları

- Anla **işbu** sözleri batgıl tana (69)
- Cılve vü cevân ile kıldı ubûr
İşbu resm ile müselsel muttasıl (135)
- **İşbu hâl** içreyken irdi Cebrâîl (559)

2.2.1.1.2.1.2. Sıfat Unsuru Belirsizlik

Sıfatı Olan Tamlamalar

- Vâcib oldur **cümle işde her kula** (1)
- Allah adın **her kim** ol evvel ana (2)
- **Her işi** âsân ide Allah ana (2, 3, 4)
- **Her nefesde** Allah adın di müdâm (4)
- Dökülür **cümle güneş** misl-i hazân (5)
- **Her murâda** irişür Allah diyen (6)
- Dünyada **her olanı** ol oldurur (27)
- **Cümle âlem** yoğ iken ol var idi (28)
- Ol vasiyyet kim direm **her kim** tuta
Misk gibi kokusu canlarda tüte (36)
- Dahı **her kime** ki ire bu Kitâb (41)

- Dimeye **hiç kimse**ye eksüklüğün (42)
- Eksüğün gözler olur **her ki**şinün (46)
- **Her ki**şi kim ola ol eksüksüz er (47)
- Kılmaz ol **hiç kimse** aybına nazar (47)
- Hem bu olur işi **her lutf** ıssınun (48)
- **Her kim** ehl-i lutf ola kıla muâf (49)
- Lîk **her yirde** kim ola ihtilâl (50)
- **Her tasavvur**dan münezzeh Hakdur ol (54)
- Yır ü gök içre dahı **her ne** ki var (59)
- Oldı Hak emri ile tutdı karar (59)
- **Cümle mahlûkât** anun emrindedür (60)
- **Cümle zerrât** anun ile zindedür (60)
- **Her ne** kim var aşikâre vü nihân (61)
- **Her neye** kim “ol” didi ol olıdı (63)
- **Cümle mahlûk**dan kim ol evvel ola (66)
- **Cümle derdlülere** ol oldı tabîb (70)
- **Her kim** ana irdi irdi Tanrı’ya (96)
- **Her kim** ana gerçek ümmet olmadı (100)
- **Bunca izzet** oldı ol ecdâdına (82)
- **Bunca varlığa** sebep hem ol imiş (111)
- Kaldı anun ile **nice rüzgâr** (122)
- **Çok alâmet**ler belürdi gelmedin (144)
- Ol gicede **nice lutf**a irdüğün
- Râviler virdi haberler hem bize (147)
- Biz dahı yazduk uş eydürüz size (148)
- Işk ile **her kim** ki dinlerse bunı
- Açıla gönlinde rahmet gülşeni (151)
- Mustafâ'nun cânibinden bî-gümân
- İrişe bûy-ı şefâat **her zamân** (153)
- Sanmanuz, bunı kelam-ı **her avâm** (155)

- Âr ola **her kim** bunu dinlemeye (169)
- **Cümle mahlûk** içre maksûd oldur ol (179)
- **Her ne** kim göründi ise gözine (186)
- **Her birisi** eydeyim nire nire (193)
- Budur ol dürr-i yetîm kim dünyada (229)
Bulmadı **hiç kimse** buna kıymeti
- Virmesün **hiç âdem** ana zahmeti (245)
- Bilmedi **hiç kimse** neydi hikmeti (247)
- **Her biri** elinde bir nûrdan tabak (254)
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak
- Ol gice **hep putlar** oldu ser-nigûn (261)
- Urdı **her biri** başına taşı hem (262)
- **Nice yıllar** idi kim yanar idi (266)
- Buncılayın dahı **nice dürlü** var (268)
- **Cümle âlem** toldı nûr ile safâ (269)
- **Kamu halk** and içer oldu başına (271)
- **Cümle dilde** söylenür oldu adı (274)
- İlle **her uzvında** vardı mu'cizât (294)
- Hak anı **ayruk nebîye** virmedi (295)
- **Hiç biri** ol irdüğine irmedi (295)
- Gölge zulmetden düşer hod **her yire** (298)
- Hem mübârek başı üzre **her zamân** (300)
- Bir para bulut olurdu sâyebân (300)
- **Her nire** varsa bile varurdu ol (301)
- Derlese güller olurdu **her deri** (317)
- **Nice gözsüzleri** gözlü kıldı ol (332)
- **Nice sözsüzleri** sözlü kıldı ol (332)
- Mu'cizâtından didük **birkaç kelâm** (335)
- **Bir gice** isneyn gicesinde Resûl
Ümmü Hânı evine kıldı nüzul (352)

- **Her göğ**e kim irdi ol Hayr-ül-enâm
Ol gök ehli kıldılar i'zâz-ı tâm (368)
- **Her biri** kutluladı mi'râcını (369)
- **Her ne** denlü kim melekler var idi (370)
- Virmedi **hiç kimse**ye önden sona (371)
- **Her biri** bir türlü tâatde kamu (372)
- **Her birinün** yitdüğince takâti (377)
- Haşr olunca uş bulardur tâati (377)
- Anların **her tâatin ol bî-niyâz** (378)
- Cem' idüp **bir yire** ad urdı namâz (378)
- **Her kaçan** kim **bu namâzi** kılalar (380)
- **Her göğ**e kim vardı hem **ol bahtiyâr** (382)
- **Cümle maksûdun** senün mahsûldür (383)
- Göklerin **her kangısına** k'irdi ol (384)
- **Her birinde çok acâib** gördi ol (384)
- Bunların içre dahı **her ne** ki var (386)
- Anda gördi bunda didi âşikâr (386)
- İrmedi ırmeyiserdür **cümle vehm** (391)
- Bâri **her maksûdını** bulup temâm (392)
- **Her ne vâki'** oldu ise serteser (394)
- Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- Hakk'a **çok şükr** ü Habîb'ine selâm (396)
- **Her neyi** kim kullara Hak kıldı farz (402)
- **Her saâdet** anda hem mevcûd idi (414)
- **Hiç riyâsuz** her işi ihlâs idi (422)
- Hiç riyâsuz **her işi** ihlâs idi (422)
- Hilm ile **her sözi** halka dir idi (427)
- Yırmez idi **her taâmı** yir idi (427)
- **Her ne** Hak'dan gelse şâkirdi müdâm (428)
- **Her kemâlât** ile kâmil şâh idi (433)

- **Cümle iş**de bî-riyâ hoş sâdık ol (448)
- Hak bilür çün **her ne** işlerse kişi (449)
- Kılmagıl **hiç kimse** aybına nazar (450)
- Sana **ayruk kişi** aybından ne zar (450)
- Aybunun görmez gözün **her pilcesin** (452)
- Mustafâ kavlini **her kim** işidür (457)
- **Her nefesde** işledüm ben bir günâh
Bir günâh içün dimedim bir gün âh (464)
- **Cümle iş**lerümde sağ iş yok-durur (465)
- Zerk u tezvîr ü riyâdur **her işüm** (466)
- Kimse bilmez **nice hâlüm** var-durur (474)
- **Her amel** kim kılmışam mastûrdur (475)
- **Her ne** kim ol kıldısı sen anı it (486)
- Ol şeh u sultân-ı **cümle enbiyâ** (490)
- **Cümle kâfir**lerden aldı intikâm (499)
- Emr-i Hak'dan kılmadı kem **hiç harf** (500)
- Tanrı emrini getürdi yirine
Her kim anı tutmaz ise yirine (501)
- Okıdı **cümle müezzinler** ezân (526)
- **Her birinün** yaş ile toldı gözi (531)
- Canlarından **her biri** oldu berî (537)
- **Her birisi** âh idüp ağlaşdılar (554)
- **Her ne** dirsен onu tutam yâ şefî' (588)
- İşlegil **her ne** ise Hak'dan dilek (594)
- **Her nasîhat** kim gerekdi hep didi (597)
- Ol beni cân ile seven ümmetüm (600)
- Hem seve cânı gibi **her sünnetüm** (600)
- **Her işi** bunlara ta'lîm itdi hoş (605)
- **Cümle halk** feryâda âğâz eyledi (608)
- Dirdi kanı şâh-ı **cümle enbiyâ** (619)

- Döndiler **cümle sahâbî** câzi'ûn (645)
- **Hep sahâbî** bir yire cem' oldılar (647)
- Hep sahâbî **bir yire** cem' oldılar (647)
- Dünyadan **hiç kimse** ummasın vefâ (663)
- Ol idi **her derde** hem dermânumuz (666)
- **Her ne** denlü çok yaşarsa **bir kişi** (674)
- Virünüz Hak yolına **hep varunuz** (677)
- **Her kim** ola âkıl ü devletlü er
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter (681)
- **Her n'**olursavuz kapunda oluruz (710)
- **Kamu hâcât**umuzu eyle kabûl (724)
- Kim beni ol **bir duâ** ile ana (37)
- Olmaya **bir beyti** kim eksüğü yok (43)
- Uğramayalar **bir eksüksüzine** (44)
- Hem havâ üzre döşendi **bir döşek** (192)
- Virdiler **bir kıf** ki tolu şerbeti (215)
- Çekmedi **bir zerre** andan zahmeti (220)
- Saklanuz diyü havâdan **bir nidâ**
Geldi kim tutdı cihânı heybeti (243)
- Cem' idüp **bir yire** ad urdı namâz (378)
- Kılmadum **bir iş** ki karam ağara (461)
- Bir günâh içün dimedim **bir gün** âh (464)
- **Bir kadem** Hak'dan yana varmamışam (467)
- Hakk'a lâyık işlemedüm **bir amel** (468)
- Sohbetine **bir nefes** irmezsevüz (654)
- Kılunuz kılman fevit **bir sâati** (678)

Aşağıdaki dizelerde vezin dolayısıyla kim yerine “ki” kullanılmış.

- **Her ki** sevse dünyayı mağbûn didi (430)

2.2.1.1.2.1.3. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan

Tamlamalar

- **Bir gez** Allah dise ışk ile lisân (5)
- Arş u ferş ü ay gün hem **nüh felek** (29)
- **Bir vasiyyet** kıluruz illâ size (35)
- **Bir kez** “ol” demek ile oldı cihân (58)
- Çünkü bunlar **bir işaret**le olur (62)
- **Üç alem** dahı dikildi **üç yire** (193)
- **Üç bile hûrî** bana oldı ayân (197)
- Bu senün oğlun gibi kadri cemîl
 Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- Günde **beş gez** urulısar nevbeti (224)
- Hem dinildi **üç gün** anı gizlenüz (245)
- Hem **sekiz uçmak** içinde hûr-ı în (253)
- **Bin kıyâmet** ola bu olmaz temâm (276)
- Barmağı ile ay oldı **iki şak** (320)
- **İki rik'at** kıldı Aksâ'da namâz (362)
- Gerçi kim **iki cihânda** şâh idi (419)
- **Bir nefes** nefs arzusına uymadı (423)
- Görür ayruk aybının **bir kılcasın** (452)
- Her nefesde işledüm ben **bir günâh** (464)
- Cehd ide **bir sünnetüm** terk itmeye (601)
- **Üç gün** anda kodılar Peygamber'i
 Tâ namazın kıldı her ins ü peri (639)
- Muttasıl **üç gün** namâzın kıldılar (642)
- Anda **bin yıl** ağlasan assısı yok (690)
- Gitmeyiserüz kapundan **bir ayak** (708)
- **Bin para** kılurlar ise turmazuz (709)

İlk ve **son** sıfatları açık bir sayı belirtmemekle birlikte **ilk** ve **son** sayıları bildirmeleri bakımından asıl sayı sıfatları arasına sokulabilir.⁷ Aşağıdaki beyitte geçen **son** sıfatını sayı sıfatı olarak kabul ettik.

- Giriş **son vakt**ında görün himmetin (568)

2.2.1.1.2.1.4. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan

Tamlamalar

- Bâri **ne hâcet** kılavuz sözi çok (32)
- Var kıyâs eyle ki ol **ne şâh** ola (182)

2.2.1.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

2.2.1.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

a) -An Ekini Alarak Sıfat-Fiil Grubu Olanlar

- **Şol** kitaplar içre söylenen haber
Zahir oldı vü göründi serteser (145)
- Adı Sündüs **döşeyen anı melek** (192)
- **Ol** beni cân ile seven ümmetüm
Hem seve cânı gibi her sünnetüm (600)

b) -mİş Ekini Alarak Sıfat-Fiil Grubu Olanlar

- **Ağulu bişmiş kuzı** ana söyledi (326)
- Gördiler nûrdan **örülmiş nerdübân** (364)

c) -dİlk / -dUk Ekini Alarak Sıfat-Fiil Grubu Olanlar

- Ölmeyüp **İsa göğe bulduğu yol**
Ümmetinden olmağ için idi ol (79)
- **Hak** buyurmadığı işi itmedi (432)

⁷ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yayınları, 2003, s. 390.

- **Mustafâ didüğü yola** varunuz (677)

d) -Ar / -r Ekini Alarak Sıfat-Fiil Grubu Olanlar

- Görmediler **ana benzer âdemî** (273)

e) -mAz Ekini Alarak Sıfat-Fiil Grubu Olanlar

- **Bir yaramaz fi'li** tağyîr itmedük (684)

2.2.1.2.2. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- **Bir aceb nûr** kim güneş pervânesi (189)
- **Bir bölük dahı kavim** geldi vü tîz
Aluban gitdiler ol meh-sûreti (246)
- **Yidi kat gök** ehli cümle geldiler (251)
- Çün cihâna geldi ol şâh-ı cihân
Zâhir oldı anda **çok dürlü nişân** (260)
- Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir para bulut olurdu sâyebân (300)
- Dünyada **hiç bir kişi** bulmuş değül (349)
- Yolda **çok dürlü acâib** gördi hem (358)
- Geçdi **yitmiş bin hicâbı** ol gice (385)
- Her biri **bir türlü tâatde** kamu (372)
- Dinle imdi **bir nice vafın** anun (405)
- **Hîç bir gün** ölümümi sanmadum (469)
- Yoğ idi **hiç bir yüreği yâresüz** (660)
- **Bir bölük bîcâre miskin âsiyüz** (702)
- Tanrı'dan **yüz bin dürûd ile selâm** (728)

2.2.1.2.3. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Birdür ol **andan artuk Tanrı** yok (32)

- **Misk gibi kokusu** canlarda tüte (36)
- Pes bilün kim gelmedi hem gelmeye
Mustafâ gibi kimesne dünyeye (85)
- **Andan artuk kimseye** nakl itmedi (139)
- Âmine Hâtun Muhammed anesi (142)
- **Didiler oğlun gibi hiçbir oğul**
Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- **Bu senün oğlun gibi kadri cemîl**
Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- Din kimün vardur **bunun gibi şefi'** (576)
- **Bundan artuk yavuz işüm** çok nihân (472)
- Görmedi **bundan katı** kimse **firâk** (633)
- **Fiskdan artuk hiç işimüz** var mıdur (683)

2.2.1.2.4. Sifat Unsuru Vasıta Grubu Olan Sifat Tamlamaları

- Her kemâlât ile kâmil şâh idi (433)

2.2.1.2.5. Sifat Unsuru Aitlik Grubu Olan Sifat Tamlamaları

- Dahı hem **Musâ elindeki asâ**
Oldı anun izzetine ejdehâ (80)
- Buldı **her yirdeki ma'nâdan** süvâr (406)

2.2.1.2.6. Sifat Unsuru Sayı Grubu Olan Sifat Tamlamaları

- **On ikinci gice** isneyn gicesi (187)
- Çünkü ol şâh irdi **on dört yaşına** (271)
- **On iki bin kâfir** oldı münhezim (319)
- Geçdi **yitmiş bin hicâbı** ol gice (385)

- **Altmış üç yaşa** çü irdi ol emîn (516)
 - **On yedi vaktde** niyâbet eyledi (556)
 - Hem **on üç gün** haste oldu ol Habîb (557)
 - Tanrı'dan **yüz bin dürûd** ile selâm (728)
- Mustafâ 'nun rûhına her subh u şâm

2.2.1.2.7. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- **Ulu kiçi hep kamu** ehl-i Arab
Cümle andan buldılar ilm ü edeb (272)
- Geldi irişdi **bölük bölük** susı (407)

2.2.1.2.8. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Benven ol **yüzi kara** vü âsi kul (462)
- Her kim ola **âkıl** ü devletlü er (681)

2.2.1.2.9. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- **Ana âşık müşteri** gelsün kanı (343)
- İşlerin vardur **muâlif ana** çok (435)
- **Sana lâıyk bir amel** hiç bizde yok (703)

2.2.1.2.10. Sıfat Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- Zîra kim **dîn direği Muhammed**'ün
Mevlidadür bilünüz ol Ahmed'ün (168)
- İy **şefâat ıssı Ahmed** didiler (367)
- Ölmeyüp **İsa göğe bulduğu** yol
Ümmetinden olmağ için idi ol (79)
- **Hak buyurmadığı işi** itmedi (432)
- **Mustafâ didüğü** yola varunuz (677)

2.2.1.2.11. Sıfat Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- Çün Anuş'un Oğlu Kaynan toğdı (126)

2.2.1.2.12. Sıfat Unsuru Bir Farsça İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- Didi tâvus-ı melek ol Cebrâîl (591)

2.2.1.2.13. Sıfat Unsuru Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Yaradılmışdan ganî cebbâr idi (28)

2.2.1.2.14. Sıfat Unsuru Bulunma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Hem sekiz uçmak içinde hûr-ı în
Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)

2.2.1.2.15. Sıfat Unsuru İyelik Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Gökden ayrıldığı sâatde hemîn (306)
- Tağ deprendi kadem basduğu dem (322)
- Bir gün ol didüğü yola gitmedüm (458)
- Ben bilürem işledüğüm her işi (473)
- Siz ben işledüğüm işi işlemen (479)

2.2.1.3. İsim Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

2.2.1.3.1. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- K'ol sedefden oldı ol dür dânesi (142)

- **Bu meânî şekkerin** ger yiyersiz
Dünyada şekker bu imiş diyesiz (163)
- Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele **ol Hak vehbeti** (214)
- **Ol mecûsîler odı** kim var idi (266)
- **Bir gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)
- **Ol meânî dürri** çıkdı fevc fevc (289)
- İmdi **ol dür dürclerini** açalum (344)
- **Ol gök ehli** cümle karşı geldiler (366, 368)
- **Cümle gök ehli** sevâbın bulalar (380, 583)
- **Ol Medîne şehrine** yitdi Resûl (401)
- Günler içre **bir çeharşenbih günü** (520)
- Hem eser kıldı **ol ayrılık odı** (544)
- **Kara gussa donların** geymişdi ol (578)
- **Ol hümâ kuşı** çü pervâz eyledi (608)
- **Bu firâk odı** kime kim uğradı (635)

2.2.1.3.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- **Nice bin yıl** terbiyet kıldı ana (69)
- **Her ne dürlü** kim saâdet var-durur (71)
- **Nice dürlü nesneyi** var eyledi (106)
- Geldi **bir ak kuş** kanadıyla benüm (218)
- Tozını saçmışlar u **bir ak sufa**
Tolamışlar ol vücûd-ı rahmeti (241)
- Gerçi cümle nûr idi **ol pâk zât** (294)
- Şeksüz ol hod **bir musavver nûr** idi (299)
- **Ol mübârek gözlerinde** mu'cize
Nicedür ol dahı eydelüm size (303)
- İşidün hem **ol mübârek burnının** (305)

- Kûr oldu **cümle ol kâfir yağı** (318)
- **Her ne hâcet** dilesen makbûldür (383)
- Vardı irişdi **ol ulu hazrete** (387)
- **Bencileyin âsi kul** gelmiş değül (462)
- Başlayalum girü **bir sûz söz** ile (505)
- **Ol güneş yüzlü** ve ol alnı kamer (517)
- Ol iken **bu cümle** dertlere tabîb (557)
- **Ol yazuklu ümmetün** bağışladı (565)
- **Varacak ayruk yirümüz** yok-durur (707)

2.2.1.3.3. İsim Unsuru Bir Farsça İsim Tamlaması

Olan Sıfat Tamlamaları

- Vardı Mehâyil'e **ol nûr-ı Resûl** (127)
- Bağladum anda **nice teng-i şeker** (160)
- Kim bu gice **ol Habîb-i Hak** gelür (210)
- Toğdı ol sâatde **ol şâh-ı rüsûl** (219)
- Budur **ol dürr-i yetîm** kim dünyada (229)
- Tozını saçmışlar u bir ak sufa
Tolamışlar **ol vücûd-ı rahmeti** (241)
- **Ol Resûl-i Hak** bu-durur bildiler (259)
- Çün cihâna geldi **ol şâh-ı cihân** (260)
- Rahmet güliyle toldı **bu gülzâr-ı Mustafâ** (281)
- Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şîrk ü **hep ağyâr-ı Mustafâ** (285)
- Çün işâret kıldı **ol mahbûb-ı Hak** (320)
- Dikdi hurmâyı hem **ol şâh-ı cihân** (328)
- **Cümle Lûtf-ı Hak** özinde var idi (413)
- İşit imdi kim **o fahr-i kâinat**
Nice haste oldu vü buldı vefât (515)
- Nâgehân **ol peyk-i hazret Cebrâîl** (577)

- İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı (725)

2.2.1.3.4. İsim Unsuru Bir Farsça Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- Budur ol dürr-i yetîm kim dünyada
Bulmadı hiç kimse buna kıymeti (229)
- Ana taparlar idi ol kavm-i şûm (267)
- Buldı anda nice dürr-i şâhvâr (342)
- Gayet ıssı oldu ol cism-i lâtif (523)
- Bize kıldun çünkü her in'âm-i âm (715)

2.2.1.3.5. İsim Unsuru Bir Arapça İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- Ol melîh-ül-vech ü ol kalbi safâ (174)
- Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi (187)
- Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn (138)
- Ol gice kim toğdı ol Hayr-ül-beşer (185, 400)
- Her göğre kim irdi ol Hayr-ül-enâm (368, 658. 541, 598, 658)

2.2.1.3.6. İsim Unsuru Bir Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Her biri elinde bir nûrdan tabak
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak (254)

2.2.1.3.7. İsim Unsuru Bir İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- İşit imdi nice toğdı ol resûl
Ol özi cümle usullerden usûl (170)
- Ol sözi şîrîn ü ol cismi arı (171)

- Ol melîh-ül-vech ü **ol kalbi safâ** (174)
- **Bu senün oğlun gibi kadri cemîl**
Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- Toğısardur senden **ol hulkı hasen** (202)
- Didiler birbirine kim budur **ol**
Makdemi meymûn mübârek tal'ati (223)
- Anda-y-iken nâgehân **ol yüzi ak**
Cebrâil cennetden irgürdi Burak (353)
- Benven **ol yüzi kara** vü âsi kul
Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)
- Ol güneş yüzlü ve **ol alnı kamer** (517)
- Yoğ idi **hiç bir yüreği yâresüz** (660)

2.2.1.3.8. İsim Unsuru Bir Bağlama Grubu Olan

Sıfat Tamlamaları

- Turdı anda dahı **nice ay u yıl** (123)
- Tanrı emr itdi virildi hem ana (244)
- Enbiyânun **cümle hûy u hasleti** (244)
- Ol idi tâatleri **her subh u şâm** (374)
- **Her melek her vahş u tayr u cinn ü nâs** (611)
- Mustafâ içün kamusı tutdı yâs (611)
- **Cümle er ü avret u bâı u fakîr** (626)
- Her biri bir derde olmuşdı esîr (626)
- Mustafâ 'nun rûhına **her subh u şâm** (728)
- Sevdi anı **ol Kerîm ü Kirdigâr** (68)
- Andan oldu **her nihân ü âşikâr** (74)
- Ol-durur maksûd-ı **cümle cüz' ü kül** (97)
- Anda gördüğince ol **hiç akl u fehm** (391)
- Ümmet olunca ana **her cinn ü nâs** (498)
- Kara donlar geydi **cümle cinn ü nâs** (583)

- Tâ namazın kıldı **her ins ü peri** (639)
- **Sad hezâran** hasret ü derd ile âh (694)
- Kanı ya ol **Mustafâ vü Mürtezâ** (617)
- **Ol saâdet ayı vü devlet günü** (520)
- Tanrı'dan **yüz bin dürûd ile selâm** (728)

2.2.1.4. Farsça Sıfat Tamlamaları

- **İsm-i pâkin** pâk olur zikr eyleyen (6)
- Âlem üzre **hâkim-i mutlak**dur ol (54)
- Anun için indi **Kur'ân-ı mübîn** (93)
- Anun için geldi **Cibrîl-i emîn** (93)
- **Zât-i pâki** gizlü genc idi nihân (105)
- Budur ol **dürr-i yetîm** kim dünyada (229)
- Hem sekiz uçmak içinde **hûr-ı in** (253)
- Ana taparlar idi ol **kavm-i şûm** (267)
- Vahy için indükde **Cibrîl-i emîn** (306)
- Buldı anda nice **dürr-i şâhvâr** (342)
- Turdı fi'l-hâl **Mustafâ-yı mâh-ru** (355)
- Dâimâ **da'vâ-yı bî-ma'nâ** kılan (434)
- Kıldı âlemde **cihâd-ı bî-kıyâs** (498)
- Gayet ıssı oldı ol **cism-i lâtf** (523)
- Geçdi mihrâba **Ebû Bekr-i hüâm** (534)
- İktidâ kıldı **sahâbî-i kirâm** (534)
- Sanadun **seyl-i revân** olmuş idi (631)
- Bize kıldun çünkü her **in'âm-i âm** (715)
- Hem **Süleymân-ı fakîre** rahmet it (716)

2.2.1.5. Arapça Sıfat Tamlaması

- Ol **rebî'-ül-evvel** ayı nicesi (187)

2.2.2. Kullanılışları Bakımından Sıfat Tamlamaları

2.2.2.1. Sıfat Tamlamalarının Özne İşleviyle

Kullanılması

- Allah adın **her kim** ol evvel ana (2)
- Allah adıyla olur **her iş** tamâm (4)
- Dökülür **cümle güneş** misl-i hazân (5)
- Ola kim rahmet kıla **ol Pâdişâh** (8)
- **Cümle âlem** yoğ iken ol var idi (28)
- Variken ol yoğ idi ins ü melek
Arş u ferş ü ay gün hem **nüh felek** (29)
- Kudretin izhâr idüp **ol Celîl**
Birliğine bunları kıldı delîl (31)
- Birdür ol **andan artuk Tanrı** yok (32)
- Ol vasiyyet kim direm **her kim** tuta (36)
- **Ol kişi** dünyâdan imanla göçe (40)
- Olmaya **bir beyti** kim eksüğü yok (43)
- **Her kişi** kim ola ol eksüksüz er
Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar (47)
- **Her kim** ehl-i lutf ola kıla muâf (49)
- **Bu cihân** olmasa hiç noksânı yok (57)
- Yir ü gök içre dahı **her ne** ki var
Oldı Hak emri ile tutdı karar (59)
- **Cümle mahlûkât** anun emrindedür (60)
- **Cümle zerrât** anun ile zindedür (60)
- **Her ne** kim var aşikâre vü nihân (61)
- Sevdi anı **ol Kerîm ü Kirdigâr** (68)
- **Her ne dürlü** kim saâdet var-durur (71)
- Andan oldı **her nihân ü âşikâr** (74)
- Hem vesile olduğıy' çün **ol Resûl** (77)
- Dahı hem **Musâ elindeki asâ**

Oldı anun izzetine ejdehâ	(80)
• Ceddi olduğıy' çün anun ol Halîl	(81)
• Nârı cennet kıldı ana ol Celîl	(81)
• Pes bilün kim gelmedi hem gelmeye Mustafâ gibi kimesne dünyeye	(85)
• Anun için oldu bu varlık kamu	(90)
• Her kim ana irdi irdi Tanrı'ya	(96)
• Ölmeyüp İsa göge bulduğı yol Ümmetinden olmağ için idi ol	(79)
• Bunca izzet oldu ol ecdâdına	(82)
• Her kim ana gerçek ümmet olmadı	(100)
• Padişahlığın bu âlem bile di	(104)
• Bildünüz mi ol Muhammed ne imiş	(108)
• Eydeyin ki nice toğdı ol şerîf Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf	(113)
• Mustafâ nûrını alnına kodı Bil Habîb'üm nûrıdır bu nûr didi	(121)
• Kıldı ol nûr anun alnında karâr	(122)
• Vardı Mehâyil'e ol nûr-ı Resûl	(127)
• Söz uzun maksûdı kılalum beyân Tâ bu mâ'nâlar size ola ayân	(134)
• Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr Cilve vü cevân ile kıldı ubûr	(135)
• Şöyle vardı irdi ol nûr aslına	(137)
• Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn	(138)
• Âmine Hâtun Muhammed anesi K'ol sedefden oldu ol dür dânesi	(142)
• Çok alâmetler belürdi gelmedin	(144)
• Şol kitablar içre söylenen haber Zahir oldu vü göründi serteser	(145)

- Işık ile **her kim** ki dinlerse bunu
Açıla gönlinde rahmet gülşeni (151)
- Hem şefî' ola ana **ol Mustafâ** (158)
- Öyle lezzetlü şekerdür **bu şeker** (162)
Kim bunun katında şeker bir hâcer
- Âr ola **her kim** bunu dinlemeye (169)
- **Bu Süleymân** nice medh itsün anı (181)
- Çünkü meddâhıdır anun **ol Ganî** (181)
- Ol gice kim toğdı **ol hayr-ül-beşer** (185)
- **Her ne** kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine
Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi (186)
On ikinci gice isneyn gicesi (187)
Toğduğun bildürdi ol halka temâm (188)
- Hem havâ üzre döşendi **bir döşek** (192)
- **Üç alem** dahı dikildi üç yire (193)
- Çünkü **bu işler** bana oldu yakın (196)
- **Üç bile hûrî** bana oldu ayân (197)
- Didiler **oğlun gibi hiçbir oğul**
Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- Bu senün oğlun gibi kadri cemîl
Bin anaya virmemişdür **ol Celîl** (201)
- Toğısardur senden **ol hulkı hasen** (202)
- **Bu gelen** ilm-i ledün sultânıdır (203)
- **Bu gelen** tevhîd ü irfân kâmıdır (203)
- **Bu gice** ol gicedür kim **ol şerîf**
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
- Kim bu gice **ol Habîb-i Hak** gelür (210)
- Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele **ol Hak vehbeti** (214)

- Geldi **bir ak kuş** kanadıyla benüm (218)
- Toğdı ol sâatde **ol şâh-ı rüsûl** (219)
- Didiler birbirine kim budur **ol**
Makdemi meymûn mübârek tal'ati (223)
- Budur **ol sultân** ki âlemde müdâm (224)
- Budur **ol dürr-i yetîm** kim dünyada
 Bulmadı **hiç kimse** buna kıymeti (229)
- Çün kadem basdı cihâna **ol Beşîr** (231)
- Diledi ala eline anası
 Göre kim n'oldı **o sâhib-devleti** (242)
- Saklanuz diyü havâdan **bir nidâ**
 Geldi kim tutdı cihânı heybeti (243)
- Virmesün **hiç âdem** ana zahmeti (245)
- **Bir bölük** dahı **kavim** geldi vü tîz (246)
- Bilmedi **hiç kimse** neydi hikmeti (247)
- Anlara dahı göründi **ol Habîb** (258)
- **Ol Resûl-i Hak** bu-durur bildiler (259)
- Çün cihâna geldi **ol şâh-ı cihân** (260)
- Zâhir oldı anda **çok dürlü nişân** (260)
- Ol gice **hep putlar** oldı ser-nigûn (261)
- Urdı **her biri** başına taşı hem (262)
- **Ol mecûsîler odı** kim var idi
 Nice yıllar idi kim yanar idi (266)
- Ana taparlar idi **ol kavm-i şûm** (267)
- Hîç olup **ol od** söyündi sanki mûm (267)
- Buncılayın dahı **nice dürlü** var (268)
- **Cümle âlem** toldı nûr ile safâ (269)
- Ulalu başladı **ol sâhib-kemâl** (270)
- Çünki **ol şâh** irdi on dört yaşına (271)
- **Kamu halk** and içer oldı başına (271)

- Ulu kiçi hep **kamu ehl-i Arab**
Cümle andan buldılar ilm ü edeb (272)
- Tâ kıyâmet ger dinilse **bu kelâm** (276)
- **Bin kıyâmet** ola bu olmaz temâm (276)
- Rahmet güliyle toldı **bu gülzâr-ı Mustafâ** (281)
- Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şirk ü **hep ağıâr-ı Mustafâ** (285)
- Gerçi ki yok-durur bu Süleymân'da **hoş amel** (286)
- **Bir gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)
- **Ol meânî dürri** çıkdı fevc fevc (289)
- Gerçi cümle nûr idi **ol pâk zât** (294)
- **Hiç biri** ol irdüğine irmedi (295)
- Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir para bulut olurdu sâyebân (300)
- Bil **mübârek sem'inün** dahı nedür (308)
- İşidür idi yakından **ol hakîm** (309)
- Depredicek tudağın **ol mâhveş** (311)
- Derlese güller olurdu **her deri** (317)
- Kûr oldu **cümle ol kâfir yağı** (318)
- **On iki bin kâfir** oldu münhezim (319)
- Çün işâret kıldı **ol mahbûb-ı Hak** (320)
- Çün Hirâ tağına basdı **ol kadem** (322)
- **Ağulu bişmiş kuzı** ana söyledi (326)
- **Ol münâfıklar** sana mekr itdiler (327)
- Dikdi hurmâyı hem **ol şâh-ı cihân** (328)
- **Ana âşık müşteri** gelsün kanı (343)
- Ol saadetler kim anda buldı ol
Dünyada **hiç bir kişi** bulmuş değül (349)
- Anda-y-iken nâgehân **ol yüzi ak**
Cebrâil cennetden ırgürdi Burak (353)

- Eyle emr itmiş idi **ol bî-niyâz** (362)
- Kapı açıldı vü girdi **ol hümâm** (365)
- **Ol gök ehli** cümle karşı geldiler (366)
- Her göğe kim irdi **ol Hayr-ül-enâm** (368)
- **Ol gök ehli** kıldılar i'zâz-ı tâm (368)
- **Her biri** kutluladı mi'râcını (369)
- **Her ne** denlü kim melekler var idi (370)
- Kutlu olsun **bu kerâmetler** didi (370)
- **Her biri** bir türlü tâatde kamu (372)
- Anlarun her tâatin **ol bî-niyâz**
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz (378)
- Mustafâ'ya virdi didi **ol Ganî** (379)
- Her göğe kim vardı hem **ol bahtiyâr** (382)
- Arş u Kürsi'yi görüben **ol hoca**
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice (385)
- Bunlarun içre dahı **her ne** ki var
Anda gördi bunda didi âşikâr (386)
- **Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh**
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh (389)
- Anda gördüğince ol hiç akl u fehmi
İrmedi irmeyiserdür **cümle vehm** (391)
- Bâri her maksûdını bulup temâm
Menziline döndi girü **ol hümâm** (392)
- **Her ne** vâki' oldu ise serteser
Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- Dahı bundan sonra **ol Hayr-ül-beşer**
Mekke'den Hak emrile kıldı sefer (400)
- Geldi irişdi **bölük bölük** susı (407)
- İşit imdi nice virmiş **ol Celil** (409)
- Hem dahı Kur'an'da öğdi **ol Kerîm** (411)

- **Cümle Lûtf-ı Hak** özinde var idi (413)
- **Her saâdet** anda hem mevcûd idi (414)
- Hiç riyâsuz **her işi** ihlâs idi (422)
- **Her ne** Hak'dan gelse şâkirdi müdâm (428)
- **Her ki** sevse dünyayı mağbûn didi (430)
- İşlerin vardır **muhâlif ana** çok (435)
- Hak bilür çün **her ne** işlerse kişi (449)
- Toğrulukdur Hakk'a varan **toğrı yol** (456)
- Mustafâ kavlini **her kim** işidür (457)
- Benven **ol yüzi kara vü âsi kul**
Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)
- Cümle işlerümde **sağ iş** yok-durur (465)
- Zerk u tezvîr ü riyâdur **her işüm** (466)
- **Bundan artuk yavuz işüm** çok nihân (472)
- Kimse bilmez **nice hâlüm** var-durur (474)
- **Gizlü hâlümün** biri olsa âşikâr (476)
- Haşre dek ger dinilürse **bu kelâm** (487)
- İşidün hem dahı n'itdi **ol hümâm** (489)
- Dîne girür oldu **bu halk** fevc fevc (494)
- Kıldı âlemde cihâd-ı bî-kıyâs
Ümmet olunca ana **her cinn ü nâs** (498)
- **Her kim** anı tutmaz ise yirine (501)
- Bu kemâlât ile **ol pâkize-zât**
Bulmadı mevtden bu âlemde necât (504)
- Suların gözünden akup **kanlu yaş**
Bağrı pûlâdun delinüp ola baş (508)
- Ger **bu söz** ire bihârün sem'ine (509)
Bu sözün odı tütüninden yana
- İşit imdi kim **o fahr-i kâinat**
Nice haste oldu vü buldı vefât (515)

- Altmış üç yaşa çü irdi **ol emîn** (516)
- **Ol maraz** vurdukça arta başladı (522)
- Gayet ıssı oldu **ol cism-i lâtif** (523)
- Varduğınca **ol maraz** oldu katı (525)
- Okıdı **cümle müezzinler** ezân (526)
- Ol ezânı işidüp **ol mâh-rû** (527)
- Canlarından **her biri** oldu berî (537)
- Gözi yaşını yenemeyüp **ol hümâm**
Olımadı anda sahâbîye imâm (539)
- Sordı bildi anı **ol Hayr-ül-enâm** (541)
- Hem eser kıldı **ol ayrılık odı** (544)
- Gayret ile geldi saffa **ol safa** (552)
- **Her birisi** âh idüp ağlaştılar (554)
- Hem on üç gün haste oldu **ol Habîb**
Ol iken bu cümle dertlere tabîb (557)
- Sordı hâlünü dahı hem **ol Çalap** (560)
- Nâgehân **ol peyk-i hazret Cebrâîl**
Kara gussa donların geymişdi ol (577)
- **Cümle gök ehli** senün'çün tutdı yâs (583)
- Kara donlar geydi **cümle cinn ü nâs** (583)
- Hoş selâmın aldı anun **ol hümâm** (585)
- Didi **tâvus-ı melek ol Cebrâîl** (591)
- Çün bu sözleri işitdi **ol Resûl** (593)
- Tâ ola âsân **cemî'i toğrı yol** (596)
- Hem didi ashâba **ol Hayr-ül-enâm** (598)
- **Ol hümâ kuşu** çü pervâz eyledi (608)
- **Cümle halk** feryâda âğâz eyledi (608)
- **Her melek** her vahş u tayr u cinn ü nâs
Mustafâ için kamusı tutdı yâs (611)
- Her melek **her vahş u tayr u cinn ü nâs**

Mustafâ için kamusı tutdı yâs	(611)
• Kanı ya ol Mustafâ vü Mürtezâ	(617)
• Cümle er ü avret u bâ y u fakîr	
Her biri bir derde olmışdı esîr	(626)
• Bu firâk odı kime kim uğradı	(635)
• Şimdi cânlarda pes ol od yâ nedür	(636)
• Tâ namazın kıldı her ins ü peri	(639)
• Ol sahâbî cem' olup geldi yine	(643)
• Döndiler cümle sahâbî câzi'ûn	(645)
• Hep sahâbî bir yire cem' oldılar	(647)
• Dökdiler hem kanlu gözler yaşların	(651)
• Kancâru vardı dinüz ol cân umuz	(652)
• Çünkü ortamuzdan uçdı ol hümâ	(657)
• Çün sefer eyledi ol Hayr-ül-enâm	(658)
• Bize ansuz oldı bu dirlik haram	(658)
• Yoğ idi hiç bir yüreği yâresüz	(660)
• Dünyadan hiç kimse ummasın vefâ	(663)
• Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi	(674)
• Kalmaya hem cânunuzda key acı	(679)
• Her kim ola âkıl ü devletlü er	
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter	(681)
• Fiskdan artuk hiç işimüz var mıdur	(683)
• İrse odı kaynaya ol taş taş	(693)
• Ol hacâletler aceb nice gide	(695)
• Sana lâ yık bir amel hiç bizde yok	(703)
• Varacak ayruk yirümüz yok-durur	(707)
• Bize kıldun çünkü her in'âm-i âm	
Rahmetünle olur ol in'âm tâm	(715)
• Tanrı'dan yüz bin dürûd ile selâm	
Mustafâ 'nun rûhına her subh u şâm	(728)

- Ümmetinden râzı olsun **ol Mu'în** (730)

2.2.2.2. Sıfat Tamlamalarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

a) Sıfat Tamlamalarının Yönelme Hali Eki Alarak Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- Vâcib oldur cümle işde **her kula** (1)
- **Her murâda** irişür Allah diyen (6)
- Dahı **her kime** ki ire bu Kitâb (41)
- Dimeye **hiç kimseye** eksükliğin (42)
- Ger nazar kılsalar **eksük sözine** (44)
- Ugramayalar **bir eksüksüzine** (44)
- **Her neye** kim “ol” didi ol olıdı (63)
- Hem sebeb olmuş ola **bu varlığa** (67)
- **Cümle derdlülere** ol oldı tabîb (70)
- Bunca izzet oldı **ol ecdâdına** (82)
- Tutun imdi can kulağın **bu söze** (118)
- **Andan artuk kimseye** nakl itmedi (139)
- Din **mütahhar ravzasına** es-salât
Âmine Hâtun Muhammed anesi (141)
- Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede **nice lutf**a irdüğün (147)
- Her ne kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine
Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi (186)
- On ikinci gice isneyn gicesi (187)
- Toğduğun bildürdi **ol halka** temâm (188)
- Üç alem dahı dikildi **üç yire** (193)
- **Çevre yanuma** gelüp oturdılar (198)
- Bu senün oğlun gibi kadri cemîl (201)

Bin anaya virmemişdür ol Celîl

- Tozını saçmışlar u **bir ak sufa**
Tolamışlar ol vücûd-ı rahmeti (241)
- Çünkü ol şâh irdi **on dört** yaşına (271)
- Hak anı **ayruk nebîye** virmedi (295)
- Gölge zulmetden düşer hod **her yire** (298)
- Didi **ol tağa** ki iy tağ sâkin ol (323)
- İrdi **evvelki göğ**e bunlar temâm (365)
- **Her göğ**e kim irdi ol Hayr-ül-enâm (368)
- Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi **hiç kimseye** önden sona (371)
- Anlarun her tâatin ol bî-niyâz
Cem' idüp **bir yire** ad urdı namâz (378)
- **Her göğ**e kim vardı hem ol bahtiyâr (382)
- İrdi **evvelki göğ**e bunlar temâm (365)
- Göklerün **her kangısına** k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol (384)
- Vardı irişdi **ol ulu hazrete** (387)
- Ol gice **ne devlete** irdüğünü
Ne işidüp yâ neler gördüğünü
Her ne vâki' oldu ise serteser (393)
- Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- **Ol Medîne şehrine** yitdi Resûl (401)
- Bir gün **ol didüğü yola** gitmedüm (458)
- Hem dahı **bir toğrı yola** gitmedüm (463)
- **Altmış üç** yaşa çü irdi ol emîn (516)
- Za'f artuk olduğınca **ol şaha**
Şükr ü zikrin artururdu Allah'a (524)
- Kıldılar **ol bî-niyâza** çok niyâz (553)
- Hem on üç gün haste oldu ol Habîb

- Ol iken **bu cümle** dertlere tabîb (557)
- Cebrâîl çün bunu didi **ol şaha** (592)
- Cümle er ü avret u bâý u fakîr
Her biri **bir derde** olmuşdı esîr (626)
- Cümlesi **bu oda** dutuşmış idi (629)
- Hep sahâbî **bir yire** cem' oldılar (647)
- Niceye dek **bu oda** yakılavuz (656)
- Ol idi **her derde** hem dermânumuz (666)
- **Mustafâ didüğü yola** varunuz (677)
- Bizi **hâs dostlarına** sen eyle hâs (723)

**b) Sıfat Tamlamalarının Bulunma Hali Eki Alarak Yer
Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması**

- Vâcib oldur **cümle işde** her kula (1)
- **Her nefesde** Allah adın di müdâm (4)
- Lîk **her yirde** kim ola ihtilâl (50)
- Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede nice lutfâ irdüğün (147)
- Râviler virdi haberler hem bize (148)
- Toğdı **ol sâatde** ol şâh-ı rüsûl (219)
- İlten **ol demde** getürdi hem girü (247)
- **Cümle dilde** söylenür oldu adı (274)
- Gerçi ki yok-durur **bu Süleymân'da** hoş
amel (286)
- İlle **her uzvında** vardı mu'cizât (294)
- **Ol mübârek gözlerinde** mu'cize
Nicedür ol dahı eydelüm size (303)
- **Gökden ayrıldığı sâatde** hemîn (306)
- Cebraîl'ün kokusın alurdi ol (307)
- Göklerin her kangısına k'irdi ol

- Her birinde** çok acâib gördi ol (384)
- Gerçi kim **iki cihânda** şâh idi (419)
- **Cümle işde** bî-riyâ hoş sâdık ol (448)
- **Her nefesde** işledüm ben bir günâh (464)
- **Cümle işlerümde** sağ iş yok-durur (465)
- Bu kemâlât ile ol pâkize-zât
Bulmadı mevtten **bu âlemde** necât (504)
- Mustafâ'yı gördi **ol hâlde** bular (554)
- **On yedi vaktde** niyâbet eyledi (556)
- Gördüğüm yokdur **bu sûretde** seni (580)

c) Sıfat Tamlamalarının Ayrılma Hali Eki Alarak Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- **Her tasavvurdan** münezzeh Hakdur ol (54)
- Pes **bu varlıktan** aceb maksûdı ne (64)
- **Cümle mahlûkdan** kim ol evvel ola (66)
- K'**ol sedefden** oldı ol dür dânesi (142)
- Buldı **her yirdeki ma'nâdan** süvâr (406)
- **Cümle kâfirlerden** aldı intikâm (499)
- Başlayalum girü bir sûz söz ile
K'od saçılsun **ol sözümde** sûz ile (505)
- **Ol marazdan** Mustafâ oldı za'îf (523)
- Gökde **ol ahdan** tutuldu şems ü mâh (532)
- **Bu esirlikten** bizi kurtarıvir (697)

2.2.2.3. Sıfat Tamlamalarının Nesne İşleviyle Kullanılması

- **Her işi** âsân ide Allah ana (2)
- Dünyada **her olanı** ol oldurur (27)
- **Bir vasiyyet** kıluruz illâ size (35)

- Anla **işbu** sözleri batgıl tana (69)
- Anun ile vardılar **toğrı yolu** (94)
- Kimse ansuz **toğrı yolu** varmadı (95)
- Diledi kim kıla **ol genci** ayân (105)
- **Nice dürlü nesneyi** var eyledi (106)
- Anun ile buldı âlem **hoş safâ** (107)
- Tâ beyân idem **bu sözi** hoş size (118)
- Kim ki dinlerse **bu sözi** ısk-ıla
Lâcerem Tanrı ana rahmet kıla (154)
- Bağladum anda **nice teng-i şeker** (160)
- Yimedim cânun **safâlar** bula **hoş** (161)
- **Bu meânî şekkerin** ger yiyesiz
Dünyada şekker bu imiş diyesiz (163)
- Bülbüle **bu sözi** ta'lîm ideyin (164)
- İkisi de **bu sözi** kılsun güzîn (165)
- **Bu senün oğlun gibi kadri cemîl**
Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- **Ulu devlet** buldun iy dildâr sen (202)
- İşidün dahı **acâib kudreti** (207)
- Virdiler **bir kıf** ki tolu şerbeti (215)
- Âmine çün gördi **bu heybetleri** (233)
- Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında **o nîgû-sîreti** (237)
- Tozını saçmışlar u bir ak sufa
Tolamışlar **ol vücûd-ı rahmeti** (241)
- Aluban gitdiler **ol meh-sûreti** (246)
- Görmediler **ana benzer âdemî** (273)
- Can kulağına **bu dürri** takasın (290)
- **Nûrdan** gölgeyi göz kanda göre (298)
- İşidün hem **ol mübârek burnının** (305)

- Mu'cizâtından didük **birkaç kelâm** (335)
- Buldı anda **nice dürr-i şâhvâr** (342)
- Yolda **çok dürlü acâib** gördi hem (358)
- **İki rik'at** kıldı Aksâ'da **namâz** (362)
- Gördiler nûrdan örülmiş **nerdübân** (364)
- Her kaçan kim **bu namâzı** kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar (380)
- **Her ne hâcet** dilesen makbûldür (383)
- Göklerün her kangısına k'irdi ol
Her birinde **çok acâib** gördi ol (384)
- Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi **yitmiş bin hicâbı** ol gice (385)
- Hak-durur **bu sözleri** ben kim direm (390)
- Bâri **her maksûdını** bulup temâm
Menziline döndi girü ol hümâm (392)
- **Her neyi** kim kullara Hak kıldı farz (402)
- Hilm ile **her sözi** halka dir idi (427)
- Yırmez idi **her taâmı** yir idi (427)
- **Hak buyurmaduğı işi** itmedi (432)
- Kimse hakkında dime hiç **ayb söz** (453)
- Kılmadum **bir iş** ki karam ağara (461)
- Her nefesde işledüm ben **bir günâh** (464)
- **Hakk'a lâıyk** işlemedüm **bir amel** (468)
- Ben bilürem **işledüğüm her işi** (473)
- Siz **ben işledüğüm işi** işlemen (479)
- **Toğrı yolu** koyup eğri gitmenüz (481)
- Şer' ile gösterdi **toğrı yolları** (493)
- Emr-i Hak'dan kılmadı kem **hîç harf** (500)
- **Ol ezâmı** işidüp ol mâh-rû (527)
- Çün işitdiler sahâbî **bu sözi** (531)

- Göreyim **bir dahı ol yâranları** (546)
- **Ol yazuklu ümmetün** bağışladı (565)
- **Kara donlar** geydi cümle cinn ü nâs (583)
- **Her ne** dirsen onu tutam yâ şefi' (588)
- Ol melek **bu sözü** kılurken beyân (590)
- Çün **bu sözleri** işitdi ol Resûl (593)
- **Geldüğün işi** bitür didi ana (595)
- **Toğrı yolu** koyup eğri gitmeye (601)
- **Her işi** bunlara ta'lîm itdi hoş (605)
- Çünki **bu zârîleri** çarh dinledi (615)
- Nice vasf ide kimesne **ol günü** (630)
- Görmedi **bundan katı** kimse **firâk** (633)
- Böyle **odlu derd** kişi görmüş değül (634)
- Mustafâ'suz **bu cihânı** n'idelüm (668)
- Kılunuz kılman fevit **bir sâati** (678)
- **Bir yaramaz fi'li** tağyîr itmedük (684)
- Akıdalum gözümüzden **kanlu yaş** (692)
- Bize iy Hak eyle **tevfîkun** refîk
Tâ ki varıbilevüz **toğrı tarîk** (696)
- Nefse uyup işledük **bî-had günâh** (698)

2.2.2.4. Sıfat Tamlamalarının Zarf İşleviyle Kullanılması

- **Bir gez** Allah dise ışk ile lisân (5)
- Her kişi kim ola ol **eksüksüz er**
Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar (47)
- **Bir kez** “ol” demek ile oldı cihân (58)
- **Nice bin yıl** terbiyet kıldı ana (69)
- Her kim ana **gerçek ümmet** olmadı (100)
- Kaldı anun ile **nice rüzgâr** (122)

- Turdı anda dahı **nice ay u yıl** (123)
- Vardı Târah alınına **toğduğı gün** (130)
- İrişe bûy-ı şefâat **her zamân** (153)
- Var kıyâs eyle ki ol **ne şâh** ola (182)
- **Ol gice** kim toğdı ol hayr-ül-beşer (185)
- **Bu gice** dünyâyı ol cennet kılur (206)
- **Bu gice** eşyaya Hak rahmet kılur (206)
- Hak Teâlâ emr kıldı **ol gice** (208)
- Kim **bu gice** ol Habîb-i Hak gelür (210)
- **Bu gice** gözden götürsün gafleti (213)
- Çekmedi **bir zerre** andan zahmeti (220)
- Günde **beş gez** urulısar nevbeti (224)
- Hem dinildi **üç gün** anı gizlenüz (245)
- **Ol gice** hep putlar oldı ser-nigûn (261)
- Hem mübârek başı üzre **her zamân**
Bir para bulut olurdı sâye bân (300)
- **Her nire** varsa bile varurdu ol (301)
- Sadrı nûrından **karanu giceler** (314)
Yolda yürürdi yiğitler kocalar
- Barmağı ile ay oldı **iki şak** (320)
- Tağ deprendi **kadem basduğı dem** (322)
- **Dikdüğü sâat** yimiş virdi hemân (328)
- Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'çün
Kamumuza rahmet it **yarınki gün** (336)
- **Bir gice** isneyn gicesinde Resûl
Ümmü Hânı evine kıldı nüzul (352)
- Ol idi tâatleri **her subh u şâm** (374)
- Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi yitmiş bin hicâbı **ol gice** (385)
- **Ol gice** ne devlete irdüğüni

- Ne işidüp yâ neler gördüğünü
Her ne vâki' oldu ise serteser (393)
Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
Bir nefes nefs arzusına uymadı (423)
• Bir günâh için dimedim **bir gün** âh (464)
• **Bir kadem** Hak'dan yana varmamışam (467)
• **Hîç bir gün** ölümümi sanmadum (469)
• Tâ ki ana **gerçek ümmet** olasız (482)
• **Gerçek ümmet** kılğıl iy Hak bizi ana (483)
• Günler içre **bir çeharşenbih günü**
Ol saâdet ayı vü devlet günü (520)
Vardı Meymûne evine nâgehân (521)
• Hem **on üç gün** haste oldu ol Habîb
Ol iken bu cümle dertlere tabîb (557)
• Vahy için iner değülem **bir dahı** (582)
• **Üç gün** anda kodılar Peygamber'i (639)
• Muttasıl **üç gün** namâzın kıldılar (642)
• Sohbetine **bir nefes** irmezsevüz (654)
• **Her ne denlü çok** yaşarsa bir kişi (674)
• Olasız Hazret'de tâ **makbûl kul** (680)
• Her kim ola **âkıl ü devletlü er**
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter (681)
• Anda **bin yıl** ağlasan assısı yok (690)
• Gitmeyiserüz kapundan **bir ayak** (708)
• **Bin para** kılurlar ise turmazuz (709)
• Tanrı'dan yüz bin dürûd ile selâm
Mustafâ 'nun rûhına **her subh u şâm** (728)

2.2.2.5. Sıfat Tamlamalarının Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

- **Yaradılmışdan ganî cebbâr** idi (28)
- Bâri **ne hâcet** kılavuz sözi çok (32)
- **Ol vasiyyet** kim direm her kim tuta (36)
- Misk gibi kokusu canlarda tüte (36)
- Her tasavvurdan **münezzeh Hak**dur ol (54)
- Zât-i pâki **gizlû genc** idi nihân (105)
- Öyle **lezzetlû şeker**dür bu şeker (162)
- Kim bunun katında şeker **bir hâcer** (162)
- **Bir aceb nûr** kim güneş pervânesi (189)
- Bu gece **ol gicedür** kim ol şerîf
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
- Ol mecûsîler odı kim var idi
Nice yıllar idi kim yanar idi (266)
- Işk ile dinleyesin **key er** isen (292)
- Şeksüz ol hod **bir musavver nûr** idi (299)
- **Hâk Resûlsin** yâ Nebiyy-Allah didi (333)
- **Ol saadetler** kim anda buldı ol
Dünyada hiç bir kişi bulmuş değül (349)
- **Bu kerâmetler** ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona (371)
- Her biri **bir türlü tâat**de kamu (372)
- **Her kemâlât ile kâmil şâh** idi (433)
- **Her amel** kim kılmışam mastûrdur (475)
- **Her ne** kim ol kıldisa sen anı it (486)
- İşlegil **her ne** ise Hak'dan dilek (594)
- **Her nasîhat** kim gerekdi hep didi (597)
- **Bu nesâyih** kim direm kılun kabûl (680)
- **Bir bölük bîçâre miskin âsiyüz** (702)
- **Her n'olursavuz** kapunda oluruz (710)
- Bize kıldun çünkü **her in'âm-i âm**

Rahmetünle olur ol in'âm tâm (715)

- **İşbu kân-ı şehd** ki şîrindür dadı (725)

Çeşitli gramer kitaplarında takısız isim tamlaması olarak gösterilen aslında sıfat tamlamasından farkı olmayan tamlamalar bizim metnimizde de görülmektedir.

İki ismin, tamlama eklerini (ilgi eki ve iyelik eki) almadan anlam bakımından birbirine bağlanmasıyla oluşan tamlamalar da vardır. Bazı gramerciler bu yapıyı takısız tamlama olarak nitelemektedirler:⁸ *baş köşe, taş köprü, demir kapı, köşe daire, hayal şehir, ana dava, devlet baba, ana yol, ana kanun, devlet ana, toprak ana, cam kavanoz, parmak çocuk, asma kat, inci diş, badem göz* vb.

Takısız tamlamalarda genellikle tamlayan, tamlananın hangi maddeden meydana geldiğini gösterir.⁹ Çoğu gramerci bu görüşe katılmayıp bunları sıfat tamlaması olarak kabul etmektedir:¹⁰ *ipek mendil, yün çorap, keten elbise, halı seccade, hasır koltuk, bakır tencere, asfalt yol, deri çanta* vs.

Bu yapıdaki tamlamaların bazılarında benzerlik ilgisi vardır: *kiraz dudak, peri kız, aslan asker, demir bilek, altın kalp, hıyar adam, muşmula surat* vs.

Metnimizde benzerlik ilgisiyle kullanılan takısız tamlama diye nitelendirilen yapıyı, sıfat tamlaması olarak ele aldık. Bu örnekler şunlardır:

- **Ay yüzün** görüp bular kaldı tana (256)
- **İncü dişleri** şuâından gice
İğne düşse bulunurdu iy hoca (312)
- Ger anun **ay yüzü**nü görmezsevüz
Sohbetine bir nefes irmezsevüz (654)

2.3. İkilemeler (Tekrarlar)

“İkileme; anlamı güçlendirmek, ifade gücünü artırmak, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesiyle oluşan kelime grubudur. İkilemede yan yana gelen iki kelimeyi anlam ya da şekil ilişkisi birbirine yaklaştırır. Bu yüzden ikilemeler ya aynı kelimenin tekrarlanması

⁸ Vecihe Hatiboğlu, **Türkçenin Sözdizimi**, 2. bs., Ankara, DTCF Basımevi, 1982, s. 18.

⁹ Vecihe Hatiboğlu, **Türkçenin Sözdizimi**, 2. bs., Ankara, DTCF Basımevi, 1982, s. 19.

¹⁰ Mustafa Özkan, **Tarih İçinde Türk Dili**, 3. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 319.

veya anlamları birbirine yakın ya da karşıt olan yahut da sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşurlar. İkilemelerin başlıca işlevleri sürerlik, kuvvetlendirme, çokluk, ortalama, birliktelik ifadesi vermektir. Dilimizde Eski Türkçe devresinden beri (yabız yablak, iş küç vb.) geniş yer tutan ikilemelerde bazen iki kelime anlamca kaynaşarak farklı bir kavramı ifade eden birleşik kelime niteliğini kazanır. İkilemeler cümlede isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır ve daima ayrı yazılırlar. Aralarına herhangi bir noktalama işareti konmaz.”¹¹

Metnimizdeki ikilemeler şu sınıflandırma dâhilinde incelenecektir: Aynı kelimenin tekrarı ile yapılan ikilemeler, zıt anlamlı kelimelerden kurulan ikilemeler, hâl eki almış isimlerle kurulan ikilemeler, eş ya da yakın anlamlı kelimelerle kurulan ikilememler.

İkilemeler başka kelime grupları içerisinde görev alabilirler:

a) İkilemeler sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak kullanılabilir:

Geldi irişdi bölük bölük susı (407)

b) İkilemeler sıfat-fiil grubunda zarf unsuru olabilirler:

Görüüp işidüp didüğinden i cân (351)

Muharrem Ergin, tekrar grubunu; eş manalı tekrarlar, aynen tekrarlar, ilaveli tekrarlar, zıt manalı tekrarlar diye dört başlıkta sınıflandırmıştır (*Türk Dil Bilgisi*, s. 377–379).

M. Kaya Bilgegil, ikilemeler için “ikizleme” terimin kullanmış ve ikizlemeleri; aynı kelimenin tekrarıyla, zıt anlamda kelimelerin bir araya gelmesiyle, eş anlamlı kelimeleri bir araya getirmekle, anlamları ile ilgili kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan ikizlemeler olmak üzere beş grupta toplamıştır (*Türkçe Dilbilgisi*, s.162-163).

Muhammet Yelten ve Leyla Karahan “tekrar grubu” terimini kullanmışlardır.

Zeynep Korkmaz ve Fuat Bozkurt “ikileme” terimini kullanmıştır.

Vecihe Hatipoğlu, *Türkçenin Sözdizimi* adlı eserinde “ikileme (kalıplaşmış anlatımlar)terimini kullanarak bukonuyu ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

¹¹ Mustafa Özkan, **Tarih İçinde Türk Dili**, 3. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 180-181.

2.3.1. Yapıları Bakımından İkilemeler

2.3.1.1. Aynı Kelimenin Tekrarı ile Yapılan İkilemeler

- İrdi hûrîler **bölük bölük** buğur (199)
- Ol meânî dürri çıkdı **fevc fevc** (289)
- Geldi irişdi **bölük bölük** susı (407)
- Dîne girür oldu bu halk **fevc fevc** (494)
- Toldı yirler gökler âh u **vây vây** (614)
- Nefsüm arzûlarına **yile yile** (459)
- **Ağlaşu ağlaşu** cümle kaygulu (646)

2.3.1.2. Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler

- Ana hiç **assı ziyân** yok az u bol (55)
- Ulu **kiçi** hep kamu ehl-i Arab (272)
- Gice **gündüz** âdeti tâat idi (416)
- Gice **gündüz** bu-durur hem himmetüm (563)
- Görüp **işidüp** didüğinden i cân (351)

2.3.1.3. Hâl Eki Almış İsimlerle Kurulan İkilemeler

a) Ayrılma Eki-Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan İkilememler

- Eydeyin **önden sona** nicey'düğün (112)
- Nûr idi **başdan ayağa** göğdesi (297)
- Virmedi hiç kimseye **önden sona** (371)
- **Dünyadan ukbâya** hoş sâz eyleye (518)

2.3.1.4. Eş Ya da Yakın Anlamlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler

- Saç **sakal** ağardı gönlüm kapkara (461)

2.3.2. Kullanılışları Bakımından İkilemeler¹²

2.3.2.1. İkilemelerin Özne İşleviyle Kullanılması

- Ana hiç **assı ziyân** yok az u bol (55)
- **Ulu kiçi** hep kamu ehl-i Arab
Cümle andan buldılar ilm ü edeb (272)
- **Saç sakal** ağardı gönlüm kapkara (461)

2.3.2.2. İkilemelerin Zarf İşleviyle Kullanılması

- Eydeyin **önden sona** nicey'düğün (112)
- İrdi hûrîler **bölük bölük** buğur (199)
- Ol meânî dürri çıkdı **fevc fevc** (289)
- Nûr idi **başdan ayağa** göğdesi (297)
- **Görüp işidüp** didüğinden i cân
Ba'zısın uş size kılalum beyân (351)
- Virmedi hiç kimseye **önden sona** (371)
- Geldi irişdi **bölük bölük** susı (407)
- **Gice gündüz** âdeti tâat idi (416)
- Nâzenîn ömri kamu virdüm yile
Nefsüm arzûlarına **yile yile** (459)
- Dîne girür oldu bu halk **fevc fevc** (494)
- **Gice gündüz** bu-durur hem himmetüm (563)
- **Ağlaşu ağlaşu** cümle kaygulu
Cânları hasret odı ile dolu (646)

2.3.2.3. İkilemelerin Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- **Dünyadan ukbâya** hoş sâz eyleye (518)

2.4. Birleşik Fiil Grubu

¹² *Mevlid*'de ikilemelerin yüklem ve nesne işleviyle kullanılışına rastlanılmamıştır.

Bir yardımcı fiil ile bir isim veya bir fiilin, bir hareketi karşılamak üzere bir araya gelerek meydana getirdiği kelime grubuna birleşik fiil grubu denir. Bu grubu oluşturan isim ve fiil önce, yardımcı fiil sonra gelir. İsimlerle kurulan birleşik fiillerde temel anlamı isim veya isim soylu sözcük taşır. Yardımcı fiil bu isme fiil özelliği kazandırır.

Birleşik fiiller, tıpkı basit ve türemiş fiiller gibi bir hareketi, oluşu veya kılışı karşılarlar. Yani karşıladığı kavram tektir.

Muharrem Ergin birleşik fiil grubunu; isimle birleşik fiil yapan yardımcı unsur, fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ve iktidarî fiil olmak üzere üç ana grupta ele almıştır.

Leylâ Karahan birleşik fiilleri; bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller olmak üzere üç ana grupta incelemiştir.

Bizim çalışmamızda bu gruplandırmaya göre olacaktır.

2.4.1. Yapı Bakımından Birleşik Fiiller

2.4.1.1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

İsim + Yardımcı Fiil=Birleşik Fiil

İsim ve isim soylu sözcüklere fiil özelliği kazandıran fiillere, yardımcı fiiller denir. Dilimizde kullanılan yardımcı fiiller; et-, eyle-, yap-, kıl-, ol-, bulun-.yardımcı fiilleridir. et-, eyle-, yap-, kıl- geçişli fiiller yapar. ol-, bulun- ise geçişsiz fiiller yapar. Bu yapıdaki birleşik fiillerde isim unsuru ya bir isim veya bir sıfat-fiil olur. Sıfat-fiillerle kurulan birleşik fiillerde ol- ve bulun- yardımcı fiilleri, yani geçişsizlik ifadesi taşıyan yardımcı fiiller kullanılır:

- Eksüğin **gözler olur** her kişinin (46)
- Hem **sebeb olmuş ola** bu varlığa (67)
- Her ki âkildür sözümi **anlar ol** (133)

- **Âkıl ol** dahı sözümi **anlar ol** (133)
- Kamu halk **and içer** oldu başına (271)
- Cümle dilde **söylenür** oldu adı (274)
- Tâ **urur** oldu bu şer'ün bahri **mevc** (494)
- **Dîne girür** oldu bu halk fevc fevc (494)

a) it-, idin- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik

Fiiller

- Allah adın **zikir idelüm** evvelâ (1)
- Her işi **âsân ide** Allah ana (2)
- Derd ile göz yaşı'la **âh idelüm** (7)
- Varı yok yoğı **var iden** ol-durur (27)
- Kudretin **izhâr idüp** ol Celîl (31)
- Fâtiha **ihsân ide** ben kulına (38)
- **Lûtf ide** ma'zûr duta eksüklüğün (42)
- **Lutf idüp** aybını **setr idün** bunun (48)
- **Lutf idüp islâh ide** ehl-i kemâl (50)
- **Cehd idüb** anun rızâsın kıl taleb (98)
- Ol ne kim **emr itdi** ise anı tut (101)
- Dahı ol nûr nice **nakl itdüğünü** (116)
- Tâ **beyân idem** bu sözi hoş size (118)
- Sonra Havvâ alnına nakl **itdi** bil (123)
- Şît toğdı ana **nakl itdi** buğur (124)
- Nûr ana **nakl itdi** anda turdı hoş (125)
- Vardı nûr anda **karâr itdi** hemîn (138)
- Andan artuk kimseye **nakl itmedi** (139)
- Dînümüz mülkini **âbâd idelüm** (150)
- İşidenler cânını **şâd idelüm** (150)
- Bülbüle bu sözi **ta'lîm ideyin** (164)

- Bu Süleymân nice **medh** itsün anı (181)
- Bu gelen ışkına **devr** ider felek (204)
- Tanrı **emr** itdi virildi hem ana (244)
- Saçu saçup çün **ziyâret** itdiler (257)
- **Cem'** iderdi anı Ümm-ül-mü'minîn (321)
- Ol münâfıklar sana **mekr** itdiler (327)
- Kamumuza **rahmet** it yarınki gün (336)
- Eyle **emr** itmiş idi ol bî-niyâz (362)
- **Cem'** idüp bir yire ad urdı namâz (378)
- **Kasr** idüp mi'râcın uş kılduk temâm (396)
- Mekke'den **hicret** idüp gitdi Resûl (401)
- Hiç nefes olmaya **isyan** itmedüm (463)
- Âhiret ahvâlini **zıkr** itmedüm (470)
- N'olısar hâlüm diyü **fıkr** itmedüm (470)
- **Afv** ide cürmümi merhûm eyleye (478)
- Mustafâ ahlâkını **terk** itmenüz (481)
- Böyle çün **emr** itdi Bû Bekr'e Resûl (533)
- Çünkü **tekbîr** itdi vü el bağladı (535)
- Vardı vü **itdi** namâza **ibtidâ** (543)
- Anı gördi Mustafâ **sabr** itmedi (544)
- Her birisi **âh** idüp ağlaşdılar (554)
- Çün sahâbî hoş **temâm** itdi namâz (553)
- Didi kim sana **selâm** itdi Celîl (559)
- Didi kim girü **selâm** itdi Celîl (564)
- İrdi vü didi **selâm** itdi Celîl (577)
- Didi gelmişem **ziyaret** itmeğe (587)
- Dahı **kabz-ı rûh** idüben gitmeğe (587)
- Ger icâzet olsa **kabz-ı rûh** idem (589)
- Ol dahı **azm** itdi vara Allah'a (592)

- Çok **vasiyyet** itdi bunlara Resûl (596)
- Cehd **ide** bir sünnetüm **terk** itmeye (601)
- Dahı **canun** Hakk'a **teslîm** itdi hoş (605)
- Nice **vasf** **ide** kimesne ol günü (630)
- Tanrı emrince **yarağ** **itmek** gerek (637)
- Çünkü Hak emri-durur **sabr** **idelüm** (662)
- Biz dahı **yol** **yarağın** **itmek** gerek (664)
- **Âh** **idüp** bir birine bakar idi (659)
- Bir yaramaz fi'li **tağyîr** **itmedük** (684)
- Âhiret bâbında **tedbîr** **itmedük** (684)
- İmdi gel isyânumuz **yâd** **idelüm** (687)
- **Nâle vü zârî vü feryâd** **idelüm** (687)
- Hakk'a eksüklüğümüz **arz** **idelüm** (691)
- Ağlamağa göz yaşın **karz** **idelüm** (691)
- Hem Süleymân-ı fakîre **rahmet** **it** (716)
- Yoldaşun îmân yirini **cennet** **it** (716)
- Halk-ı âlemden anı **itdün** **güzîn** (720)
- Bize anun izzetine **izzet** **it** (721)
- Fazlun ile cümlemüze **rahmet** **it** (721)
- Turdı anda anı **idindi** **makâm** (404)

b) ol- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

- Allah adıyla **olur** her iş **tamâm** (4)
- İsm-i pâkin **pâk** **olur** zikr eyleyen (6)
- Nice **haşr** **ola** bu **olmaya** **tamâm** (33)
- Anların kim eksüğü çok işinün
Eksüğün **gözler** **olur** her kişinin (46)
- Lîk her yirde kim **ola** **ihtilâl** (50)
- Olma dirse girü **yok** **olur** hemân (58)

- Hem **sebeb olmuş ola** bu varlığa (67)
- Cümle derdlülere ol **oldı tabîb** (70)
- Ger Muhammed **olmaya** idi **ayân** (73)
- Hem **vesile olduğu**’çün ol Resûl
Âdem’in Hak tevbesin kıldı kabûl (77)
- **Oldı** anun izzetine **ejdehâ** (80)
- **Ceddi olduğu**’çün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl (81)
- Bunca **izzet oldı** ol ecdâdına (82)
- Dahı **yiğrek ola** Hakk’a kurbeti (84)
- Şer’ini tut ümmeti ol ümmeti
Ta **nasîb ola** sana Hak rahmeti (99)
- Her kim ana **gerçek ümmet** olmadı
Lâcerem Hak rahmetini bulmadı (100)
- Kimler **ata oldı** vü kimler **dede** (115)
- Nûr-ı Ahmet anda **oldı âşikâr** (126)
- Her ki âkildür sözümi **anlar ol** (133)
- **Âkıl ol** dahı sözümi **anlar ol** (133)
- Tâ bu mâ’nâlar size **ola ayân** (134)
- Çünkü Abdullah’dan **oldı hâmile** (143)
- Hem Muhammed gelmesi **oldı yakın** (144)
- **Zahir oldı** vü göründi serteser (145)
- Hem **şefî’ ola** ana ol Mustafâ (158)
- **Ola** derdine şefâatı **şifâ** (158)
- **Âr ola** her kim bunu dinlemeye (169)
- Var kıyâs eyle ki ol ne **şâh ola** (182)
- Göklere irdi vü **nûr oldı** cihân (190)
- Kim **yakın oldu** cihâna gelmeği (195)
- Çünkü bu işler bana **oldu yakın** (196)
- Üç bile hûrî bana **oldı ayân** (197)

- Sonra **gark** oldu vücûdum nûr ile (217)
- Budur ol kim buna kim olsa **karîb** (226)
- Dilediler kim olalar **ümmeti** (228)
- Nura **gark** oldu eri vü avreti (232)
- Yaradılmışdan kime k'oldı **nasîb** (258)
- **Zâhir** oldu anda çok dürlü nişân (260)
- Ol gice hep putlar oldu **ser-nigûn** (261)
- Kaldı altında keşişler oldu **yok** (263)
- **Hîç** olup ol od söyündi sanki mûm (267)
- Kamu halk **and içer** oldu başına (271)
- Mu'cizâtı **zâhir** olu başladı (274)
- Cümle dilde **söylenür** oldu adı (274)
- **Oldı** meşâm-ı akl u dil ü cân **mu'attar** uş (282)
- Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet **harâb** olup
Hem hoş bezendi şer' ile bâzâr-ı Mustafâ (284)
- Bir para bulut **olurdu** **sâyebân** (300)
- Derlese **güller** olurdu her deri (317)
- **Kûr** oldu cümle ol kâfir yağı (318)
- On iki bin kâfir **oldı** **münhezim** (319)
- Kimi **kûr** oldu kimisi **mün'**adim (319)
- Barmağı ile ay **oldı** **iki şak** (320)
- Dırnağı **olurdu** hem **dürr-i semîn** (321)
- Didi ol tağa ki iy tağ **sâkin** ol (323)
- **Sâkin** oldu tutdı anın emrin ol (323)
- Mustafâ'dan **oldı** **derdine devâ** (331)
- Önine düşdi ana **oldı** **defîl** (357)
- Anda Ahmed bunlara **oldı** **imâm** (361)
- Nerdübândan **oldılar** göğe **revân** (364)
- **Kutlu** olsun bu kerâmetler didi (370)
- Her ne **vâki'** **oldı** ise serteser (394)

- Hem salâtdan gayrı anda **oldı arz** (402)
- Anda **oldı âhir-i ömri temâm** (404)
- Kim hased birle **helâk olur** cesed (444)
- **Gebr olup** kibr ehli kaldı yazıda (445)
- Gaybet ü kibr u riyâdan key sakın
Tâ **olasın** hazret-i Hakk'a **yakın** (447)
- Cümle işde **bî-riyâ hoş sâdık ol** (448)
- Tanrı vü Peygamberine **lâyık ol** (448)
- Aybın ayruğun ko sen aybunı gör
Cennet olmak diler isen sana **gôr** (451)
- Gizlü hâlümün biri **olsa âşikâr**
Taşlar ile eyleyeler seng-sâr (476)
- Tâ ki ana gerçek **ümmet olası**
Hak Teâlâ'nun rızâsın bulasız (482)
- Ömri Hak emrinde nic' **oldı temâm** (489)
- Tâ **urur oldı** bu şer'ün bahri **mevc** (494)
- **Dîne girür oldı** bu halk fevc fevc (494)
- **Ümmet olunca** ana her cinn ü nâs (498)
- Bağrı pûlâdun delinüp **ola baş** (508)
- Bunda **ma'lûm olur** onun âşıkı (514)
- Ana **âşık olmayandır** hâ şakî (514)
- Nice **haste oldı** vü buldı vefât (515)
- Dosta ulaşmaklığı **oldı yakın** (516)
- Ol marazdan Mustafâ **oldı za'îf** (523)
- Gayet **ıssı oldı** ol cism-i lâtîf (523)
- Za'f **artuk olduğınca** ol şaha
Şükr ü zikrin artururdu Allah'a (524)
- Vardüğınca ol maraz **oldı katı** (525)
- Canlarından her biri **oldı berî** (537)
- **Olımadı** anda sahâbîye **imâm** (539)

- Bû Bekir didi **imâm ol** yâ Ömer (540)
- Kim özümden **olmuşam** ben **bî-haber** (540)
- Hem on üç gün **haste** **oldı** ol Habîb (557)
- Vasl-ı Hak **olasıdur** ancak **şifâ** (558)
- Hâtırum şimdi igen hoş **oldı** **hoş** (566)
- Devlet anun kim **ola** **ana** **mutî'** (576)
- Vahy **kat'** **oldı** bugün Tanrı hakı (582)
- Hak buyurdi ben sana **olam** **mutî'** (588)
- Ger **icâzet** **olsa** kabz-ı rûh idem (589)
- Tâ **ola** **âsân** cemî'i toğrı yol (596)
- Bencileyin **olalar** Hakk'a **mutî'** (603)
- Tâ bulara yarın **olam** ben **şefi'** (603)
- Her biri bir derde **olmuşdı** **esîr** (626)
- Eyle göz yaşı **revân** **olmuş** idi (631)
- Sanadun **seyl-i** **revân** **olmuş** idi (631)
- Kim' **cemâat** **oldı** vü kimi imâm (641)
- Ol sahâbî **cem'** **olup** geldi yine (643)
- Hep sahâbî bir yire **cem'** **oldılar** (647)
- Bize ansuz **oldı** bu dirlik **haram** (658)
- İmdi ölmedin gelün eylen yarak
Tâ ki Hazret'de yüzünüz **ola** **ak** (675)
- Tanrı kulluğına **meşğûl** **olunuz** (676)
- Nefse **kul** **olman** Hak'a **kul** **olunuz** (676)
- Tâ **peşîmân** **olmayasız** sonucu
Kalmaya hem cânunuzda key acı (679)
- **Olasız** Hazret'de tâ **makbûl** **kul** (680)
- Çürüyüp **toprak** **oluruz** âkıbet (682)
- Ömrümüz isyan ile **oldı** **tebâh** (694)
- Nefsümüz elinde **olmuşuz** **esîr** (697)
- Dâima kullar işi **isyân** **olur** (711)

- Pâdişahdan **afv ile ihsân** olur (711)
- Rahmetünden ger bize **ihsân ola** (713)
- Pâdişahlığına ne **noksân ola** (713)
- Rahmetünle **olur ol in'âm tâm** (715)
- Bursa'da **oldı tamâm** bu iy ahi (726)
- Ümmetinden **râzı** olsun ol Mu'în (730)

c) kıl- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

- Ola kim **rahmet kıla** ol Pâdişâh (8)
- Birliğine bunları **kıldı delîl** (31)
- **Bir vasiyyet kıluruz** illâ size (35)
- Ol kişi dünyâdan imanla göçe
Kim bana bundan **duâ kılup** geçe (40)
- Ger **nazar kılsalar** eksük sözine
Uğramayalar bir eksüksüzine (44)
- **Kılmaz** ol hiç kimse aybına **nazar** (47)
- Eksüğüme **kıldum** uş ben' **itirâf** (49)
- Her kim **ehl-i lutf ola kıla muâf** (49)
- Dinle imdi **kılayın** sun'ın **beyân** (65)
- Mustafâ rûhını evvel **kıldı var** (68)
- Nice bin yıl **terbiyet kıldı** ana (69)
- Mustafâ'yı kendüye **kıldı habîb** (70)
- Hem vesile olduğı'çün ol Resûl
Âdem'in Hak tevbesin **kıldı kabûl** (77)
- Ceddi olduğı'çün anun ol Halîl
Nârı **cennet kıldı** ana ol Celîl (81)
- Çok **temennî kıldılar** Hak'dan bular (83)
- Cehd idüb anun rızâsın **kıl taleb** (98)
- Diledi kim **kıla** ol genci **ayân** (105)
- **Kıldı** Âdem'le **müzeyyen** âlemi (119)

- Âdem'e **kıldı** ferîştehler **sücûd** (120)
- Hem ana çok **kıldı** ol lûtf ıssı **cûd** (120)
- **Kıldı** ol nûr anun alnında **karâr** (122)
- Anun alnında **tecellî kıldı** nûr (124)
- Sonra Yârid alnına **kıldı nüzûl** (127)
- Bunlara irince uş **kıldım beyân** (132)
- Söz uzun maksûdı **kılalum beyân** (134)
- Cilve vü cevlân ile **kıldı ubûr** (135)
- Lâcerem Tanrı ana **rahmet kıla** (154)
- Mevlid'ine her k'anun **izzet kıla** (157)
- Bu gice dünyâyı ol **cennet kılur** (206)
- Bu gice eşyaya Hak **rahmet kılur** (206)
- Hak Teâlâ **emr kıldı** ol gice (208)
- Hep yaradılmış **kılalar zîneti** (208)
- Saçularla **kılsun** ana **rağbeti** (211)
- Hem vuhûş ile tuyûra **kıl haber** (213)
- Anı **hayran kıldı** oğlı hasreti (235)
- Yüz yire urmuş u **kılmış secdeti** (238)
- Ahmed'i görüp **ziyaret kıldılar** (251)
- Hem bular dahı **ziyâret kıldılar** (259)
- Çün **işâret kıldı** ol mahbûb-ı Hak (320)
- Çün **şikâyet kıldı** ıssından deve (331)
- Nice gözsüzleri **gözlü kıldı** ol (332)
- Nice sözsüzleri **sözlü kıldı** ol (332)
- Göklere hem nice **seyrân kıldı** ol (347)
- Ba'zısın uş size **kılalum beyân** (351)
- Ümmü Hânı evine **kıldı nüzul** (352)
- Mustafâ'ya cümle **ikrâm kıldılar** (359)
- Enbiyâ ervâhına irdi nidâ
Kim **kılalar** Mustafâ'ya **iktidâ** (360)

- **İki rik'at kıldı** Aksâ'da **namâz** (362)
- Mustafâ'ya hayli **ikrâm kıldılar** (366)
- Girü gönül mısırına **kıldum sefer** (160)
- İkisi de bu sözi **kılsun güzîn** (165)
- Mevlidinden çün biraz **kılduk beyân** (275)
- Bir gönül deryâsı girü **kıldı cûş** (288)
- Tâ ki akl u cân **kıla cûş u hurûş** (293)
- Hem ağaçlar **kıldılar ana sücûd** (330)
- Çün **namâzı kıluban** döndi Resûl (363)
- Geldi Sahre üzre hoş **kıldı hulûl** (363)
- Ol gök ehli **kıldılar i'zâz-ı tâm** (368)
- Kim kıyâm içre kimi **kılmış rükû'** (373)
- Kimi Hakk'a **secde kılmış** bâ-huşû (373)
- **Kasr idüp** mi'râcın uş **kılduk temâm** (396)
- Çünki mi'râcını **kılduk ihtisâr** (397)
- Mekke'den Hak emrile **kıldı sefer** (400)
- Her neyi kim kullara Hak **kıldı farz** (402)
- Halkı hod **kul kılmış** idi hulk ile (412)
- Hak **haram kılduğına** bakmadı ol (429)
- İy ana ümmetliğe **da'vâ kılan** (434)
- Dâimâ **da'vâ-yı bî-ma'nâ kılan** (434)
- Hayr u tââtî özüne **pîşe kıl** (440)
- Âhîret ahvâlini **endîşe kıl** (440)
- **Cidd ü cehd it zâyî kılma** fursatı (442)
- **Kılmağıl** hiç kimse aybına **nazar** (450)
- Hâlimün ba'zısın uş **kıldum ayân** (472)
- Hiç benüm ahvâlüme **kılman nazar** (480)
- Gerçek **ümmet kılğıl** iy Hak bizi ana (483)
- **Kıldı da'vet** Tanrı'ya hem kulları (493)

- Halka **tebliğ-i risâlet** kıldı hem (497)
- Kıldı âlemde **cihâd-ı bî-kıyâs** (498)
- Ömrini Hak buyruğına **kıldı sarf** (500)
- Vakt irişdi dünyadan **kıla sefer** (517)
- **Kasd** kıldı Mustafâ turmaklığa (528)
- Mescide varup **namâz kıl**maklığa (528)
- Mustafâ emrini ol **kıldı kabûl** (533)
- **İktidâ** kıldı sahâbî-i kirâm (534)
- Kıldı Bû Bekr'e sahâbî **iktidâ** (543)
- Hem **eser** kıldı ol ayrılık odı (544)
- Kıldılar çok **zâri vü efgânları** (550)
- **İktidâ** Bû Bekr'e kıldı Mustafâ (552)
- Kıldılar ol bî-niyâza çok **niyâz** (553)
- Sor Habîbüm ne **kılur** didi **taleb** (560)
- Zî saâdet zî beşâret zî safâ (575)
- Kim bize **kıla şefaât** Mustafâ (575)
- Ol melek bu sözü **kılurken beyân** (590)
- Anı hem dinler iken şâh-ı cihân
Cân ile Hak emrini **kıldı kabûl** (593)
- Ümmetüme **kılasız** benden **selâm** (598)
- Tanrı emrin **kılmayalar** hiç **fevt** (602)
- Fâtıme'yle Âişe **kılup figân** (624)
- Dirler idi el-emân ü el-emân
Halkı **gark kıl**mış idi göz yaşları (632)
- Muttasıl üç gün **namâzın kıldılar** (642)
- Çün **namâzın kıl**uban tağıldılar (642)
- Şâhumuzı kanda **kılalum taleb** (653)
- Çün **sefer** kıldı cihândan Mustafâ
Dünyadan hiç kimse ummasın vefâ (663)
- **Kılunuz kılman fevit** bir sâati (678)

- Bu nesâyih kim direm **kılun kabûl** (680)
- Bize ger **rahmet kıl** u ger oda yak (708)
- Bize **kıldun** çünkü **her in'âm-i âm** (715)
- Ana dîdârını görmek **kıl nasîb** (718)
- **Kıldun** anı **rahmeten li'l-âlemîn** (720)

d) eyle- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

- İsm-i pâkin pâk olur **zîkr eyleyen** (6)
- Sun'ile bunları ol **var eyledi** (30)
- Birliğine cümle **ikrâr eyledi** (30)
- Hak Teâlâ **rahmet eyleye** ana
Kim beni ol bir duâ ile ana (37)
- Gerçi yokdan bunları **var eyledi** (56)
- Kudretin bunlarda **izhâr eyledi** (56)
- Hak ana viridi **mükemmel eyledi** (72)
- Yaradılmışdan **mufaddal eyledi** (72)
- Gizlü gencin halka **izhâr eyledi** (106)
- Nice dürlü nesneyi **var eyledi** (106)
- Aslını cümle **beyân eyleyeyin** (114)
- Âdeme değin **ayân eyleyeyin** (114)
- Var **kıyâs eyle** ki ol ne şâh ola (182)
- Nûri ile âlemi **eyler latîf** (205)
- Sen Mustafâ'yı cân ile **tekrâr eyle** kim
Nûr arturur gönüllere tekrâr-ı Mustafâ (287)
- Hem ana Allah nice **lutf eyledi** (348)
- Gör Resûl'e Hak ne **ikrâm eyledi** (381)
- K'ümmetine böyle **in'âm eyledi** (381)
- Dünyayı **terk eyleyüp** mel'ûn didi (430)
- Söylemeğe dahı **kasd eylemedi** (431)
- Anda ne ilteceğün **fikr eylegil** (441)

- Taşlar ile **eyleyeler seng-sâr** (476)
- Hâşa lûtfından ki **mahrûm eyleye** (478)
- Afv ide cürmümi **merhûm eyleye** (478)
- Âlemi şer' ile **pür-nûr eyledi** (495)
- Cân u dil mülkini **ma'mûr eyledi** (495)
- İşidicek âh ile **eylen figân** (510)
- Gözünüz derd ile **giryân eylenüz** (511)
- Cânunuz ışına **kurbân eylenüz** (511)
- Dünyadan ukbâya hoş **sâz eyleye** (518)
- Cân hüması Hakk'a **pervâz eyleye** (518)
- Ben varıamazam **ikâmet eylesün** (530)
- Yirime Bû Bekr **imâmet eylesün** (530)
- Didi elbette **imâmet eylesün** (542)
- Bû Bekr emrûme **riâyât eylesün** (542)
- Anda kim Bû Bekr **imâmet eyledi** (556)
- On yedi vaktde **niyâbet eyledi** (556)
- Ol hüma kuşu çü **pervâz eyledi** (608)
- Cümle halk **feryâda âğâz eyledi** (608)
- Girü **feryâd u figân eylediler** (649)
- Girü göz yaşın **revân eylediler** (649)
- Çün **sefer eyledi** ol Hayr-ül-enâm (658)
- İmdi ölmedin gelün **eylen yarak** (675)
- Dirliği dünyâda **sağ eylemedük** (685)
- Ölümümüz' çün **yarağ eylemedük** (685)
- Eyle **âh eyleyelüm** kim ger taşa (693)
- Bize iy Hak **eyle** tevîkun **refîk** (696)
- Rahmetünden bizi **mahrûm eyleme** (722)
- Hem azâbun odına **mûm eyleme** (722)
- Bizi hâs dostlarına sen **eyle hâs** (723)

- Kamu hâcâtümüzü **eyle kabûl** (724)
- Hâk Teâlâ **rahmet eyleye** ana (731)
- Hak Teâlâ **rahmet eylesün** ana (732)

2.4.1.2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Fiil + zarf-fiil + yardımcı fiil = birleşik fiil

Bu gruptaki birleşik fiil grubu, asıl fiillere bil-, ver-, yaz-, dur-, kal-, koy-, gör- yarı yardımcı fiillerinin eklenmesiyle oluşur. İki fiil birbirine zarf-fiil ekleri olan -A / -I / -U eklerinden biriyle bağlanır.

Asıl mana ilk fiilin üzerindedir. Yardımcı fiiller ise asıl fiile yeterlik, ihtimal, tezlik, sürerlik, yaklaşma, anlamlarını katar. Bu birleşik fiil grubu bitişik yazılır. Bunlar dörde ayrılır:

- a) Yeterlik (İktidar) fiili: anlayabil-, yağabil-, hazırlayabil-, çözebil-.
 - b) Yaklaşma fiili: düşeyaz-, öleyaz-, donayaz-,
 - c) Tezlik fiili: kaçıver-, bakıver-, ağlayıver-, düşüver-.
 - d) Sürerlik fiili: bekleyedur-, süregel-, şaşakal-, bakakal-, söylenegel-.
- Bu birleşik fiil grubundan metnimizde sadece iki tane vardır.

a) Yeterlik Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

- Tâ ki **varıblevüz** toğrı tarîk (696)

Metnimizde yeterlik fiilinin olumsuzu “-ıma / -eme” da kullanılmıştır.

- Ol müezzin olana eydün didi (529)
- Ben **varımazam** ikâmet eylesün (530)
- Gözi yaşını **yenemeyüp** ol hümâm
- Olımadı** anda sahâbîye imâm (539)

b) Tezlik Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

- Bu esirlikten bizi **kurtarıvir** (697)

Metnimizde sürerlik fiiliyle ve yaklaşma fiiliyle oluşturulmuş birleşik fiil grubu kullanılmamıştır.

2.4.1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, bir isim ve bir fiil unsurundan meydana gelir. Bu bakımdan bazı gramerciler bu grubu birleşik fiilin birinci grubuna dâhil etmektedirler. Şekil olarak bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller ile anlamca kaynaşmış birleşik fiiller arasında fark yoktur. Aralarındaki fark, unsurların biri veya hepsinin bu grupta kendi sözlük anlamları dışında kullanılmasıdır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir:

- Ger dilersiz **bulasız** oddan **necât** (34)
- Allah ana dâimâ **lutf işleye** (39)
- Lûtf ide **ma'zûr duta** eksükliğin (42)
- Evveline **bulmadı** hiç akl **yol** (52)
- Oldı Hak emri ile **tutdı karar** (59)
- Mustafâ için kamusı **tutdı yâs** (611)
- Gözlerinden yire **yaş yağdurdılar** (612)
- İy dede sizsüz biz uş **kalduk yetîm** (623)
- Anla işbu sözleri **batgıl tana** (69)
- Nûh anun'çün garkdan **buldı necât** (78)
- Ölmeyüp İsa göğe **bulduğı yol** (79)
- Ümmetinden olmağ için idi ol (79)
- Hep anun ile **irişdi devlete** (89)
- Anun ile **batdı âlem rahmete** (89)
- Anun ile **geldi âlem revnaka** (91)
- **Tutun** imdi **can kulağın** bu söze (118)
- Mustafâ'dan ol dahı **izzet bula** (157)
- Yimedın cânun **safâlar bula** hoş (161)
- Âşık isen key **kulak tut** dinlegil (167)
- **Berk urup** çıkdı evümden nâgehân (190)

- Kudret-i Hak'dan **tutun** hem **ibreti** (207)
- Kim **vücûda gele** ol Hak vehbeti (214)
- Kim anunla **buldı** âlem **izzeti** (219)
- **Çek**medi bir zerre andan **zahmeti** (220)
- **Söze geldi** vahş ü tayı ü taş ağaç (222)
- Bî-gümân ol Hakk'a **bulur kurbeti** (226)
- **Bulmadı** hiç kimse buna **kıymeti** (229)
- Çün **kadem basdı** cihâna ol Beşîr (231)
- **Gitdi kendüden** tükendi kuvveti (233)
- Çünkü ol **kendüzine geldi** giri (234)
- Söylenür hem Hakk'a **bulmuş vusleti** (239)
- Geldi kim **tutdı cihâmı** heybeti (243)
- **Virmesün** hiç âdem ana **zahmeti** (245)
- Ay yüzün görüp bular **kaldı tana** (256)
- Çün **cihâna geldi** ol şâh-ı cihân (260)
- Hem kilîsâlar dahı yıkıldı çok
Kaldı altında keşîşler **oldı yok** (263)
- Sâve bahri **yire geçdi** serteser (265)
- Kimse anda **bulmadı** sudan **eser** (265)
- Cümle andan **buldılar ilm ü edeb** (272)
- Dînün çerâğı yandı vü **yandı kamu oda** (285)
- Çün nesîm-i ışk irdi **urdu mevc** (289)
- Dikdüği sâat **yimiş virdi** hemân (328)
- Taş değülsen **ıška gel** sen dahı taş (329)
- Can semen-zârında **cilve urdu** hoş (340)
- **Cân kulağın** ger **tutar** isen bana (345)
- Hak Teâlâ hazretine **buldı yol** (347)
- **Önine düşdi** ana oldu delîl (357)
- Geldi Kuds'e irdi vü **urdu kadem** (358)

- Kim **tahıyyâtda** oturmuşdı müdâm
Ol idi tâatleri her subh u şâm (374)
- Dîn-i İslâm **buldı** eksüksüz **nizâm** (403)
- Kim işidüp **safâlar bula** cânun (405)
- Gayr-ı Hak kalbine **bulmaz** idi **yol** (418)
- Ömri içre hiç **yalan söylemedi** (431)
- İmdi **insâfa** geledüm cümlemüz (437)
- Tâ ki ümmetlik **bula** sende **sübût** (438)
- İşleyüp sonra **peşimânlar yime** (439)
- Adem oldur hulk ile **gönül ala** (443)
- Gönlüne **yol bulmasun** kibr ü hased (444)
- Nâzenîn ömri kamu **virdüm yile** (459)
- Her nefesde **işledüm** ben **bir günâh** (464)
- Hakk'a lâıyk **işlemedüm bir amel** (468)
- **Fısk u isyân** işleyüp usanmadum (469)
- Bencileyin çok **peşimanlar yimen** (479)
- Şer'i âlem içre hoş **tutdı nizâm** (492)
- Cümle kâfirlerden **aldı intikâm** (499)
- Tâ ki **tutdı** dîn-i İslâm hoş **nizâm** (499)
- Tanrı emrini **getürdi yirine** (501)
- **Bulmadı** mevtden bu âlemde **necât** (504)
- Turdı vü **aldı** namâz için **vuzû** (527)
- Çünkü tekbîr itdi vü **el bağladı** (535)
- Hak Teâlâ sana çok **lûtf işledi** (565)
- Cümle gök ehli senün'çün **tutdı yâs** (583)
- Tanrı takdirine **hayrân kaldılar** (644)
- Cânı bunların girü **yandı oda** (648)
- Her ki **geldi dünyaya** gitmek gerek (664)
- Mustafâ'dan **ibret** alun siz dahı (673)
- Nefse uyup **işledük bî-had günâh** (698)

- Bu hecâlet içre **hayrân kalmışuz** (699)
- Mustafâ konşulığında **vir turak** (717)
- Cümle-i havf u hatardan **vir halâs** (723)

2.5. İsim-Fiil Grubu

Bir isim-fiil ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubuna denir. Hareket ismi -mak, -mek ile yapılır. Diğer isim-fiil ekleri -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş'tür.

Yardımcı Unsurlar	+	İsim- Fiil = İsim-Fiil Grubu
[Fiilin Gerektirdiği Unsurlar (Özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı)]		Fiil + -mak / -mek Fiil + -ma / -me Fiil + -ış / -iş / -uş / -üş

Grubun ana unsuru hareket ismidir ve sonda bulunur. Grupta yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı ile tamamlanır. Bu grup, cümle ve kelime grupları içinde isim görevi yapar.¹³

İsim-fiil grubunu; Leyla Karahan “isim fiil grubu”, Muharrem Ergin “fiil grubu”, Tahsin Banguoğlu “çekim öbekleri” başlığı altında incelemiştir.

İsim-fiil grupları başka kelime gruplarında görev alabilirler:

a) İsim-fiil grubu edat grubunun isim kısmı olabilir:

Bir kez “ol” demek ile oldu cihân (58)

Ümmetinden olmağ için idi ol (79)

b) İsim tamlamasının tamlananı olabilir:

Kim yakın oldu **cihâna gelmeğ**i (195)

2.5.1. Yapı Bakımından İsim-Fiil Grupları

2.5.1.1. -mAk Eki ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

- **Bir kez “ol” demek** ile oldu cihân (58)

¹³ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 24-25.

- Ümmetinden olmağ için idi ol (79)
- Tûtiye şekker yimek öğredeyin (164)
- Kim yakın oldu cihâna gelmeği (195)
- Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)
- Hakk'a lââyık işlemek yeğdür işi (449)
- Ana dîdârını görmek kıl nasîb (718)

2.5.1.2. -İş Eki ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

- Son inişümdür yire dahı hemîn (581)

Metnimizde -ma, -me isim-fiil türetme eki ile kurulmuş isim-fiil grubu kullanılmamıştır.

2.5.2. Kullanılışları Bakımından İsim-Fiil Grupları

2.5.2.1. İsim-Fiil Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması

- Hakk'a lââyık işlemek yeğdür işi (449)

2.5.2.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne İşleviyle Kullanılması

- Tûtiye şekker yimek öğredeyin (164)
- Ana dîdârını görmek kıl nasîb (718)

2.5.2.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)

2.6. Sıfat-Fiil Grubu

Sıfat-fiil grubu, bir sıfat-fiille ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur. Grubun esas unsuru sıfat-fiil olup grubun sonunda yer alır. Bu gruba bağlı olan

unsurlar daha önce gelir. Diğer öğeler sıfat-fiil önemlerine göre yaklaştırılırlar.

Sıfat-fiil grubu cümle ve kelime grupları içinde isim ve sıfat görevi yaparlar.¹⁴

Sıfat-fiil ekleri şunlardır: -mİş, -Dİk, -An, -r, -Ar, -mAz, -AcAk, -AsI.

Yardımcı Unsur (Özne, Nesne, Zarf, Yer Tamlayıcısı) + Sıfat-fiil=Sıfat-fiil Grubu

Muharrem Ergin sıfat-fiil grubu için “partisip grubu” terimini kullanmıştır.

Leyla Karahan ise sıfat fiil grubu terimini kullanmıştır.

Sıfat-fiil grupları kelime grupları içinde farklı görevlerde kullanılabilir:

a) Sıfat-fiil gruplarının asıl görevi, sıfat tamlamalarında sıfat unsurunu oluşturmaktır:

Toğrulukdur **Hakk'a varan** toğrı yol (456)

Ağulu bişmiş kuzı ana söyledi (326)

Gördiler nûrdan **örülmiş** nerdübân (364)

b) Sıfat-fiil grupları cümle içinde cümlelerin bir ögesi olabilir:

Dünyada her olanı ol oldurur (27)

Işk ile dinleyeni iy Hak yarlığa (67)

Bu gelen ilm-i ledün sultânıdır (203)

2.6.1.Yapı Bakımından Sıfat-Fiil Grupları

2.6.1.1. Geniş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan

Sıfat-Fiil Grupları

a) -An Ekini Alarak

- Her murâda irişür **Allah diyen** (6)
- Gerçi **yanlış söyleyenler** çok-durur (26)
- **Varı yok yoğı var iden** ol-durur (27)
- **Dünyada her olanı** ol oldurur (27)
- **Işk ile dinleyeni** iy Hak yarlığa (67)

¹⁴ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 21-23.

- Zîra efdallığa ol elyak-durur
Amı öyle bilmeyen ahmak-durur (88)
- Şol kitablara içre söylenen haber (145)
- Adı Sündüs döşeyen anı melek (192)
- Bu gelen ilm-i ledün sultânıdur (203)
- Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdur (203)
- Bu gelen ışkına devr ider felek (204)
- İy ana ümmetliğe da'vâ kılan
Dâimâ da'vâ-yı bî-ma'nâ kılan (434)
- Toğrulukdur Hakk'a varan toğrı yol (456)
- Ana âşık olmayandır hâ şakî (514)
- Ol müezzîn olana eydün didi (529)
- Ol beni cân ile seven ümmetüm
Hem seve cânı gibi her sünnetüm (600)
- Saff u saf cümle gelen turdı temâm (641)
- Bildiler anda varan gelür değül (661)

b) -r, Ar Ekini Alarak

- Görmediler ana benzer âdemî (273)
- Dimesen Hakk'a yarar iş idesin (455)
- Dîne girür oldu bu halk fevc fevc (494)

c) -mAz Ekini Alarak

- Bir yaramaz fi'li tağyîr itmedük (684)

2.6.1.2. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

a) -dIk Ekini Alarak

- Ölmeyüp İsa göğsü bulduğu yol
Ümmetinden olmağ için idi ol (79)

- **Kimlere gelüp kime gıtdüğünü** (116)
- Vardı Târah **almına toğduğı** gün (130)
- Âmine Hâtûn **göziyle gördüğün** (147)
- Oldur ol halk içre Hakk'un sevdüğü
Dâima Kur'ân'da anup öğdüğü (180)
- **Ne didüğün** işid imdi iy hümâm (188)
- **Hiç biri ol irdüğine** irmedi (295)
- **Gökden ayrıldığı** sâatde hemîn (306)
- **Vahy için indüğünü** bilürdi ol (307)
- Anda **ol gördüğün** âdem görmedi (350)
- **Görüp işidüp didüğünden** i cân (351)
- Anda **gördüğünce** ol hiç akl u fehm (391)
- **Ol gice ne devlete irdüğünü** (393)
- **Ne işidüp yâ neler gördüğünü** (393)
- **Gördüğüm yokdur bu sûretde seni** (580)

b) -mİş Ekini Alarak

- Hem **sebeb olmuş** ola bu varlığa (67)
- **Ağulu bişmiş** kuzı ana söyledi (326)
- Gördiler nûrdan **örülmiş** nerdübân (364)
- Gör ki **Hakk'a dönmiş**ümüz var mıdur (683)

2.6.1.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

a)-AcAk Ekini Alarak

- Anda **ne ilteceğün** fikr eylegil (441)
- Anda **ağlaşacağumuz** analum (689)

2.6.2. Kullanılışları Bakımından Sıfat-Fiil Grupları

2.6.2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Özne İşleviyle

Kullanılması

- Her murâda irişür **Allah diyen** (6)
- Gerçi **yanlış söyleyenler** çok-durur (26)
- **Varı yok yoğı var iden** ol-durur (27)
- Zîra efdallığa ol elyak-durur
- **Anı öyle bilmeyen** ahmak-durur (88)
- **Bu gelen** ilm-i ledün sultânıdur (203)
- **Bu gelen** tevhîd ü irfân kânıdur (203)
- **Saff u saf cümle gelen** turdı temâm (641)
- Bildiler **anda varan** gelür değül (661)

2.6.2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı İşleviyle

Kullanılması

- **Ol müezzîn olana** eydün didi (529)

2.6.2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle

Kullanılması

- **Ana âşık olmayandır** hâ şakî (514)
- Hem **sebeb olmuş** ola bu varlığa (67)

2.6.2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne İşleviyle Kullanılması

- **Dünyada her olanı** ol oldurur (27)
- **Işk ile dinleyeni** iy Hak yarlığa (67)

2.7. Zarf-Fiil Grubu

Bir zarf-fiil ile ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubuna zarf-fiil grubu denir. Bu grup fiili zarf-fiil olan bir kelime grubudur. Asıl unsur olan zarf-fiil en sonda, diğer öğeler ise ondan önce bulunur. Zarf-fiil grubu cümlede her zaman zarf

tümleci olarak görev yapar. Bu fiil grubunda fiilin gerektirdiği bütün unsurlar yer alır. Grubun vurgusu zarf-fiilden önceki unsur üzerindedir.¹⁵

Yardımcı Unsur (Özne, Nesne, Zarf, Yer Tamlayıcısı) + Zarf-fiil=Zarf-fiil Grubu

Zarf-fiil, fiillere getirilen şu eklerle yapılır: -IncA, -ArAk, -DİkçA, -mAdAn, -Ip, -All, -ken, -A, -I.

Bu eklerin yanında bu dönemde şu zarf-fiil ekleri de kullanılmıştır: -UbAn, -dUkdA, -icek, - mAdIn.

Muharrem Ergin, zarf-fiil grubu için “gerundium grubu” terimini kullanmıştır. Tahsin Banguoğlu “zarf öbekleri”, M.Kaya Bilgegil “zarf gruplar”, Muhammet Yelten “gerundium grubu”, Leylâ Karahan “zarf-fiil grubu” terimini kullanmıştır.

2.7.1. Yapı Bakımından Zarf-Fiil Grupları

a) -IncA Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- Hem bilesiniz tâ **irince Ahmed’e**
Kimler ata oldu vü kimler dede (115)
- **Bunlara irince** uş kıldım beyân (132)
- **İrişince** tâ **Muhammed alnına** (137)

b) -Ip Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Kudretin izhâr idüp** ol Celîl (31)
- Kim sevâbın **okıyup** bağışlaya (39)
- Kim **bana bundan duâ kılup** geçe (40)
- **Ma'nasını düşünüp** anlamaya (169)
- **Dâima Kur'ân'da anup** öğdüği (180)

¹⁵ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 396.

- **Yarılup dîvâr** çıkdı nâgehân (197)
- **Çevre yanuma gelüp** oturdılar (198)
- **Ahmed'i görüp** ziyaret kıldılar (251)
- **Ay yüzün görüp** bular kaldı tana (256)
- **Saçu saçup** çün ziyâret itdiler (257)
- **Hîç olup** ol od söyündi sanki mûm (267)
- **Cem' idüp** bir yire ad urdı namâz (378)
- **Çünkü kamusın görüp** geçdi öte (387)
- **Ne işidüp** yâ neler gördüğünü (393)
- **Kasr idüp** mi'râcın uş kılduk temâm (396)
- **Mekke'den hicret idüp** gitdi Resûl (401)
- **Hem hisâr-ı dil açılup** çıkdı hoş (408)
- **Gaflet uykusına talup** uy'madı (423)
- **Dünyayı terk eyleyüp** mel'ûn didi (430)
- **Taşuma bakup** beni sanman kişi (473)
- **Toğrı yolu koyup** eğri gitmenüz (481)
- **Suların gözünden akup** kanlu yaş (508)
- **Bağrı pûlâdun delinüp** ola baş (508)
- Her ki **bunu işidüp** ağlamaya (512)
- **Ol ezânı işidüp** ol mâh-rû (527)
- **Mescide varup** namâz kılmaklığa (528)
- **Gözi yaşını yenemeyüp** ol hümâm (539)
- **Nefse uyup** dünyayı kovmayalar (599)
- **Toğrı yolu koyup** eğri gitmeye (601)
- **Sabr yakasını yırtup** açdılar (609)
- **Zârî ile çağırup** dirdi Ömer (618)
- **Fâtme'yle Âişe kılup figân** (624)
- **Kiminün aklı gidüp** düşmiş idi (629)
- **Hoş yarağ idüp** yuyup götürdiler (638)

- **Girü dönüp** çün eve geldi bular (647)
- **Nefse uyup** işledük bî-had günâh (698)

c) -UbAn Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Dâimâ sermest oluban** şakısun (166)
- **Arş u Kürsi'yi görüben** ol hoca (385)
- **Nefs yolına yilüben** irmemişem (467)
- **Girü ashâb girüben** koltuğına (555)
- **İşbu şi'ri eydüben** ağlar idi (625)

d) -ken Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Ben evümde otururken** yalnızın (196)
- **Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti** (442)
- **Ol melek bu sözü kılurken** beyân (590)

e) -dUkdA Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Vahy içün indükde** Cibrîl-i emîn (306)
- **Cebrâîl geldükde** sonra emr ile (584)

f) -icek Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Depredicek tudağın** ol mâhveş (311)

g) -All Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Yaradılalı cihân** gelmiş değül (200)

ğ) -dUkçA Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Ol maraz vurdukça** arta başladı (522)

h) -A Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- **Anun adiyle bile koşa** kodun (719)

ı) -mAdAn / mAdIn Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

- Dahı **bunda gelmedin** kanda imiş (108)

2.7.2. Kullanılışları Bakımından Zarf-Fiil Grupları

Zarf-Fiil grupları cümle içinde zarf ögesi olarak kullanılır. Metnimizde de tüm zarf-fiil grupları zarf olarak kullanılmıştır.

2.8. Unvan Grubu

“Bir şahıs ismiyle lakap, künye, rütbe, mevki veya bir akrabalık isminden oluşan kelime grubudur. Bu grupta unvan ifadesi taşıyan kelime, şahıs isminden önce de sonra da gelebilir. Özellikle lakap ifade ediyorsa önce gelir. İki unsur eksiz birleşir. Vurgu şahıs ismi üzerinde olur. Şahıs ismi birleşik isim olabilir. Unvan grubu cümlede isim gibi kullanılır. Çekim ve çokluk ekleri son kelimeye getirilir.”¹⁶

Unvan grubu iki şekilde oluşur:

a) Şahıs isminden sonra unvan veya akrabalık bildiren kelime gelir: Hızır Bey, Hacıre Hanım, Ümit Turan Öğretmen.

b) Makam isimlerinden sonra şahıs isimleri gelebilir: Profesör Muharrem Ergin, Başbakan Adnan Menderes, Vali Muammer Güler, Kaymakam Yunus Emre Altın.

Muharrem Ergin, bu yapıdaki unvan gruplarını sıfat tamlaması saymak gerektiğini belirtmektedir.¹⁷

Unvan grupları cümlede çeşitli görevler alabilir:

a) Unvan grubu cümlede; özne, nesne, yüklem ögesi olabilir.

2.8.1. Yapıları Bakımında Unvan Grupları

¹⁶ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 567.

¹⁷ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 389.

2.8.1.1. Unvanları İsim Unsurundan Sonra Gelenler

- **Hak Teâlâ** rahmet eyleye ana (37)
- **Âmine Hâtun** Muhammed anesi (142)

2.8.2. Kullanılışları Bakımında Unvan Grupları

2.8.2.1. Unvan Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması

- **Hak Teâlâ** rahmet eyleye ana (37)

2.8.2.2. Unvan Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

- **Âmine Hâtun** Muhammed anesi (142)

2.9. Sayı Grubu

“Türkçede sayılar üç şekilde karşılanırlar:

1. Tek kelime ile (bir, beş, yüz, bin,)
2. Sıfat tamlaması ile (üç yüz, on bin, yedi yüz)
3. Sayı grubu ile (on altı, yüz iki, bin yüz)”

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğuna sayı grubu denir. Sayı grubunda sayılar ek almadan sayı grubunu oluşturur. Sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır ve ayrı yazılır.¹⁸ Sayı grubu; cümlede ve kelime gruplarında sıfat, zarf ve isim görevi yapar.¹⁹

Metnimizde geçen sayı grupları şunlardır:

- Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi (187)
Toğduğun bildürdi ol halka temâm (188)
- Çünkü ol şâh irdi **on dört** yaşına (271)
- **On iki** bin kâfir oldu münhezim (319)

¹⁸ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, 390-391.

¹⁹ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 35.

- **Altmış üç** yaşa çü irdi ol emîn (516)
- **On yedi** vaktde niyâbet eyledi (556)
- Hem **on üç** gün haste oldu ol Habîb (557)
- Hem **sekiz yüz on ikide** târihi
Bursa'da oldu tamâm bu iy ahi (726)

2.9.1. Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları

2.9.1.1. Sayı Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması

- Bunca dahı **yüz bin** ola hürmeti (248)
- Hem **sekiz yüz on ikide** târihi
Bursa'da oldu tamâm bu iy ahi (726)

Diğer sayı grupları cümlede sıfat göreviyle kullanılmıştır ve sıfat unsuru sayı grubu olan sıfat tamlamalarında yer almıştır.

2.10. Birleşik İsim Grubu

Birleşik isim, bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur.²⁰

Birleşik kelime ile birleşik isim birbirinden farklıdır. Birleşik kelime, iki kelimenin bir araya gelerek ve bitişik yazılarak yeni bir nesneye ad olmasıdır: *hanımeli, bugün, ayakkabı* gibi. Birleşik isim ise yan yana sıralanan özel isimlerden oluşur: *Ahmet Hamdi Tanpınar, Kanuni Sultan Süleyman, Yahya Kemal Beyatlı, Faruk Kadri Timurtaş* gibi. İsimler birbirine eksiz bağlanır.

Metnimizde bu grubun iki örneği vardır:

- Vardı **Âbir Fâliğ'** a hem iy dede (129)
- **Ümmü Hânî** evine kıldı nüzul (352)
- Âh idüp eydürdi **Bû Bekr-i** rızâ (617)

2.10.1. Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları

²⁰ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, 390-392.

2.9.1.1. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- Vardı Âbir Fâlig' a hem iy dede (129)

2.11. Edat Grubu

Edat grubu, bir isim unsuru ile bir çekim edatının oluşturduğu gruba denir. Önce isim unsuru, sonra edat unsuru gelir. İsim unsuru edata yalın veya çeşitli eklerle (ilgi, ayrılma, yönelme eki) bağlanır. Edat olan kelime ise ek almaz. Edat, tek kelimedenden oluştuğu halde isim unsuru tek kelimedenden veya isim unsuru yerine geçen bir kelime grubundan oluşabilir: *bunun gibi, bir duâ ile, tâat için, misk gibi, başı üzre, hased birle, haşre dek, andan artuk, ümmet diyü, bundan sonra, her ne denli, salâtdan gayrı, Hak'dan yana, Hak hazretine toğrı, Hak yaradaldan beri, ol halk içre gibi*.²¹ Edat grubu, cümlede sıfat zarf ve isim göreviyle kullanılır. Grubun vurgusu isim unsuru üzerindedir.

Muhammet Yelten “edat grubu”, Muharrem Ergin “edat grubu”, Leylâ Karahan “edat grubu”, Mustafa Özkan “edat grubu” terimlerini kullanmışlardır.

1. Edat grubunun isim unsurları çeşitli kelime grubu olabilir.

a) Edat grubunun isim unsuru sıfat tamlaması olabilir:

*Çünkü bunlar **bir işaretle** olur* (62)

***Bu kemâlât ile** ol pâkize-zât* (504)

b) Edat grubunun isim unsuru isim tamlaması olabilir:

***Allah adıyla** olur her iş tamâm* (4)

*İlle **Hak lûtfi ile** mestûrdur* (475)

***Cümlesinün câmi** içre cânıdur* (86)

c) Edat grubunun isim unsuru isim-fiil grubu olabilir:

***Ümmetinden olmağ için** idi ol* (79)

***Ceddi olduğı**'çün anun ol Halîl*

Nârı cennet kıldı ana ol Celîl(81)

²¹ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, 392.

d) Edat grubunun isim unsuru sıfat-fiil grubu olabilir:

Cebrâîl geldükde sonra emr ile

Anda gelmiş idi Azrâîl bile (584)

Âlem ol olduğu için olmuştı (111)

e) Edat grubunun isim unsuru bağlama grubu olabilir:

Cilve vü cevân ile kıldı ubûr (135)

Sad hezâran hasret ü derd ile âh (694)

f) Edat grubunun isim unsuru iyelik grubu olabilir:

Ölümümüz'çün yarağ eylemedük (685)

2. Edat grupları diğer kelime gruplarında görev alabilir:

a) Edat grubu, zarf-fiil grubunun zarfı olabilir:

Zârî ile çağırıp dirdi Ömer (618)

Vahy için indükde Cibrîl-i emîn (306)

b) Edat grubu, sıfat tamlamasının sıfatı olabilir:

Didiler oğlun gibi hiçbir oğul

Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)

Misk gibi kokusu canlarda tüte (36)

3. Edat grubunun isim unsuru bir cümle olabilir:

N'olırsar hâlüm diyü fikr itmedüm (470)

2.11.1. Yapı Bakımından Edat Grupları

2.11.1.1. “ile, -la” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Allah adıyla olur her iş tamâm (4)
- Derd ile göz yaşı'la âh idelüm (7)
- Sun'ile bunları ol var eyledi (30)
- Kim beni ol bir duâ ile ana (37, 731)

- Ol kişi dünyâdan **imanla** göçe (40)
- Bir kez “ol” **dimek ile** oldu cihân (58)
- Oldı **Hak emri ile** tutdı karar (59, 400)
- Çünkü bunlar **bir işaretle** olur (62)
- Tâ bilesiz mevlidi **ashı ile** (117)
- Kıldı **Âdem’le** müzeyyen âlemi (119)
- **Cilve vü cevân ile** kıldı ubûr (135)
- Vakt irişdi **hafta vü eyyâm ile** (143)
- Halk-ı âlem **gözleriyle** gördiler (146, 324)
- Âmine Hâtûn **göziyle** gördüğün (147, 290)
- **Nûri ile** âlemi eyler latîf (205)
- **Saçularla** kılsun ana rağbeti (211)
- Hem **vuhûş ile** tuyûra kıl haber (213)
- Sonra gark oldu vücûdum **nûr ile** (217, 232)
- Geldi bir ak kuş **kanadıyla** benüm
Arkamı sığadı **kuvvetle** katı (218)
- **Kundağıyla** sürmelemişler gözin (240)
- **Hulk ile** tutdı cemî-i âlemi (273, 412, 443,)
- Sen Mustafâ’yı **cân ile** tekrâr eyle kim (287, 593,600)
- Cevheri **cûş ile** taşra saldı uş (288)
- Mu’cizâtın dinlenüz **şevk ile** hoş (293)
- Halkı **ol mühr ile** Hakk’a ündedi (315)
- Düşmana saçdı **eliyle** toprağı (318)
- **Barmağı ile** ay oldu iki şak (320)
- Tâ ki **cevân ile** göstere cemâl (339)
- Yâ **nice rahmet honıyla** toyladı (348)
- Şöyle kim **Hak ıskı’la** tolmışdı ol (418)
- İlle **miskînler ile** hemrâh idi (419)
- **Hilm ile** her sözi halka dir idi (427)
- **Fi’l ü söz ile** kişi incitmedi (432)

- **Hulk u lutf ile** gönüller al ele (443)
- İşlerüm cümle **değâ ile** değâl (468)
- İlle **Hak lûtfi ile** mestûrdur (475)
- **Taşlar ile** eyleyeler seng-sâr (476)
- **Şer' ile** gösterdi toğrı yolları (284, 493, 495)
- **Bu kemâlât ile** ol pâkize-zât (504)
- Başlayalum girü **bir sûz söz ile** (505)
- İşidicek **âh ile** eylen figân (510)
- **Bu firak ile** yürek dağlamaya (512)
- Her birinün **yaş ile** toldı gözi (531, 549)
- İçlerinden kopdı **feryâd ile** âh (532)
- **Bu söz ile** oda yakdı bunları (550)
- **Gayret ile** geldi saffa ol safa (552)
- Cebrâîl geldükde sonra **emr ile**
Anda gelmiş idi Azrâil bile (584)
- **Ol gırîv ile** cihâna düşdi cûş (610)
- **Bu od ile** cânların tağladılar (613)
- **Zârî ile** çağırup dirdi Ömer (618)
- **Hasret ile** dir Hüseyin ile Hasen (621)
- Cânları **hasret odı ile** dolu (646)
- Döğdiler **hasret taşıyla** başların (651)
- Gördiler **böyle ile** olur değül (661)
- Sad hezâran **hasret ü derd ile** âh (694)
- Ömrümüz **isyan ile** oldu tebâh (694)
- Kapuna **eksüklük ile** geldük uş (705)
- **Rahmetünle** olur ol in'âm tâm (715)
- **Cümle-i mü'minler ile** yâ Mücîb (718)
- **Fazlun ile** cümlemüze rahmet it (721)
- K'oldı **Hak avniyle** kâmil bu kitâb (727)
- **Tanrı'dan yüz bin dürûd ile** selâm (728)

- Kim yazanı dahı **hayr ile** ana (732)
- Bir gez Allah dise **ışk ile** lisân (5, 7, 34, 51, 64, 67, 103, 151, 154, 159, 184, 250, 277, 292, 338, 399, 488, 606, 670)
- **Derd ile** göz yaşı'la âh idelüm (7, 34, 51, 103, 109, 154, 159, 184, 250, 277, 338, 399, 488, 606, 670, 511, 619, 628, 694)
- Cümle zerrât **anun ile** zindedür (60, 89, 91, 92, 94, 107, 122, 219)
- **Rahmet güliyle** toldı bu gülzâr-ı Mustafâ (281)

2.11.1.2. “için” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Hem vesile **olduğy'çün** ol Resûl
Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabûl (77)
- Nûh **anun'çün** garkdan buldı necât (78, 90, 92, 93, 416, 422, 433, 506, 507,)
- Ümmetinden olmağ **içün** idi ol (79)
- **Ceddi olduğy'çün** **anun** ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl (81)
- Âlem ol **olduğy içün** olımış (111)
- Başına **saçu içün** Peygamber'ün (255)
- **Vahy içün** indükde Cibrîl-i emîn (306, 307, 582, 689)
- **Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'çün** (336)
- **Bir günâh içün** dimedim bir gün âh (464)
- **Tâat içün** kalmadı hiç tâkati (525)
- Turdı vü aldı **namâz içün** vuzû (527)
- Didi kim geydüm **senün'çün** yâ Emîn (581, 583)
- Sordı **kabz içün** mi geldün yâ melek (586)
- **Mustafâ içün** kamusı tutdı yâs (611)
- **Ölümümüz'çün** yarağ eylemedük (685)
- Kim **bizüm'çün** ağlaşa tağ ile taş (692)

- **Ol Muhammed hürmetiy’çün** kim adun (719)

Anun adıyla bile koşa kodun

2.11.1.3. “gibi” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Misk gibi** kokusu canlarda tüte (36)
- **Şâiri gibi** bunun eksüği çok (43)
- **Mustafâ gibi** kimesne dünyeye (85)
- **Tûtiler gibi** şekerler yiyelüm (149)
- **Ka'be gibi** kıldılar evüm tavaf (191)
- Didiler **oğlun gibi** hiçbir oğul
Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- Bu **senün oğlun gibi** kadri cemîl (201)
- **Lutfi gibi** adli hadsüz çoğ idi (424)
- Din kimün vardur **bunun gibi** şefi' (576)
- Hem seve **cânı gibi** her sünnetüm (600)

2.11.1.4. “üzre” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Âlem üzre** hâkim-i mutlakdur ol (54)
- Hem **havâ üzre** döşendi bir döşek (192)
- Hem yağar **halk üzre** Hakk'un rahmeti (210)
- Hem **mübârek başı üzre** her zamân (300)
- **Başı üzre** dâimâ tururdı ol (301)
- Geldi **Sahre üzre** hoş kıldı hulûl (363)

2.11.1.5. “birle, bile” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Her biri elinde bir nûrdan tabak
Kim yaratmış sun'ı **birle** anı Hak (254)
- **Her nire varsa bile** varurdı ol (301)
- Kim **hased birle** helâk olur cesed (444)
- **Cümle-i ashâb bile** ağlaştılar (536)

- **Anun adıyla bile** koşa kodun (719)
- Cebrâîl geldükde sonra emr ile
Anda gelmiş idi **Azrâil bile** (584)

2.11.1.6. “dek” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Haşre dek** ger dinilürse bu kelâm (33, 102, 140, 183, 249, 337,
Nice haşr ola bu olmaya tamâm 398, 487, 669)
- **Niceye dek** bu oda yakılavuz (656)

2.11.1.7. “değın” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Âdeme değın** ayân eyleyeyin (114)

2.11.1.8. “artuk” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Birdür ol **andan artuk** Tanrı yok (32, 139)
- **Bundan artuk** yavuz işüm çok nihân (472)
- **Fiskdan artuk** hiç işimüz var mıdur (683)

2.11.1.9. “karşu” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Şöyle **Beytullah'a karşu** Mustafâ (238)

2.11.1.10. “diyü” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- N'olsar hâlüm **diyü** fıkır itmedüm (470)
- Tâ kim **ümme diyü** ol bizi ana (483)

2.11.1.11. “sonra” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Cebrâîl geldükde sonra** emr ile
Anda gelmiş idi Azrâil bile (584)
- Dahı **bundan sonra** ol Hayr-ül-beşer (400)

2.11.1.12. “denlü” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Her ne denlü** kim melekler var idi (370, 674)

2.11.1.13. “gayrı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Hem **salâtdan gayrı** anda oldu arz (402)

2.11.1.14. “yana” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Bir kadem **Hak'dan yana** varmamışam (467)
- Döndi söyledi **sahâbîden yana** (595)

2.11.1.15. “toğrı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- Yüzi ak **Hak hazretine toğrı** git (486)

2.11.1.16. “beri” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Hak yaradaldan beri** seb'-i tibâk (633)
- **Ol zamandan berü** ol od yanadur (636)

2.11.1.17. “içre” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

- **Cümle mahlûk içre** maksûd oldur ol (179)
- **Oldur ol halk içre** Hakk'un sevdiği (180)

2.11.2. Kullanılışları Bakımından Edat Grupları

2.11.2.1. Edat Gruplarının Yükleme İsmi İşleviyle

Kullanılması

- **Ümmetinden olmağ için** idi ol (79)

Edat grupları özne, yer tamlayıcısı, nesne işlevleriyle kullanılmazlar; zarf işleviyle kullanılırlar.

Bunun dışında sıfat tamlamalarının sıfatı olarak da kullanılırlar. (Bkz. S.60)

2.12. Ünlem Grubu

Ünlem grubu, bir seslenme edatı ile bir isim veya isim yerine geçen bir dil birliğinin teşkil ettiği bir gruptur. İsim unsuru sonda, seslenme edatı önde kullanılır.²²

Ünlem edatları şunlardır: ey, i, iy, ay, bre, a, ya, yahu, be, vs.dir.

Grubun her iki ögesi de herhangi bir ek almadan birleşir. İsim unsuru bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. Ünlem grubunun vurgusu, ünlem edatının üzerindedir.

Ünlem edatı + isim unsuru = ünlem grubu

2.12.1 Yapı Bakımından Ünlem Grupları

2.12.1.1. “iy, i” Ünlem Edatı ile Kurulanlar

- **İy azizler** üşde başlaruz söze (35)
- Işk ile dinleyeni **iy Hak** yarlığa (67)
- Sûretâ dahı işit **iy pâk-din** (112)
- Vardı Âbir Fâliğ’a hem **iy dede** (129)
- Ne didüğün işid imdi **iy hüâm** (188)
- Ulu devlet buldun **iy dildâr** sen (202)
- İğne düşse bulunurdı **iy hoca** (312)
- Didi ol tağa ki **iy tağ** sâkin ol (323)
- Mi'râcından dahı dinle **iy hüâm** (335)
- **İy şefâat ıssı Ahmed** didiler (367)
- **İy ana ümmetliğe da'vâ kılan**
Dâimâ da'vâ-yı bî-ma'nâ kılan (434)
- Gerçek ümmet kılğıl **iy Hak** bizi ana (483)
- Hem diye **iy rahmeti çok** rahmeti (571)
- İlle **iy Hak** rahmetünden çok değül (572)
- Didi Cebrâil'e **iy kardaş** niçün (579)

²² Muhammet Yelten, Halil Açıkgöz, **Kelime Grupları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2005, s. 44.

- Bilinüz **iy âşıkân-ı Mustafâ** (607)
- N'idevüz sensüz biz **iy Hayr-ül-beşer** (618)
- N'idevüz biz **iy dede** gitdün çü sen (621)
- **İy dede** sizsüz biz uş kalduk yetîm (623)
- Bizi **iy Hak** dünyada ansuz koma (657)
- Bize **iy Hak** eyle tevîkun refîk (696)
- Bilmezüz kim ne kılavuz **iy ilâh** (698)
- Bursa'da oldu tamâm bu **iy ahi** (726)
- Ger Muhammed olmasa idi **i yâr** (75)
- Mu'cizâtından dahı işit **i cân** (275)
- Ba'zı evsâfın dahı işit **i yâr** (397)
- Görüp işidüp didüğinden **i cân** (351)

2.12.1.2. “yâ” Ünlem Edatı ile Kurulan Ünlem Grupları

- Yime benden **yâ Resûl-Allah** didi (326)
- Hâk Resûlsin **yâ Nebiyy-Allah** didi (333)
- Tur berü gel **yâ Muhammed** tiz didi (354)
- Bû Bekir didi imâm ol **yâ Ömer** (540)
- Didi kim geydüm senün'çün **yâ Emîn** (581)
- Sordı kabz içün mi geldün **yâ melek** (586)
- Her ne dirsten onu tutam **yâ şefî'** (588)
- **Yâ Muhammed** sana müştakdur Celîl (591)
- Didi Azrail'e kim gel **yâ melek** (594)
- Kanı **yâ ol Mustafâ vü Mürtezâ** (617)
- **Yâ İlâhî** bilmezüz ne kılavuz (656)
- Cümle-i mü'minler ile **yâ Mücîb** (718)

Çalıştığımız Mevlid metninde “yâ” ünlem edatının bir örnekte gayın harfi ile “yağ” şeklinde yazıldığı görülmektedir.

- Merhaben bik **yâğ Muhammed** didiler (367)

Ünlem grupları, cümle yüklemine doğrudan tamamlayan bir şekil arz etmezler, cümle dışı unsur olurlar.

2.13. Bağlama Grubu

Bağlama grubu, bağlaçlarla birbirine bağlanmış iki veya daha fazla ismin oluşturduğu kelime grubuna denir.

Bağlama grubunda bağlaçlar, isim unsurlarının arasında bulunur. Eğer ikiden fazla unsur varsa bağlaç, son unsur arasına girer.²³ Fakat metnimiz için bu kural geçerli değildir. Metnimizdeki ikiden fazla unsurdan oluşan bağlama gruplarında her unsur arasına “vü”, “ve”, “u”, “ü” sıralama bağlacı girer.

Bağlama grubu için Tahsin Banguoğlu, “bağlama öbekleri”; Muharrem Ergin, Leylâ Karahan, Muhammet Yelten “bağlama grubu” terimini kullanmışlardır.

Bağlama grubu şu şekillerde oluşur:

a) İsim Unsuru + Sıralama Bağlacı + İsim Unsuru

Gice vü gündüz mesâvidür eşüm (466)

Fısk u isyân işleyüp usanmadum (469)

b) (Karşılaştırma Bağlacı) + İsim Unsuru + Karşılaştırma Bağlacı + İsim Unsuru

Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riya

İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya (446)

1. Bağlama grubunda unsurlar tek kelime de olabilir, bir kelime grubu da olabilir.

a) Bağlama grubunun isim unsurları sıfat tamlaması olabilir:

Andan oldu her nihân ü âşikâr (74)

Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf (113)

²³ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 379.

b) Bağlama grubunun isim unsurları isim tamlaması olabilir:

*Kalmadı **kadr u kıymeti dürr ü cevâhiriün** (283)*

Ol saâdet ayı vü devlet günü

Vardı Meymûne evine nâgehân(520, 521)

2. Bağlama grupları kelime gruplarında değişik görevler alabilir:

a) Bağlama grupları sıfat tamlamasında tamlayan olabilir:

*Benven ol **yüzi kara vü âsi kul** (462)*

3. Bağlama grupları cümlede özne, nesne, yüklem ismi, yer tamlayıcısı ve zarf olarak görev alabilir.

2.13.1. Yapı Bakımından Bağlama Grupları

2.13.1.1. Sıralama Bağlaçlarıyla Kurulan Bağlama Grupları

a) “u, ü, vü, ve, yâ” Sıralama Bağlaçlarıyla Kurulanlar

- Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol İlâh (8)
- Âlim ü Al’âm ü Gaffâr-üz-zünûb
Sâni u Tevvâb ü Settâr-ül-uyûb (9)
- Dâim ü Deyyân ü Muhsî vü Şekûr (10)
- Sâdık-ul-kavl ü Azîm ü Zü’l-celâl
Kâsım-ür-rızk u Mukîm ü Lâyezâl (11)
- Kâdir ü Kahhâr u Kayyûm u Kadîr
Fâtır ü Hallâk u Rezzâk u Habîr (12)
- Bârr ü Bâri' ü Berr ü hem Bedî'
Dârr ü Nâfi' ü Basîr ü hem Semî' (13)
- Hayy ü Hannân ü Hakem Hakk u Hakîm
Hâfız u Hâzır Habîb ü hem Halîm (14)
- Mü'min ü Muhsin Muîn ü Müsteân
Mâlik ü Mennân ü Sultân-i cihân (15)

- **Câmi' ü Cebbâr ü Mübdi' ü Mu'îd**
Vâris ü Vehhâb ü Rezzâk u Mecîd (16)
- **Hâdi vü Subhân ü Rahmân-ür-Rahîm**
Mâni' u Mu'tî Kaviyy ü hem Kadîm (17)
- **Hâfid ü Râfi' Celîl ü hem Cemîl**
Kâbiz u Bâsit Vekîl ü hem Kefîl (18)
- **Evvel ü Âhir Aliyy ü hem Alîm**
Zâhir ü Bâtın Metîn ü hem Mukîm (19)
- **Vâhid ü Vâcid Vedûd u hem Gafûr**
Vâlî vü Mâcid Veliyy ü hem Şekûr (20)
- **Hâlik u Rezzâk Musavvir hem Hamîd**
Vâsi' u Burhân Reşîd ü hem Şehîd (21)
- **Bâis ü Muhyî Mümît ü Nâşir ol**
Mun'im u Muğnî vü Nâzır Nasır ol (22)
- **Hem Mu'izz ü hem Müzill ü hem Raûf**
Âdil ü Muksit Mukîd u hem Atûf (23)
- **Variken ol yoğ idi ins ü melek**
Arş u ferş ü ay gün hem nüh felek (29)
- **Gerçi tâmm u nâkısı kâmil bilür** (45)
- **Ana hiç assı ziyân yok az u bol** (55)
- **Olsa dahı nesne artmaz az u çok** (57)
- **Yir ü gök içre dahı her ne ki var** (59)
- **Her ne kim var aşikâre vü nihân** (61)
- **Yir ü gök ü arş u ferş ü ins ü cân** (61)
- **Sevdi anı ol Kerîm ü Kirdigâr** (68)
- **Yahşı huy u körklü âdet var-durur** (71)
- **Olmayırdı zemîn ü âsmân** (73)
- **Andan oldu her nihân ü âşikâr** (74)
- **Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr** (75)
- **Ta bularun arta izz ü hürmeti** (84)

- Lîkin Ahmet **efdal ü ekmel**-durur (87)
- Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu (90)
- Halk-ı âlem ger **nebî vü ger velî** (94)
- Ol-durur maksûd-ı cümle **cüz' ü kül** (97)
- Muktedâ-yı âlem ü **şâh-ı rüsûl** (97)
- İlle ma'nâda kamudan ön idi (109)
- Ma'nada çünki mukaddemdür Resûl (110)
- Ol **şerîf ü ol latîf** ol zarîf (113)
- Kimler ata oldu vü kimler dede (115)
- Turdı anda dahı **nice ay u yıl** (123)
- Lemk ü Nûh u Sâm hem Erfahşed'e (129)
- Erğ u Sâruğ u Nahûr'a geldi çün (130)
- İrdi **İbrahim'e İsmail'e hem** (131)
- Cilve vü cevân ile kıldı ubûr (135)
- Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr (135)
- Vakt irişdi **hafta vü eyyâm** ile (143)
- Ol sözi **şîrîn ü ol cismi arı** (171)
- Enbiyâ vü evliyânun serveri (171)
- Ol sirâc ü ol beşîr ü ol nezîr (172)
- Ol imâm ü ol hümâm ü ol münîr (172)
- Ol kerîm ü ol kelîm ü ol halîm (173)
- Ol şefî' ü ol mutî' ü ol selîm (173)
- Ol melîh-ül-vech ü ol kalbi safâ (174)
- Murtazâ vü Müctebâ vü Mustafâ (174)
- Âmir ü nâhî karîb ü hem mücîb (175)
- Hâfız u vâiz şekûr u hem rakîb (175)
- Hâdi vü mehdî vü muhtâr ü halîl (176)
- Ol habîb ü ol hasîb ü ol nesîb (177)
- Ol münîb ü ol tabîb ü ol hatîb (177)

- Oldur ol **Tâhâ vü Yâsin ü Emîn** (178)
- İndi göklerden melekler **saff u saf** (191)
- **Mağrib ü maşrık**da ikisi anun (194)
- Bu gelen **tevhîd ü irfân** kânıdur (203)
- Yüzine müştâkdur **ins ü melek** (204)
- Hoş bezen **hûr u kusûr-ı cenneti** (209)
- **Elh-i cennet hûri ve gilmân** kamu (211)
- Kim anunla buldı âlem izzeti (219)
- **Yir ü gök** gulgule toldı serteser (221)
- Söze geldi **vahş ü tayr ü taş ağaç** (222)
- **Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati** (225)
- **Rahmeti vü rif'ati vü re'feti** (230)
- Enbiyânun cümle **hûy u hasleti** (244)
- **Yirde vü gökde** ferîşteh kalmadı (252)
- **Hûri vü Rıdvân melekler** gitdiler (257)
- Toldı küffârün **ıçî vü taş**ı gam (262)
- Ki'ışidenün gitdi **akl u takatı** (264)
- **Ay vü gün** buldı cemâlinden cemâl (270)
- Cümle andan buldılar **ilm ü edeb** (272)
- Oldı **meşâm-ı akl u dil ü cân** mu'attar uş (282)
- Kalmadı **kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün** (283)
- **Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet** harâb olup (284)
- **Küffâr-ı ehl-i şirk ü hep ağyâr-ı Mustafâ** (285)
- Kim virür **cân ü dile zevk u safâ** (291)
- **Tâ ki akl u cân** kıla **cûş u hurûş** (293)
- **Müşk ü anberden** tolar idi havâ (316)
- **Kimi kûr** oldu **kimisi mün'adim** (319)
- Gözleriyle gördiler **yoksul u bây** (324)
- İçdi andan **cümle-i hayl ü haşem** (325)

- **Kurd u kuş, taş, ağaç** ana söyledi (333)
- **Hadd ü addın** bilmez anun hiç had (334)
- Akl tâvûsı açdı girü **perr ü bâl** (339)
- Tâ ki **nakş u reng-i fikret** görine (341)
- Ol idi tâatleri her **subh u şâm** (374)
- **Kimi takdîs ü kimi temcîd** okur (375)
- **Kimi tehlîl ü kimi tahmîd** okur (375)
- **Vâlih ü hayrân u mest** kalmış-durur (376)
- **Arş u Kürsi'**yi görüben ol hoca (385)
- **Bî-hurûf u lafz u savt** ol pâdişâh (389)
- Hakk'ı gördi Mustafâ **bî-keyf ü kem** (390)
- Anda gördüğince ol hiç **akl u fehmi** (391)
- Ne işidüp yâ neler gördüğünü (393)
- **Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm** (396)
- **Bahr-i ilm ü hilm ü kân-ı cûd** idi (414)
- **Gill u gışdan** kalbi gâyet pâk idi (417)
- **Kibr ü isyândan** müberrâ'dı özi (420)
- Arpadandı **etmeği vü hem aş** (426)
- **Fi'l ü söz** ile kişi incitmedi (432)
- **Hayr u tâât**i özüne pîşe kıl (440)
- Bulmuş iken şimdi **vakt u kuvveti** (442)
- **Cidd ü cehd** it zâyî kılma fursatı (442)
- **Hulk u lutf** ile gönüller al ele (443)
- Gönlüne yol bulmasun **kibr ü hased** (444)
- **Gaybet ü kibr u riyâdan** key sakın (447)
- **Tanrı vü Peygamberine** lâıık ol (448)
- Diyeler için **ü taşun** tola gam (454)
- **Mustafa'nun ümmeti vü eşidür** (457)
- Benven ol **yüzi kara vü âsi** kul (462)

- **Zerk u tezvîr ü riyâdur** her işüm (466)
- **Gice vü gündüz** mesâvidür eşüm (466)
- **Fısk u isyân** işleyüp usanmadum (469)
- **Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ** (490)
- **Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'** (490)
- **Ümmetinün devleti vü varlığı** (491)
- **Cân u dil** mülkini ma'mûr eyledi (495)
- **Ümmet** olunca ana her **cinn ü nâs** (498)
- **Taş u ağaçdan** dahı kemter ola (513)
- **Ol saâdet ayı vü devlet günü** (520)
- **Gussa vü gam** halkı örte başladı (522)
- **Şükr ü zikrin** artururdu Allah'a (524)
- **Gökde ol ahdan** tutuldu **şems ü mâh** (532)
- Kıldılar çok **zârî vü efgânları** (550)
- **Ümmetümdür kaygum u gussam** hemîn (562)
- Kara donlar geydi **cümle cinn ü nâs** (583)
- Her melek **her vahş u tayr u cinn ü nâs** (611)
- **Âh u feryâdı** göge ağdurdılar (612)
- **Yir ü gök** ehli kamu ağladılar (613)
- **Na'ra vü feryâd u zârî hây u hây** (614)
- Toldı yirler gökler **âh u vây vây** (614)
- Kanı ya ol **Mustafâ vü Mürtezâ** (617)
- Fâtîme'yle Âişe kılup figân
Dirler idi **el-emân ü el-emân** (624)
- **Cümle er ü avret u bâý u fakîr** (626)
- Kimisi bu derd ile **hayrân u zâr** (628)
- Âh odı yakmışdı **tağ u taşları** (632)
- Tâ namazın kıldı her **ins ü peri** (639)
- **Yirler ü gökler** melekler toldılar (640)
- **Saff u saf** cümle gelen turdı temâm (641)

- Girü **feryâd u figân** eylediler (649)
- Ger sizün var ise **akl ü bilünüz** (671)
- Her kim ola **âkıl ü devletlü er** (681)
- **Vâiz u nâsih** ana ölüm yiter (681)
- **Nâle vü zârî vü feryâd** idelüm (687)
- Kim bizüm'çün ağlaşa tağ ile taş (692)
- Sad hezâran **hasret ü derd** ile âh (694)
- **Yir ü gök** ehli kamu bizden beze (700)
- Kulluğundan **kâsir u** hem **kâsiyüz** (702)
- **Cümle-i havf u hatardan** vir halâs (723)
- Mustafâ 'nun rûhına her **subh u şâm** (728)
- Tabiîn **ensâr u** hem **ahbabına** (729)
- Ne işidüp **yâ** neler gördüğünü (393)

b) “ile” Bağlacı ile Kurulanlar

- Hem **vuhûş ile tuyûra** kıl haber (213)
- Cümle âlem toldı **nûr ile safâ** (269)
- Hem **tevâzu'la kanâatdi** işi (426)
- **Tağ ilen taşun** yüreğin dağlasun (506)
- Ol **gırîv ile cihâna** düşdi cûş (610)
- Hasret ile dir **Hüseyn ile Hasen** (621)
- **Fâtıme'yle Âişe** kılup figân (624)
- Dirler idi el-emân ü el-emân (624)
- Kim bizüm'çün ağlaşa **tağ ile taş** (692)
- Sad hezâran **hasret ü derd ile âh** (694)
- İlle **isyân ile noksân** var çok (703)
- Pâdişahdan **afv ile ihsân** olur (711)
- **Hakk'a hamd ile senâlar** bî-hisâb (727)

c) “Birle” Bağlacı

- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati (225)

2.13.1.2. Karşılaştırma Bağlaçlarıyla Kurulan Bağlama Grupları

- Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riyâ
İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya (446)

2.13.2. Kullanılışları Bakımından Bağlama Grupları

2.13.2.1. Bağlama Gruplarının Özne İşleviyle Kullanılması

- Ola kim rahmet kıla ol Pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol İlâh (8)
- Âlim ü Al'âm ü Gaffâr-üz-zünûb
Sâni u Tevvâb ü Settâr-ül-uyûb (9)
- Dâim ü Deyyân ü Muhsî vü Şekûr (10)
- Sâdık-ul-kavl ü Azîm ü Zü'l-celâl
Kâsım-ür-rızk u Mukîm ü Lâyezâl (11)
- Kâdir ü Kahhâr u Kayyûm u Kadîr
Fâtır ü Hallâk u Rezzâk u Habîr (12)
- Bârr ü Bâri' ü Berr ü hem Bedî'
Dârr ü Nâfi' ü Basîr ü hem Semî' (13)
- Hayy ü Hannân ü Hakem Hakk u Hakîm
Hâfız u Hâzır Habîb ü hem Halîm (14)
- Mü'min ü Muhsin Muîn ü Müsteân
Mâlik ü Mennân ü Sultân-i cihân (15)
- Câmi' ü Cebbâr ü Mübdi' ü Mu'îd
Vâris ü Vehhâb ü Rezzâk u Mecîd (16)
- Hâdi vü Subhân ü Rahmân-ür-Rahîm
Mâni' u Mu'tî Kaviyy ü hem Kadîm (17)

- **Hâfid ü Râfî' Celîl ü hem Cemîl**
Kâbiz u Bâsit Vekîl ü hem Kefîl (18)
- **Evvel ü Âhir Aliyy ü hem Alîm**
Zâhir ü Bâtın Metîn ü hem Mukîm (19)
- **Vâhid ü Vâcid Vedûd u hem Gafûr**
Vâlî vü Mâcid Veliyy ü hem Şekûr (20)
- **Hâlik u Rezzâk Musavvir hem Hamîd**
Vâsi' u Burhân Reşîd ü hem Şehîd (21)
- **Bâis ü Muhyî Mümît ü Nâşir ol**
Mun'im u Muğnî vü Nâzır Nasır ol (22)
- **Hem Mu'izz ü hem Müzill ü hem Raûf**
Âdil ü Muksit Mukît u hem Atûf (23)
- **Variken ol yoğ idi ins ü melek**
Arş u ferş ü ay gün hem nüh felek (29)
- **Yir ü gök ü arş u ferş ü ins ü cân**
Her ne kim var aşikâre vü nihân (61)
- **Yahşı huy u körklü âdet var-durur** (71)
- **Olmayısardı zemîn ü âsmân** (73)
- **Andan oldu her nihân ü âşikâr** (74)
- **Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr** (75)
- **Ta bularun arta izz ü hürmeti** (84)
- **Anun için oldu bu varlık kamu**
Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu (90)
- **İşit imdi nice toğdı ol resûl** (170)
- **Ol sözi şîrîn ü ol cismi arı** (171)
- **Ol sirâc ü ol beşîr ü ol nezîr** (172)
- **Ol imâm ü ol hümâm ü ol münîr** (172)
- **Ol kerîm ü ol kelîm ü ol halîm** (173)
- **Ol şefî' ü ol mutî' ü ol selîm** (173)
- **Ol melîh-ül-vech ü ol kalbi safâ** (174)

- **Murtazâ vü Müctebâ vü Mustafâ** (174)
- **Âmir ü nâhî karîb ü hem mücîb** (175)
- **Hâfız u vâiz şekûr u hem rakîb** (175)
- **Hâdi vü mehdî vü muhtâr ü halîl** (176)
- **Ol habîb ü ol hasîb ü ol nesîb** (177)
- **Ol münîb ü ol tabîb ü ol hatîb** (177)
- **Oldur ol Tâhâ vü Yâsin ü Emîn** (178)
- **Yüzine müştâkdur ins ü melek** (204)
- **Yir ü gök** gulgule toldı serteser (221)
- **Söze geldi vahş ü tayr ü taş ağaç** (222)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati (225)
- Bunı seven bulısar anda yarın
Rahmeti vü rif'ati vü re'feti (230)
- **Hûri vü Rıdvân melekler** gitdiler (257)
- Ki'ışidenün gitdi **akl u takatı** (264)
- **Ay vü gün** buldı cemâlinden cemâl (270)
- Oldı **meşâm-ı akl u dil ü cân** mu'attar uş (282)
- **Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet** harâb olup (284)
- Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şirk ü hep ağyâr-ı Mustafâ (285)
- Tâ ki **akl u cân** kıla cûş u hurûş (293)
- İçdi andan **cümle-i hayl ü haşem** (325)
- **Kurd u kuş, taş, ağaç** ana söyledi (333)
- Tâ ki **nakş u reng-i fikret** görine (341)
- Anda gördüğince ol hiç **akl u fehmi** (391)
- **Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm** (396)
- Arpadandı **etmeği vü hem aşı** (426)
- Gönlüne yol bulmasun **kibr ü hased** (444)
- Diyeler **içün ü taşun** tola gam (454)

- Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
Ol güneş yüzlü ve ol almı kamer (517)
- **Ol saâdet ayı vü devlet günü** (520)
Vardı Meymûne evine nâgehân (521)
- **Gussa vü gam** halkı örte başladı (522)
- Gökde ol ahdan tutuldu **şems ü mâh** (532)
- **Yirler ü gökler** melekler toldılar (640)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati (225)
- **Hakk'a hamd ile senâlar** bî-hisâb (727)
- Pâdişahdan **afv ile ihsân** olur (711)
- İlle **isyân ile noksân** var çok (703)
- Kim bizüm'çün ağlaşa **tag ile taş** (692)
- **Fâtıme'yle Âişe** kılup figân (624)
- Hasret ile dir **Hüseyn ile Hasen** (621)
- Halk-ı âlem ger **nebî vü ger velî**
Kimse ansuz toğrı yolu varmadı (94)
- Ol-durur maksûd-ı cümle cüz' ü kül
Muktedâ-yı âlem ü şâh-ı rüsül (97)
- Eydeyin ki nice toğdı ol şerif
Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf (113)
- **Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riya**
İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya (446)
- Benven **ol yüzi kara vü âsi kul**
Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)
- İşidün hem dahı n'itdi ol hümâm
Ömri Hak emrinde nic' oldı temâm
Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ (489)
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ' (490)
Ümmetinün devleti vü varlığı (491)
- **Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riya** (446)

İkisi dahi yaramaz Tanrı'ya

2.13.2.2. Bağlama Gruplarının Nesne İşleviyle

Kullanılması

- Gerçi **tâmm u nâkısı** kâmil bilür (45)
- Hoş bezen **hûr u kusûr-ı cenneti** (209)
- Cümle andan buldılar **ilm ü edeb** (272)
- Kim virür cân ü dile **zevk u safâ** (291)
- Gözleriyle gördiler **yoksul u bâî** (324)
- **Hadd ü addın** bilmez anun hîç had (334)
- Akl tâvûsı açdı girü **perr ü bâl** (339)
- **Arş u Kürsi**'yi görüben ol hoca (385)
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice
- **Ne işidüp yâ neler gördüğünü** (393)
- **Hayr u tââtî** özüne pîşe kıl (440)
- Bulmuş iken şimdi **vakt u kuvveti**
Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı (442)
- **Fısk u isyân** işleyüp usanmadum (469)
- **Şükr ü zikrin** artururdu Allah'a (524)
- Kıldılar çok **zâri vü efgânları** (550)
- **Âh u feryâdı** göğe ağdurdılar (612)
- Fâtîme'yle Âişe kılup figân
Dirler idi **el-emân ü el-emân** (624)
- Âh odı yakmışdı **tağ u taşları** (632)
- Kimi **takdîs ü** kimi **temcîd** okur (375)
- Kimi **tehlîl ü** kimi **tahmîd** okur (375)

2.13.2.3. Bağlama Gruplarının Yükleme İsmi İşleviyle

Kullanılması

- Lîkin Ahmet **efdal ü ekmel**-durur (87)

- Tâ ki akl u cân kıla **cûş u hurûş** (293)
- Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh (389)
- Bahr-i ilm ü hilm ü kân-ı cûd idi (414)
- Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti
Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı (442)
- Mustafa'nun ümmeti vü eşidür (457)
- Zerk u tezvîr ü riyâdur her işüm (466)
- Ümmetinün devleti vü varlığı (491)
- Kimisi bu derd ile hayrân u zâr (628)
- Girü feryâd u figân eylediler (649)
- Nâle vü zârî vü feryâd idelüm (687)
- Kulluğundan kâsir u hem kâsiyüz (702)
- Hem tevâzu'la kanâatdi işi (426)

2.13.2.4. Bağlama Gruplarının Yer Tamlayıcı İşleviyle Kullanılması

- İrdi İbrahim'e İsmail'e hem (131)
- Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr (135)
- Mağrib ü maşrıkda ikisi anun (194)
- Yırde vü gökde ferîşteh kalmadı (252)
- Kim virür cân ü dile zevk u safâ (291)
- Müşk ü anberden tolar idi havâ (316)
- Gıl u gışdan kalbi gâyet pâk idi (417)
- Kibr ü isyândan müberrâ'dı özi (420)
- Taş u ağaçdan dahı kemter ola (513)
- Lemk ü Nûh u Sâm hem Erfahşed'e
Vardı Âbir Fâlig'a hem iy dede (129)
- Gaybet ü kibr u riyâdan key sakın (447)
- Tanrı vü Peygamberine lâıyk ol (448)
- Erg u Sâruğ u Nahûr'a geldi çün (130)

2.13.2.5. Bağlama Gruplarının Zarf İşleviyle

Kullanılması

- Ana hiç assı ziyân yok **az u bol** (55)
- Olsa dahı nesne artmaz **az u çok** (57)
- Turdı anda dahı **nice ay u yıl** (123)
- İndi göklerden melekler **saff u saf** (191)
- Ol idi tâatleri her **subh u şâm** (374)
- **Vâlih ü hayrân u mest** kalmış-durur (376)
- Hakk'ı gördi Mustafâ **bî-keyf ü kem** (390)
- **Gice vü gündüz** mesâvidür eşüm (466)
- **Na'ra vü feryâd u zârî hây u hây**
Toldı yirler gökler **âh u vây vây** (614)
- **Saff u saf** cümle gelen turdı temâm (641)
- Her kim ola **âkıl ü devletlü er** (681)
- **Vâiz u nâsih** ana ölüm yiter (681)
- Sad hezâran **hasret ü derd ile âh**
Ömrümüz isyan ile oldı tebâh (694)
- Cümle âlem toldı **nûr ile safâ** (269)
- Toldı yirler gökler **âh u vây vây** (614)
- Yir ü gök ü arş u ferş ü ins ü cân
Her ne kim var **aşikâre vü nihân** (61)

2.14. Aitlik Grubu

Bu kelime grubu aitlik ekiyle oluşturulur. -ki aitlik eki ile ondan önceki bir kelime grubunun yalın hali, ilgi veya bulunma hali ile kurulur: tarihten önceki, yaşlı adamınki örneklerindeki gibi.

Kelime grubu olarak tek başına zamir olan aitlik grubu diğer kelime gruplarında veya cümlede zamir veya sıfat görevi yapar.

Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

- Dahı hem **Musâ elindeki asâ**
Oldı anun izzetine ejdehâ (80)
- Buldı **her yirdeki ma'nâdan süvâr** (406)

2.15. Hal Ekli İsimlerle Kurulmuş Kelime Grupları (Kısaltma Grupları)

“Yönelme, ayrılma, bulunma, yükleme halindeki isimlerin bir isme ya da sıfata gelmesiyle oluşurlar: Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmış ve bunlardan bir kısmı kalıplaşmıştır. Bundan dolayı bunlara kısaltma grupları da denmektedir.”²⁴ Bazı birleşik kelimeler bu grupların kalıplaşmasıyla oluşmuştur. Kısaltma grupları, cümlede sıfat ve zarf olarak kullanılırlar.

Kısaltma grupları için; Muhammet Yelten, Mustafa Özkan ve Leylâ Karahan “kısaltma grupları” terimini kullanmıştır. Muharrem Ergin “kısaltma grupları ve genitif, datif, lokatif, ablatif grupları” terimini kullanmıştır.

2.15.1. Yönelme Grubu

Yönelme ekli bir isim unsurunun başka bir isim unsuru ile oluşturduğu kelime grubuna yönelme grubu denir. Grubun birinci unsuru yönelme hal ekini (-A) alır. İkinci unsur isim veya sıfat olur.

***Başına saçu için Peygamber'ün** (255)*

***Hakk'a lâyük işlemek yeğdür işi** (449)*

***Sana lâyük bir amel hiç bizde yok** (703)*

Metnimizde yirmi üç tane yönelme grubu tespit edilmiştir.

- Dahı yiğrek ola **Hakk'a kurbeti** (84)
- Zîra **efdallığa ol elyak-durur** (88)
- Pes Muhammed'dür **bu varlığa sebeb** (98)
- Kim anun buyruğu-durur **cana kut** (101)

²⁴ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 195.

- **Bunca varlığa sebep** hem ol imiş
İşbu resm ile müselsel muttasıl (111)
- **Başına saçı için Peygamber'ün** (255)
- **Ana âşık** müşteri gelsün kanı (343)
- **Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm** (396)
- Hükm içinde **hayfa meyli** yoğ idi (424)
- İy **ana ümmetliğe** da'vâ kılan (434)
- İşlerin vardır **muhâlif ana çok** (435)
- **Hakk'a lââyık** işlemek yeğdür işi (449)
- **Dosta ulaşmaklığı** oldu yakın (516)
- Ol iken **bu cümle dertlere tabîb** (557)
- Ol idi **her derde hem dermânumuz** (666)
- **Hakk'a lââyık** kılma duk a'mâlümüz (686)
- **Sana lââyık** bir amel hiç bizde yok (703)

2.15.1.1. Kullanılışları Bakımından Yönelme Grupları

2.15.1.1.1. Yönelme Grubunun Özne İşleviyle

Kullanılması

- Dahı yiğrek ola **Hakk'a kurbeti** (84)
- Pes Muhammed'dür **bu varlığa sebep** (98)
- Kim anun buyruğu-durur **cana kut** (101)
- **Bunca varlığa sebep** hem ol imiş
İşbu resm ile müselsel muttasıl (111)
- Hükm içinde **hayfa meyli** yoğ idi (424)
- **Dosta ulaşmaklığı** oldu yakın (516)
- Ol iken **bu cümle dertlere tabîb** (557)
- Ol idi **her derde hem dermânumuz** (666)

2.15.1.1.2. Yönelme Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

- Zîra efdallığa ol elyak-durur (88)

2.15.1.1.3. Yönelme Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması

- Hakk'a lââyık işlemek yeğdür işi (449)
- Hakk'a lââyık kılmaduk a'mâlümüz (686)

2.15.2. Bulunma Grubu

Bulunma hali eki almış bir isimle başka bir isim unsurunun kurduğu kelime grubuna bulunma grubu denir. Grubun birinci unsuru bulunma hal ekini (-DA) alır. İkinci unsur isim veya sıfat olur. Bulunma grubu cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevinde bulunur.

Dünyada şekker bu imiş diyesiz (163)

Secdede başı götürmüş barmağın (239)

Metnimizde altı tane bulunma grubu tespit edilmiştir.

- Dinlenüz kim **binde birin** diyelüm (149)
- **Dünyada şekker** bu imiş diyesiz (163)
- **Günde beş gez** urulısar nevbeti (224)
- **Secdede başı** götürmüş barmağın (239)
- Her biri **elinde bir nûrdan tabak**
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak (254)
- **Hem sekiz uçmak içinde hûr-ı în**
Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)

2.15.2.1. Kullanılışları Bakımından Bulunma Grupları

2.15.2.1.1. Bulunma Grubunun Özne İşleviyle Kullanılması

- **Dünyada şekker** bu imiş diyesiz (163)

- **Hem sekiz uçmak içinde hûr-ı în**
Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)

2.15.2.1.2. Bulunma Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle Kullanılması

Metnimizde sadece eksiltili bir cümlede geçmektedir.

- Her biri **elinde bir nûrdan tabak**
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak (254)

2.15.2.1.3. Bulunma Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması

- **Günde beş gez** urulı sar nevbeti (224)
- **Secdede başı** götürmüş barmağın (239)

2.15.3. Ayrılma Grubu

Ayrılma hali eki almış bir isimle başka bir isim unsurunun kurduğu kelime grubuna ayrılma grubu denir. Grubun birinci unsuru ayrılma hal ekini (-DAn) alır. İkinci unsur isim veya sıfat olur. Ayrılma grubu cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevinde bulunur.

2.15.3.1. İşaret Ettikleri Özellikler Bakımından Ayrılma Grupları

2.15.3.1.1. İçinden Bir Gruba İşaret Etme

- **Yaradılmışdan ganî** cebbâr idi (28)

2.15.3.1.2. Niteleme

- **Nûrdan** gölgeyi göz kanda göre (298)

2.15.3.1.3. Ayrılma Hali İşlevi

- **Kibr ü isyândan müberrâ'**dı özi (420)

- Didi **maksûdum** bu idi **Hak'dan** uş (566)
- **Hil'atı** **Hak'dan** anun levlâk idi (417)
- İşlegil her ne ise **Hak'dan dilek** (594)

2.15.3.1.4. Mukayese

- **Kardan ağ** idi vü hem **soğuk** idi (216)
- Görmedi **bundan katı** kimse firâk (633)

2.15.3.2. Kullanılışları Bakımından Ayrılma Grupları

2.15.3.2.1. Ayrılma Grubunun Özne İşleviyle

Kullanılması

- İşlegil her ne ise **Hak'dan dilek** (594)

2.15.3.2.2. Ayrılma Grubunun Yüklem İsmi

İşleviyle Kullanılması

- Yaradılmışdan **ganî** cebbâr idi (28)
- **Kibr ü isyândan müberrâ'**dı özi (420)
- **Kardan ağ** idi vü hem **soğuk** idi (216)

2.15.3.2.3. Ayrılma Grubunun Nesne İşleviyle

Kullanılması

- **Nûrdan gölgeyi** göz kanda göre (298)

2.15.3.2.4. Ayrılma Grubunun Zarf İşleviyle

Kullanılması

- Görmedi **bundan katı** kimse firâk (633)

2.15.4. İsnat Grubu

Biri diğetine isnat edilen iki isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna isnat grubu denir. İsnat olunan unsur önce gelir ve 3. teklik kişi iyelik ekini alır. İsnat edilen isim unsuru sonra gelir ve genellikle sıfat olur. İsnat grubu aslında ters çevrilmiş bir sıfat tamlamasıdır: *eli açık (açık el)*, *bağrı yanık (yanık bağır)* gibi.

İsnat grubu; cümlede isim, sıfat ve zarf olarak görev yapar.

Metnimizde on dört tane isnat grubu tespit edilmiştir.

- Anların kim **eksüğü çok işinün**
Eksüğün gözler olur her kişininün (46)
- İşt imdi nice toğdı ol resûl
Ol **özi cümle usullerden usûl** (170)
Ol **sözi şîrîn** ü ol **cismi arı** (171)
Ol melîh-ül-vech ü ol **kalbi safâ** (174)
- Bu senün oğlun gibi **kadri cemîl**
Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- Toğısardur senden ol **hulki hasen** (202)
- **Sözleri cümle Muhammed midhati** (222)
- Didiler birbirine kim budur ol
Makdemi meymûn mübârek tal'ati (223)
- Didiler birbirine kim budur ol
Makdemi meymûn **mübârek tal'ati** (223)
- Anda-y-iken nâgehân ol **yüzi ak**
Cebrâil cennetden ırgürdi Burak (353)
- Benven ol **yüzi kara** vü âsi kul
Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)
- **Yüzi ak** Hak hazretine toğrı git (486)
- Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
Ol güneş yüzlü ve ol **alnı kamer** (517)
- Hem diye iy **rahmeti çok** rahmeti
Bana ümmetsüz gerekmez cenneti (571)
- Yoğ idi **hiç bir yüreği yâresüz** (660)
- Hazretüne anı ilet **yüzi ak** (717)

2.15.4.1. Kullanılışları Bakımından İsnat Grupları

2.15.4.1.1. İsnat Grubunun Özne İşleviyle

Kullanılması

- Anların kim **eksüğü çok işinün**
Eksüğün gözler olur her kişinin (46)
- Yoğ idi **hiç bir yüreği yâresüz** (660)

2.15.4.1.2. İsnat Grubunun Zarf İşleviyle Kullanılması

- **Yüzi ak** Hak hazretine toğrı git (486)
- Hazretüne anı ilet **yüzi ak** (717)

Diğer isnat grupları başka kelime gruplarının içine girerek görevde kullanıldıkları ve çalışmamızda ilgili kelime grupları bahsinde değerlendirildikleri için burada onlara tekrar yer verilmemiştir.

2.15.5. Vasıta Grubu

Vasıta ekli bir isim unsuru ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Grubu oluşturan ilk isim unsuru, vasıta ekini (-İA) alır, ikinci isim unsuru ise bir sıfat olur. Vasıta grubu; cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevinde bulunur.

Metnimizde iki tane vasıta grubu tespit edilmiştir.

- Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr
İşbu resm ile müselsel muttasıl (135)
- Tâ olunca Mustafâ'ya müntekıl (136)
- Her kemâlât ile kâmil şâh idi (433)

2.15.5.1. Kullanılışları Bakımından Vasıta Grupları

2.15.5.1.1. Vasıta Grubunun Zarf İşleviyle

Kullanılması

- Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr
İşbu resm ile müselsel muttasıl (135)
Tâ olunca Mustafâ'ya müntekıl (136)

2.15.5.1.2. Vasıta Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle

Kullanılması

- **İşbu resm ile müselsel muttasıl** (136)

2.15.6. Yükleme Grubu

Yükleme hali ekini almış bir isimle ardından gelen bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna yükleme grubu denir. Grubu oluşturan ilk isim unsuru, yükleme hal ekini (-I / -U) alır, ikinci isim unsuru ise bir sıfat olur. Yükleme grubu; cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevinde bulunur.

Metnimizde bir tane yükleme grubu tespit edilmiştir.

- **Tanrı'nun adını zâkirdi müdâm** (428)

2.15.6.1. Kullanılışları Bakımından Yükleme Grupları

2.15.6.1. Yükleme Grubunun Yüklem İsmi İşleviyle

Kullanılması

- **Tanrı'nun adını zâkirdi müdâm** (428)

2.15.7. İlgî Grubu

Mevlid'de ilgi grubu örneklerine rastlanmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE BİLGİSİ

“Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir. Cümle, kelime ve kelime grupları ile kurulur. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan kelime ve kelime grupları tek başlarına yargı bildirmezler. Cümlelerin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya ek fiille çekimlenmiş bir isim yeterlidir. En küçük cümle bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Cümlede yargı bildiren unsur yüklemidir. Cümle, yüklem üzerine kurulur. Bu unsur, ihtiyaca göre diğer unsurlarla desteklenir.”¹

Yüklemin anlamını tamamlayan diğer unsurlar; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümlecidir. Bunlara cümlelerin öğeleri denir.

3.1. Cümlelerin Öğeleri

Cümlelerin temel öğeleri özne ve yüklemidir. Yardımcı öğeleri ise nesne, zarf ve yer tamlayıcısıdır. Cümle dışı unsurlar da cümlede bulunabilir.

Her cümlede temel öğelerin bulunması zorunludur. Yardımcı öğeler, cümlede her zaman olmayabilir. “Bir cümlede ancak bir fiil unsuru bulunur. Diğer unsurların ise bir cümlede aynı cinsten bir veya birkaç tanesi bulunabilir. Yani bir cümlede birkaç fail (özne), birkaç nesne, birkaç yer tamlayıcısı, birkaç zarf mevcut olabilir.”²

3.1.1. Cümlelerin Temel Öğeleri

3.1.1.1. Yüklem

Cümlede, yargı bildiren çekimli unsur yüklemidir. İş, hareket, oluş, durum; yüklem tarafından karşılanır. Yüklem cümlelerin ana unsurudur. Diğer unsurlar yüklemin anlamını desteklemek üzere cümlede bulunur.

¹ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 44.

² Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 398.

Yüklem ya bildirme veya tasarlama kipiyle çekimlenmiş bir fiil olur ya da ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim soylu sözcük olur. Yüklem fiil veya isim olmasına göre cümle ya isim cümlesidir ya da fiil cümlesidir.

Fiil Cümlesi: Yüklemi çekimli bir fiil olan cümleler fiil cümlesidir.

3.1.1.1.1. Yüklemi Bildirme Kipinde Olan Cümleler

1. Geniş Zaman Kipinde Olanlar

- Allah adıyla **olur** her iş tamâm (4)
- İsm-i pâkin **pâk olur** zikr eyleyen (6)
- Bir **vasiyyet kıluruz** illâ size (35)
- Eksüğin **gözler olur** her kişinin (46)
- Hem bu **olur** işi her lutf ıssınun (48)
- Çünkü bunlar bir işaretle **olur** (62)
- Bu gelen ışına **devr ider** felek (204)
- Nûri ile âlemi **eyler latîf** (205)
- Bu gice dünyâyı ol **cennet kılur** (206)
- Bu gice eşyaya Hak **rahmet kılur** (206)
- Kim bu gice ol Habîb-i Hak **gelür** (210)
- Hem **yağar** halk üzre Hakk'un rahmeti (210)
- Nûr **arturur** gönüllere tekrâr-ı Mustafâ (287)
- Gölge zulmetden **düşer** hod her yire (298)
- Kimi takdîs ü kimi temcîd **okur**
Kimi tehlîl ü kimi tahmîd **okur** (375)
- Girü rahmet andan **umaram** hemân (477)
- Ben **varıamazam** ikâmet eylesün (530)
- Ümmetümi **dilerem** Hak'dan didi (561)
- Bana ümmetsüz **gerekmez** cenneti (571)

2. Şimdiki Zaman Kipinde Olanlar

“Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bugün kullanılan -yor< yorır eki henüz Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bu kip genellikle geniş zaman ekleri ile, bazen de -a/ -e istek ekiyle karşılanmıştır.”³

- İy azizler üşde **başlaruz** söze (35)
- Bir vasiyyet **kıloruz** illâ size (35)
- Hak-durur bu sözleri ben kim **direm** (390)
- Ben **bilürem** işledüğüm her işi (473)
- Girü rahmet andan **umaram** hemân (477)
- Ümmetümi **dilerem** Hak'dan didi (561)
- Bu nesâyih kim **direm** kılun kabûl (680)

3. Görülen Geçmiş Zaman Kipinde Olanlar

- Hak Teâlâ ne **yaratdı** evvelâ (66)
- **Sevdi** anı ol Kerîm ü Kirdigâr (68)
- Mustafâ rûhını evvel **kıldı** var (68)
- Nice bin yıl terbiyet **kıldı** ana (69)
- Cümle derdlülere ol **oldı** tabîb (70)
- Andan **oldı** her nihân ü âşikâr (74)
- Yırde vü gökde ferîşteh **kalmadı** (252)
- Gelüben cümle saçü **saçdı** ana (256)
- Ay yüzün görüp bular **kaldı** tana (256)
- **Vardı irişdi** ol ulu hazrete (387)
- Bunlar **işitdi** vü **buldı** hoş ferah (395)
- **Okıdı** vü halka **bildürdü** temâm (492)
- Tanrı emrini **getürdi** yirine (501)
- **Vardı** Meymûne evine nâgehân (521)

4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipinde Olanlar

³ Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 2. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000, s. 138.

- Âlem ol olduğu için **olmuş** (111)
- Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- Bin anaya **virmemişdür** ol Celîl (201)
- Dahı **olmamışdı** Âdem hilkati (227)
- Gördi **gitmiş** hûriler cem'iiyeti (234)
- Yüz yire **urmuş** u **kılmış** secdeti (238)
- Secdede başı **götürmüş** barmağın (239)
- Söylenür hem Hakk'a **bulmuş** vusleti (239)
- Kundağıyla **sürmelemişler** gözin (240)
- Göbeği **kesilmiş** olmuş sünneti (240)
- Tozını **saçmışlar** u bir ak sufa (241)
- **Tolamışlar** ol vücûd-ı rahmeti (241)
- Dünyada hiç bir kişi **bulmuş** değül (349)
- Kim kıyâm içre kimi **kılmış rükû'** (373)
- Kimi Hakk'a secde **kılmış bâ-huşû** (373)
- İşit imdi nice **virmiş** ol Celil (409)
- Halkı hod kul **kılmış** idi hulk ile (412)
- Bencileyin âsi kul **gelmiş** değül (462)
- Bir kadem Hak'dan yana **varmamışam** (467)
- Nefs yolına yilüben **irmemişem** (467)
- Her amel kim **kılmışam** mastûrdur (475)
- Didi **gelmişem** ziyaret itmeğe (587)
- Böyle odlu derd kişi **görmüş** değül (634)
- Göreni dahı haber **virmiş** değül (634)
- Bu hecâlet içre hayrân **kalmışuz** (699)
- Kim günah bahrine böyle **talmışuz** (699)
- Kim özümnden **olmuşam** ben bî-haber (540)
- Nefsümüz elinde **olmuşuz** esîr (697)

5. Gelecek Zaman Kipinde Olanlar

Bu metinde gelecek zaman eki olarak “-acak / -ecek” kullanılmamıştır. “-acak / -ecek” eki bir mısradaki⁴, gelecek zaman sıfat-fiili olarak kullanılmıştır. Gelecek zaman eki olarak “-ısar / -iser” kullanılmıştır. “-acak / -ecek” eki XV. yüzyıldan itibaren gelecek zaman eki olarak kullanılmaya başlanmıştır.”⁵

- **Toğısardur** senden ol hulkı hasen (202)
- Günde beş gez **urulısar** nevbeti (224)
- Budur ol kim **geliser** Hak'dan buna (225)
- Bunı seven **bulısar** anda yarın (230)
- İrmedi **irmeyiserdür** cümle vehm (391)
- **N'olısar** hâlüm diyü fikr itmedüm (470)
- Kim dahı **görmeyiserem** anları (546)
- Hem beni anlar dahı **görmeyiser**
Sohbetüme dünyada **irmeyiser** (547)
- Kim ölüm **ayırısar** sizden bizi (549)
- Gitdünüz siz bizi kim **okşayısar** (622)
- Kurret-ül-aynî bize kim **diyiser** (622)
- Hâlümüz nice **olısar** bilmezüz (655)
- Birünüz **kalmayısar** Tanrı hakı (673)
- Bilmezüz kim **n'olısar** ahvâlümüz (686)
- Bize ayruk kimden **olısar** meded (706)
- **Gitmeyiserüz** kapundan bir ayak (708)

Gelecek zaman eki olarak kullanılan “-ısar / -iser”in yanında sadece bir yerde “-ası” gelecek zaman eki olarak kullanılmıştır.

- Vasl-ı Hak **olasıdur** ancak şifâ (558)

⁴ Varacak ayruk yirümüz yok-durur (707).

⁵ Gürer Gülsevin, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Ankara, TDK Yayınları, 1997, s.103.

3.1.1.1.2. Yükleme Tasarlama Kipinde Olan Cümleler

1. Şart Kipinde Olanlar

- Allah adı **olsa** her işün öni
Hergiz ebter olmaya anun sonı (3)
- Bir gez Allah **dise** ışk ile lisân
Dökülür cümle güneh misl-i hazân (5)
- Ger nazar **kılsalar** eksük sözine
Uğramayalar bir eksüksüzine (44)
- Bu cihân **olmasa** hiç noksânı yok (57)
- Her nire **varsa** bile varurdu ol 301
- Uyanuk iken nice **işitse** ol
Eyle işidürdi uyurken Resûl 310
- İncü dişleri şuaından gice
İğne **düşse** bulunurdu iy hoca 312
- **Derlese** güller olurdu her deri
Hoş dererlerdi derinden gülleri 317
- Her ne hâcet **dilesen** makbûldür
Cümle maksûdun senün mahsûldür 383

2. Emir Kipinde Olanlar

- Her nefesde Allah adın **di** müdâm (4)
- Anla işbu sözleri **batıl** tana (69)
- Ben varıamazam **ikâmet eylesün** (530)
- Yirime Bû Bekr **imâmet eylesün** (530)
- **İşidün** dahı acâib kudreti (207)
- Kudret-i Hak'dan **tutun** hem ibreti (207)
- Didiler Rıdvân'a tiz **turma dur** (209)
- Hoş **bezen** hûr u kusûr-ı cenneti (209)
- Saçularla **kılsun** ana rağbeti (211)

- Tamu kapusını **götür** heybeti (212)
- Hem vuhûş ile tuyûra **kıl** haber (213)
- Bu gice gözden **götürsün** gafleti (213)
- Mustafâ ümmetliğinden **ırmagıl** (484)

3. İstek Kipinde Olanlar

- Allah adın **zikir idelüm** evvelâ (1)
- Işk ile gel imdi Allah **eydelüm** (7)
- Derd ile göz yaşı'la **âh idelüm** (7)
- Fâtiha **ihsân ide** ben kulına (38)
- **Kılmaya** bize hatâsiyçün itâb (41)
- **Lûtf ide** ma'zûr duta eksükliğin (42)
- **Dimeye** hiç kimseye eksükliğin (42)
- Lutf idüp **islâh ide** ehl-i kemâl (50)
- **Eydeyin** önden sona nicey'düğün (112)
- **Eydeyin** ki nice toğdı ol şerif (113)
- Aslını cümle beyân **eyleyeyin** (114)
- Âdeme değün ayân **eyleyeyin** (114)
- Hem **bilesiniz** tâ irince Ahmed'e (115)
- Dinlenüz kim binde birin **diyelüm** (149)
- Tûtiler gibi şekerler **yyielüm** (149)
- Dînümüz mülkini **âbâd idelüm** (150)
- İşidenler cânını **şâd idelüm** (150)
- Tûtiye şekker yimek **öğredeyin** (164)
- Bülbüle bu sözi **ta'lîm ideyin** (164)
- Nicedür ol dahı **eydelüm** size (303)
- İmdi insâfa **gelelüm** cümlemüz (437)
- Ah **n'ideyin** ben ki emrin tutmadum (458)
- Birbirümüzü toynca **görelüm** (548)
- N'idelüm **n'eyleyelüm** biz iy aceb (653)

- Didiler bir birine kim **n'idelüm** (662)
- Çünkü Hak emri-durur **sabr idelüm** (662)
- Gelünüz kim Mustafâ 'ya **gidelüm** (668)
- Mustafâ'suz bu cihânı **n'idelüm** (668)
- İmdi gel isyânumuz **yâd idelüm** (687)
- Nâle vü zârî vü **feryâd idelüm** (687)
- Ölümümüz gussasını **yyielüm** (688)
- Dâima estağfiru'llah **diyelüm** (688)
- Anda ağlaşacağumuz **analum** (689)
- Bunda anun'çün biraz **ağlaşalum** (689)
- Hakk'a eksüklüğümüz **arz idelüm** (691)
- Ağlamağa göz yaşın **karz idelüm** (691)

4. Gereklilik Kipinde Olanlar

Bu dönemde gereklik eki olarak -malı / meli kullanılmamıştır. Bunun yerine fiillere mastar ekinden sonra (-mAk), “gerek” kelimesi getirilerek gereklik anlamı katılmıştır.

- Didiler budur çü hâl n'itmek **gerek** (637)
- Tanrı emrince yarağ itmek **gerek** (637)
- Her ki geldi dünyaya gitmek **gerek** (664)
- Biz dahi yol yarağın itmek **gerek** (664)

3.1.1.1.3. Yükleme Birleşik Çekimli (Kipli) Olan Cümleler

1) Hikâye Birleşik Çekim

a) Geniş Zamanın Hikâyesi

- **Olmaz idi** ay u gün leyl ü nehâr (75)
- Tâc-ı izzet **inmez idi** Âdem'e (76)
- Nice yıllar idi kim **yanar idi** (266)

- Ana **taparlar idi** ol kavm-i şûm (267)
- Bir para bulut **olurdu** sâyebân (300)
- Her nire varsa bile **varurdu** ol (301)
- Başı üzre dâimâ **tururdu** ol (301)
- Nice kim öninde **görürdi** ayân (304)
- Eyle ardından **görürdi** ol hemân (304)
- Vahy için indüğünü **bilürdi** ol (307)
- Cebraîl'ün kokusın **alurdu** ol (307)
- Hoş **işidürdi** ırakdan şöyle kim (309)
- **İşidür idi** yakından ol hakîm (309)
- Eyle **işidürdi** uyurken Resûl (310)
- Deprenürdi gökde hem kurs-ı güneş (311)
- İğne düşse **bulmurdu** iy hoca (312)
- Yolda **yürürdi** yiğitler kocalar (314)
- Müşk ü anberden **tolar idi** havâ (316)
- Derlese güller **olurdu** her deri (317)
- Hoş **dererlerdi** derinden gülleri (317)
- Dırnağı **olurdu** hem dürr-i semîn (321)
- **Cem' iderdi** anı Ümm-ül-mü'minîn (321)
- Gayr-ı Hak kalbine **bulmaz idi** yol (418)
- Hilm ile her sözi halka **dir idi** (427)
- Yirmez idi her taâmı **yir idi** (427)
- Şükr ü zikrin **artururdu** Allah'a (524)
- Ümmetin Hak'dan **dilerdi** ümmetin (568)
- Âh idüp **eydürdi** Bû Bekr-i rızâ (617)
- Zârî ile çağırup **dirdi** Ömer (618)
- **Dirdi** kanı şâh-ı cümle enbiyâ (619)
- Hem Ali **eydür idi** yâ Mustafâ (620)
- **Dirler idi** el-emân ü el-emân (624)

- İşbu şi'ri eydüben **ağlar idi** (625)
- Âh idüp bir birine **bakar idi** (659)
- Birinin odı birin **yakar idi** (659)

b) Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

- Dahı **olmamışdı** Âdem hilkati (227)
- Anı kullukçı **komişdı** ana Hak (302)
- Eyle **emr itmiş idi** ol bî-niyâz (362)
- Kim tahıyyâtda **oturmuşdı** müdâm (374)
- Halkı hod kul **kılmış idi** hulk ile (412)
- Şöyle kim Hak ışkî'la **tolmuşdı** ol (418)
- Kara gussa donların **geymişdi** ol (578)
- Anda **gelmiş idi** Azrâil bile (584)
- Her biri bir derde **olmuşdı** esîr (626)
- Kiminün aklı gidüp **düşmüş idi** (629)
- Cümlesi bu oda **dutuşmış idi** (629)
- Göklere **çıkılmış idi** feryâd üni (630)
- Eyle göz yaşı revân **olmuş idi** (631)
- Sanadun seyl-i revân **olmuş idi** (631)
- Âh odı **yakmışdı** tağ u taşları (632)
- Halkı gark **kılmış idi** göz yaşları (632)
- **Kalmış idi** cümle şöyle çâresüz (660)

c) Gelecek Zamanın Hikâyesi

- **Olmayısardı** zemîn ü âsmân (73)

d) Şart Kipinin Hikâyesi

- Ger Muhammed **olmasa idi** i yâr (75)
- Ger Muhammed **gelmeseydi** âleme (76)

e) İstek Kipinin Hikâyesi

- Ger Muhammed **olmaya idi** ayân (73)

2) Şart Birleşik Çekim

a) Geniş Zamanın Şartı

- Haşre dek ger **dinilürse** bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya tamâm (33)
- Bunlar **olmaz ise** nesi eksilür (62)
- Söz uzanur ger kalanın **dir isem** (131)
- Ne **dir isem** ma'nasını anlagıl (167)
- Eydeyim ger ışk ile **dinler isen** (292)
- Cân kulağın ger **tutar isen** bana
Mustafâ mi'râcını eydem sana (345)
- Aybın ayruğun ko sen aybunı gör
Cennet olmak **diler isen** sana gôr (451)
- Her kim anı **tutmaz ise** yirine (501)
- **Olmaz ise** hod girü dönem gidem (589)
- Her ne denlü çok **yaşarsa** bir kişi (674)
- Ger senün kapunda **olur ise** red
Bize ayruk kimden olısar meded (706)
- Bin para **kıurlar ise** turmazuz (709)
- Her **n'olursavuz** kapunda oluruz (710)

b) Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

- Ol ne kim emr **itdi ise** anı tut (75)
- Her ne kim **göründi ise** gözine (76)
- Hak ne kim **gösterdi ise** gördi ol (266)
- Her ne vâki' **oldı ise** serteser
Cümlesin ashâbına virdi haber (267)
- Bir **dir isen** girü on işidesin (300)

- Ben nice **dirildüm ise** dünyede (301)

3.1.1.1.4. Yükleme İsim Olan Cümleler

İsim Cümlesi: Yükleme isim veya isim soylu olan cümleler isim cümlesidir. Sıfatlat, zarflar, edatlar, zamirler, isimler ve isim değerde olan kelime grupları yükleme olabilir. İsim cümlelerinde yargı bildirme işi ek fiil ile sağlanır.

3.1.1.1.4.1. Yükleme Tek İsimden Oluşan İsim Cümleleri

- Vâcib **oldur** cümle işde her kula (1)
- **Birdür** ol birliğine şek **yok-durur** (26)
- Cümle âlem yoğ iken ol **var idi** (28)
- Yaradılmışdan ganî **cebbâr idi** (28)
- **Bâkısın** anlayasın bundan heman (132)
- Söz **uzun** maksûdı kılalum beyân (134)
- **Oldur** ol Tâhâ vü Yâsin ü Emîn (178)
- **Oldur** ol hem rahmeten li'l-âlemîn (178)
- **Oldur** ol halk içre Hakk'un sevdüğü (180)
- Yüzine **müşâkdur** ins ü melek (204)
- **Ol idi** tâatleri her subh u şâm (374)
- Her ne hâcet dilesen **makbûldür** (383)
- Kibr ü isyândan **müberrâ'dı** özi (420)
- Hil'atı Hak'dan anun **levlâk idi** (417)
- Gıll u gışdan kalbi gâyet **pâk idi** (417)
- Cümle Lûtf-ı Hak özinde **var idi** (413)
- Hükm içinde hayfa meyli **yoğ idi** (424)
- Lutfı gibi adli hadsüz **çoğ idi** (424)
- **Ümmetümdür** kaygum u gussam hemîn (562)

- Kimisinün gözleri **giryân idi** (627)
- Kimisinün ciğeri **biryân idi** (627)
- Şimdi cânlarda pes ol od yâ **nedür** (636)
- Ba'd-ez-în bize **ölümdür** yiğirek (667)

3.1.1.1.4.2. Yükleme Kelime Grubundan Oluşan İsim Cümleleri

a) Yükleme İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Âhirün hem âhirîdür câvidân (53)
- Cümle mahlûkât **anun emrindedür** (60)
- **Enbiyânun** şeksüz ol **sultânıdur** (86)
- Kim **anun buyruğu**-durur cana kut (101)
- **Mustafâ'nun Mevlidi'dür** bu kelâm (155)
- Zîra kim **dîn direği Muhammed'ün**
Mevlidi'dür bilünüz ol **Ahmed'ün** (168)
- Çünkü **meddâhıdur anun** ol Ganî (181)
- Hulkı **anun cümle Kur'ân hulkı'dı** (410)
- Çünkü **Hak emri**-durur sabr idelüm (662)
- Bil **Habîb'üm nûrıdır** bu nûr didi (121)
- Bir aceb nûr kim **güneş pervânesi** (189)
- Bu gelen **tevhîd ü irfân kânıdur** (203)
- **Ol saâdet hakkı** kim buldı Resûl (724)
- **Mustafâ mevti sözüdür** bu ayân (510)

b) Yükleme Farsça İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Bu gelen **ilm-i ledün sultânıdur** (203)
- Muzhir-i Hak **mazhar-ı envâr idi** (413)
- Anun için **seyyid-i sâdât idi** (416)

- Kibr **hem-reng-i** gebirdir yazıda (445)
- Dahı fikrüm dâimâ **tûl-i emel** (471)
- Ol bilür kim **âlim-i esrâr**-durur (474)
- İşbu **kân-ı şehd** ki şîrindür dadı (725)
- Ya'ni **dürr-i mu'cizât-ı Mustafâ**
Kim virür cân ü dile zevk u safâ (291)

c) Yüklemler Arapça İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Anun için ol **habib-ullâh** idi (433)

d) Yüklemler Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Yaradılmışdan **ganî cebbâr** idi (28)
- Bâri **ne hâcet** kılavuz sözi çok (32)
- **Ol vasiyyet** kim direm her kim tuta (36)
- Misk gibi kokusu canlarda tüte (36)
- Her tasavvurdan **münezzeh Hak**dur ol (54)
- Zât-i pâki **gizlû genc** idi nihân (105)
- Öyle **lezzetlû şeker**dür bu şeker (162)
- Kim bunun katında şeker **bir hâcer** (162)
- **Bir aceb nûr** kim güneş pervânesi (189)
- Bu gece **ol gicedür** kim ol şerîf
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
- Ol mecûsîler odı kim var idi
Nice yıllar idi kim yanar idi (266)
- Işk ile dinleyesin **key er** isen (292)
- Şeksüz ol hod **bir musavver nûr** idi (299)
- **Hâk Resûl**sin yâ Nebiyy-Allah didi (333)
- **Ol saadetler** kim anda buldı ol
Dünyada hiç bir kişi bulmuş değül (349)

- **Bu kerâmetler** ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona (371)
- Her biri **bir türlü tâatde** kamu (372)
- **Her kemâlât ile kâmil şâh** idi (433)
- **Her amel** kim kılmışam mastûrdur (475)
- **Her ne** kim ol kıldısı sen anı it (486)
- İşlegil **her ne** ise Hak'dan dilek (594)
- **Her nasîhat** kim gerekdi hep didi (597)
- **Bu nesâyih** kim direm kılun kabûl (680)
- **Bir bölük bîçâre miskin âsiyüz** (702)
- Bize kıldun çünkü **her in'âm-i âm**
Rahmetünle olur ol in'âm tâm (715)
- **İşbu kân-ı şehd** ki şîrindür dadı (725)

e) Yükleme Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Ana âşık olmayandır** hâ şakî (514)
- Hem **sebeb olmuş ola** bu varlığa (67)

f) Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Âmine Hâtun** Muhammed anesi (142)

g) Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Ümmetinden olmağ için** idi ol (79)

ğ) Yükleme Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

- Lîkin Ahmet **efdal ü ekmel**-durur (87)
- Tâ ki akl u cân kıla **cûş u hurûş** (293)
- **Bî-hurûf u lafz u savt** ol pâdişâh (389)
- **Bahr-i ilm ü hilm ü kân-ı cûd** idi (414)
- Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti

- Cidd ü cehd** it zâyî kılma fursatı (442)
- **Mustafa'nun ümmeti vü eşidür** (457)
- **Zerk u tezvîr ü riyâdur** her işüm (466)
- Kimisi bu derd ile **hayrân u zâr** (628)
- Girü **feryâd u figân** eylediler (649)
- **Nâle vü zârî vü feryâd** idelüm (687)
- Kulluğundan **kâsir u hem kâsiyüz** (702)
- Hem **tevâzu'la kanâatdi** işi (426)

h) Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri

- Zîra **efdallığa** ol **elyak**-durur (88)

ı) Yükleme bulunma Grubu Olan İsim Cümleleri

- Her biri **elinde bir nûrdan tabak**
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak (254)

i) Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Yaradılmışdan ganî** cebbâr idi (28)
- **Kibr ü isyândan müberrâ'**dı özi (420)
- **Kardan ağ** idi vü hem **soğuk** idi (216)

j) Yükleme Vasıta Grubu Olan İsim Cümleleri

- İşbu resm ile **müselsel muttasıl** (136)

k) Yükleme Yükleme Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Tanrı'nun adını zâkirdi** müdâm (428)

3.1.1.2. Özne

Cümlelerin yüklemden sonra ikinci önemli ögesidir. Özne fiili gerçekleştiren veya olan unsurdur.⁶ Cümlede kelime halinde yer alır. Kelime halinde yer almasa bile yüklem aldıkları şahıs ekinde yer alır. Özne isim veya isim soylu bir sözcük olabilir. Yükleme yalın halde, eksiz bağlanır. Hal eklerini almazlar. İyelik ve çokluk eklerini alabilirler.

Cümlelerin öznesini bulmak için yükleme ne / neler, kim / kimler sorularından uygun olan yöneltir veya yükleme “olan ne / neler, yapan ne / neler, olan kim / kimle, yapan kim / kimler” sorularından uygun olan yöneltir.

Etken, dönüşlü, işteş çatılı fiillerde gerçek özne bulunur. Edilgen (pasif) çatılı fiillerde sözde özne bulunur. Sözde özne, aslında cümlelerin nesnesidir. Meçhul fiillerde özne bulunmaz. “Gereklik kipinin teklik üçüncü şahsının şahıssız, genel kullanımında da özne bulunmaz.”⁷

3.1.1.2.1. Fiil Cümlelerinde Özne

3.1.1.2.1.1. Öznesi Tek Kelimedden Oluşan Fiil Cümleleri

- Her işi âsân ide **Allah** ana (2)
- Dünyada her olanı **ol** oldurur (27)
- Sun'ile bunları **ol** var eyledi (30)
- Birliğine **cümle** ikrâr eyledi (30)
- **Allah** ana dâimâ lutf işleye (39)
- Evveline bulmadı hiç **akl** yol (52)
- İndi göklerden **melekler** saff u saf (191)
- Yüzleri nûrından **evüm** toldı nûr (199)
- **Sen** Mustafâ'yı cân ile tekrâr eyle kim (287)
- **Cevheri** cûş ile taşra saldı uş (288)
- **Hak** anı ayruk nebîye virmedi (295)

⁶ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 399.

⁷ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 399.

- **Gölge** zulmetden düşer hod her yire (298)
- Nûrdan gölgeyi **göz** kanda göre (298)
- İmdi insâfa gelem **cümlemüz** (437)
- Ten n'olur anun için **cân** ağlasun (506)
- **Vakt** irişdi dünyadan kıla sefer (517)
- Girü odlar saçdı âhından **bular** (650)
- Kalmış idi **cümle** şöyle çâresüz (660)

3.1.1.2.1.2. Öznesi Kelime Grubundan Oluşan Fiil Cümleleri

a) Öznesi İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- Ta **bularun** arta **izz ü hürmeti** (84)
- İşit imdi nice toğdı ol resûl (170)
- **Enbiyâ vü evliyânun serveri** (171)
(Açıklayıcı özne)
- Ol ki **meddâhı** **anun** Allah ola (182)
- Didi gördüm **ol habîbün anesi** (189)
- Bildüm anlardan ki **ol halkun yeği**
Kim yakın oldu cihâna gelmeği (195)
- Hem yağar halk üzre **Hakk'un rahmeti** (210)
- Kim vücûda gele ol **Hak vehbeti** (214)
- Bürüdi beni **o nûrun ismeti** (217)
- Dahı olmamışdı **Âdem hilkatı** (227)
- **Mekke şehri** nûr ile toldı kamu (232)
- **Anasının** dahı arttı **hayreti** (236)
- Tanrı emr itdi virildi hem ana
Enbiyânun cümle hûy u hasleti (244)
- **İçleri** tolu cevâhir **anların**
Başına saçı için Peygamber'ün (255)

- Toldı **küffârun içi vü taş** gam (262)
- **Sâve bahri** yire geçdi serteser (265)
- Kalmadı **kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün** (283)
- **Dînün çerâğı** yandı vü yandı kamu oda (285)
- Evvelâ ol kim **mübârek cisminün**
Gölgesi düşmezdi yire **resminün** (296)
- Bu ayândur **nûrun** olmaz **gölgesi** (297)
- **Her birinün** yitdüğince **takâti**
Haşr olunca uş bulardur tâati (377)
- **Gizlü hâlümün biri** olsa âşikâr (476)
- **Bağrı pûlâdun** delinüp ola baş (508)
- Bunda ma'lûm olur **onun âşıkı** (514)
- **Her birinün** yaş ile toldı **gözi** (531)
- Olduğınca **ömrinün** hem **müddeti** (567)
- **Kiminün aklı** gidüp düşmiş idi (629)
- **Cânı bunların** girü yandı oda (648)
- **Birinin odı** birin yakar idi (659)
- Hem ana çok kıldı **ol lûtf ısı** cûd (120)
- K'ol sedefden oldı **ol dür dânesi** (142)
- Açıla gönlinde **rahmet gülşeni** (151)
- Hem **hidâyet bülbüli** anda öte (152)
- Hem **saâdet servi** cânında bite (152)
- Geldi ol nûr gitdi **âlem zulmeti** (221)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle **levlâk hil'ati** (225)
- Gördi gitmiş **hûriler cem'iiyeti** (234)
- Anı hayran kıldı **oğlı hasreti** (235)
- **Yidi kat gök ehli** cümle geldiler (251)
- Hem **sekiz uçmak içinde** hûr-ı în
Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)

- **Ki'îşidenün** gitdi **akl u takatı** (264)
- Bildi **âlem halkı** toğdı Mustafâ (269)
- **Tevhîd servi** ravza-i îmanda bitdi hoş (280)
- Hak gülşeninde ötdi girü **vahy bülbülü** (281)
- Bir **gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)
- Ol **meânî dürri** çıkdı fevc fevc (289)
- **Akl tâvûsı** açdı girü perr ü bâl (339)
- **Fıkr sahrâsı** içine girdi uş (340)
- **Enbiyâ ervâhı** hâzır geldiler (359)
- **Enbiyâ ervâhı** uydı hoş temâm (361)
- Ol **gök ehli** cümle karşı geldiler (366)
- Ol **gök ehli** kıldılar i'zâz-ı tâm (368)
- Gördi **gök ehli** ibâdetde kamu (372)
- Cümle **gök ehli** sevâbın bulalar (380)
- Çünkü açıldı **maânî pususu** (407)
- Gebr olup **kibr ehli** kaldı yazıda (445)
- Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'
Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı (490, 491)
- **Cân hüması** Hakk'a pervâz eyleye (518)
- Çün **namâz vaktı** irişdi nâgehân (526)
- Hem eser kıldı ol **ayruluk odı** (544)
- Cümle **gök ehli** senün'çün tutdı yâs (583)
- Ol **hümâ kuşu** çü pervâz eyledi (608)
- **Yir ü gök ehli** kamu ağladılar (613)
- **Firkatün odı** bizi yakdı azîm (623)
- Göklere çıkmış idi **feryâd üni** (630)
- Eyle **göz yaşı** revân olmuş idi (631)
- Halkı gark kılmış idi **göz yaşları** (632)

- **Âh odı** yakmışdı tağ u taşları (632)
- **Enbiyâ ervâhı** hâzır geldiler (640)
- **Yir ü gök ehli** kamu bizden beze (700)
- Dâima **kullar işi** isyân olur (711)
- Hem bu olur **iş her lutf ıssınun** (48)
- **Âlemün** artdı **beşâset behceti** (231)

b) Öznesi Farsça İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- Lutf idüp islâh ide **ehl-i kemâl** (50)
- **Nûr-ı Ahmet** anda oldı âşikâr (126)
- **Halk-ı âlem** gözleriyle gördiler (146)
- İrişe **bûy-ı şefâat** her zamân (153)
- **Tâk-ı Kısra** öyle çatladı katı (264)
- Tutdı cihanı serteser **envâr-ı Mustafâ** (278)
- Çün kim belürdi dünyada **âsâr-ı Mustafâ** (278)
- Toldı cenân cinânına **ezhâr-ı Mustafâ** (279)
- Hem hoş bezendi şer' ile **bâzâr-ı Mustafâ** (284)
- Nûr arturur gönüllere **tekrâr-ı Mustafâ** (287)
- Çün **nesîm-i ışk** irdi urdı mevc (289)
- Deprenürdi gökde hem **kurs-ı güneş** (311)
- Tokınacak saçına **bâd-ı sabâ** (316)
- Dırnağı olurdu hem **dürr-i semîn** (321)
- Tâ ki **nakş u reng-i fikret** görine (341)
- **Dîn-i İslâm** buldı eksüksüz nizâm (403)
- Hem **hisâr-ı dil** açılup çıkdı hoş (408)
- **Gayr-ı Hak** kalbine bulmaz idi yol (418)
- Tâ ki tutdı **dîn-i İslâm** hoş nizâm (499)
- **Cümle-i ashâb** bile ağlaştılar (536)
- **Vasl-ı Hak** olasıdur ancak şifâ (558)

- Hem kıyâmetde **cemî'-i enbiyâ**
Çağrışuban nefsî vâ nefsî diye (569)
- Anı hem dinler iken **şâh-ı cihân** (590)
- Tâ irişince bulara **vakt-ı mevt** (602)
- Hakk'a irdi anda **cân-ı Mustafâ** (607)
- Âh idüp eydürdi **Bû Bekr-i rızâ** (617)
- Dirdi kanı **şâh-ı cümle enbiyâ** (619)
- Uruldu cânda **nevbet-i şer'-i Muhammedi** (279)
- Akdı çü **ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ** (280)
- Açıldı çünki **nâfe-i güftâr-i Mustafâ** (282)
- Oldı **meşâm-ı akl u dil ü cân** mu'attar uş (282)
- Dürler çü saçdı **la'l-i dürer-bâr-ı Mustafâ** (283)
- **Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet** harâb olup
Hem hoş bezendi şer' ile bâzâr-ı Mustafâ (284)
- İçdi andan **cümle-i hayl ü haşem** (325)
- **Asker-i evsâf-ı Ahmed** irdi uş (408)
- Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'
Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı (490, 491)
- Nâgehân ol **peyk-i hazret Cebrâîl**
İrdi vü didi selâm itdi Celîl (577)
- Derd ile **Osmân-ı ummân-ı hayâ**
Dirdi kanı şâh-ı cümle enbiyâ (619)

c) Öznesi Arapça İsim Tamlaması Olan Fiil

Cümleleri

- Geldi çün ol **Rahmeten li'l-âlemîn** (138, 185, 720)
- Oldur ol hem rahmeten li'l-âlemîn
Ol gice kim toğdı ol **hayr-ül-beşer** (185, 400, 618)

- Cem' iderdi anı **Ümm-ül-mü'minîn** (321)
- Her göçe kim irdi ol **Hayr-ül-enâm** (368, 541, 598, 658)

d) Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- Allah adın **her kim** ol evvel ana (2)
- Allah adıyla olur **her iş** tamâm (4)
- Dökülür **cümle güneş** misl-i hazân (5)
- Ola kim rahmet kıla **ol Pâdişâh** (8)
- Kudretin izhâr idüp **ol Celîl**
Birliğine bunları kıldı delîl (31)
- Ol vasiyyet kim direm **her kim** tuta (36)
- **Ol kişi** dünyâdan imanla göçe (40)
- Olmaya **bir beyti** kim eksüğü yok (43)
- **Her kim** ehl-i lutf ola kıla muâf (49)
- **Bu cihân** olmasa hiç noksânı yok (57)
- Sevdı anı **ol Kerîm ü Kirdigâr** (68)
- Andan oldu **her nihân ü âşikâr** (74)
- Hem vesile olduğıy' çün **ol Resûl** (77)
- Dahı hem **Musâ elindeki asâ**
Oldı anun izzetine ejdehâ (80)
- Ceddi olduğıy' çün anun **ol Halîl** (81)
- Nârı cennet kıldı ana **ol Celîl** (81)
- Pes bilün kim gelmedi hem gelmeye
Mustafâ gibi kimesne dünyeye (85)
- Anun için oldu **bu varlık** kamu (90)
- **Her kim** ana irdi irdi Tanrı'ya (96)
- **Bunca izzet** oldu ol ecdâdına (82)
- **Her kim** ana gerçek ümmet olmadı (100)
- Padişahlığın **bu âlem** bilede (104)
- Eydeyin ki nice toğdı **ol şerif**

- Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf** (113)
- Kıldı **ol nûr** anun alnında karâr (122)
 - Vardı Mehâyil'e **ol nûr-ı Resûl** (127)
 - Söz uzun maksûdı kılalum beyân
Tâ **bu mâ'nâ**lar size ola ayân (134)
 - Cümle-i aslâb u erhâmdan **o nûr**
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr (135)
 - Şöyle vardı irdi **ol nûr** aslına (137)
 - Geldi çün **ol Rahmeten li'l-âlemîn** (138)
 - Âmine Hâtun Muhammed anesi
K'ol sedefden oldu **ol dür dânesi** (142)
 - **Çok alâmetler** belürdi gelmedin (144)
 - **Şol kitablar içre** söylenen haber (145)
Zahir oldu vü göründi serteser
 - Işk ile **her kim** ki dinlerse bunu
Açıla gönlinde rahmet gülşeni (151)
 - Hem şefî' ola ana **ol Mustafâ** (158)
 - Âr ola **her kim** bunu dinlemeye (169)
 - **Bu Süleymân** nice medh itsün anı (181)
 - Ol gice kim toğdı **ol hayr-ül-beşer** (185)
 - **Her ne** kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine
Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi (186)
On ikinci gice isneyn gicesi (187)
Toğduğun bildürdi ol halka temâm (188)
 - Hem havâ üzre döşendi **bir döşek** (192)
 - **Üç alem** dahı dikildi üç yire (193)
 - Çünkü **bu işler** bana oldu yakın (196)
 - **Üç** bile **hûrî** bana oldu ayân (197)
 - Didiler **oğlun gibi hiçbir oğul**

- Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- Bu senün oğlun gibi kadri cemîl
Bin anaya virmemişdür **ol Celîl** (201)
 - Toğısardur senden **ol hulki hasen** (202)
 - Bu gice ol gicedür kim **ol şerîf**
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
 - Kim bu gice **ol Habîb-i Hak** gelür (210)
 - Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele **ol Hak vehbeti** (214)
 - Geldi **bir ak kuş** kanadıyla benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı (218)
 - Toğdı ol sâatde **ol şâh-ı rüsûl** (219)
 - Budur ol dürr-i yetîm kim dünyada
Bulmadı **hiç kimse** buna kıymeti (229)
 - Çün kadem basdı cihâna **ol Beşîr** (231)
 - Diledi ala eline anası
Göre kim n'oldı **o sâhib-devleti** (242)
 - Saklanuz diyü havâdan **bir nidâ**
Geldi kim tutdı cihânı heybeti (243)
 - Virmesün **hiç âdem** ana zahmeti (245)
 - **Bir bölük** dahı **kavim** geldi vü tîz (246)
 - Bilmedi **hiç kimse** neydi hikmeti (247)
 - Anlara dahı göründi **ol Habîb** (258)
 - Çün cihâna geldi **ol şâh-ı cihân** (260)
 - Zâhir oldı anda **çok dürlü nişân** (260)
 - Ol gice **hep putlar** oldı ser-nigûn (261)
 - Urdı **her biri** başına taşı hem (262)
 - Ana taparlar idi **ol kavm-i şûm** (267)
 - Hîç olup **ol od** söyündi sanki mûm (267)
 - **Cümle âlem** toldı nûr ile safâ (269)

- Ulalu başladı **ol sâhib-kemâl** (270)
- Çünkü **ol şâh** irdi on dört yaşına (271)
- **Kamu halk** and içer oldı başına (271)
- Ulu kiçi hep **kamu ehl-i Arab**
Cümle andan buldılar ilm ü edeb (272)
- Tâ kıyâmet ger dinilse **bu kelâm** (276)
- **Bin kıyâmet** ola bu olmaz temâm (276)
- Rahmet güliyle toldı **bu gülzâr-ı Mustafâ** (281)
- Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şirk ü **hep ağyâr-ı Mustafâ** (285)
- **Bir gönül deryâsı** girü kıldı cûş (288)
- **Ol meânî dürri** çıkdı fevc fevc (289)
- **Hiç biri** ol irdüğine irmedi (295)
- Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir para bulut olurdu sâyebân (300)
- İşidür idi yakından **ol hakîm** (309)
- Depredicek tudağın **ol mâhveş** (311)
- Derlese güller olurdu **her deri** (317)
- Kûr oldı **cümle ol kâfir yağ** (318)
- **On iki bin kâfir** oldı münhezim (319)
- Çün işâret kıldı **ol mahbûb-ı Hak** (320)
- Çün Hirâ tağına basdı **ol kadem** (322)
- **Ağulu bişmiş kuzı** ana söyledi (326)
- **Ol münâfıklar** sana mekr itdiler (327)
- Dikdi hurmâyı hem **ol şâh-ı cihân** (328)
- **Ana âşık müşteri** gelsün kanı (343)
- Ol saadetler kim anda buldı ol
Dünyada **hiç bir kişi** bulmuş değül (349)
- Eyle emr itmiş idi **ol bî-niyâz** (362)
- Kapı açıldı vü girdi **ol hümâm** (365)

- **Ol gök ehli** cümle karşı geldiler (366)
- Her göğe kim irdi **ol Hayr-ül-enâm** (368)
- **Ol gök ehli** kıldılar i'zâz-ı tâm (368)
- **Her biri** kutluladı mi'râcını (369)
- Kutlu olsun **bu kerâmetler** didi (370)
- Anların her tâatin **ol bî-niyâz**
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz (378)
- Mustafâ'ya virdi didi **ol Ganî** (379)
- Her göğe kim vardı hem **ol bahtiyâr** (382)
- Arş u Kürsi'yi görüben **ol hoca**
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice (385)
- **Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh**
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh (389)
- Anda gördüğince ol hiç akl u fehm
İrmedi irmeyiserdür **cümle vehm** (391)
- Bâri her maksûdını bulup temâm
Menziline döndi girü **ol hümâm** (392)
- **Her ne** vâki' oldı ise serteser
Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- Dahı bundan sonra **ol Hayr-ül-beşer**
Mekke'den Hak emrile kıldı sefer (400)
- Geldi irişdi **bölük bölük** susı (407)
- İşit imdi nice virmiş **ol Celil** (409)
- Hem dahı Kur'an'da öğdi **ol Kerîm** (411)
- **Her ne** Hak'dan gelse şâkirdi müdâm (428)
- **Her ki** sevse dünyayı mağbûn didi (430)
- Hak bilür çün **her ne** işlerse kişi (449)
- Mustafâ kavlini **her kim** işidür (457)
- Benven **ol yüzi kara vü âsi kul**
Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)

- **Gizlü hâlümün** biri olsa âşikâr (476)
- Haşre dek ger dinilürse **bu kelâm** (487)
- İşidün hem dahı n'itdi **ol hümâm** (489)
- Dîne girür oldu **bu halk** fevc fevc (494)
- Kıldı âlemde cihâd-ı bî-kıyâs
Ümmet olunca ana **her cinn ü nâs** (498)
- **Her kim** anı tutmaz ise yirine (501)
- Bu kemâlât ile **ol pâkize-zât**
Bulmadı mevtden bu âlemde necât (504)
- Suların gözünden akup **kanlu yaş**
Bağrı pûlâdun delinüp ola baş (508)
- Ger **bu söz** ire bihârün sem'ine
Bu sözün odı tütüninden yana (509)
- İşit imdi kim **o fahr-i kâinat**
Nice haste oldu vü buldı vefât (515)
- Altmış üç yaşa çü irdi **ol emîn** (516)
- **Ol maraz** vurdukça arta başladı (522)
- Gayet ıssı oldu **ol cism-i lâtif** (523)
- Varduğınca **ol maraz** oldu katı (525)
- Okıdı **cümle müezzinler** ezân (526)
- Ol ezânı işidüp **ol mâh-rû** (527)
- Canlarından **her biri** oldu berî (537)
- Gözi yaşını yenemeyüp **ol hümâm**
Olımadı anda sahâbîye imâm (539)
- Sordı bildi anı **ol Hayr-ül-enâm** (541)
- Hem eser kıldı **ol ayrılık odı** (544)
- Gayret ile geldi saffa **ol safa** (552)
- **Her birisi** âh idüp ağlaşdılar (554)
- Hem on üç gün haste oldu **ol Habîb**
Ol iken bu cümle dertlere tabîb (557)

- Sordı hâlünü dahı hem **ol Çalap** (560)
- Nâgehân **ol peyk-i hazret Cebrâîl**
- Kara gussa donların geymişdi ol (577)
- **Cümle gök ehli** senün'çün tutdı yâs (583)
- Kara donlar geydi **cümle cinn ü nâs** (583)
- Hoş selâmın aldı anun **ol hümâm** (585)
- Didi **tâvus-ı melek ol Cebrâîl** (591)
- Çün bu sözleri işitdi **ol Resûl** (593)
- Tâ ola âsân **cemî'-i toğrı yol** (596)
- Hem didi ashâba **ol Hayr-ül-enâm** (598)
- **Ol hümâ kuşı** çü pervâz eyledi (608)
- **Cümle halk** feryâda âğâz eyledi (608)
- **Her melek** her vahş u tayr u cinn ü nâs
- Mustafâ için kamusı tutdı yâs (611)
- Her melek **her vahş u tayr u cinn ü nâs**
- Mustafâ için kamusı tutdı yâs (611)
- **Cümle er ü avret u bâ y u fakîr**
- Her biri** bir derde olmışdı esîr (626)
- **Bu firâk odı** kime kim uğradı (635)
- Tâ namazın kıldı **her ins ü peri** (639)
- **Ol sahâbî** cem' olup geldi yine (643)
- Döndiler **cümle sahâbî** câzi'ün (645)
- **Hep sahâbî** bir yire cem' oldılar (647)
- Dökdiler hem **kanlu gözler** yaşların (651)
- Çünki ortamuzdan uçdı **ol hümâ** (657)
- Çün sefer eyledi **ol Hayr-ül-enâm** (658)
- Bize ansuz oldı **bu dirlik** haram (658)
- Dünyadan **hiç kimse** ummasın vefâ (663)
- Her ne denlü çok yaşarsa **bir kişi** (674)
- Kalmaya hem cânunuzda **key acı** (679)

- **Her kim** ola âkıl ü devletlü er
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter (681)
- İrse odı kaynaya **ol taş** taş (693)
- **Ol hacâletler** aceb nice gide (695)
- Bize kıldun çünkü her in'âm-i âm
Rahmetünle olur **ol in'âm** tâm (715)
- Tanrı'dan **yüz bin dürûd ile selâm**
Mustafâ 'nun rûhına her subh u şâm (728)
- Ümmetinden râzı olsun **ol Mu'în** (730)

e) Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Her murâda irişür **Allah diyen** (6)
- **Saff u saf cümle gelen** turdı temâm (641)
- Bildiler **anda varan** gelür değül (661)

f) Öznesi Unvan Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Hak Teâlâ** rahmet eyleye ana (37)

g) Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Ola kim rahmet kıla ol Pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol İlâh (8)
- Âlim ü Al'âm ü Gaffâr-üz-zünûb
Sâni u Tevvâb ü Settâr-ül-uyûb (9)
- Dâim ü Deyyân ü Muhsî vü Şekûr (10)
- Sâdık-ul-kavl ü Azîm ü Zü'l-celâl
Kâsım-ür-rızk u Mukîm ü Lâyezâl (11)
- Kâdir ü Kakhâr u Kayyûm u Kadîr
Fâtır ü Hallâk u Rezzâk u Habîr (12)
- Bârr ü Bâri' ü Berr ü hem Bedî'
Dârr ü Nâfi' ü Basîr ü hem Semî' (13)
- Hayy ü Hannân ü Hakem Hakk u Hakîm

- Hâfız u Hâzır Habîb ü hem Halîm** (14)
- **Mü'min ü Muhsin Muîn ü Müsteân**
Mâlik ü Mennân ü Sultân-i cihân (15)
 - **Câmi' ü Cebbâr ü Mübdi' ü Mu'îd**
Vâris ü Vehhâb ü Rezzâk u Mecîd (16)
 - **Hâdi vü Subhân ü Rahmân-ür-Rahîm**
Mâni' u Mu'tî Kaviyy ü hem Kadîm (17)
 - **Hâfid ü Râfi' Celîl ü hem Cemîl**
Kâbiz u Bâsit Vekîl ü hem Kefîl (18)
 - **Evvel ü Âhir Aliyy ü hem Alîm**
Zâhir ü Bâtın Metîn ü hem Mukîm (19)
 - **Vâhid ü Vâcid Vedûd u hem Gafûr**
Vâlî vü Mâcid Veliyy ü hem Şekûr (20)
 - **Hâlik u Rezzâk Musavvir hem Hamîd**
Vâsi' u Burhân Reşîd ü hem Şehîd (21)
 - **Bâis ü Muhyî Mümît ü Nâşir ol**
Mun'im u Muğnî vü Nâzır Nasır ol (22)
 - **Hem Mu'izz ü hem Müzill ü hem Raûf**
Âdil ü Muksit Mukît u hem Atûf (23)
 - **Variken ol yoğ idi ins ü melek**
Arş u ferş ü ay gün hem nüh felek (29)
 - **Olmayısardı zemîn ü âsmân** (73)
 - **Andan oldu her nihân ü âşikâr** (74)
 - **Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr** (75)
 - **Ta bularun arta izz ü hürmeti** (84)
 - **Anun için oldu bu varlık kamu**
Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu (90)

- İşit imdi nice toğdı ol resûl
Ol sözi şîrîn ü ol cismi arı
Ol sirâc ü ol beşîr ü ol nezîr
Ol imâm ü ol hümâm ü ol münîr
Ol kerîm ü ol kelîm ü ol halîm
Ol şefî' ü ol mutî' ü ol selîm
Ol melîh-ül-vech ü ol kalbi safâ (170)
Murtazâ vü Müctebâ vü Mustafâ (171)
Âmir ü nâhî karîb ü hem mücîb (173)
Hâfız u vâiz şekûr u hem rakîb (174)
Hâdi vü mehdî vü muhtâr ü halîl (175)
Ol habîb ü ol hasîb ü ol nesîb (176)
Ol münîb ü ol tabîb ü ol hatîb (177)
- **Yir ü gök** gulgule toldı serteser (221)
- Söze geldi **vahş ü tayr ü taş ağaç** (222)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati (225)
- Bunı seven bulısar anda yarın
Rahmeti vü rif'ati vü re'feti (230)
- **Hûri vü Rıdvân melekler** gitdiler (257)
- Ki'iŝidenün gitdi **akl u takatı** (264)
- **Ay vü gün** buldı cemâlinden cemâl (270)
- Oldı **meşâm-ı akl u dil ü cân** mu'attar uş (282)
- **Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet** harâb olup (284)
- Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şirk ü hep ağyâr-ı Mustafâ (285)
- Tâ ki **akl u cân** kıla cûş u hurûş (293)
- İçdi andan **cümle-i hayl ü haşem** (325)
- **Kurd u kuş, taş, ağaç** ana söyledi (333)
- Tâ ki **nakş u reng-i fikret** görine (341)
- Anda gördüğince ol hiç **akl u fehm** (391)

- Gönlüne yol bulmasun **kibr ü hased** (444)
- Diyeler **içün ü taşun** tola gam (454)
- Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
- Ol güneş yüzlü ve ol alnı kamer** (517)
- **Ol saâdet ayı vü devlet günü** (520)
- Vardı Meymûne evine nâgehân (521)
- **Gussa vü gam** halkı örte başladı (522)
- Gökde ol ahdan tutuldu **şems ü mâh** (532)
- **Yirler ü gökler** melekler toldılar (640)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
- Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati** (225)
- Pâdişahdan **afv ile ihsân** olur (711)
- Kim bizüm'çün ağlaşa **tağ ile taş** (692)
- **Fâtıme'yle Âişe** kılup figân (624)
- Hasret ile dir **Hüseyin ile Hasen** (621)
- Halk-ı âlem ger **nebî vü ger velî**
- Kimse ansuz toğrı yolu varmadı (94)
- Eydeyin ki nice toğdı ol şerif
- Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf** (113)
- **Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riya**
- İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya (446)
- Benven **ol yüzi kara vü âsi kul**
- Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)
- İşidün hem dahı n'itdi ol hümâm
- Ömri Hak emrinde nic' oldı temâm
- Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ** (489)
- Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'** (490)
- Ümmetinün devleti vü varlığı** (491)

ğ) Öznesi İkileme Olan Fiil Cümleleri

Ulu kiçi hep kamu ehl-i Arab

Cümle andan buldılar ilm ü edeb (272)

Saç sakal ağardı gönlüm kapkara (461)

h) Öznesi Yönelme Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Dahı yığrek ola **Hakk'a kurbeti** (84)
- **Dosta ulaşmaklığı** oldu yakın (516)

ı) Öznesi Bulunma Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Hem **sekiz uçmak içinde hûr-ı î**
Görmeğe geldi o şâhun manzarın (253)

i) Öznesi Ayrılma Grubu Olan Fiil Cümleleri

- İşlegil her ne ise **Hak'dan dilek** (594)

j) Öznesi İsnat Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Anlurun kim **eksüğü çok işinün**
Eksüğün gözler olur her kişinün (46)

3.1.1.2.2. İsim Cümlelerinde Özne

3.1.1.2.2.1. Öznesi Tek Kelimeden Oluşan

İsim Cümleleri

- **Vâcib** oldur cümle işde her kula (1)
- Birdür **ol** birliğine **şek** yok-durur (26)
- Cümle âlem yoğ iken **ol** var idi (28)
- Birdür **ol** andan artuk Tanrı yok (32)
- Her tasavvurdan münezzeh Hakdur **ol** (54)
- Âlem üzre hâkim-i mutlakdur **ol** (54)
- Gerçi müstağnî-durur bunlardan **ol** (55)
- İlle her uzvında vardı **mu'cizât** (294)

- Nûr idi başdan ayağa **göğdesi** (297)
- **Bu** ayândur nûrun olmaz gölgesi (297)
- **Mu'cize** nicedür anda hem görün (305)
- **Ten** n'olur anun için cân ağlasun (506)
- Ol idi her derde hem **dermânumuz** (666)

3.1.1.2.2. Öznesi Kelime Grubundan Oluşan İsim Cümleleri

a) Öznesi İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Şâiri gibi **bunun eksüğü** çok (43)
- Oldur ol halk içre **Hakk'un sevdüğü** (180)
- Mağrib ü maşırıkda **ikisi anun**
Biri damında dikildi Ka'be'nün (194)
- Lâkin **anun ümîdi** dahı vâr Mustafâ (286)
- İşidün hem **ol mübârek burnının**
Mu'cize nicedür anda hem görün (305)
- **Hulkı anun** cümle Kur'ân hulkı'dı (410)
- **Ammisi kim Mustafâ'nun** var idi (625)
- **Kimisinün gözleri** giryân idi (627)
- **Kimisinün ciğeri** biryân idi (627)
- Didiler kanı **bizim sultânumuz** (652)
- Ol idi cân içre **bizüm cânumuz** (666)
- İşbudur **hâli cihânun** bilünüz (671)
- Ger **sizün** var ise **akl ü bilünüz** (671)
- Akıbet ölmek-durur **anun işi** (674)
- Bunda **ağlamaklığın assısı** çok (690)
- Zîra kim **dîn direği** Muhammed'ün
Mevlididür bilünüz ol Ahmed'ün (168)
- **Adı Sündüs döşeyen anı melek** (192)
- **Ol mecûsîler odı** kim var idi (266)

- Hem **nübüvvet mühri** anun zahrındadı (315)
- Ana **ol hulkun kamusı** hılkî'di (410)
- Adun ümmet **ümmeť işi** sende yok (435)

b) Öznesi Farsça İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Hem hakikatda odur **asl-ı usûl** (110)
- **Muzhir-i Hak** mazhar-ı envâr idi (413)

c) Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- **Cümle âlem** yoğ iken ol var idi (28)
- Variken ol yoğ idi ins ü melek
Arş u ferş ü ay gün hem **nüh felek** (29)
- Birdür ol **andan artuk Tanrı** yok (32)
- Yir ü gök içre dahı **her ne** ki var
Oldı Hak emri ile tutdı karar (59)
- **Cümle mahlûkât** anun emrindedür (60)
- **Cümle zerrât** anun ile zindedür (60)
- **Her ne** kim var aşikâre vü nihân (61)
- **Her ne dürlü** kim saâdet var-durur (71)
- **Ölmeyüp İsa göge bulduğı yol**
Ümmetinden olmağ için idi ol (79)
- Bildünüz mi **ol Muhammed** ne imiş (108)
- Mustafâ nûrını alnına kodı
Bil Habîb'üm nûrıdır **bu nûr** didi (121)
- Öyle lezzetlü şekerdür **bu şeker** (162)
Kim bunun katında şekker bir hacir
- Çünkü meddâhıdır anun **ol Ganî** (181)
- **Bu gelen** ilm-i ledün sultânıdır (203)
- **Bu gelen** tevhîd ü irfân kânıdır (203)

- **Bu gice** ol gicedür kim ol şerîf
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
- Didiler birbirine kim budur **ol**
Makdemi meymûn mübârek tal'ati (223)
- Budur **ol sultân** ki âlemde müdâm (224)
- Budur **ol dürr-i yetîm** kim dünyada
Bulmadı hiç kimse buna kıymeti (229)
- **Ol Resûl-i Hak** bu-durur bildiler (259)
- **Ol mecûsîler odı** kim var idi
Nice yıllar idi kim yanar idi (266)
- Buncılayın dahı **nice dürlü** var (268)
- Gerçi ki yok-durur bu Süleymân'da **hoş amel** (286)
- Gerçi cümle nûr idi **ol pâk zât** (294)
- Bil **mübârek sem'inün** dahı nedür (308)
- Anda-y-iken nâgehân **ol yüzi ak**
Cebrâîl cennetden ırgürdi Burak (353)
- **Her ne** denlü kim melekler var idi (370)
- **Her biri** bir türlü tâatde kamu (372)
- Bunların içre dahı **her ne** ki var
Anda gördi bunda didi âşikâr (386)
- **Cümle Lûtf-ı Hak** özinde var idi (413)
- **Her saâdet** anda hem mevcûd idi (414)
- Hiç riyâsuz **her işi** ihlâs idi (422)
- İşlerin vardur **muhâlif ana** çok (435)
- Toğrulukdur **Hakk'a varan toğrı yol** (456)
- Cümle işlerümde **sağ iş** yok-durur (465)
- Zerk u tezvîr ü riyâdur **her işüm** (466)
- **Bundan artuk yavuz işüm** çok nihân (472)
- Kimse bilmez **nice hâlüm** var-durur (474)
- Kanı ya **ol Mustafâ vü Mürtezâ** (617)

- Şimdi cânlarda pes **ol od** yâ nedür (636)
- Kancâru vardı dinüz **ol cân**umuz (652)
- Yoğ idi **hiç bir yüreği yâresüz** (660)
- **Fiskdan artuk hiç işimüz** var mıdur (683)
- **Sana lâıyk bir amel** hiç bizde yok (703)
- **Varacak ayruk yirümüz** yok-durur (707)

d) Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Hakk'a lâıyk işlemek** yeğdür işi (449)

e) Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

- Gerçi **yanlış söyleyenler** çok-durur (26)
- **Varı yok yoğı var iden** ol-durur (27)
- Zîra efdallığa ol elyak-durur
- **Anı öyle bilmeyen** ahmak-durur (88)
- **Bu gelen** ilm-i ledün sultânıdur (203)
- **Bu gelen** tevhîd ü irfân kânıdur (203)
- Oldur ol halk içre Hakk'un sevdüğü
- **Dâima Kur'ân'da anup öğdüğü** (180)

f) Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Yir ü gök ü arş u ferş ü ins ü cân**
Her ne kim var aşikâre vü nihân (61)
- **Yahşı huy u körklü âdet** var-durur (71)
- Oldur ol **Tâhâ vü Yâsin ü Emîn** (178)
- Yüzine müştâkdur **ins ü melek** (204)
- **Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm** (396)
- Arpadandı **etmeği vü hem aş** (426)
- **Hakk'a hamd ile senâlar** bî-hisâb (727)
- İlle **isyân ile noksân** var çok (703)

- Ol-durur maksûd-ı cümle cüz' ü küll
Muktedâ-yı âlem ü şâh-ı rüsûl (97)
- **Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riyâ**
İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya (446)

g) Öznesi İkileme Olan İsim Cümleleri

Ana hiç **assı ziyân** yok az u bol (55)

ğ) Öznesi Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri

- Pes Muhammed'dür **bu varlığa sebep** (98)
- Kim anun buyruğu-durur **cana kut** (101)
- **Bunca varlığa sebep** hem ol imiş
- İşbu resm ile müselsel muttasıl (111)
- Hükm içinde **hayfa meyli** yoğ idi (424)
- Ol iken **bu cümle dertlere tabîb** (557)
- Ol idi **her derde hem dermânumuz** (666)

h) Öznesi Bulunma Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Dünyada şekker** bu imiş diyesiz (163)

ı) Öznesi İsnat Grubu Olan İsim Cümleleri

- Yoğ idi **hiç bir yüreği yâresüz** (660)

3.1.2. Cümlelerin Yardımcı Öğeleri

Özne ve yüklem, cümlelerin temel öğeleri olduğunu belirtmiştik. Cümlelerin temel öğelerinin yanında cümleyi çeşitli yönlerden tamamlayan öğelere de yardımcı (tamamlayıcı) öğeler denir.

3.1.2.1. Nesne

“Cümlede yüklem, bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen unsur, nesnedir. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Geçişsiz fiillerde ise hareket öznenin üstündedir. Böyle fiiller, nesne almaz. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil

olan cümlelerde bulunur. Nesne, fiile yükleme hali ile bağlanır. Yükleme eki taşıyan nesneler “belirli nesne”dir, bilinen bir varlığı karşılar. Yükleme eki almayan nesneler “belirsiz nesne”dir, genel bir varlığı karşılar.”⁸

Nesne; yükleme sorulan ne, neyi, kimi sorularıyla bulunur.

3.1.2.1.1. Nesnesi Tek Kelime Olan Cümleler

a.) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- Işk ile gel imdi **Allah** eydelüm (7)
- Ka'be gibi kıldılar **evüm** tavaf (191)
- Cebrâîl tutdı **Burak** bindi ana (356)
- Buldı her yirdeki ma'nâdan **süvâr** (406)
- **Gözünüz** derd ile giryân eylenüz (511)
- İşigünden **yüzümüz** kaldurmazuz (709)

b.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

b.1) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- Sun'ile **bunları** ol var eyledi (30)
- **Şer'ini** tut ümmeti ol ümmeti (99)
- Ol ne kim emr itdi ise **anı** tut (101)
- **Aşımı** cümle beyân eyleyeyin (114)
- Ne dir isem **ma'nasını** anlagıl (167)
- **Mustafâ'yı** birbirine muştılar (198)
- Aldı gitdi **Mustafâ'yı** Cebrâîl (357)
- **Ömrini** Hak buyruğına kıldı sarf (500)
- Firkatün odı **bizi** yakdı azîm (623)
- Cümlemüz **isyânumuzı** bilmişüz (704)
- **Okudanı kim duâ ile ana** (731)

⁸ Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 52.

b.2) -n Ekiyle Nesne Olanlar

- **Padişahlığın** bu âlem bileği (104)
- **Ba'zısın** uş size kılalum beyân (351)
- Bu od ile **cânların** tağladılar (613)
- Sen sana **yaraşurın** kıl yâ Ganî (712)

3.1.2.1.2. Nesnesi Kelime Grubu Olan Cümleler

a) Nesnesi İsim Tamlaması Olan Cümleler

a.1) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- Cem' idüp bir yire **ad** urdı **namâz** (378)
- **Nâzenîn** ömri kamu virdüm yile (459)

a.2.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

a.2.1.) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- Lutf idüp **aybını** setr idün **bunun** (48)
- **Mustafâ rûhını** evvel kıldı var (68)
- **İzzetini** key sakınun **bu sözün** (156)
- Açalum **ol şekkerün tengini** uş (161)
- Ol unutsun **şekkerini bu sözün** (165)
- **Mustafâ'nun Mevlidi'ni** okısun (166)
- Geldi bir ak kuş kanadıyla **benüm**
Arkamı sığadı kuvvetle katı (218)
- Kim **Muhammed yüzini** ol görmedi (252)
- **Mustafâ mi'râcını** eydem sana (345)
- İşit imdi **Mustafâ mi'râcını** (346)
- Ümmet isen **anun ahlâkını** tut (438)
- **Mustafâ kavlini** tut hoş toğrı ol (456)

- **Mustafâ kavlini** her kim işidür (457)
- **Ömrümün kadrini** hergiz bilmedüm (460)
- **Mustafâ ahlâkını** terk itmenüz (481)
- **Tanrı emrini** getürdi yirine (501)
- **Mustafâ emrini** ol kıldı kabûl (533)
- Cân ile **Hak emrini** kıldı kabûl (593)
- **Dînümüz mülkini** âbâd idelüm (150)
- **İşidenler cânını** şâd idelüm (150)
- **Tamu kapusını** götür heybeti (212)
- Urdı **ma'nâ perrini** birbirine (341)
- İmdi ol **dür dürlerini** açalum (344)
- Nice urundı **saâdet tâcını** (346)
- Didi urundun **saâdet tâcını** (369)
- **Âhiret ahvâlini** endîşe kıl (440)
- **Âhiret ahvâlini** zikr itmedüm (470)
- **Cân u dil mülkini** ma'mûr eyledi (495)
- Mescid'e **göz yaşlarını** saçdılar (536)
- **Gözi yaşını** yenemeyüp ol hümâm (539)
- **Sabr yakasını** yırtup açdılar (609)
- **Ölümümüz gussasını** yiyelüm (688)

a.2.2.) -n Ekiyle Nesne Olanlar

- **Allah adın** zikir idelüm evvelâ (1, 2, 4)
- **Eksüğün** gözler olur **her kişinin** (46)
- Çünkü **Hak evvelliğin** bildün ayân (65)
- **Âdem'in** Hak **tevbesin** kıldı kabûl (77)
- Cehd idüb **anun rızâsın** kıl taleb (98)
- Hem dahı **Peygamber'ün aslın** bile (117)
- Görmeğe geldi o **şâhun manzarın** (253)
- **Cebraîl'ün kokusın** alurdı ol (307)

- Sâkin oldu tutdı **anın emrin** ol (323)
- **Hadd ü addın** bilmez **anun** hîç had (334)
- **Anlarun her tâatin** ol bî-niyâz
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz (378)
- Her kaçan kim bu namâzı kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar (380)
- Dinle imdi **bir nice vasfın anun** (405)
- Ümmet oldur kim **anun yolın** vara (436)
- **Mustafâ işlemediğin** işleme (439)
- **Gussasın** bunda iken **anun** yigil (441)
- **Aybın ayruğun** ko sen aybunı gör (451)
- **Aybunun** görmez gözün **her pilcesin** (452)
- Görür **ayruk aybunun bir kılçasın** (452)
- **Hâlimün ba'zısın** uş kıldum ayân (472)
- **Hak Teâlâ'nun rızâsın** bulasız (482)
- Hoş bitürdi **ummetinün işlerin** (496)
- **Tağ ilen taşun yüreğin** dağlasun (506)
- Odlara yaksun **odun için taşın** (507)
- Yimezem **ümmetden ayruğun gamın** (562)
- **Hoş selâmın** aldı **anun** ol hümâm (585)
- **Tanrı emrin** kılmayalar hîç fevt (602)
- **Uğraduğının** yüreğin toğradı (635)
- **İşbu derdün** hiç **devâsın** bulmazuz (655)
- **Bu meânî şekkerin** ger yiyesiz (163)
- **Kara gussa donların** geymişdi ol (578)
- **Kara gussa donların** geydün bugün (579)
- Girü **göz yaşın** revân eylediler (649)
- Dökdiler hem **kanlu gözler yaşların** (651)
- Biz dahı **yol yarağın** itmek gerek (664)
- Ağlamağa **göz yaşın** karz idelüm (691)

- **Yüz karaların** kazanduk dünyede (695)
- Görür **ayruk aybınun bir kılçasın** (452)

b) Nesnesi Farsça İsim Tamlaması Olan Cümleler

b.1) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- Bağladum anda nice **teng-i şeker** (160)
- İşit imdi nice virmiş ol Celil
Mustafâ'ya **hulk-ı evsâf-ı cemil** (409)

b.2.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

b.2.1.) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- Hoş bezen **hûr u kusûr-ı cenneti** (209)
- Hulk ile tutdı **cemî-i âlemi** (273)
- **Emr-i Hakk'**ı halka bildürdi temâm (403)

b.2.2.) -n Ekiyle Nesne Olanlar

- Hak yolına **cümle-i varın** vire (436)

c) Nesnesi Arapça İsim Tamlaması Olan Cümleler

c.1) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- **Kurret-ül-aynî** bize kim diyiser (622)

d) Nesnesi Sıfat Tamlaması Olan Cümleler

d.1) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- **Bir vasiyyet** kıluruz illâ size (35)
- Anun ile buldı âlem **hoş safâ** (107)
- Bağladum anda **nice teng-i şeker** (160)

- Yimedın cânun **safâlar** bula **hoş** (161)
- **Bu senün oğlun gibi kadri cemîl**
Bin anaya virmemişdür ol Celîl (201)
- **Ulu devlet** buldun iy dildâr sen (202)
- Virdiler **bir kıf** ki tolu şerbeti (215)
- Görmediler **ana benzer âdemî** (273)
- İşidün hem **ol mübârek burnının** (305)
- Mu'cizâtından didük **birkaç kelâm** (335)
- Buldı anda **nice dürr-i şâhvâr** (342)
- Yolda **çok dürlü acâib** gördi hem (358)
- **İki rik'at** kıldı Aksâ'da **namâz** (362)
- Gördiler nûrdan örülmiş **nerdübân** (364)
- **Her ne hâcet** dilesen makbûldür (383)
- Göklerün her kangısına k'irdi ol
Her birinde **çok acâib** gördi ol (384)
- Kimse hakkında dime hiç **ayb söz** (453)
- Kılmadum **bir iş** ki karam ağara (461)
- Her nefesde işledüm ben **bir günâh** (464)
- **Hakk'a lâıık** işlemedüm **bir amel** (468)
- Emr-i Hak'dan kılmadı kem **hiç harf** (500)
- **Kara donlar** geydi cümle cinn ü nâs (583)
- **Her ne** dirsın onu tutam yâ şefi' (588)
- Görmedi **bundan katı** kimse **fırâk** (633)
- Böyle **odlu derd** kişi görmış değül (634)
- Akıdalum gözümüzden **kanlu yaş** (692)
- Bize iy Hak eyle **tevfikun** refîk
Tâ ki varıbilevüz **toğrı tarîk** (696)
- Nefse uyup işledük **bî-had günâh** (698)

d.2.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

d.2.1.) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- **Her işi** âsân ide Allah ana (2)
- Dünyada **her olanı** ol oldurur (27)
- Anla **işbu sözleri** batgıl tana (69)
- Anun ile vardılar **toğrı yolu** (94)
- Kimse ansuz **toğrı yolu** varmadı (95)
- Diledi kim kıla **ol genci** ayân (105)
- **Nice dürlü nesneyi** var eyledi (106)
- Tâ beyân idem **bu sözi** hoş size (118)
- Kim ki dinlerse **bu sözi** ışk-ıla
Lâcerem Tanrı ana rahmet kıla (154)
- Bülbüle **bu sözi** ta'lîm ideyin (164)
- İkisi de **bu sözi** kılsun güzîn (165)
- İşidün dahı **acâib kudreti** (207)
- Âmine çün gördi **bu heybetleri** (233)
- Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında **o nîgû-sîreti** (237)
- Tozını saçmışlar u bir ak sufa
Tolamışlar **ol vücûd-ı rahmeti** (241)
- Aluban gitdiler **ol meh-sûreti** (246)
- Can kulağına **bu dürri** takasın (290)
- **Nûrdan gölgeyi** göz kanda göre (298)
- Her kaçan kim **bu namâzı** kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar (380)
- Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi **yitmiş bin hicâbı** ol gice (385)
- Hak-durur **bu sözleri** ben kim direm (390)
- Bâri **her maksûdını** bulup temâm

- Menziline döndi girü ol hümâm (392)
- **Her neyi** kim kullara Hak kıldı farz (402)
 - Hilm ile **her sözi** halka dir idi (427)
 - Yırmez idi **her taâmı** yir idi (427)
 - **Hak buyurmaduğı işi** itmedi (432)
 - Ben bilürem **işledüğüm her işi** (473)
 - Siz **ben işledüğüm işi** işlemen (479)
 - **Toğrı yolu** koyup eğri gitmenüz (481)
 - Şer' ile gösterdi **toğrı yolları** (493)
 - **Ol ezâmı** işidüp ol mâh-rû (527)
 - Çün işitdiler sahâbê **bu sözi** (531)
 - Göreyim **bir dahı ol yâranları** (546)
 - Ol melek **bu sözü** kılurken beyân (590)
 - Çün **bu** sözleri işitdi ol Resûl (593)
 - **Geldüğün işi** bitür didi ana (595)
 - **Toğrı yolu** koyup eğri gitmeye (601)
 - **Her işi** bunlara ta'lîm itdi hoş (605)
 - Çünki **bu zârîleri** çarh dinledi (615)
 - Nice vasf ide kimesne **ol günü** (630)
 - Mustafâ'suz **bu cihâmı** n'idelüm (668)
 - Kılunuz kılman fevit **bir sâati** (678)
 - **Bir yaramaz fi'li** tağyîr itmedük (684)

d.2.2.) -n Ekiyle Nesne Olanlar

- **Bu meânî şekkerin** ger yiyesiz
Dünyada şekker bu imiş diyesiz (163)
- **Ol yazuklu ümmetün** bağışladı (565)

e) Nesnesi İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler

e.1) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- Tûtiye **şekker yimek** öğredeyin (164)
- Ana **đidârunı görmek** kıl nasîb (718)

f) Nesnesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler

f.1.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

f.1.1.) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- **Dünyada her olanı** ol oldurur (27)
- **Işk ile dinleyeni** iy Hak yarlığa (67)

g) Nesnesi Bağlama Grubu Olan Cümleler

g.1) Yükleme Hali Ekini Almayan Nesneler (Belirsiz Nesneler)

- Cümle andan buldılar **ilm ü edeb** (272)
- Kim virür cân ü dile **zevk u safâ** (291)
- Gözleriyle gördiler **yoksul u bâî** (324)
- Akl tâvûsı açdı girü **perr ü bâl** (339)
- **Fısk u isyân** işleyüp usanmadum (469)
- Fâtıme'yle Âişe kılup figân
Dirler idi **el-emân ü el-emân** (624)
- Kimi **takdîs ü** kimi **temcîd** okur (375)
- Kimi **tehlîl ü** kimi **tahmîd** okur (375)

g.2.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

g.2.1.) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- Gerçi **tâmm u nâkısı** kâmil bilür (45)
- Hoş bezen **hûr u kusûr-ı cenneti** (209)

- **Arş u Kürsi'**yi görüben ol hoca (385)
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice
- **Ne işidüp yâ neler gördüğünü** (393)
- **Hayr u tââtî** özüne pîşe kıl (440)
- Bulmuş iken şimdi **vakt u kuvveti**
Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı (442)
- Kıldılar çok **zâri vü efgânları** (550)
- **Âh u feryâdı** göğşe ağdurdılar (612)
- Âh odı yakmışdı **tağ u taşları** (632)

g.2.2.) -n Ekiyle Nesne Olanlar

- **Hadd ü addın** bilmez anun hîç had (334)
- **Şükr ü zikrin** artururdu Allah'a (524)

ğ) Nesnesi Bulunma Grubu Olan Cümleler

ğ.1.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

ğ.1.1.) -n Ekiyle Nesne Olanlar

- Dinlenüz kim **binde birin** diyelüm (149)

h) Nesnesi Ayrılma Grubu Olan Cümleler

h.1.) Yükleme Hali Ekini (-I / -n) Alan Nesneler (Belirli Nesneler)

h.1.1.) -I Ekiyle Nesne Olanlar

- **Nûrdan gölgeyi** göz kanda göre (298)

3.1.2.2. Zarf

Cümlede yüklemın anlamını durum, sebep, zaman, yer-yön, miktar, vasıta vb. yönlerden tamamlayan ögedir. “İsimler; eksiz veya yön, vasıta, eşitlik, ve bazı hal ekleriyle fiiller de zarf fiil ekleriyle zarf görevi yaparlar.”⁹

Kelime grupları da cümlede zarf göreviyle kullanılabilir. Edat grupları, bağlama grupları, ikilemeler, sayı grupları, kısaltma grupları cümlede zarf olarak görev yapabilir. Bir cümlede birden fazla zarf olabilir.

3.1.2.2.1. Fiil Cümlelerinde Zarf

3.1.2.1.1. Zarf Ögesi Tek Kelime Olan Fiil

Cümleleri

- Allah adın zikir idelüm **evvelâ** (1)
- **Hergiz** ebter olmaya anun sonı (3)
- Her nefesde Allah adın di **müdâm** (4)
- Çünkü Hak evvelliğin bildün **ayân** (65)
- **Lâcerem** Tanrı ana rahmet kıla (154)
- **Girü** gönül mısırına kıldum sefer (160)
- Ömri içre **hiç** yalan söylemedi (431)
- **Şimdi** bildüm ille ömri bulmadum (460)
- Nefs yolına **yilüben** irmemişem (467)
- **İşidicek** âh ile eylen figân (510)

3.1.2.1.2. Zarf Ögesi Kelime Grubu Olan Fiil

Cümleleri

a) Zarf Ögesi İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- **Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi**
On ikinci gice isneyn gicesi
Toğduğun bildürdi ol halka temâm (187, 188)
- **Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi**

⁹ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 57.

- On ikinci gice **isneyn gicesi**
 Toğduğun bildürdi ol halka temâm (187, 188)
- Günler içre bir **çeharşenbih günü**
 Ol saâdet ayı vü devlet günü
 Vardı Meymûne evine nâgehân (520, 521)
 - Vahy kat' oldu bugün **Tanrı hakı** (582)
 - **Tanrı emrince** yarağ itmek gerek (637)
 - Birünüz kalmayısar **Tanrı hakı** (673)

b) Zarf Ögesi Farsça İsim Tamlaması Olan Fiil

Cümleleri

- Dökülür cümle güneş **misl-i hazân** (5)
- Sanmanuz, bunu **kelam-ı her avâm** (155)

c) Zarf Ögesi Arapça İsim Tamlaması Olan Fiil

Cümleleri

- Bil **Vesîletü'n-Necât** oldu adı (725)

d) Zarf Ögesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- **Bir gez** Allah dise ışk ile lisân (5)
- Her kişi kim ola ol **eksüksüz er**
 Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar (47)
- **Bir kez** “ol” demek ile oldu cihân (58)
- **Nice bin yıl** terbiyet kıldı ana (69)
- Her kim ana **gerçek ümmet** olmadı (100)
- Kaldı anun ile **nice rüzgâr** (122)
- Turdı anda dahı **nice ay u yıl** (123)
- Vardı Târah alnına **toğduğı gün** (130)
- İrişe bûy-ı şefâat **her zamân** (153)
- Var kıyâs eyle ki ol **ne şâh** ola (182)

- **Ol gice** kim toğdı ol hayr-ül-beşer (185)
- **Bu gice** dünyâyı ol cennet kılur (206)
- **Bu gice** eşyaya Hak rahmet kılur (206)
- Hak Teâlâ emr kıldı **ol gice** (208)
- Kim **bu gice** ol Habîb-i Hak gelür (210)
- **Bu gice** gözden götürsün gafleti (213)
- Çekmedi **bir zerre** andan zahmeti (220)
- Günde **beş gez** urulısar nevbeti (224)
- Hem dinildi **üç gün** anı gizlenüz (245)
- **Ol gice** hep putlar oldu ser-nigûn (261)
- Hem mübârek başı üzre **her zamân**
Bir para bulut olurdu sâye bân (300)
- **Her nire** varsa bile varurdu ol (301)
- Sadrı nûrından **karanu giceler**
Yolda yürürdi yiğitler kocalar (314)
- Barmağı ile ay oldu **iki şak** (320)
- Tağ deprendi **kadem basduğı dem** (322)
- **Dikdüğü sâat** yimiş virdi hemân (328)
- Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'çün
Kamumuza rahmet it **yarınki gün** (336)
- **Bir gice** isneyn gicesinde Resûl
Ümmü Hânı evine kıldı nüzul (352)
- Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi yitmiş bin hicâbı **ol gice** (385)
- **Ol gice** ne devlete irdüğünü
Ne işidüp yâ neler gördüğünü
Her ne vâki' oldu ise serteser (393)
- Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- **Bir nefes** nefs arzusına uymadı (423)
- Bir günâh içün dimedim **bir gün** âh (464)

- **Bir kadem** Hak'dan yana varmamışam (467)
- **Hîç bir gün** ölümümi sanmadum (469)
- Tâ ki ana **gerçek ümmet** olasız (482)
- **Gerçek ümmet** kılğıl iy Hak bizi ana (483)
- Günler içre **bir çeharşenbih günü**
Ol saâdet ayı vü devlet günü (520)
- Vardı Meymûne evine nâgehân (521)
- Hem **on üç gün** haste oldu ol Habîb
Ol iken bu cümle dertlere tabîb (557)
- Vahy için iner değülem **bir dahı** (582)
- **Üç gün** anda kodılar Peygamber'i (639)
- Muttasıl **üç gün** namâzın kıldılar (642)
- Sohbetine **bir nefes** irmezsevüz (654)
- **Her ne denlü çok** yaşarsa bir kişi (674)
- Olasız Hazret'de tâ **makbûl kul** (680)
- Her kim ola **âkıl ü devletlü er**
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter (681)
- Anda **bin yıl** ağlasan assısı yok (690)
- Gitmeyiserüz kapundan **bir ayak** (708)
- **Bin para** kılurlar ise turmazuz (709)
- Tanrı'dan yüz bin dürûd ile selâm
Mustafâ 'nun rûhına **her subh u şâm** (728)

e) Zarf Ögesi İkileme Olan Fiil Cümleleri

- Eydeyin **önden sona** nicey' düğün (112)
- İrdi hûriler **bölük bölük** buğur (199)
- Ol meânî dürri çıkıdı **fevc fevc** (289)
- **Görüp işidüp** didüğinden i cân
Ba'zısın uş size kılalum beyân (351)
- Virmedi hiç kimseye **önden sona** (371)

- Geldi irişdi **bölük bölük** susı (407)
- Nâzenîn ömri kamu virdüm yile
Nefsüm arzûlarına **yile yile** (459)
- Dîne girür oldu bu halk **fevc fevc** (494)

f) Zarf Ögesi Zarf-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Hem bilesiniz tâ **irince Ahmed'e**
Kimler ata oldu vü kimler dede (115)
- **Bunlara irince** uş kıldım beyân (132)
- Şöyle vardı irdi ol nûr aslına
İrişince tâ Muhammed alnına (137)
- **Kudretin izhâr idüp** ol Celîl
Birliğine bunları kıldı delîl (31)
- Kim **sevâbın okıyup** bağışlaya (39)
- Kim **bana bundan duâ kılup** geçe (40)
- **Ma'nasını düşünüp** anlamaya (169)
- **Dâima Kur'ân'da anup** öğdüğü (180)
- **Yarılup dîvâr** çıkdı nâgehân (197)
- **Çevre yanuma gelüp** oturdılar (198)
- **Ahmed'i görüp** ziyaret kıldılar (251)
- **Ay yüzün görüp** bular kaldı tana (256)
- **Saçu saçup** çün ziyâret itdiler (257)
- **Hîç olup** ol od söyündi sanki mûm (267)
- **Cem' idüp** bir yire ad urdı namâz (378)
- Çünkü **kamusın görüp** geçdi öte (387)
- **Ne işidüp** yâ neler gördüğünü (393)
- **Kasr idüp** mi'râcın uş kılduk temâm (396)
- **Mekke'den hicret idüp** gitdi Resûl (401)
- **Hem hisâr-ı dil açılup** çıkdı hoş (408)
- **Gaflet uykusına talup** uy'madı (423)

- **Dünyayı terk eyleyüp** mel'ûn didi (430)
- **Taşuma bakup** beni sanman kişi (473)
- **Toğrı yolu koyup** eğri gitmenüz (481)
- **Suların gözünden akup** kanlu yaş (508)
- **Bağrı pûlâdun delinüp** ola baş (508)
- Her ki **bunu işidüp** ağlamaya (512)
- **Ol ezânı işidüp** ol mâh-rû
Turdı vü aldı namâz için vuzû (527)
- Kasd kıldı Mustafâ turmaklığa
Mescide varup namâz kılmaklığa (528)
- **Gözi yaşını yenemeyüp** ol hümâm
Olımadı anda sahâbiye imâm (539)
- **Nefse uyup** dünyayı kovmayalar (599)
- **Toğrı yolu koyup** eğri gitmeye (601)
- **Sabr yakasını yırtup** açdılar (609)
- **Zârî ile çağırup** dirdi Ömer (618)
- **Fâtıme'yle Âişe kılup figân** (624)
- **Kiminün aklı gidüp** düşmüş idi (629)
- **Hoş yarağ idüp** yuyup götürdiler (638)
- **Girü dönüp** çün eve geldi bular (647)
- **Nefse uyup** işledük bî-had günâh (698)
- **Dâimâ sermest oluban** şakısun (166)
- **Arş u Kürsi'yi görüben** ol hoca
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice (385)
- **Nefs yolına yilüben** irmemişem (467)
- **Girü ashâb girüben** koltuğına
Mustafâ'yı ilti bunlar evine (555)
- **İşbu şi'ri eydüben** ağlar idi (625)
- **Ben evümde otururken** yalnızın (196)
- **Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti** (442)

- **Ol melek bu sözü kılurken beyân**
Anı hem dinler iken şâh-ı cihân (590)
Didi tâvus-ı melek ol Cebrâîl (591)
- **Vahy için indükde Cibrîl-i emîn**
Gökden ayrıldığı saatde hemîn (306)
Cebrâîl'ün kokusın alurdu ol (307)
- **Cebrâîl geldükde sonra emr ile**
Anda gelmiş idi Azrâîl bile (584)
- **Depredicek tudağın ol mâhveş**
Deprenürdi gökde hem kurs-ı güneş (311)
- **Yaradılalı cihân gelmiş değül** (200)
- **Ol maraz vurdukça** arta başladı (522)
- **Anun adıyla bile koşa** kodun (719)

g) Zarf Ögesi Sayı Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Bunca dahı **yüz bin** ola hürmeti (248)
- Hem **sekiz yüz on ikide** târihi
Bursa'da oldu tamâm bu iy ahi (726)

ğ) Zarf Ögesi Edat Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Allah adıyla** olur her iş tamâm (4)
- Derd ile **göz yaşı'la** âh idelüm (7)
- **Sun'ile** bunları ol var eyledi (30)
- Kim beni ol **bir duâ ile** ana (37, 731)
- Ol kişi dünyâdan **imanla** göçe (40)
- Bir kez “ol” **dimek ile** oldu cihân (58)
- Oldı **Hak emri ile** tutdı karar (59, 400)
- Çünkü bunlar **bir işaretle** olur (62)
- Tâ bilesiz mevlidi **aslı ile** (117)
- Kıldı **Âdem'le** müzeyyen âlemi (119)

- **Cilve vü cevân ile** kıldı ubûr (135)
- Vakt irişdi **hafta vü eyyâm ile** (143)
- Halk-ı âlem **gözleriyle** gördiler (146, 324)
- Âmine Hâtûn **göziyle** gördüğün (147, 290)
- **Nûri ile** âlemi eyler latîf (205)
- **Saçularla** kılsun ana rağbeti (211)
- Hem **vuhûş ile** tuyûra kıl haber (213)
- Sonra gark oldu vücûdum **nûr ile** (217, 232)
- Geldi bir ak kuş **kanadıyla** benüm
Arkamı sığadı **kuvvetle** katı (218)
- **Kundağıyla** sürmelemişler gözin (240)
- **Hulk ile** tutdı cemî-i âlemi (273, 412, 443)
- Sen Mustafâ'yı **cân ile** tekrâr eyle kim (287, 593, 600)
- Cevheri **cûş ile** taşra saldı uş (288)
- Mu'cizâtın dinlenüz **şevk ile** hoş (293)
- Halkı **ol mühr ile** Hakk'a ündedi (315)
- Düşmana saçdı **eliyle** toprağı (318)
- **Barmağı ile** ay oldu iki şak (320)
- Tâ ki **cevlân ile** göstere cemâl (339)
- Yâ **nice rahmet honıyla** toyladı (348)
- Şöyle kim **Hak ıskı'la** tolmuşdı ol (418)
- **Hilm ile** her sözi halka dir idi (427)
- **Fi'l ü söz ile** kişi incitmedi (432)
- **Hulk u lutf ile** gönüller al ele (443)
- İşlerüm cümle **değâ ile** değâl (468)
- İlle **Hak lûtfı ile** mestûrdur (475)
- **Taşlar ile** eyleyeler seng-sâr (476)
- **Şer' ile** gösterdi toğrı yolları (284, 493, 495)
- **Bu kemâlât ile** ol pâkize-zât (504)
- Başlayalum girü **bir sûz söz ile** (505)

- İşidicek **âh ile** eylen figân (510)
- **Bu firak ile** yürek dağlamaya (512)
- Her birinün **yaş ile** toldı gözi (531, 549)
- İçlerinden kopdı **feryâd ile** âh (532)
- **Bu söz ile** oda yakdı bunları (550)
- **Gayret ile** geldi saffa ol safa (552)
- Cebrâîl geldükde sonra **emr ile**
Anda gelmiş idi Azrâil bile (584)
- **Ol gırîv ile** cihâna düşdi cûş (610)
- **Bu od ile** cânların tağladılar (613)
- **Zârî ile** çağırup dirdi Ömer (618)
- **Hasret ile** dir Hüseyin ile Hasen (621)
- Ağlaşu ağlaşu cümle kaygulu
Cânları **hasret odı ile** dolu (646)
- Girü dönüp çün eve geldi bular (647)
- Döğdiler **hasret taşıyla** başların (651)
- Gördiler **böyle ile** olur değül (661)
- Sad hezâran **hasret ü derd ile** âh
Ömrümüz **isyan ile** oldu tebâh (694)
- Kapuna **eksüklük ile** geldük uş (705)
- **Rahmetünle** olur ol in'âm tâm (715)
- Ana dîdârunı görmek kıl nasîb
Cümle-i mü'minler ile yâ Mücîb (718)
- **Fazlun ile** cümlemüze rahmet it (721)
- K'oldı **Hak avniyle** kâmil bu kitâb (727)
- **Tanrı'dan yüz bin dürûd ile** selâm (728)
- Kim yazanı dahı **hayr ile** ana (732)
- Bir gez Allah dise **ışk ile** lisân (5, 7, 34, 51, 64, 67, 103, 151,
154, 159, 184, 250, 277, 292,
338, 399, 488, 606, 670)

- **Derd ile** göz yaşı'la âh idelüm (7, 34, 51, 103, 109, 154, 159, 184, 250, 277, 338, 399, 488, 606, 670, 511, 619, 628, 694)
- **Rahmet gülüyle** toldı bu gülzâr-ı Mustafâ (281)
- Hem vesile **olduğy'çün** ol Resûl
Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabûl (77)
- Nûh **anun'çün** garkdan buldı necât (78, 90, 92, 93, 416, 422, 433, 506, 507,)
- **Ceddi olduğy'çün anun** ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl (81)
- **Âlem ol olduğı içün** olımış (111)
- **Vahy içün** indükde Cibrîl-i emîn
Gökden ayrıldığı sâatde hemîn
Cebrâîl'ün kokusın alurdu ol (306, 307, 582, 689)
- **Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'çün**
Kamumuza rahmet it yarınki gün (336)
- **Bir günâh içün** dimedim bir gün âh (464)
- **Tâat içün** kalmadı hiç tâkati (525)
- Turdı vü aldı **namâz içün** vuzû (527)
- Didi kim geydüm **senün'çün** yâ Emîn (581, 583)
- Sordı **kabz içün** mi geldün yâ melek (586)
- **Mustafâ içün** kamusu tutdı yâs (611)
- **Ölümümüz'çün** yarağ eylemedük (685)
- Kim **bizüm'çün** ağlaşa tağ ile taş (692)
- **Ol Muhammed hürmetiy'çün** kim adun
Anun adıyle bile koşa kodun (719)
- **Tûtiler gibi** şekerler yiyelüm (149)
- **Ka'be gibi** kıldılar evüm tavaf (191)
- Hem seve **câmı gibi** her sünnetüm (600)
- Hem **havâ üzre** döşendi bir döşek (192)

- Hem yağar **halk üzre** Hakk'un rahmeti (210)
- Hem **mübârek başı üzre** her zamân
Bir para bulut olurdu sâyebân (300)
- **Başı üzre** dâimâ tururdu ol (301)
- Geldi **Sahre üzre** hoş kıldı hulûl (363)
- Her biri elinde bir nûrdan tabak
Kim yaratmış sun'ı **birle** anı Hak (254)
- **Her nire varsa bile** varurdu ol (301)
- Kim **hased birle** helâk olur cesed (444)
- **Cümle-i ashâb bile** ağlaştılar (536)
- **Anun adıyla bile** koşa kodun (719)
- Cebrâîl geldükde sonra emr ile
Anda gelmiş idi **Azrâîl bile** (584)
- **Haşre dek** ger dinilürse bu kelâm (33, 102, 140, 183, 249, 337,
Nice haşr ola bu olmaya tamâm 398, 487, 669)
- **Niceye dek** bu oda yakılavuz (656)
- **Âdeme değin** ayân eyleyeyin (114)
- Şöyle **Beytullah'a karşı** Mustafâ
Yüz yire urmuş u kılmış secdeti (238)
- **N'olsar hâlüm diyü** fikr itmedüm (470)
- Tâ kim **ümme diyü** ol bizi ana (483)
- **Cebrâîl geldükde sonra** emr ile
Anda gelmiş idi Azrâîl bile (584)
- Dahı **bundan sonra** ol Hayr-ül-beşer (400)
Mekke'den Hak emrile kıldı sefer
- Hem **salâtdan gayrı** anda oldı arz (402)
- Bir kadem **Hak'dan yana** varmamışam (467)
- Döndi söyledi **sahâbîden yana** (595)
- Yüzi ak **Hak hazretine toğrı** git (486)
- **Hak yaradaldan beri** seb'-i tibâk

- Görmedi bundan katı kimse firâk (633)
- **Ol zamandan berü** ol od yanadur (636)

h) Zarf Ögesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Olsa dahı nesne artmaz **az u çok** (57)
- Turdı anda dahı **nice ay u yıl** (123)
- İndi göklerden melekler **saff u saf** (191)
- **Vâlih ü hayrân u mest** kalmış-durur (376)
- Hakk'ı gördi Mustafâ **bî-keyf ü kem** (390)
- **Na'ra vü feryâd u zârî hây u hây**
Toldı yirler gökler **âh u vâý vâý** (614)
- **Saff u saf** cümle gelen turdı temâm (641)
- Her kim ola **âkıl ü devletlü er** (681)
- **Vâiz u nâsih** ana ölüm yiter (681)
- Sad hezâran **hasret ü derd ile âh**
Ömrümüz isyan ile oldu tebâh (694)
- Cümle âlem toldı **nûr ile safâ** (269)
- Toldı yirler gökler **âh u vâý vâý** (614)

ı) Zarf Ögesi Yönelme Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Hakk'a lâýık** işlemek yeğdür işi (449)
- **Hakk'a lâýık** kılmaduk a'mâlümüz (686)

i) Zarf Ögesi Bulunma Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Günde beş gez** urulısar nevbeti (224)
- **Secdede başı** götürmüş barmağın (239)

j) Zarf Ögesi Ayrılma Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Görmedi **bundan katı** kimse firâk (633)

k) Zarf Ögesi İsnat Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Yüzi ak** Hak hazretine toğrı git (486)
- Hazretüne anı ilet **yüzi ak** (717)

1) Zarf Öğesi Vasıta Grubu Olan Fiil Cümleleri

- Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr
İşbu resm ile müselsel muttasıl (135)
- Tâ olunca Mustafâ'ya müntekıl (136)

3.1.2.2.2. İsim Cümlelerinde Zarf

3.1.2.2.2.1. Zarf Öğesi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

- Lutfı gibi adli **hadsüz** çoğ idi (424)
- İşlerin vardur muhâlif ana **çok** (435)
- Dahı fikrüm **dâimâ** tûl-i emel (471)

3.1.2.2.2.2. Zarf Öğesi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

a) Zarf Öğesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Ol idi tâatleri **her subh u şâm** (374)

b) Zarf Öğesi İkileme Olan İsim Cümleleri

- Nûr idi **başdan ayağa** göğdesi (297)
- **Gice gündüz** âdeti tâat idi (416)
- **Gice gündüz** bu-durur hem himmetüm (563)
- **Ağlaşu ağlaşu** cümle kaygulu
Cânları hasret odı ile dolu (646)
- Dahı **bunda gelmedin** kanda imiş (108)

c) Zarf Ögesi Edat Grubu Olan İsim Cümleleri

- İlle **miskînler ile** hemrâh idi (419)
- Cümle zerrât **anun ile** zindedür (60, 89, 91, 92, 94, 107, 122, 219)
- **Ümmetinden olmağ için** idi ol (79)
- İçleri tolu cevâhir anların
Başına **saçu için** Peygamber'ün (255)
- **Şâiri gibi** bunun eksüğü çok (43)
- **Lutfı gibi** adli hadsüz çoğ idi (424)
- Din kimün vardır **bunun gibi** şefi' (576)
- **Âlem üzre** hâkim-i mutlakdur ol (54)
- **Her ne denlü** kim melekler var idi (370, 674)

d) Zarf Ögesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

- Ana hiç assı ziyân yok **az u bol** (55)
- Ol idi tâatleri her **subh u şâm** (374)
- **Gice vü gündüz** mesâvidür eşüm (466)

3.1.2.3. Yer Tamlayıcısı

Filinin terini veya yönünü belirleyen kelime ve kelime grupları yer tamlayıcısı olabilir. Yer tamlayıcısı olan kelime, muhakkak yönelme (-A), bulunma (-DA), ayrılma (-DAn) hal eklerinden birini alırlar.

Bulunma, ayrılma, yönelme hal eklerini alan kelime ve kelime grupları, her zaman yer ve yön bildirmez; zaman sebep, tarz, durum da bildirebilirler.

3.1.2.3.1. Fiil Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı

3.1.2.3.1.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri

- Her işi âsân ide Allah **ana** (2)
- Mustafâ'yı **kendüye** kıldı habîb (70)
- **Mustafâ'dan** ol dahı izzet bula (157)

- Ola **derdine** şefâatı şifâ (158)
- Didiler **birbirine** kim budur ol (223)
- Eyle **ardından** görürdi ol hemân (304)
- **Yolda** yürürdi yiğitler kocalar (314)
- Halkı ol mühr ile **Hakk'a** ündedi (315)
- Dahı vardı **mevte** ulaşdı sonı (503)
- Bulmadı **mevtden** bu âlemde necât (504)
- **Odlara** yaksun odun için taşın (507)
- **Taşlara** döğsün anun'çün taş basın (507)
- Vakt irişdi **dünyadan** kıla sefer (517)
- **Turmağa** cisminde kuvvet bulmadı (529)
- Kasd kıldı Mustafâ **turmaklığa** (528)
- **Yirime** Bû Bekr imâmet eylesün (530)
- **Sohbetüme dünyada** irmeyiser (547)
- Gelünüz kim **mescidüme** varalum (548)
- Didi **Azrail'e** kim gel yâ melek (594)
- Çok vasiyyet itdi **bunlara** Resûl (596)
- Ümmetini **Tanrı'ya** ısmarladı (597)
- **Ümmetüme** kılasız **benden** selâm (598)
- Mustafâ'yı **kabrine** yitürdüler (638)
- Girü odlar saçdı **âhından** bular (650)
- Şâhumuzı **kanda** kılalum taleb (653)
- **Hakk'a** eksüklüğümüz arz idelüm (691)
- **Ağlamağa** göz yaşın karz idelüm (691)
- Akıdalum **gözümüzden** kanlu yaş (692)
- Ger inâyet irmeye **senden bize** (700)
- Umaruz **senden** inâyetler ola (701)
- **Hazretüne** rahme uma gelmişüz (704)
- **İşigünden** yüzümüz kaldurmazuz (709)

- Her n'olursavuz **kapunda** oluruz (710)
- **Pâdişahdan** afv ile ihsân olur (711)
- **Ümmetinden** râzı olsun ol Mu'în (730)
- **Hazretüne** anı ilet yüzi ak (717)

3.1.2.3.1.2. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu

Olan Fiil Cümleleri

a) Yer Tamlayıcısı İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- Oldı **anun izzetine** ejdehâ (80)
- Cümle **anun dostluğına adına**
Bunca izzet oldı ol ecdâdına (82)
- **Mevlid'ine** her k'**anun** izzet kıla (157)
- **Cânına Şeytân'ın** uruldı düğün (261)
- Çün **Hirâ tağına** basdı ol kadem (322)
- **Ümmü Hânî evine** kıldı nüzul (352)
- **Cebrâîl katına** vardı ilerü (355)
- **Göklerün her kangısına** k'irdi ol (384)
- **Hak Teâlâ hazretine** irdi ol (388)
- Ol **Medîne şehrine** yitdi Resûl (401)
- **Hak yolına** cümle-i varın vire (436)
- Hiç **benüm ahvâlüme** kılman nazar (480)
- Ömrini **Hak buyruğuna** kıldı sarf (500)
- Ger bu söz ire **bihârun sem'ine** (509)
- Vardı **Meymûne evine** nâgehân (521)
- Ol **yâranlarum katına** varayım (545)
- **Tanrı takdirine** hayrân kaldılar (644)
- **Tanrı kulluğuna** meşğûl olunuz (676)
- Virünüz **Hak yolına** hep varunuz (677)
- Cümlemüz ger **hışmun odına** yana (714)

- Bize **anun izzetine** izzet it (721)
- Hem **azâbun odına** mûm eyleme (722)
- Tanrı'dan yüz bin dürûd ile selâm
- Mustafâ 'nun rûhına** her subh u şâm (728)
- Olsun Âl'ine dahı ashâbına (729)
- Geldi **sûret âlemine** Mustafâ (107)
- **Anası rahmine** düşdi çün Anûş (125)
- Girü **gönül mısırına** kıldum sefer (160)
- **Bu gelen ışına** devr ider felek (204)
- Toldı **cenân cinânına** ezhâr-ı Mustafâ (279)
- **Can kulağına** bu dürri takasın (290)
- Taldı **dil bahrine** hem gavvâs-vâr (342)
- Aldı **ışk bâzârına** geldi anı (343)
- **Enbiyâ ervâhına** irdi nidâ (360)
- Oldı **fikret atına** uş **dil** süvâr
(dil, fikret atı) (406)
- Bir nefes **nefs arzusına** uymadı (423)
- **Gaflet uykusına** talup uy'madı (423)
- Canını **hırs odına** yakmadı ol (429)
- Kılmagıl **hiç kimse aybına** nazar (450)
- **Kimse hakkında** dime hiç ayb söz (453)
- Nâzenîn ömri kamu virdüm yile
- Nefsüm arzûlarına** yile yile (459)
- **Nefs yolına** yilüben irmemişem (467)
- Yüzi ak **Hak hazretine** toğrı git (486)
- Hem ire **pâdişâh dergâhına** (519)
- Ol **yâranlarum katına** varayım (545)
- Kim **günah bahrine** böyle talmışuz (699)
- **Fikr sahrâsı** içine girdi uş (340)
- Kıldı ol nûr **anun alında** karâr (122)

- Kim **bunun katında** şeker bir hâcer (162)
- Mağrib ü maşrıkda ikisi anun
Biri **damında** dikildi **Ka'be'nün** (194)
- **Hak gülşeninde** ötdi girü vahy bülbüli (281)
- Ömri **Hak emrinde** nic' oldu temâm (489)
- Geçdi **Hak emrinde** ömrinin öni (503)
- Ger **senün kapunda** olur ise red (706)
- Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında o nîgû-sîreti (237)
- **Can semen-zârında** cîlve urdı hoş (340)
- **Ümmet işinde** nemüz vardur nemüz (437)
- **Âhiret bâbında** tedbîr itmedük (684)
- **Nefsümüz elinde** olmuşuz esîr (697)
- **Mustafâ ümmetliğinden** ırmagıl (484)
- **Suların gözünden** akup kanlu yaş
Bağrı pûlâdun delinüp ola baş (508)
- **Yüzleri nûrından** evüm toldı nûr (199)
- **Sadri nûrından** karanu giceler
Yolda yürürdi yiğitler kocalar (314)
- Size **mi'râc dürlerinden** saçalum (344)
- **Bu sözün odı tütüninden** yana (509)

b) Yer Tamlayıcısı Farsça İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

- Tâ olasin **hazret-i Hakk'**a yakın (447)
- Tevhîd servi **ravza-i îmânda** bitdi hoş (280)
- **Cümle-i aslâb u erhâmdan** o nûr
Cîlve vü cevân ile kıldı ubûr (135)
- **Kudret-i Hak'dan** tutun hem ibreti (207)
- **Halk-ı âlem**den ol iken müctebâ

- Meskenetten ol geyer idi abâ (425)
- **Emr-i Hak**'dan kımadı kem hîç harf (500)
- **Halk-ı âlem**den anı itdün güzîn (720)
- **Cümle-i havf u hatardan** vir halâs (723)

c) Yer Tamlayıcısı Sıfat Tamlaması Olan Fiil

Cümleleri

- **Her murâda** irişür Allah diyen (6)
- Dahı **her kime** ki ire bu Kitâb (41)
- Dimeye **hiç kimseye** eksükliğin (42)
- Ger nazar kılsalar **eksük sözine** (44)
- Uğramayalar **bir eksüksüzine** (44)
- **Her neye** kim “ol” didi ol olıdı (63)
- Hem sebeb olmuş ola **bu varlığa** (67)
- **Cümle derdlülere** ol oldı tabîb (70)
- Bunca izzet oldı **ol ecdâdına** (82)
- Tutun imdi can kulağın **bu söze** (118)
- **Andan artuk kimseye** nakl itmedi (139)
- Din **mütahhar ravzasına** es-salât
Âmine Hâtun Muhammed anesi (141)
- Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede **nice lutf**a irdüğün (147)
- Râviler virdi haberler hem bize (148)
- Her ne kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine
Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi (186)
- On ikinci gice isneyn gicesi (187)
- Toğduğun bildürdi **ol halka** temâm (188)
- Üç alem dahı dikildi **üç yire** (193)
- **Çevre yanuma** gelüp oturdılar (198)

- Bu senün oğlun gibi kadri cemîl (201)
Bin anaya virmemişdür ol Celîl
- Tozını saçmışlar u **bir ak sufa**
Tolamışlar ol vücûd-ı rahmeti (241)
- Çünkü ol şâh irdi **on dört yaşına** (271)
- Hak anı **ayruk nebîye** virmedi (295)
- Gölge zulmetden düşer hod **her yire** (298)
- Didi **ol tağa** ki iy tağ sâkin ol (323)
- İrdi **evvelki göğe** bunlar temâm (365)
- **Her göğe** kim irdi ol Hayr-ül-enâm (368)
- Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi **hiç kimseye** önden sona (371)
- Anların her tâatin ol bî-niyâz
Cem' idüp **bir yire** ad urdı namâz (378)
- **Her göğe** kim vardı hem ol bahtiyâr (382)
- İrdi **evvelki göğe** bunlar temâm (365)
- Göklerin **her kangısına** k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol (384)
- Vardı irişdi **ol ulu hazrete** (387)
- Ol gice **ne devlete** irdüğünü
Ne işidüp yâ neler gördüğünü
Her ne vâki' oldı ise serteser (393)
- Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- **Ol Medîne şehrine** yitdi Resûl (401)
- Bir gün **ol didüğü yola** gitmedüm (458)
- Hem dahı **bir toğrı yola** gitmedüm (463)
- **Altmış üç yaşa** çü irdi ol emîn (516)
- Za'f artuk olduğınca **ol şaha**
Şükr ü zikrin artururdu Allah'a (524)
- Kıldılar **ol bî-niyâza** çok niyâz (553)

- Hem on üç gün haste oldu ol Habîb
Ol iken **bu cümle dert**lere tabîb (557)
- Cebrâîl çün bunu didi **ol şaha** (592)
- Cümle er ü avret u bâî u fakîr
Her biri **bir derde** olmuşdı esîr (626)
- Cümlesi **bu oda** dutuşmış idi (629)
- Hep sahâbî **bir yire** cem' oldılar (647)
- Niceye dek **bu oda** yakılavuz (656)
- **Mustafâ didüğü yola** varunuz (677)
- Bizi **hâs dost**larına sen eyle hâs (723)
- **Her nefes**de Allah adın di müdâm (4)
- Lîk **her yirde** kim ola ihtilâl (50)
- Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede nice lutfâ irdüğün (147)
- Râviler virdi haberler hem bize (148)
- Toğdı **ol sâatde** ol şâh-ı rüsûl (219)
- İlten **ol demde** getürdi hem girü (247)
- **Cümle dilde** söylenür oldu adı (274)
- **Gökden ayrıldığu sâatde** hemîn (306)
- Cebraîl'ün kokusın alurdu ol (307)
- Göklerin her kangısına k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol (384)
- **Cümle işde** bî-riyâ hoş sâdık ol (448)
- **Her nefesde** işledüm ben bir günâh (464)
- Bu kemâlât ile ol pâkize-zât
Bulmadı mevtden **bu âlemde** necât (504)
- Mustafâ'yı gördi **ol hâlde** bular (554)
- **On yedi vaktde** niyâbet eyledi (556)
- **Cümle mahlûkdan** kim ol evvel ola (66)
- K'ol **sedefden** oldu ol dür dânesi (142)

- Buldı **her yirdeki ma'nâdan** süvâr (406)
- **Cümle kâfir**lerden aldı intikâm (499)
- Başlayalum girü bir sûz söz ile
K'od saçılsun **ol sözüm**den sûz ile (505)
- **Ol marazdan** Mustafâ oldu za'îf (523)
- Gökde **ol ahdan** tutuldu şems ü mâh (532)
- **Bu esirlikten** bizi kurtarıvir (697)

d) Yer Tamlayıcısı İkileme Olan Fiil Cümleleri

- **Dünyadan ukbâya** hoş sâz eyleye (518)

e) Yer Tamlayıcısı İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Görmeğe** geldi o şâhun manzarın (253)

f) Yer Tamlayıcısı Sıfat-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

- **Ol müezzîn olana** eydün didi (529)

g) Yer Tamlayıcısı Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri

- İrdi **İbrahim'e İsmail'e hem** (131)
- **Cümle-i aslâb u erhâm**dan o nûr
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr (135)
- **Mağrib ü maşrik**da ikisi anun
Biri damında dikildi Ka'be'nün (194)
- **Yirde vü gökde** ferîşteh kalmadı (252)
- Kim virür **cân ü dile** zevk u safâ (291)
- **Müşk ü anberden** tolar idi havâ (316)
- **Taş u ağaçdan** dahı kemter ola (513)

- **Lemk ü Nûh u Sâm hem Erfahşed'e**
Vardı Âbir Fâliğ'a hem iy dede (129)
- **Gaybet ü kibr u riyâdan key sakın** (447)
- **Tanrı vü Peygamberine lâıyk ol** (448)
- **Erg u Sâruğ u Nahûr'a geldi çün** (130)

3.1.2.3.2. İsim Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı

3.1.2.3.2.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

- Şimdi **cânlarda** pes ol od yâ nedür (636)
- **Bunda** ağlamaklığun assısı çok (690)
- **Anda** bin yıl ağlasan assısı yok (690)
- **Kulluğundan** kâsir u hem kâsiyüz (702)

3.1.2.3.2.2. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

a) Yer Tamlayıcısı İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- **Devletünüze** sebebdür bu **sizün** (156)
- **Mu'cizâtına** **anun** yok hîç had (334)
- Anun için **Hak katında** hâs idi (422)
- **Hükm içinde** hayfa meyli yoğ idi (424)
- Sana **ayruk kişi aybından** ne zar (450)

b) Yer Tamlayıcısı Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- Vâcib oldur cümle işde **her kula** (1)
- Ol idi **her derde** hem dermânımız (666)
- Vâcib oldur **cümle işde** her kula (1)

- Gerçi ki yok-durur **bu Süleymân**'da hoş amel (286)
- İlle **her** **uzv**ında vardı mu'cizât (294)
- **Ol mübârek göz**lerinde mu'cize
Nicedür ol dahı eydelüm size (303)
- Gerçi kim **iki cihân**da şâh idi (419)
- **Cümle iş**lerümde sağ iş yok-durur (465)
- Gördüğüm yokdur **bu sûret**de seni (580)
- **Her tasavvur**dan münezzeh Hakdur ol (54)
- Pes **bu varlık**dan aceb maksûdı ne (64)

c) Yer Tamlayıcısı Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

- **Gıl u gış**dan kalbi gâyet pâk idi (417)
- **Kibr ü isyân**dan müberrâ'dı özi (420)

3.1.3. Cümle Dışı Unsurlar

Cümleye direkt olarak katılmayan, cümlelerin anlamına dolaylı olarak yardımcı olan unsurlara cümle dışı unsur denir. Bağlaçlar, ünlem edatları, ünlem grupları, hitaplar, ara sözler, ara cümleler, cümle dışı unsurlardır. Açıklama cümleleri de cümle dışı unsurdur. Bu cümleler bazen iki çizgi arasında, bazen parantez içinde verilir. Cümle dışı unsurlar, cümlelerin her yerinde; başında, ortasında, sonunda bulunabilir.

3.1.3.1. Cümle Dışı Unsuru Ünlem Edatı Olan

Cümleler

- **İy azizler** üşde başlaruz söze (35)
- Işk ile dinleyeni **iy Hak** yarlığa (67)
- Sûretâ dahı işit **iy pâk-din** (112)
- Vardı Âbir Fâliğ'a hem **iy dede** (129)
- Ne didüğün işid imdi **iy hümâm** (188)

- Ulu devlet buldun **iy dildâr** sen (202)
- İğne düşse bulunurdu **iy hoca** (312)
- Didi ol tağa ki **iy tağ** sâkin ol (323)
- Mi'râcından dahı dinle **iy hümâm** (335)
- Gerçek ümmet kılğıl **iy Hak** bizi ana (483)
- İlle **iy Hak** rahmetünden çok değül (572)
- Didi Cebrâîl'e **iy kardaş** niçün (579)
- N'idevüz biz **iy dede** gitdün çü sen (621)
- **İy dede** sizsüz biz uş kalduk yetîm (623)
- Bizi **iy Hak** dünyada ansuz koma (657)
- Bize **iy Hak** eyle tevîkun refîk (696)
- Bilmezüz kim ne kılavuz **iy ilâh** (698)
- Bursa'da oldu tamâm bu **iy ahi** (726)
- Ger Muhammed olmasa idi **i yâr** (75)
- Mu'cizâtından dahı işit **i cân** (275)
- Ba'zı evsâfın dahı işit **i yâr** (397)
- Görüp işidüp didüğinden **i cân** (351)
- Yime benden **yâ Resûl-Allah** didi (326)
- Hâk Resûlsin **yâ Nebiyy-Allah** didi (333)
- Tur berü gel **yâ Muhammed** tiz didi (354)
- Bû Bekir didi imâm ol **yâ Ömer** (540)
- Didi kim geydüm senün'çün **yâ Emîn** (581)
- Sordı kabz için mi geldün **yâ melek** (586)
- Her ne dirsен onu tutam **yâ şefi'** (588)
- **Yâ Muhammed** sana müştakdur Celîl (591)
- Didi Azrail'e kim gel **yâ melek** (594)
- **Yâ ilâhî** bilmezüz ne kılavuz (656)
- Cümle-i mü'minler ile **yâ Mücîb** (718)

3.1.3.2. Cümle Dışı Unsuru Ünlem Grubu Olan Cümleler

- İy şefâat ıssı Ahmed didiler (367)
- İy ana ümmetliğe da'vâ kılan
Dâimâ da'vâ-yı bî-ma'nâ kılan (434)
- Hem diye iy rahmeti çok rahmeti (571)
- Bilinüz iy âşıkân-ı Mustafâ (607)
- N'idevüz sensüz biz iy Hayr-ül-beşer (618)
- Kanı yâ ol Mustafâ vü Mürtezâ (617)

3.2. Cümle Çeşitleri

Cümle; yüklemine göre, öğelerinin dizilişine göre, anlamına göre ve yapısına göre sınıflandırılabilir.

3.2.1. Yüklem Türüne Göre Cümleler

Yüklem türüne göre cümleler ikiye ayrılır: İsim cümlesi ve fiil cümlesi.

3.2.1.1. İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime / kelime grubu olan cümlelere isim cümlesi denir. Yüklem olarak kullanılan kelime veya kelime grupları ek fiil ile çekimlenebilecekleri gibi, geniş zamanın üçüncü şahıslarında hiçbir ek-fiil almadan, sadece yargı bildiren bir kelime ile de bu görevi yerine getirebilirler.¹⁰

Metnimizden seçtiğimiz bazı isim cümleleri şunlardır:

- Gerçi yanlış söyleyenler çok-durur (26)
- Cümle zerrât anun ile zindedür (60)
- Bunlar olmasa yine ol ol idi (63)
- İlle ma'nâda kamudan ön idi (109)
- Bunca varlığa sebep hem ol imiş (111)
- Hem Muhammed dahı Mahmûd oldur ol (179)
- Bu gelen ilm-i ledün sultânıdır (203)

¹⁰ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s.36.

- Şeksüz ol hod bir musavver nûr idi (299)
- Anı görmezdi şular kim kûr idi (299)
- Hem nübüvvet mühri anun zahrındadı (315)
- Hulkı anun cümle Kur'ân hulkı'dı (410)
- Cümle Lûtf-ı Hak özinde var idi (413)
- Anun için seyyid-i sâdât idi (416)
- Anun için Hak katında hâs idi (422)
- Hükm içinde hayfa meyli yoğ idi (424)
- Mustafâ kavlini her kim işidür (457)
- Gerçi bunlarda yazuksuz yok değül (572)
- Kimisinün gözleri giryân idi (627)
- Gerçi kim isyânumuz key çok-durur (707)

3.2.1.2. Fiil Cümlesi

Yüklemi bir fiil veya fiil grubu olan cümlelere fiil cümlesi denir. Fiil; tasarlama veya bildirme kiplerinden biriyle çekimlenir. Fiil olan yüklem, cümlelerin çeşitli yerlerinde bulunabilir. Fiil cümleleri, isim cümlelerine göre daha fazla kullanılır.

Metnimizden seçtiğimiz bazı fiil cümleleri şunlardır:

- Bir kez “ol” demek ile oldı cihân (58)
- Anun için indi Kur'ân-ı mübîn (93)
- Turdı anda dahı nice ay u yıl (123)
- Söz uzanur ger kalanın dir isem (131)
- Dinlenüz kim binde birin diyelüm (149)
- Toğduğun bildürdi ol halka temâm (188)
- Çevre yanuma gelüp oturdılar (198)
- Bu gelen ışkına devr ider felek (204)
- Size mi'râc dürlerinden saçalum (344)
- Bir nefes nefes arzusına uymadı (423)
- Ömri içre hiç yalan söylemedi (431)

- İmdi insâfa geledüm cümlemüz (437)
- Taşuma bakup beni sanman kişi (473)
- Mustafâ didi ki tutun turayım (545)
- Cümle gök ehli senün'çün tutdı yâs (583)
- İşbu şi'ri eydüben ağlar idi (625)
- Komasin yabanda sizi sanunuz (672)
- Bil Vesîletü'n-Necât oldu adı (725)
- Ümmetinden râzı olsun ol Mu'în (730)

3.2.2. Yüklemin Yerine (Kuruluşuna) Göre Cümleler

3.2.2.1. Kurallı Cümle

Yüklemi cümlelerin sonunda yer alan cümlelere kurallı cümle denir. Kurallı cümleler, Türkçede daha fazla kullanılır.

Hem isim cümleleri hem de fiil cümleleri kurallı olabilir.

3.2.2.1.1. Kurallı İsim Cümleleri

Yüklemi sonda olan isim cümlelerine kurallı isim cümlesi denir.

Metnimizden seçtiğimiz bazı kurallı isim cümleleri şunlardır:

- Varı yok yoğı var iden ol-durur (27)
- Cümle mahlûkât anun emrindedür (60)
- Cümlesinün cânı içre cânıdur (86)
- Zîra efdallığa ol elyak-durur (88)
- Sûretâ gerçi Muhammed son idi (109)
- Cümle mahlûk içre maksûd oldur ol (179)
- Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdur (203)
- Lîkin anun ümîdi dahı vâr Mustafâ (286)
- Her ne hâcet dilesen makbûldür (383)
- Cümle maksûdun senün mahsûldür (383)
- Ana ol hulkun kamusı hılkî'di (410)
- Bahr-i ilm ü hilm ü kân-ı cûd idi (414)

- İlle miskînler ile hemrâh idi (419)
- Sözleri şîrîn cemâli key cemîl (421)
- Her kemâlât ile kâmil şâh idi (433)
- Anun için ol habib-ullâh idi (433)
- Mustafa'nun ümmeti vü eşidür (457)
- İlle Hak lûtfı ile mestûrdur (475)
- Bunda ağlamaklığun assısı çok (690)
- Kulluğundan kâsir u hem kâsiyüz (702)

3.2.2.1.1. Kurallı Fiil Cümleleri

Yüklemi sonda bulunan fiil cümlelerine kurallı fiil cümlesi denir.

Mevlid'den seçtiğimiz bazı kurallı fiil cümleleri şunlardır:

- Birliğine cümle ikrâr eyledi (30)
- Kimse ansuz toğrı yolu varmadı (95)
- Andan artuk kimseye nakl itmedi (139)
- Mustafâ'nun Mevlidi'ni okısun (166)
- Hem dinildi üç gün anı gizlenüz (245)
- Can kulağına bu dürrî takasın (290)
- Ağulu bişmiş kuzı ana söyledi (326)
- Ömrümün kadrini hergiz bilmedüm (460)
- Bir kadem Hak'dan yana varmamışam (467)
- Tağ ilen taşun yüreğin dağlasun (506)
- Çünkü tekbîr itdi vü el bağladı (535)
- Cümle-i ashâb bile ağlaşdılar (536)
- Yir ü gök ehli kamu ağladılar (613)
- Uğraduğınun yüreğin toğradı (635)
- Dâima kullar işi isyân olur (711)
- Bize anun izzetine izzet it (721)
- Kamu hâcâtumuzu eyle kabûl (724)

3.2.2.2 Devrik Cümle

Yüklemin, cümlenin sonunda olmadığı, diğer öğelerinden önce geldiği cümlelere devrik cümle denir. Devrik cümle, konuşma ve şiir dilinde sıkça kullanılır.

Devrik cümleler, yüklem türüne göre iki grupta incelenebilir.

3.2.2.2.1. Devrik İsim Cümlesi

Yüklemi, cümlenin sonunda bulunmayan isim cümlelerine devrik isim cümlesi denir.

Mevlid’de bulunan örnekleri şunlardır:

- Evvelün ol evvelidür bî-gümân (53)
- Âhirün hem âhirîdür câvidân (53)
- Her tasavvurdan münezzeh Hakdur ol (54)
- Âlem üzre hâkim-i mutlakdur ol (54)
- Gerçi müstağnî-durur bunlardan ol (55)
- Ölmeyüp İsa göğe bulduğu yol
Ümmetinden olmağ için idi ol (79)
- Ol-durur maksûd-ı cümle cüz’ ü kül
Muktedâ-yı âlem ü şâh-ı rüsûl (97)
- Pes Muhammed’dür bu varlığa sebeb (98)
- Ma’nada çünkü mukaddemdür Resûl (110)
- Hem hakikatda odur asl-ı usûl (110)
- Mustafâ’nun Mevlidi’dür bu kelâm (155)
- Devletünüze sebebdür bu sizün (156)
- Oldur ol Tâhâ vü Yâsin ü Emîn (178)
- Oldur ol hem rahmeten li’l-âlemîn (178)
- Oldur ol halk içre Hakk’un sevdüğü
Dâima Kur’ân’da anup öğdüğü (180)
- Çünkü meddâhıdur anun ol Ganî (181)
- Yüzine müştâkdur ins ü melek (204)
- İçleri tolu cevâhir anların

Başına saç u için Peygamber'ün	(255)
• Gerçi cümle nûr idi ol pâk zât	(294)
• İlle her uzvında vardı mu'cizât	(294)
• Nûr idi başdan ayağa göğdesi	(297)
• Her birinün yitdüşince takâtı	
Haşr olunca uş bulardur tâati	(377)
• Tal'atı meymûn idi vü meh-cebîn	
Hırmı-i hüsninde Yûsuf hûşe-çîn	(415)
• Dâimâ el-fakrû fahrî'di sözi	(420)
• Kibr ü isyândan müberrâ'dı özi	(420)
• Arpadandı etmeği vü hem aş	(426)
• Tanrı'nun adını zâkirdi müdâm	(428)
• Her ne Hak'dan gelse şâkirdi müdâm	(428)
• İşlerün vardur muhâlif ana çok	(435)
• Ümmet işinde nemüz vardur nemüz	(437)
• Kibr hem-reng-i gebirdir yazıda	(445)
• Hakk'a lâıık işlemek yeğdür işi	(449)
• Toğrılıkdur Hakk'a varan toğrı yol	(456)
• Zerk u tezvîr ü riyâdur her işüm	(466)
• Gice vü gündüz mesâvidür eşüm	(466)
• Mustafâ mevti sözidir bu ayân	(510)
• Ana âşık olmayandur hâ şakî	(514)
• Ümmetümdür kaygum u gussam hemîn	(562)
• Ol idi cân içre bizüm cânumuz	(666)
• Ol idi her derde hem dermânımız	(666)
• Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi	
Akıbet ölmek-durur anun işi	(674)
• İlle isyân ile noksân var çok	(703)

3.2.2.2.2. Devrik Fiil Cümlesi

Yüklemi, cümlenin sonunda bulunmayan fiil cümlelerine devrik fiil cümlesi denir.

Metnimizde yer alan bazı devrik fiil cümleleri şunlardır:

- Allah adıyla olur her iş tamâm (4)
- Dahı doğmadan göründi mucizât (78)
- Eydeyin önden sona nicey' düğün (112)
- Açalum ol şekkerün tengini uş (161)
- Yüzleri nûrından evüm toldı nûr (199)
- İşidün dahı acâib kudreti (207)
- Mustafâ'yı görmedi evinde hem (235)
- Nûr arturur gönüllere tekrâr-ı Mustafâ (287)
- Sâkin oldu tutdı anın emrin ol (323)
- Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- Bir günâh için dimedim bir gün âh (464)
- Kıldı âlemde cihâd-ı bî-kıyâs (498)
- Kasd kıldı Mustafâ turmaklığa (528)
- Yimezem ümmetden ayruğun gamın (562)
- Dahı canun Hakk'a teslîm itdi hoş (605)
- Toldı yirler gökler âh u vây vây (614)
- Mustafâ 'yı bulmadılar ortada (648)
- Sen sana yaraşurın kıl yâ Ganî (712)
- Hazretüne anı ilet yüzi ak (717)

3.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler

3.2.3.1. Olumlu Cümle

“Olumlu yargı bildiren cümleye olumlu cümle denir. “Olumlu cümle ya da cümlecikler yapıldığını, ya da olduğunu bildirirler. Olumlu cümlelerde yüklem ifade ettiği yargı yapılma ya da olma doğrultusundadır. Olumlu cümleler hem biçimce hem anlamca olumlu veya biçimce olumsuz, anlamca olumlu olabilir.

Olumlu cümleler, yapı ve kuruluş bakımından çeşitli cümle tiplerinden biri olabilir.”¹¹

Olumlu cümleler, yüklem çeşidine göre ikiye ayrılır:

3.2.3.1.1. Olumlu İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu kelime olan olumlu cümlelere olumlu isim cümlesi denir.

Mevlid’deki bazı olumlu isim cümleleri şunlardır.

- Cümle âlem yoğ iken ol var idi (28)
- Yaradılmışdan ganî cebbâr idi (28)
- Anı öyle bilmeyen ahmak-durur (88)
- Söz uzun maksûdı kılalum beyân (134)
- Buncılayın dahı nice dürlü var (268)
- Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi (297)
- Muzhir-i Hak mazhar-ı envâr idi (413)
- Her saâdet anda hem mevcûd idi (414)
- Gice gündüz âdeti tâat idi (416)
- Hil’atı Hak’dan anun levlâk idi (417)
- Gıll u gışdan kalbi gâyet pâk idi (417)
- Gerçi kim iki cihânda şâh idi (419)
- Gönli alçağıdı vü kadri celîl (421)
- Hiç riyâsuz her işi ihlâs idi (422)
- Lutfı gibi adli hadsüz çoğ idi (424)
- İşlerüm cümle değâ ile değâl (468)
- Dahı fikrüm dâimâ tûl-i emel (471)
- Kimisinün ciğeri biryân idi (627)
- Bir bölük bîçâre miskin âsiyüz (702)
- Gerçi bunlarda yazuksuz yok değül (572)

¹¹ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s.46.

3.2.3.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

Anlamı olumlu olan fiil cümlelerine, olumlu fiil cümlesi denir.

Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

- Çok temennî kıldılar Hak'dan bular (83)
- Hak ana virdi mükemmel eyledi (72)
- Tanrı dîdârını gördi bî-riyâ (96)
- Gizlü gencin halka izhâr eyledi (106)
- Âlem ol olduğu için olmuş (111)
- Görmeyenlere haberler virdiler (146)
- Biz dahı yazduk uş eydürüz size (148)
- Anası anda neler gördi neler (185)
- Arkamı sığadı kuvvetle katı (218)
- Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda (285)
- Dırnağı olurdu hem dürr-i semîn (321)
- Gördi gök ehli ibâdetde kamu (372)
- Hilm ile her sözi halka dir idi (427)
- Dahı vardı mevte ulaşdı sonı (503)
- Hak buyurdu ben sana olam mutî' (588)
- Kiminün aklı gidüp düşmiş idi (629)
- Bilür iken kim ölürüz âkıbet (682)
- Yüz karaların kazanduk dünyede (695)
- Cümlemüz isyânumuzı bilmişüz (704)
- Kıldun anı rahmeten li'l-âlemîn (720)
- Nefsümüz elinde olmuşuz esîr (697)

3.2.3.2. Olumsuz Cümle

“Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümle, olumsuz cümledir. Bu cümlelerin yüklemi yapmama, yapılmama, olmama bildirir. “-mA” olumsuzluk eki “değil” edatı ve “yok” ismi, cümleyi olumsuz yapan unsurlardır. “değil” edatı, hem isim

hem de fiil cümlesini olumsuz yapar.”¹² Olumsuz cümleler, yüklem türüne göre olumsuz isim cümlesi ve olumsuz fiil cümlesi olmak üzere ikiye ayrılır.

3.2.3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu olan olumsuz cümlelere, olumsuz isim cümlesi denir. İsim cümleleri. “değil” edatı ve “yok” ismiyle olumsuz yapılır.

Metnimizdeki bazı olumsuz isim cümleleri şunlardır:

- Birdür ol birliğine şek yok-durur (26)
- Variken ol yoğ idi ins ü melek
Arş u ferş ü ay gün hem nüh felek (29)
- Birdür ol andan artuk Tanrı yok (32)
- Ana hiç assı ziyân yok az u bol (55)
- Bu cihân olmasa hiç noksânı yok (57)
- Gerçi ki yok-durur bu Süleymân'da hoş amel (286)
- Mu'cizâtını anun yok hîç had (334)
- Hem yazuklaruma sağış yok-durur (465)
- Cümle işlerümde sağ iş yok-durur (465)
- İlle iy Hak rahmetünden çok değül (572)
- Yoğ idi hiç bir yüreği yâresüz (660)
- Anda bin yıl ağlasan assısı yok (690)
- Sana lâyük bir amel hiç bizde yok (703)
- Varacak ayruk yirümüz yok-durur (707)

3.2.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri

Yüklemi fiil olan olumsuz cümlelere olumsuz fiil cümlesi denir. Fiil cümleleri “-mA / -mAz” ekleri, “değil (metnimizde “değül”)” edatı ve “ne...ne” bağlacıyla yapılır.

Metnimizden seçtiğimiz bazı örnekler şunlardır.

- Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar (47)

¹² Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 71.

- Evveline bulmadı hiç akl yol (52)
- Olsa dahı nesne artmaz az u çok (57)
- Ger Muhammed olmaya idi ayân
Olmayısardı zemîn ü âsmân (73)
- Bin kıyâmet ola bu olmaz temâm (276)
- Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi (297)
- Gayr-ı Hak kalbine bulmaz idi yol (418)
- İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya (446)
- Ben varıamazam ikâmet eylesün (530)
- İşbu derdün hiç devâsın bulmazuz (655)
- İşğünden yüzümüz kaldurmazuz (709)
- Bin para kılurlar ise turmazuz (709)
- Milketünden nesne hiç artmaz yine (714)
- Hadd ü addın bilmez anun hîç had (334)
- Kimse bilmez nice hâlüm var-durur (474)
- Hâlümüz nice olısar bilmezüz (655)
- Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- Dünyada hiç bir kişi bulmuş değül (349)
- Bencileyin âsi kul gelmiş değül (462)
- Vahy için iner değülem bir dahı (582)
- Böyle odlu derd kişi görmüş değül (634)
- Göreni dahı haber virmiş değül (634)
- Gördiler böyle ile olur değül (661)
- Bildiler anda varan gelür değül (661)

3.2.3.3. Soru Cümlesi

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümle, soru cümlesidir. Soru cümlesi, olumlu veya olumsuz olabilir. Soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru eki “-mI” bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır.¹³

¹³ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 72

Metnimizdeki bazı soru cümleleri şunlardır:

- Bunlar olmaz ise nesi eksilür (62)
- Pes bu varlıktan aceb maksûdı ne (64)
- Hak Teâlâ ne yaratdı evvelâ (66)
- Bildünüz mi ol Muhammed ne imiş (108)
- Dahı bunda gelmedin kanda imiş (108)
- Bu Süleymân nice medh itsün anı (181)
- Nûrdan gölgeyi göz kanda göre (298)
- Ahmed'i Hak nice saklar yahşi bak (302)
- Gıtdünüz siz bizi kim okşayısar (622)
- Kurret-ül-aynî bize kim diyiser (622)
- Nice vasf ide kimesne ol günü (630)
- N'idelüm n'eyleyelüm biz iy aceb (653)
- Şâhumuzı kanda kılalum taleb (653)
- Didiler bir birine kim n'idelüm (662)
- Mustafâ'suz bu cihânı n'idelüm (668)
- Ol hacâletler aceb nice gide (695)
- Rahmetünden ger bize ihsân ola
Pâdişahlığına ne noksân ola (713)

3.2.3.4. Ünlem Cümlesi

“İçinde ünlem bulunan veya ünlem ifade eden kelimelere ünlem cümlesi denir. Ünlem cümleleri “duyguları, coşkuları yansıtan, çeşitli ruhsal durumlar belirten ve seslenme niteliğinde olan yargılı ya da yargısız anlatımlara” denir.¹⁴

Metnimizden seçtiğimiz bazı ünlem cümleleri şunlardır:

- İy azizler üşde başlaruz söze (35)
- Işk ile dinleyeni iy Hak yarlığa (67)

¹⁴ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s.52.

- Ger Muhammed olmasa idi i yâr (75)
- Sûretâ dahı işit iy pâk-din (112)
- Vardı Âbir Fâliğ'a hem iy dede (129)
- Ne didüğün işid imdi iy hümâm (188)
- Ulu devlet buldun iy dildâr sen (202)
- Mu'cizâtından dahı işit i cân (275)
- İğne düşse bulunurdu iy hoca (312)
- Didi ol tağa ki iy tağ sâkin ol (323)
- Mi'râcından dahı dinle iy hümâm (335)
- Ba'zı evsâfın dahı işit i yâr (397)
- Gerçek ümmet kılğıl iy Hak bizi ana (483)
- İlle iy Hak rahmetünden çok değül (572)
- Her ne dirsен onu tutam yâ şefi' (588)
- Yâ Muhammed sana müştakdur Celîl (591)
- Didi Azrail'e kim gel yâ melek (594)
- Bilinüz iy âşıkân-ı Mustafâ (607)
- Kanı yâ ol Mustafâ vü Mürtezâ (617)
- N'idevüz sensüz biz iy Hayr-ül-beşer (618)
- N'idevüz biz iy dede gitdün çü sen (621)
- İy dede sizsüz biz uş kalduk yetîm (623)
- Yâ İlâhî bilmezüz ne kılavuz (656)
- Bizi iy Hak dünyada ansuz koma (657)
- Bize iy Hak eyle tevîkûn refîk (696)
- Bilmezüz kim ne kılavuz iy ilâh (698)
- Cümle-i mü'minler ile yâ Mucîb (718)
- Bursa'da oldu tamâm bu iy ahi (726)

3.2.3.5. Emir Cümlesi

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş ve emir ifade eden cümlelere emir cümlesi denir.

Metnimizden seçtiğimiz bazı emir cümleleri şunlardır:

- Her nefesde Allah adın di müdâm (4)
- Işk ile dinle iriş maksûdına (64)
- Anla işbu sözleri batgıl tana (69)
- Cehd idüb anun rızâsın kıl taleb (98)
- Sûretâ dahı işit iy pâk-din (112)
- Din mütahhar ravzasına es-salât (141)
- Hayr u tââtî özüne pîşe kıl (440)
- Âhîret ahvâlini endîşe kıl (440)
- Anda ne ilteceğün fikr eylegil (441)
- Gussasın bunda iken anun yigil (441)
- Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti (442)
- Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı (442)
- Hulk u lutf ile gönüller al ele (443)
- Tanrı vü Peygamberine lââyık ol (448)
- Odlara yaksun odun için taşın (507)
- Taşlara döğsün anun'çün taş basın (507)
- İşidicek âh ile eylen figân (510)
- Gözünüz derd ile giryân eylenüz (511)
- Cânunuz ışkına kurbân eylenüz (511)
- Tanrı kulluğına meşğûl olunuz (676)
- Nefse kul olman Hak'a kul olunuz (676)
- Mustafâ didüğü yola varunuz (677)
- Virünüz Hak yolına hep varunuz (677)

3.2.4. Yapılarına Göre Cümleler

Yapılarına göre cümleler; basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle olmak üzere dörde ayrılır.

3.2.4.1. Basit Cümle

İçinde tek bir yüklem bulunan cümlelere basit cümle denir.

Cümlelerin yapısını belirlemede etkili olan unsur yüklemidir. Bu nedenle cümlede diğer unsurların fazla olması cümlelerin basit yapı cümle olmasına engel değildir.

“Yapısında zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil veya bu tür kelimelerden yapılmış bir kelime grubu bulunan cümleler de basit yapı cümlelerdir. Çünkü bu kelime ve kelime grupları yargı bildirmezler.”¹⁵

Basit cümle yüklem türüne göre ikiye ayrılır.

3.2.4.1.1. Basit İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime olan basit cümlelere, basit isim cümlesi denir.

Metnimizden seçtiğimiz bazı basit isim cümleleri şunlardır:

- Cümle mahlûkât anun emrindedür (60)
- Yüzine müştâkdur ins ü melek (204)
- Cümlesinün cânı içre cânıdur (86)
- Hem hakikatda odur asl-ı usûl (110)
- Çünkü meddâhıdur anun ol Ganî (181)
- Cümle maksûdun senün mahsûldür (383)
- Her saâdet anda hem mevcûd idi (414)
- Hiç riyâsuz her işi ihlâs idi (422)
- Ana âşık olmayandur hâ şakî (514)
- Yoğ idi hiç bir yüreği yâresüz (660)
- Bir bölük bîçâre miskin âsiyüz (702)
- İlle isyân ile noksân var çok (703)

3.2.4.1.2. Basit Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan basit cümlelere basit fiil cümlesi denir.

Metnimizde yer alan bazı basit fiil cümleleri şunlardır:

- Bir vasiyyet kıluruz illâ size (35)

¹⁵ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 61.

- Andan artuk kimseye nakl itmedi (139)
- Söze geldi vahş ü taysr ü taş ağaç (222)
- Nice sözsüzleri sözlü kıldı ol (332)
- Meskenetten ol geyer idi abâ (425)
- Mustafâ emrini ol kıldı kabûl (533)
- Firkatün odı bizi yakdı azîm (623)
- Yoldaşun î mân yirini cennet it (716)
- Mustafâ'yı kendüye kıldı habîb (70)
- İndi göklerden melekler saff u saf (191)
- Hak anı ayruk nebîye virmedi (295)
- Ol gök ehli cümle karşı geldiler (366)
- Âlemi şer' ile pür-nûr eyledi (495)
- Ümmetini Tanrı'ya ısmarladı (597)
- Mustafâ'dan ibret alun siz dahı (673)
- Ana dîdârunı görmek kıl nasîb (718)
- Cümle-i mü'minler ile yâ Mücîb (718)

3.2.4.2. Birleşik Cümle

“Bir temel cümle ile onun anlamını açıklayan, tamamlayan, anlaşılmasını ve belirginleşmesini sağlayan veya onu şarta bağlayan bir ya da birden fazla yardımcı cümlelerin veya bir iç cümlelerin bir arada kullanılmasıyla oluşan cümlelere birleşik cümle denir. Birden fazla yargıdan meydana gelmiş bir söyleyiş topluluğu olan birleşik cümleler anlam bakımında olumlu, olumsuz, soru; yüklem yeri bakımından da kurallı, devrik; yüklem türü bakımından da isim veya fiil cümlesi olarak kurulabilir.¹⁶

Birleşik cümleler; şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik, ki'li birleşik cümle, ta'lı birleşik cümle, çün'lü birleşik cümle olmak üzere beşe ayrılır.

¹⁶ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s.46. 56.

3.2.4.2.1. Şarth Birleşik Cümle

Bir ana cümleyle ona bağlı şart kipiyle çekimlenmiş bir yardımcı cümlelerin oluşturduğu birleşik cümleye şartlı birleşik cümle denir. “Bu birleşik cümle Türkçenin aslî birleşik cümlesidir. Başlangıçtan beri Türkçede vardır. Temeli şart kipinin şart ifadesine dayanır. Şart kipi, bütün fiil çekimlerinin aksine, hüküm ifade etmez; bitimli bir hareket göstermez. Bu yüzden müstakil bir cümle yapamaz.”¹⁷

Şartlı birleşik cümle çeşitli şekillerde kurulur: Yardımcı cümle başına “ger” şart edatı alabilir, şart kip eki (-sA) yerine istek kip eki (-A) kullanılabilir.

Metinde geçen şartlı birleşik cümleleri kuruluşları bakımından üç başlık altında inceleyebiliriz.

3.2.4.2.1.1. “Ger”...Şart Eki ile Kurulan Şarth Birleşik Cümleler

- Ger Muhammed olmaya idi ayân
Olmayısardı zemîn ü âsmân (73)
- Ger Muhammed olmasa idi i yâr
Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr (75)
- Ger Muhammed gelmeseydi âleme
Tâc-ı izzet inmez idi Âdem’e (76)
- Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm (140)
- Ger dilersiz bulasız oddan necât
Din mütahhar ravzasına es-salât (141)
- Bu meânî şekkerin ger yiyesiz
Dünyada şekker bu imiş diyesiz (163)
- Anları ger dirsevüz key söz uzar
Tâ kıyâmet ger dinilse bu kelâm (268)
- Bin kıyâmet ola bu olmaz temâm (276)

¹⁷ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997, s. 405.

- Ger buna gönül göziyle bakasın
Can kulağına bu dürri takasın
Ya'ni dürr-i mu'cizât-ı Mustafâ (290)
- Kim virür cân ü dile zevk u safâ (291)
- Eydeyim ger ışk ile dinler isen (292)
- Cân kulağın ger tutar isen bana
Mustafâ mi'râcını eydem sana (345)
- Ger bu söz ire bihârün sem'ine
Bu sözün odı tütüninden yana (509)
- Ger icâzet olsa kabz-ı rûh idem
Olmaz ise hod girü dönem gidem (589)
- Ger anun ay yüzünü görmezsevüz
Sohbetine bir nefes irmezsevüz (654)
- Hâlümüz nice olısar bilmezüz (655)
- İşbudur hâli cihânun bilünüz
Ger sizün var ise akl ü bilünüz (671)
- Eyle âh eyleyelüm kim ger taşa
İrse odı kaynaya ol taş taşa (693)
- Ger inâyet irmeye senden bize
Yir ü gök ehli kamu bizden beze (700)
- Ger senün kapunda olur ise red
Bize ayruk kimden olısar meded (706)
- Her n'olursavuz kapunda oluruz
Ger dirilürüz ü gerçi ölürüz (710)
- Rahmetünden ger bize ihsân ola
Pâdişahlığuna ne noksân ola (713)
- Cümlemüz ger hışmun odına yana
Milketünden nesne hiç artmaz yine (714)

3.2.4.2.1.2. Sadece Şart Eki ile (Ger Olmadan)

Kurulan Şarh Birleşik Cümleler

- Kim ki dinlerse bu sözi ışk-ıla
Lâcerem Tanrı ana rahmet kıla (154)
- Âşık isen key kulak tut dinlegil
Ne dir isem ma'nasını anlagıl (167)
- Işk ile dinleyesin key er isen
Her nire varsa bile varurdı ol (301)
- Uyanuk iken nice işitse ol
Eyle işidürdi uyurken Resûl (310)
- İncü dişleri şuândan gice
İğne düşse bulunurdı iy hoca (312)
- Derlese güller olurdu her deri
Hoş dererlerdi derinden gülleri (317)
- Her ne hâcet dilesen makbûldür (383)
- Hak Teâlâ hazretine irdi ol
Hak ne kim gösterdi ise gördi ol (388)
- Her ne vâki' oldu ise serteser
Cümlesin ashâbına virdi haber (394)
- Her ne Hak'dan gelse şâkirdi müdâm (428)
- Her ki sevse dünyayı mağbûn didi (430)
- Sen eğer ayruğa dırsen sana hem
Diyeler için ü taşun tola gam (454)
- Bir dir isen girü on işidesin (455)
- Dimesen Hakk'a yarar iş idesin (455)
- Gizlü hâlümün biri olsa âşikâr
Taşlar ile eyleyeler seng-sâr (476)
- Her ne kim ol kıldisa sen anı itse
Yüzi ak Hak hazretine toğrı git (486)
- Tanrı emrini getürdi yirine
Her kim anı tutmaz ise yirine (501)

- Ol kim ana vâcib idi işledi
Ümmet isen ol didüğün işle di (502)
- Ol yazuklu ümmetüm bağışlagıl
Dahı bana ne dilerse işleg (573)
- Her ne dersen onu tutam yâ şefi' (588)
- Ben nice dirildüm ise dünyede
Öğrenüp bunlar dahı öyle ide (604)
- Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi
Akıbet ölmek-durur anun işi (674)
- Anda bin yıl ağlasan assısı yok (690)

3.2.4.2.1.3. Sadece İstek Eki ile (Ger Olmadan) Kurulan Şarhî Birleşik Cümleler

- Mevlid'ine her k'anun izzet kıla
Mustafâ'dan ol dahı izzet bula (157)
- Âr ola her kim bunu dinlemeye
Ma'nasını düşünüp anlamaya (169)
- Devlet anun kim ola ana mutî' (576)
- Her kim ola âkıl ü devletlü er
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter (681)
- Hâk Teâlâ rahmet eyleye ana
Okudanı kim duâ ile ana (731)

3.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

“Bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümledir. Yardımcı cümle ana cümlenin bir unsuru veya o unsurun bir parçasıdır. Bu yapıda ana cümlenin yüklemi genellikle “de-, zannet-, san-, bil-, gör-, görün-, farz et-, düşün- fiillerinin çekimli şekilleridir. Ana cümle sonda bulunur. Bu sıralanış Türk cümle yapısına uygundur.¹⁸

¹⁸ Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 63.

İç içe birleşik cümleler, içi cümlenin ana cümleye katılışına göre farklı başlıklarda incelenebilir.

3.2.4.2.2.1. İç Cümlenin, Ana Cümlenin Nesnesi Olduğu İç İçe Birleşik Cümleler

- Aslını cümle beyân eyleyeyin
Âdeme değin ayân eyleyeyin
Hem bilesiniz tâ irince Ahmed'e (114)
Kimler ata oldu vü kimler dede (115)
- Mustafâ nûrını alnına kodi
Bil Habîb'üm nûrıdır bu nûr didi (121)
- Eyle sandı aldı gitdi hûriler (236)
- Bildünüz mi ol Muhammed ne imiş
Dahı bunda gelmedin kanda imiş (108)
- Bu meânî şekerin ger yiyemez
Dünyada şeker bu imiş diyemez (163)
- Zîra kim dîn direği Muhammed'ün
Mevlidür bilünüz ol Ahmed'ün (168)
- Didi gördüm ol habîbün anesi
Bir aceb nûr kim güneş pervânesi (189)
- Didiler oğlun gibi hiçbir oğul
Yaradılalı cihân gelmiş değül (200)
- Didiler Rıdvan'a tiz turma dur
Hoş bezen hûr u kusûr-ı cenneti
Kim bu gice ol Habîb-i Hak gelür
Hem yağar halk üzre Hakk'un rahmeti (209)
- Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele ol Hak vehbeti (214)
- Diledi ala eline anası (242)
- Bilmedi hiç kimse neydi hikmeti (247)
- Ol Resûl-i Hak bu-durur bildiler (259)

- Bildi âlem halkı toğdı Mustafâ (269)
- Ahmed'i Hak nice saklar yahşi bak (302)
- Ol mübârek gözlerinde mu'cize
Nicedür ol dahı eydelüm size (303)
- Bil mübârek sem'inün dahı nedür (308)
- İşit anda mu'cize hem nicedür (308)
- Yime benden yâ Resûl-Allah didi (326)
- Söyledi avcında taşa geldi taş
Taş değülsen ıška gel sen dahı taş (329)
- Hâk Resûlsin yâ Nebiyy-Allah didi (333)
- Tur berü gel yâ Muhammed tiz didi (354)
- Didi urundun saâdet tâcını (369)
- Gördi gök ehli ibâdetde kamu
Her biri bir türlü tâatde kamu (372)
- Gör Resûl'e Hak ne ikrâm eyledi (381)
- Her göğë kim vardı hem ol bahtiyâr
Ümmetin dile didiler zînhâr (382)
- İşit imdi nice virmiş ol Celil
Mustafâ'ya hulk-ı evsâf-ı cemil (409)
- Dünyayı terk eyleyüp mel'ûn didi (430)
- Her ki sevse dünyayı mağbûn didi (430)
- Kimse bilmez nice hâlüm var-durur 474)
- İşidün hem dahı n'itdi ol hümmâm
Ömri Hak emrinde nic' oldu temâm (489)
- Ümmet isen ol didüğün işle di (502)
- İşidün nice irer Allah'ına (519)
- Ol müezzin olana eydün didi (529)
- Didi elbette imâmet eylesün
Bü Bekr emrüne riâyet eylesün (542)

- Gelünüz kim mescidüme varalum
Birbirümüzüzi toyınca görelüm
Kim ölüm ayırısar sizden bizi (548)
Didi dahı yaş ile toldı gözi (549)
- Sor Habîbüm ne kılur didi taleb (560)
- Ümmetümi dilerem Hak'dan didi (561)
- Dileğüm Hak'dan budur çokdan didi (561)
- Didi maksûdum bu idi Hak'dan uş
Hâtırum şimdi igen hoş oldu hoş (566)
- Hem diye iy rahmeti çok rahmeti
Bana ümmetsüz gerekmez cenneti (571)
- Din kimün vardur bunun gibi şefi' (576)
- Nâgehân ol peyk-i hazret Cebrâîl
İrdi vü didi selâm itdi Celîl (577)
- Didi Cebrâîl'e iy kardaş niçün
Kara gussa donların geydün bugün
Gördüğüm yokdur bu sûretde seni (579)
- Böyle niçün kıldunuz dinüz bunı (580)
- Sordı kabz içün mi geldün yâ melek
Yâ ziyâret mi-durur ancak dilek (586)
- Didi gelmişem ziyaret itmeğe
Dahı kabz-ı rûh idüben gitmeğe (587)
- Hak buyurdu ben sana olam mutî' (588)
- Ol melek bu sözü kılurken beyân
Anı hem dinler iken şâh-ı cihân
Didi tâvus-ı melek ol Cebrâîl (590)
Yâ Muhammed sana müştakdur Celîl (591)
- Geldüğün işi bitür didi ana (595)
- Hem didi ashâba ol Hayr-ül-enâm
Ümmetüme kılasız benden selâm (598)

- Bilinüz iy âşıkân-ı Mustafâ
Hakk'a irdi anda cân-ı Mustafâ (607)
- Âh idüp eydürdi Bû Bekr-i rızâ
Kanı yâ ol Mustafâ vü Mürtezâ (617)
- Zârî ile çağırup dirdi Ömer
N'idevüz sensüz biz iy Hayr-ül-beşer (618)
- Hem Ali eydür idi yâ Mustafâ
Gitdi âlemden cemâlünsüz safâ (620)
- Hasret ile dir Hüseyin ile Hasen
N'idevüz biz iy dede gitdün çü sen (621)
- Sanadun seyl-i revân olmuş idi (631)
- Didiler budur çü hâl n'itmek gerek
Tanrı emrinde yarağ itmek gerek (637)
- Didiler kanı bizim sultânumuz (652)
- Kancâru vardı dinüz ol cânumuz (652)
- Ger anun ay yüzünü görmezsevüz
Sohbetine bir nefes irmezsevüz (654)
- Hâlümüz nice olısar bilmezüz (655)
- Yâ İlâhî bilmezüz ne kılavuz
Nice yedek bu oda yakılavuz (656)
- Gördiler böyle ile olur değül (661)
- Bildiler anda varan gelür değül (661)
- Dünyada bâki kalavuz sanmanuz (672)
- Komasin yabanda sizi sanunuz (672)
- Umaruz senden inâyetler ola
Rahmet irişe saâdetler ola (701)
- Bil Vesîletü'n-Necât oldu adı (725)

3.2.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle

Farsça “ki” bağlacıyla birbirine bağlanmış cümlelere ki'li birleşik cümle denir. Bu cümle tipi Türkçenin yapısına aykırıdır. Türkçede, temel cümle sonda,

yardımcı cümle başta bulunduğu halde, ki’li birleşik cümlede bu durum farklıdır. Ki’li birleşik cümlede yardımcı cümle sonda, ana cümle başta bulunur. Bu durumun istisnaları da metnimizde tespit edilmiştir.

“Bu iki cümleden birincisi ana fikri taşıyan, meramın özünü kendinde toplayan ve mutlaka tam bir hüküm bildiren ana cümle; diğeri ise bu ana cümleyi çeşitli bakımlardan tamamlayan, bütünleyen, manaca onunla ilgili veya tâbi bir durumdaki yardımcı cümledir. Ki’li birleşik cümledeki iki hüküm arasındaki mana ilgisini sağlayan ki’dir. ‘Ki’ vasıtasıyla aralarında ilgi kurulan iki hükümden biri diğere umumiyetle tâbi durumda bulunur. Yardımcı cümlelerin manaca gelişmesi ana cümlelerin varlığına bağlıdır.”¹⁹

Farsça “ki” bağlacıyla birlikte aynı görevle kullanılan “kim” zamiri de metnimizde “ki” bağlacıyla aynı görevde sık sık kullanılmıştır.

Ki’li birleşik cümlelerde yardımcı cümle temel cümleye çeşitli şekillerde katılabilir. Buna göre ki’li birleşik cümleleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

3.2.4.2.3.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Özne İlgisiyle Katılanlar

3.2.4.2.3.1.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Tanrı'dan Cibrîl'e emr oldı ki yap
Tamu kapusını götür heybeti (212)
- Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati (225)
- Budur ol kim buna kim olsa karîb
Bî-gümân ol Hakk'a bulur kurbeti (226)
- Budur ol kim bu Nebiyy-i Hakk iken
Dahı olmamışdı Âdem hilkati (227)
- Şeksüz ol hod bir musavver nûr idi
Anı görmezdi şular kim kûr idi (299)

¹⁹ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s.97.

- Zî saâdet zî beşâret zî safâ
Kim bize kıla şefaât Mustafâ (575)

3.2.4.2.3.1.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi Sonra Gelenler

- Her neyi kim kullara Hak kıldı farz
Hem salâtdan gayrı anda oldı arz (402)
- Mustafâ kavlini her kim işidür
Mustafa'nun ümmeti vü eşidür (457)

3.2.4.2.3.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Nesne İlgisiyle Katılanlar

3.2.4.2.3.2.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Pes bilün kim gelmedi hem gelmeye
Mustafâ gibi kimesne dünyeye (85)
- Eydeyin ki nice toğdı ol şerif
Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf (113)
- Didiler birbirine kim budur ol
Makdemi meymûn mübârek tal'ati (223)
- Didi ol tağa ki iy tağ sâkin ol
Sâkin oldı tutdı anın emrin ol (323)
- Didi kim sensin alâ hulkun azîm (411)
- Hiç benüm ahvâlüme kılman nazar
Siz anı işlen ki ol Hakk'a yarar (480)
- İşit imdi kim o fahr-i kâinat
Nice haste oldı vü buldı vefât (515)
- Mustafâ didi ki tutun turayım
Ol yâranlarum katına varayım (545)

- Didi kim sana selâm itdi Celîl (559)
- Didi kim girü selâm itdi Celîl
Hak Teâlâ sana çok lûtf işledi (564)
Ol yazuklu ümmetün bağısladı (565)
- İlle yüz urup Muhammed hazrete
Eyde kim vâ ümmetâ vâ ümmetâ (570)
- Didi kim geydüm senün'çün yâ Emîn
Son inişümdür yire dahı hemîn
Vahy içün iner değülem bir dahı
Vahy kat' oldu bugün Tanrı hakı (581)
Cümle gök ehli senün'çün tutdı yâs (582)
Kara donlar geydi cümle cinn ü nâs (583)
- Eydesiz kim şer'ümi komayalar
Nefse uyup dünyayı kovmayalar (599)
- Didiler bir birine kim n'idelüm (662)
- Hakk'a lâyıf kılmaduk a'mâlümüz
Bilmezüz kim n'olısar ahvâlümüz (686)
- Nefse uyup işledük bî-had günâh
Bilmezüz kim ne kılavuz iy ilâh (698)

3.2.4.2.3.3. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Zarf İlgisiyle Katılanlar

3.2.4.2.3.3.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Çok temennî kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar (83)
- Dinlenüz kim binde birin diyelüm
Tûtiler gibi şekerler yiyelüm (149)
Dînümüz mülkini âbâd idelüm (150)
- Sen Mustafâ'yı cân ile tekrâr eyle kim

- Nûr arturur gönüllere tekrâr-ı Mustafâ (287)
- Nice kim öninde görürdi ayân
Eyle ardından görürdi ol hemân (304)
 - Her göğsü kim irdi ol Hayr-ül-enâm
Ol gök ehli kıldılar i'zâz-ı tâm (368)
 - Göklerin her kangısına k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol (384)
 - Dinle imdi bir nice vâsfin anun
Kim işidüp safâlar bula cânun (405)
 - Ah n'ideyin ben ki emrin tutmadum (458)
 - Kimse bilmez nice hâlüm var-durur
Ol bilür kim âlim-i esrâr-durur (474)
 - Ol ki bilür gizlü hâlümü ayân
Girü rahmet andan umaram hemân (477)
 - Ol kim ana vâcib idi işledi (502)
 - Başlayalum girü bir sûz söz ile
K'od saçılun ol sözümde sûz ile (505)
 - Bû Bekir didi imâm ol yâ Ömer
Kim özümde olmuşam ben bî-haber (540)
 - Göreyim bir dahı ol yâranları
Kim dahı görmeyiserem anları (546)
 - Gice gündüz bu-durur hem himmetüm
Kim bağışlaya bana Hak ümmetüm (563)
 - Gelünüz kim Mustafâ 'ya gidelüm (668)
 - Akıdalum gözümüzden kanlu yaş
Kim bizüm'çün ağlaşa taş ile taş (692)
 - Eyle âh eyleyelüm kim ger taş
İrse odı kaynaya ol taş taş (693)
 - Hakk'a hamd ile senâlar bî-hisâb
K'oldı Hak avniyle kâmil bu kitâb (727)

3.2.4.2.3.3.1.1. “Tâ” ile Birlikte

Kullanılanlar

- Mu'cizâtın dinlenüz şevk ile hoş
Tâ ki akl u cân kıla cûş u hurûş (293)
- Akl tâvûsı açdı girü perr ü bâl
Tâ ki cevân ile göstere cemâl (339)
- Urdı ma'nâ perrini birbirine
Tâ ki nakş u reng-i fikret görine (341)
- Mustafâ ahlâkını terk itmenüz
Toğrı yolu koyup eğri gitmenüz
Tâ ki ana gerçek ümmet olası (481)
Hak Teâlâ'nun rızâsın bulasız (482)
- Gerçek ümmet kılğıl iy Hak bizi ana
Tâ kim ümmet diyü ol bizi ana (483)
- Cümle kâfirlerden aldı intikâm
Tâ ki tutdı dîn-i İslâm hoş nizâm (499)
- Bize iy Hak eyle tevîkun refîk (696)
Tâ ki varıblevüz toğrı tarîk
- İmdi ölmedin gelün eylen yarak
Tâ ki Hazret'de yüzünüz ola ak (675)

3.2.4.2.3.3.2. Yardımcı Cümlesi Önce,

Temel Cümlesi Sonra Gelenler

- Âmine Hâtun Muhammed anesi
K'ol sedefden oldı ol dür dânesi (142)
- Ol gice kim toğdı ol hayr-ül-beşer
Anası anda neler gördi neler (185)
- Toğdı ol sâatde ol şâh-ı rüsûl
Kim anunla buldı âlem izzeti (219)
- Tur berü gel yâ Muhammed tiz didi

- Kim seni Hak hazretine ündedi (354)
- Bu hecâlet içre hayrân kalmışuz
Kim günah bahrine böyle talmışuz (699)

3.2.4.2.3.4. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Yüklem İsmi İlgisiyle Katılanlar

3.2.4.2.3.4.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Evvelâ ol kim mübârek cisminün
Gölgesi düşmezdi yire resminün (296)
- İşit anda mu'cize hem nicedür (308)
...
Dilinün bu kim kelere sordı ol
Didi ben kimem didi sensin Resûl (313)
- Anda kim Bû Bekr imâmet eyledi
On yedi vaktda niyâbet eyledi (556)
- Ol ki bize yaraşur kılduk anı
Sen sana yaraşurın kıl yâ Ganî (712)

3.2.4.2.3.5. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Öznesinin Niteleyicisi Olanlar

3.2.4.2.3.5.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Andan oldı her nihân ü âşikâr
Arşda ferşde yirde gökde ne ki var (74)
- Her ne kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine
Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi (186)
On ikinci gice isneyn gicesi (187)

- Toğduğun bildürdi ol halka temâm (188)
- Budur ol sultân ki âlemde müdâm
Günde beş gez urulısar nevbeti (224)
 - Budur ol dürr-i yetîm kim dünyada
Bulmadı hiç kimse buna kıymeti (229)
 - Saklanuz diyü havâdan bir nidâ
Geldi kim tutdı cihânı heybeti (243)
 - Yirde vü gökde ferîşteh kalmadı
Kim Muhammed yüzini ol görmedi (252)
 - Enbiyâ ervâhına irdi nidâ
Kim kılalar Mustafâ'ya iktidâ (360)
 - Her ne denlü kim melekler var idi
Kutlu olsun bu kerâmetler didi (370)
 - Hak-durur bu sözleri ben kim direm (390)
 - Her amel kim kılmışam mastûrdur (475)
 - Her ki bunu işidüp ağlamaya
Bu firak ile yürek dağlamaya (512)
 - Taş u ağaçdan dahı kemter ola (513)
 - Ammisi kim Mustafâ 'nun var idi
İşbu şi'ri eydüben ağlar idi (625)
 - Her ki geldi dünyaya gitmek gerek (664)
 - İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı
Bil Vesîletü'n-Necât oldu adı (725)

3.2.4.2.3.6. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Nesnesinin Niteleyicisi Olanlar

3.2.4.2.3.6.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Virdiler bir kıf ki tolu şerbeti (215)
- Kılmadum bir iş ki karam ağara (461)

- Her nasîhat kim gerekdi hep didi (597)
- Bu nesâyih kim direm kılun kabûl (680)

3.2.4.2.3.6.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi Sonra Gelenler

- Bu firâk odı kime kim uğradı
Uğraduğının yüreğın toğradı (635)

3.2.4.2.3.7. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yer Tamlayıcısının Niteleyicisi Olanlar

3.2.4.2.3.7.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Hâk Teâlâ rahmet eyleye ana
Okudanı kim duâ ile ana (731)
- Hak Teâlâ rahmet eylesün ana
Kim yazanı dahı hayr ile ana (732)

3.2.4.2.3.7.2. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi Sonra Gelenler

- Yaradılmışdan kime k'oldı nasîb
Anlara dahı göründi ol Habîb (258)

3.2.4.2.3.8. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Zarfı Olanlar

3.2.4.2.3.8.1. Yardımcı Cümlesi Sonra, Temel Cümlesi Önce Gelenler

- Tâk-ı Kısra öyle çatladı katı
Ki'ışidenün gitdi akl u takatı (264)
- Hoş işidürdi ırakdan şöyle kim
İşidür idi yakından ol hakîm (309)
- Kamu hâcâtumuzu eyle kabûl
Ol saâdet hakkı kim buldı Resûl (724)

3.2.4.2.3.8. Yardımcı Cümlesi Önce, Temel Cümlesi Sonra Gelenler

- Nice kim vâcibdi öyle kıldılar (644)

Yardımcı cümle ile ana cümle arasındaki zarf ilgisinin sebep işlevi ile kullanıldığı birkaç beyit metnimizde tespit edilmiştir.

- Gör Resûl'e Hak ne ikrâm eyledi
K'ümmetine böyle in'âm eyledi (381)
- Gayr-ı Hak kalbine bulmaz idi yol
Şöyle kim Hak ışkî'la tolmışdı ol (418)

3.2.4.2.3.9. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yüklem İsminin Niteleyicisi Olanlar

- Öyle lezzetli şekerdür bu şeker
Kim bunun katında şeker bir hâcer (162)
- Bu gice ol gicedür kim ol şerîf
Nûri ile âlemi eyler latîf (205)
- Ol saadetler kim anda buldı ol
Dünyada hiç bir kişi bulmuş değül (349)
- Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona (371)
- Girü odlar saçdı âhından bular
Eyle âh kim âhene irse deler (650)

3.2.4.2.3.10. Katmerli Ki'li Birleşik Cümle

İçinde birden fazla ki/kim bağlacı olan cümlelere katmerli ki'li birleşik cümle denir.

- Ol ne kim emr itdi ise anı tut
Kim anun buyruğu-durur cana kut (101)
- Bildüm anlardan ki ol halkun yeği
Kim yakın oldu cihâna gelmeği (195)
- Budur ol kim enbiyâ Hak'dan kamu
Dilediler kim olalar ümmeti (228)
- Ol mecûsîler odı kim var idi
Nice yıllar idi kim yanar idi (266)
- Bilür iken kim ölürüz âkıbet
Çürüyüp toprak oluruz âkıbet
Gör ki Hakk'a dönmişümüz var mıdur (682)
Fiskdan artuk hiç işimiz var mıdur (683)

3.2.4.2.3.11. Ki'siz Ki'li Birleşik Cümle

Metnimizdeki bazı ki'li birleşik cümledeki bağlaç (ki) düşmekte, fakat işlev kendisini bütün ağırlığıyla hissettirmektedir. Bu örneklerin anlamca ki'li birleşik cümlelerden hiçbir farkı yoktur. Bu yapıdaki cümleleri ki'siz ki'li birleşik cümle olarak adlandırmak mümkündür.²⁰

- Hulk u lutf ile gönüller al ele
Adem oldur [ki] hulk ile gönül ala (443)
- Hiç nefes olmaya [ki] isyan itmedüm (463)
- Er dimeye ana her kim [ki] er ola (513)
- Ol dahı azm itdi [ki] vara Allah'a (592)

²⁰ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s. 134.

- Eyle göz yaşı revân olmuş idi [**ki**]
Sanadun seyl-i revân olmuş idi (631)

3.2.4.2.3.12. Ki'nin Herhangi Bir İşlevi Olmaksızın Kullanılışı

- Ol Muhammed hürmetiy'çün kim adun
Anun adiyle bile koşa kodun (719)
- Âmine Hâtun Muhammed anesi
K'ol sedefden oldı ol dür dânesi (142)

3.2.4.2.3.13. Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Ki'li Yapılar

- Hâşa lûtfından **ki** mahrûm eyleye
Afv ide cürümü merhûm eyleye (478)

3.2.4.2.4. Çün'lü (Çü, Çünkü) Birleşik Cümle

“Dilimizde Farsçadan girmiş olan ‘çün, çü, çün-ki’, kendisinden sonra gelen bir cümleyi “sebeup, zaman, şart vs.” ilgileriyle bir sonraki cümleye bağlayan bir cümle başı edatıdır. Bilindiği gibi, cümle başı edatları cümleleri mana bakımından birbirine bağlayan edatlardır. Daima cümle başında bulunurlar. Başında bulundukları cümleyi bazıları ondan sonra gelen cümle veya cümlelere, bazıları da kendisinden önce gelen cümle veya cümlelere bağlarlar.

Başında ‘çün’ edatı bulunup çekimli bir fiil alan veya hüküm bildiren bir yüklem ismi bulunan ve böylelikle yukarıda belirtilen işlevlerden birine sahip olan ilk cümle yardımcı cümle; bu cümleden sonra gelen cümle ise temel cümledir. Bu iki cümle arasında şekil ve anlam bakımlarından açık ve kuvvetli bağlar vardır. Bu yapıdaki cümleler genellikle “-IncA, -dİğIndA, -dİğI zaman, -dİktAn sonra, için, mademki” anlamlarıyla yardımcı cümleyi temel cümleye bağlarlar.”²¹

²¹ Enfel Doğan, “Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s.135.

Çün'lü birleşik cümlede, ki'li birleşik cümlelerin aksine yardımcı cümle başta, temel cümle sonda yer alır. Yardımcı cümle, ana cümleye değişik işlevlerle katılabilir.

Yan cümle ana cümleye aşağıdaki işlevlerle bağlanabilir

a) Zaman Zarfı (-IncA, -dİğİ zaman)

İşleviyle

- Hak Teâlâ çün yarattı Âdem'i
Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi (119)
- Anası rahmine düşdi çün Anûş
Nûr ana nakl itdi anda turdı hoş (125)
- Çün Anûş'un oğlu Kaynân toğdı yâr
Nûr-ı Ahmet anda oldı âşikâr (126)
- Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn
Vardı nûr anda karâr itdi hemîn (138)
- Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele ol Hak vehbeti (214)
- Çün nesîm-i ışk irdi urdı mevc
Ol meânî dürri çıkdı fevc fevc (289)
- Âmine çün gördi bu heybetleri
Gitdi kendüden tükendi kuvveti (233)
- Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak
Barmağı ile ay oldı iki şak (320)
- Çün Hirâ tağına basdı ol kadem
Tağ deprendi kadem basduğı dem (322)
- Altmış üç yaşa çü irdi ol emîn
Dosta ulaşmaklığı oldı yakın (516)
- Çün namâz vaktı irişdi nâgehân
Okıdı cümle müezzinler ezân (526)
- Çün işitdiler sahâbî bu sözi
Her birinün yaş ile toldı gözi (531)

- Böyle çün emr itdi Bû Bekr'e Resûl
Mustafâ emrini ol kıldı kabûl (533)
- Cebrâîl çün bunu didi ol şaha
Ol dahı azm itdi vara Allah'a (592)
- Çün bu sözleri işitdi ol Resûl
Cân ile Hak emrini kıldı kabûl (593)
- Ol hümâ kuşu çü pervâz eyledi
Cümle halk feryâda âğâz eyledi (608)
- Didiler budur çü hâl n'itmek gerek
Tanrı emrince yarağ itmek gerek (637)
- Girü dönüp çün eve geldi bular
Hep sahâbî bir yire cem' oldılar (647)
- Erğ u Sâruğ u Nahûr'a geldi çün
Vardı Târah alınına toğduğı gün (130)
- Çün cihâna geldi ol şâh-ı cihân
Zâhir oldı anda çok dürlü nişân (260)
- Çün şikâyet kıldı ıssından deve
Mustafâ'dan oldı derdine devâ (331)

b) Zaman Zarfı (-dıktan sonra) İşleviyle

- Çün kadem basdı cihâna ol Beşîr
Âlemün artdı beşâset behceti (231)
- Saçu saçup çün ziyâret itdiler
Hûri vü Rıdvân melekler gitdiler (257)
- Mevlidinden çün biraz kılduk beyân
Mu'cizâtından dahı işit i cân (275)
- Çün sahâbî hoş temâm itdi namâz
Kıldılar ol bî-niyâza çok niyâz (553)
- Hasret ile dir Hüseyin ile Hasen
N'idevüz biz iy dede gitdün çü sen (621)

c) Sebep Zarfı (-dİğİndAn dolayı, -dİğİ için)

İşleviyle

- Tutdı cihanı serteser envâr-ı Mustafâ
Çün kim belürdi dünyada âsâr-ı Mustafâ (278)
- Tevhîd servi ravza-i îmânda bitdi hoş
Akıdı çü ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ (280)
- Oldı meşâm-ı akl u dil ü cân mu'attar uş
Açıldı çünki nâfe-i güftâr-i Mustafâ (282)
- Kalmadı kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün
Dürler çü saçdı la'l-i dürrer-bâr-ı Mustafâ (283)
- Hak bilür çün her ne işlerse kişi
Hakk'a lâyük işlemek yeğdür işi (449)
- Kimse hakkında dime hiç ayb söz
Çün değülsin sen dahı hiç aybsuz (453)
- Görmediler anda çün Peygamber'i
Canlarından her biri oldı berî (537)
- Mustafâ'dan çün bular ayru idi
Sayru ol sanman bular sayru idi (538)
- Çün sefer eyledi ol Hayr-ül-enâm
Bize ansuz oldı bu dirlik haram (658)
- Çün sefer kıldı cihândan Mustafâ
Dünyadan hiç kimse ummasın vefâ (663)

3.2.4.2.5. Ta'lı Birleşik Cümle

Bu birleşik cümlelerin kuruluşu da çün'lü birleşik cümleyle aynıdır. Yardımcı cümle başta, temel cümle sonda yer alır. Yardımcı cümle, ana cümleye çoğunlukla sebep ilgisiyle katılır. Bunun yanında zaman (-IncA) ilgisiyle de katılabilir.

3.2.4.2.5.1. Sebep Bildiren Ta'lı Birleşik

Cümleler

- Dahı ol nûr nice nakl itdüğünü
Kimlere gelüp kime gitdüğünü
Tâ bilesiz mevlidi aslı ile (116)
Hem dahı Peygamber'ün aslın bile (117)
- Tâ urur oldı bu şer'ün bahri mevc
Dîne girür oldı bu halk fevc fevc (494)
- Bencileyin olalar Hakk'a mutî'
Tâ bulara yarın olam ben şefî' (603)
- Hem bilesiniz tâ irince Ahmed'e
Kimler ata oldı vü kimler dede (115)
- Çok vasiyyet itdi bunlara Resûl
Tâ ola âsân cemî'-i toğrı yol (596)
- Tutun imdi can kulağın bu söze
Tâ beyân idem bu sözi hoş size (118)

3.2.4.3. Eksiltili Cümle

Yargı ifadesi taşıyan kelime (yüklem) veya eklerin (ek-fiil, ek-fiil ekleri) eksik olduğu cümlelere eksiltili cümle denir. Eksiltili cümlede eksik olan öge (yüklem) veya ek (ek-fiil) okuyan veya dinleyen tarafından tamamlanır.

Eksiltili cümleler, eksik olan öğeler bakımından üç başlıkta incelenebilir.

3.2.4.3.1. Ek Fiili Eksik Olan Eksiltili

Cümleler

- İşbu resm ile müselsel ile muttasıl (*i-*)
Tâ olunca Mustafâ'ya muntekıl (136)
- Söze geldi vahş ü tayr ü taş ağaç
Sözleri cümle Muhammed midhati (*i-*) (222)
- Saç sakal ağardı gönlüm kapkara (*i-*)
Kılmadum bir iş ki karam ağara (461)

- Kimisi bu derd ile hayrân u zâr (*i-*)
Kimi topraklarda galtan bî-karâr (*i-*) (628)
- Ağlaşu ağlaşu cümle kaygulu (*i-*)
Cânları hasret odı ile dolu (*i-*) (646)
- Hem sekiz yüz on ikide târihi (*i-*)
Bursa'da oldı tamâm bu iy ahi (726)
- Şâiri gibi bunun eksüği çok(*-dur*) (43)
- Olmaya bir beyti kim eksüği yok(*-dur*) (43)
- Pes bu varlıktan aceb maksûdı ne(*-dür*) (64)
- Söz uzun(*-dur*) maksûdı kılalum beyân (134)
- Adı Sündüs(*-dür*) döşeyen anı melek (192)
- Sözleri cümle Muhammed midhati(*-dür*) (222)
- İçleri tolu(*-dür*) cevâhir anların
Başına saçu için Peygamber'ün (255)
- Buncılayın dahı nice dürlü var(*-dur*) (268)
- Lâkin anun ümîdi dahı vâri(*-dur*) Mustafâ (286)
- Gönli alçağıdı vü kadri celîl(*i-*) (421)
- Sözleri şîrîn(*i-*) cemâli key cemîl(*i-*) (421)
- Tal'atı meymûn idi vü meh-cebîn(*i-*) (415)
- Hirmen-i hüsninde Yûsuf hûşe-çîn(*i-*) (415)
- İşlerüm cümle değâ ile değâl(*-dür*) (468)
- Dahı fikrüm dâimâ tûl-i emel(*-dür*) (471)
- Bundan artuk yavuz işüm çok nihân(*-dür*) (472)
- Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ(*-dur*) (490)
- Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'(*-dur*) (490)
- Bunda ağlamaklığun assısı çok(*-dur*) (690)
- Anda bin yıl ağlasan assısı yok(*-dur*) (690)
- Sana lâyük bir amel hiç bizde yok(*-dur*) (703)
- İlle isyân ile noksân var(*-dur*) çok (703)

3.2.4.3.2. Yardımcı Fiili Eksik Olan Eksiltili

Cümleler

- Dahı ol nûr nice nakl itdüğünü
Kimlere gelüp kime gitdüğünü (*beyan et-*) (116)
- Kimi kûr oldu kimisi mün'adım (*ol-*) (319)
- Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm (*ol-*)
Kasr idüp mi'râcın uş kılduk temâm (396)
- Saç sakal ağardı gönlüm kapkara (461)
- Hakk'a hamd ile senâlar bî-hisâb (*ol-*)
K'oldı Hak avniyle kâmil bu kitâb (727)

3.2.4.3.3. İsim Cümlelerinde “var” Kelimesi

Eksik Olan Eksiltili Cümleler

- Her biri elinde bir nûrdan tabak (*vardur*)
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak (254)
- Sana ayruk kişi aybından ne zar (*vardur*) (450)

3.2.4.4. Sıralı Cümle

Kendi başına yargı bildiren birden fazla cümlelerin virgül, noktalı virgül veya virgülden bir farkı olmayan “ve” bağlacıyla sıralanmasıyla oluşan cümlelere sıralı cümle denir. “ Sıralı cümleler arasında yardımcı cümle-temel cümle ilişkisi bulunmaz. Sıralı cümleler arasında; eş zamanda gerçekleşme, art arda gerçekleşme veya karşılaştırma-denkleştirme ilgisi vardır.”²²

Sıralı cümleler, bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı cümleler olmak üzere ikiye ayrılır.

3.2.4.4.1. Bağımsız Sıralı Cümleler

Herhangi bir ögesi ortak olmayan sıralı cümlelere bağımsız sıralı cümle denir.

²² Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 586.

- Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede nice lutfâ irdüğün
Râviler virdi haberler hem bize
Biz dahı yazduk uş eydürüz size (147)
- Hak Teâlâ emr kıldı ol gice
Hep yaradılmış kılalar zîneti (208)
- Geldi ol nûr gitdi âlem zulmeti (221)
- Kundağıyla sürmelemişler gözin
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti (240)
- Tanrı emr itdi virildi hem ana
Enbiyânun cümle hûy u hasleti (244)
- Nûr idi başdan ayağa göğdesi
Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi (297)
- Düşmana saçdı eliyle toprağı
Kûr oldu cümle ol kâfir yağı (318)
- On iki bin kâfir oldu münhezim
Kimi kûr oldu kimisi mün'adim (319)
- Ağuluyam bana ağı katdılar
Ol münâfıklar sana mekr itdiler 327)
- Aldı ışk bâzârına geldi anı
Ana âşık müşteri gelsün kanı (343)
- Cebrâîl tutdı Burak bindi ana
Hoş yöneldi yüridi Hak'dan yana (356)
- İki rik'at kıldı Aksâ'da namâz
Eyle emr itmiş idi ol bî-niyâz (362)
- Hem safâlar artdı eksildi terah (395)
- Hiç riyâsuz her işi ihlâs idi
Anun için Hak katında hâs idi (422)
- Adun ümmet ümmet işi sende yok
İşlerün vardur muhâlif ana çok (435)
- Dahı vardı mevte ulaşdı sonı (503)

- Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
Ol güneş yüzlü ve ol alnı kamer (517)
- Günler içre bir çeharşenbih günü
Ol saâdet ayı vü devlet günü
Vardı Meymûne evine nâgehân (520)
Anda iken hastalık tutdı hemân (521)
- İçlerinden kopdı feryâd ile âh
Gökde ol ahdan tutuldı şems ü mâh (532)
- Sordı bildi anı ol Hayr-ül-enâm
K'olmadı Bû Bekr ashâba imâm (541)
- İmdi gel isyânumuz yâd idelüm
Nâle vü zârî vü feryâd idelüm (687)
- Eyle âh eyleyelüm kim ger taşa
İrse odı kaynaya ol taş taşa (693)
- Bize ger rahmet kıl u ger oda yak
Gitmeyiserüz kapundan bir ayak (708)

3.2.4.4.1.1. Bağlaçlarla Sıralanmış

Bağımsız Sıralı Cümleler

- Bunlar işitdi vü buldı hoş ferah
Hem safâlar artı eksildi terah (395)

3.2.4.4.2. Bağlı Sıralı Cümle

Herhangi bir ögesi ortak olan cümlelere, bağlı sıralı cümle denir.

3.2.4.4.2.1. Öznesi Ortak Bağlı Sıralı Cümle

3.2.4.4.2.1.1. Ortak Öznesi Gizli

Özne Olan Bağlı Sıralı Cümleler

- **(Ben)** Aslını cümle beyân eyleyeyin
Âdeme değin ayân eyleyeyin (114)
- **(Ben)** Susadum su diledüm içmekliğe (215)
- **(Sen)** Şer'ini tut ümmeti ol ümmeti
Ta nasîb ola sana Hak rahmeti (99)
- **(Sen)** Mustafâ işlemedüğün işleme
İşleyüp sonra peşimânlar yime (439)
- **(Sen)** Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti (442)
Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı
- **(Sen)** Aybın ayruğun ko sen aybunı gör (451)
Cennet olmak diler isen sana gôr
- **(Sen)** Mustafâ kavlini tut hoş toğrı ol (456)
- **(Sen)** Hem Süleymân-ı fakîre rahmet it (716)
Yoldaşun îmân yirini cennet it
- **(O)** Andan artuk kimseye nakl itmedi
Çünkü yirin buldı ayruk gitmedi (139)
- **(O)** Aldı ışk bâzârına geldi anı
Ana âşık müşteri gelsün kanı (343)
- **(O)** Yolda çok dürlü acâib gördi hem
Geldi Kuds'e irdi vü urdı kadem (358)
- Bunların içre dahı her ne ki var
(O) Anda gördi bunda didi âşikâr (386)
- Çünkü kamusın görüp geçdi öte
(O) Vardı irişdi ol ulu hazrete (387)
- **(O)** Turdı anda anı idindi makâm
Anda oldu âhir-i ömri temâm (404)
- **(O)** Çünkü açıldı maânî pususu
Geldi irişdi bölük bölük susı (407)
- **(O)** Hilm ile her sözi halka dir idi
Yirmez idi her taâmı yir idi (427)

- (O) Ömri içre hiç yalan söylemedi
Söylemeğe dahı kasd eylemedi (431)
- (O) Hâşa lûtfından ki mahrûm eyleye
Afv ide cürmümi merhûm eyleye (478)
- (O) Okıdı vü halka bildürdı temâm (492)
- (O) Çünkü tekbîr itdi vü el bağladı
Döymedi şeşdi elini ağladı (535)
- (O) Vardı vü itdi namâza ibtidâ (543)
- (O) Didi Azrail'e kim gel yâ melek (594)
- (O) Geldüğün işi bitür didi ana (595)
Döndi söyledi sahâbîden yana
- (Biz) Her n'olursavuz kapunda oluruz
Ger dirilürüz ü gerçi ölürüz (710)
- (Siz) İşidün dahı acâib kudreti
Kudret-i Hak'dan tutun hem ibreti (207)
- (Siz) Tanrı kulluğına meşğûl olunuz
Nefse kul olman Hak'a kul olunuz (676)
- (Onlar) Tozını saçmışlar u bir ak sufa
Tolamışlar ol vücûd-ı rahmeti (241)
- (Onlar) Koltuğına girdiler götürdiler (551)
Tuta tuta mescid'e yitürdiler
- (Onlar) Eydesiz kim şer'ümi komayalar
Nefse uyup dünyayı kovmayalar (599)

3.2.4.4.2.1.2. Ortak Öznesi Açık

Özne Olan Bağımlı Sıralı Cümleler

- Enbiyânun şeksüz ol sultânıdur
Cümlesinün cânı içre cânıdur (86)
- Şol kitablar içre söylenen haber
Zahir oldı vü göründi serteser (145)

- Âr ola **her kim** bunı dinlemeye
Ma'nasını düşünüp anlamaya (169)
- İndi göklerden **melekler** saff u saf
Ka'be gibi kıldılar evüm tavaf (191)
- Geldi bir **ak kuş** kanadıyla benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı (218)
- Görmedi ağırı vü kan su **anası**
Çekmedi bir zerre andan zahmeti (220)
- Nâgehân bakdı vü gördi **Âmine**
Ev bucağında o nîgû-sîreti (237)
- Şöyle Beytullah'a karşı **Mustafâ**
Yüz yire urmuş u kılmış secdeti
Secdede başı götürmüş barmağın (238)
- Söylenür hem Hakk'a bulmuş vusleti (239)
- **Bir bölük dahı kavim** geldi vü tîz
Aluban gitdiler ol meh-sûreti (246)
- Hem kil'sâlar dahı yıkıldı çok
Kaldı altında **keşişler** oldu yok (263)
- Didi ol tağa ki iy tağ sâkin ol
Sâkin oldu tutdı anın emrin **ol** (323)
- Beşiğin üğridi gökden indi **ay** (324)
- Turdı fi'l-hâl **Mustafâ-yı mâh-ru**
Cebrâîl katına vardı ilerü (355)
- Aldı gitdi Mustafâ'yı **Cebrâîl**
Önine düşdi ana oldu delîl (357)
- **Ol gök ehli** cümle karşı geldiler
Mustafâ'ya hayli ikrâm kıldılar (366)
- Mustafâ'ya virdi didi **ol Ganî**
Ümmetüne armağân ilet bunı (379)
- **Bunlar** işitdi vü buldı hoş ferah (395)

- Aybunun görmez **gözün** her pilcesin (452)
Görür ayruk aybının bir kılçasın
- Her nefesde işledüm **ben** bir günâh
Bir günâh için dimedim bir gün âh (464)
- Üşde irdi yolumı aldı **ecel** (471)
- **Siz** ben işledüğüm işi işlemen
Bencileyin çok peşîmanlar yimen (479)
- Anı işitdi vü bildi hem **ümem** (497)
- İşit imdi kim **o fahr-i kâinat**
Nice haste oldu vü buldı vefât (515)
- Ol ezânı işidüp **ol mâh-rû**
Turdı vü aldı namâz için vuzû (527)
- Anı gördi **Mustafâ** sabr itmedi (544)
- Girü Hakk'a vardı geldi **Cebraîl** (564)
Didi kim girü selâm itdi Celîl
- Nâgehân **ol peyk-i hazret Cebrâîl**
İrdi vü didi selâm itdi Celîl (577)
- Anı öyle gördi vü sordı **Resûl** (578)
- Vardı virdi Mustafâ'ya **ol** selâm (585)
- Çünkü bu zârîleri **çarh** dinledi
Beli бүkildi vü fi'l-hâl inledi (615)
- N'idelüm n'eyleyelüm **biz** iy aceb
Şâhumuzı kanda kılalum taleb (653)
- Vardı **ol** hod Hazret'e kavuşdı hoş (665)

3.2.4.4.2.2. Yükleme Ortak Bağımlı Sıralı

Cümleler

- Anun için **oldı** bu varlık kamu
Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu (90)
- Kimi takdîs ü kimi temcîd **okur** (375)

- Kimi tehlîl ü kimi tahmîd **okur** (375)
- Uşde **işitdün** anun evsâfını
Hem dahı ahlâkını eltâfını (485)
- Saff u saf cümle gelen turdı temâm
Kim' cemâat **oldı** vü kimi imâm (641)

3.2.4.4.2.3. Birden Fazla Ögesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Cümleler

- **(Biz) Kulluğundan** kâsir u hem kâsiyüz (702)

3.2.4.4.2.4. Bağlaçlarla Sıralanmış Bağımlı Sıralı Cümleler

- Pes bilün kim gelmedi **hem** gelmeye
Mustafâ gibi kimesne dünyeye (85)
- **Hem** bilesiniz tâ irince Ahmed'e
Kimler ata oldı vü kimler dede (115)
- Âdem'e kıldı ferîştehler sücûd
Hem ana çok kıldı ol lûtf ıssı cûd (120)

3.2.4.5. Bağlı Cümle

Bağlaçlarla birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle denir. Bağlı cümlelerin her biri basit veya birleşik olabilir. Öge ortaklığı da bulunabilir.

3.2.4.5.1. “Lîkin” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler

- Gerçi ki yok-durur bu Süleymân'da hoş amel
Lîkin anun ümîdi dahı vâd Mustafâ (286)

3.2.4.5.2. “İlle” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler

- Gerçi cümle nûr idi ol pâk zât
İlle her uzvında vardı mu'cizât (294)
- Ömrümün kadrini hergiz bilmedüm
Şimdi bildüm ille ömri bulmadum (460)

3.2.4.5.3. “Çünkü” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler

- Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı (491)
- Hak Teâlâ çünkü kendi diledi
Padişahlığın bu âlem bile di (104)
- Ma'nada çünkü mukaddemdür Resûl
Hem hakikatda odur asl-ı usûl (110)
- Oldı meşâm-ı akl u dil ü cân mu'attar uş
Açıldı çünkü nâfe-i güftâr-i Mustafâ (282)
- Bize kıldun çünkü her in'âm-i âm
Rahmetünle olur ol in'âm tâm (715)

3.2.4.5.4. “Hem...hem” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler

- Hem tevâzu'la kanâatdi işi
Arpadandı etmeği vü hem aş (426)

3.2.4.5.5. “Ger...ger” Bağlacıyla Kurulan Bağlı Cümleler

- Bize ger rahmet kıl u ger oda yak (708)

SONUÇ

Bu çalışmada Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necât -daha yaygın adıyla Mevlid- adlı kitabındaki kelime grupları ve cümle yapıları üzerinde durulmuştur.

Mevlid'de yer alan ve üzerinde durulan kelime grupları şunlardır: isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik fiil grubu, ikilemeler (tekrarlar), isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, sayı grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, bağlama grubu, edat grubu, ünlem grubu, hâl ekli isimlerle kurulmuş gruplar-kısaltma grupları (yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, isnat grubu, vasıta grubu). İyelik grubu, isim tamlaması içinde ele alınıp değerlendirilmiştir. Eserde önemli miktarda geçen Farsça, Arapça isim ve sıfat tamlamaları ile Farsça bağlama grupları bağlı oldukları grubun sonunda ayrıca verilmiştir.

1. İsim tamlamaları; özne, yer tamlayıcısı, nesne, zarf ve yüklem ismi işleviyle kullanılmıştır.
2. Sıfat tamlamaları; özne, yer tamlayıcısı, nesne, zarf ve yüklem ismi işleviyle kullanılmıştır.
3. İkilemeler (tekrarlar); özne, yer tamlayıcısı ve zarf işleviyle kullanılmıştır.
4. Birleşik fiil grubu zarf, sıfat, isim ve yüklem işleviyle kullanılmıştır.
5. İsim-fiil grubu; özne, yer tamlayıcısı, nesne işlevlerinde kullanılmıştır.
6. Sıfat-fiil grubu; özne, yer tamlayıcısı, nesne ve zarf işlevleriyle kullanılmıştır.
7. Zarf-fiil grubunun tamamı zarf işleviyle kullanıldığı tespit edilmiştir.
8. Metnimizde aitlik grubunun iki örneğine rastlanılmıştır.
9. Sayı grupları cümlede ve diğer kelime gruplarında sıfat, zarf ve isim olarak kullanılmıştır.
10. Edat grubu; eserde “ ile, için, gibi, üzere, birle, bile, dek, değin, artuk, karşı, diyü, sonra, denlü, gayrı, yana, toğrı, beri, içre” edatları kullanılarak oluşturulmuştur. Kullanılışları bakımından edat gruplarında yüklem ismi işlevinde bir örnek dışında zarf ve sıfat işlevinde kullanıldığını belirledik.
11. Ünlem grubu, cümlede cümle dışı unsur olarak kullanılmaktadır.

12. Bağlama grubu; “birle, ile, u, ü, vü, ve, yâ” sıralama bağlaçlarıyla ve “hem dahi” karşılaştırma bağlaçlarıyla bağlama grupları oluşturulmuştur. Bağlama grupları özne, yer tamlayıcısı, nesne, zarf ve yüklem ismi işlevleriyle kullanılmıştır.

13. Mevlid’de yönelme grubunun; özne, yüklem ismi ve zarf işleviyle kullanıldığı tespit edilmiştir.

14. Bulunma grubunun; özne, yüklem ismi ve zarf işlevinde kullanıldığı belirlenmiştir.

15. Ayrılma grubu; özne, yüklem ismi, nesne ve zarf işleviyle kullanılmıştır.

16. İsnat grubu; özne ve zarf işleviyle kullanılmıştır. Ayrıca başka kelimelerle kelime grubunun içinde isim ve sıfat görevleriyle de kullanılmıştır.

17. Vasıta grubu -sadece iki tane- zarf ve yüklem ismi görevlerinde kullanılmıştır.

18. Yükleme grubunun bir örneğine rastlanmıştır ve bu da yüklem ismi işleviyle kullanılmıştır.

19. Mevlid’de ilgi grubu örneklerine rastlanmamıştır.

Eserde karşılaşılan kelime gruplarının istatistiksel sonuçları şöyledir:

1. İsim Tamlamaları

a) Belirli İsim Tamlaması : 80

İyelik Grubu : 35

b) Belirsiz İsim Tamlaması : 162

c) Zincirleme İsim Tamlaması : 9

e) Farsça İsim Tamlaması : 93

f) Arapça İsim Tamlaması : 9

2. Sıfat Tamlaması : 530

Farsça Sıfat Tamlaması : 19

Arapça Sıfat Tamlaması : 1

3. İkilemeler (tekrarlar) : 17

4. Birleşik Fiil Grubu : 431

5. İsim-Fiil Grubu : 8

6. Sıfat-Fiil Grubu : 43

7. Zarf-Fiil Grubu : 54

8. Unvan Grubu	: 2
9. Sayı Grubu	: 7
10. Birleşik İsim Grubu	: 3
11. Edat Grubu	: 126
12. Ünlem Grubu	: 40
13. Bağlama Grubu	: 186
14. Aitlik grubu	: 2
15. Hâl Ekli İsimlerle Kurulmuş Gruplar (Kısaltma Grupları)	
a) Yönelme Grubu	: 18
b) Bulunma Grubu	: 6
c) Ayrılma Grubu	: 8
d) İsnat Grubu	: 14
e) Vasıta Grubu	: 2
f) İlgi Grubu	: 0

Cümlelerin incelendiği bölümünde cümleyi oluşturan, temel ve yardımcı öğeler ile cümle çeşitleri üzerinde durulmuştur:

1. Cümlelerin temel öğeleri (özne, yüklem) ile yardımcı öğeleri (nesne, zarf, yer tamlayıcısı), cümle dışı öğeler (bağlama edatları, ünlem grupları, hitap, açıklama cümleleri) ile cümlelerinin yapıları, öğelerinin dizilişleri ve anlamları bakımından sınıflandırılarak incelenmiştir.

2. Cümleler, yapıları bakımından incelenirken gramerciler arasında görüş birliği olmadığı tespit edilmiştir. Bazı gramerciler fiilimsilerle (isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil) kurulan cümleleri “Girişik Cümle” olarak değerlendirmektedirler. Bu tür yapıları, Haydar Ediskun, yan yargı (girişik cümle); Tahsin Banguoğlu, yarım yargı (bağlı yargılar); Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam, girişik cümle; Tahir Nejat Gencan, girişik tümce; nûrettin Koç, girişik cümle; H. İbrahim Delice, girişik cümle; M. Kaya Bilgegil, girişik cümle; Vecihe Hatiboğlu, girişik tümce olarak değerlendirmektedirler. Buna karşılık bazı gramerciler (Leylâ Karahan, Mustafa Özkan, Muharrem Ergin) de bu yapıyı basit cümle olarak ele almışlardır.

Biz, fiilimsilerle kurulan ve yarı yargı bildiren bu yapıları “kelime grupları” içinde ele alıp inceledik.

3. “Çün’lü birleşik cümle” yapısındaki cümlelerin yardımcı cümleleri temel cümleye sebep zarfı ve zaman zarfı ilgisiyle katılmıştır.

4. “Ki’li birleşik cümle” yapısındaki cümlelerde, yardımcı cümlelerin temel cümleye nesne, yer tamlayıcısı ve zarf işleviyle bağlandığı tespit edilmiştir.

5. Biz çalışmamızda bu dönem metinlerinde yer aldığını düşündüğümüz çün’lü birleşik cümle yapısına benzeyen, dolayısıyla ayrı bir başlıkta değerlendirebileceğimiz ta’lı birleşik cümlelerin bulunduğunu düşünmekteyiz. Bu cümle çeşidinde yardımcı cümlelerin, temel cümleye çoğunlukla sebep ilgisiyle katıldığı tespit edilmiştir.

Eserdeki cümle çeşitlerinin sayısal açıdan değerlendirilmesi şu şekildedir:

A. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

- a) İsim Cümlesi : 154
- b) Fiil Cümlesi : 685

B. Dizilişlerine Göre Cümleler

- 1. Kurallı Cümleler : 328
- 2. Devrik Cümleler : 511

C. Anlamlarına Göre Cümleler

- 1. Olumlu Cümleler : 581
- 2. Olumsuz Cümleler : 79
- 3. Soru Cümleleri : 20
- 4. Emir Cümleleri : 79
- 5. Ünlem Cümleleri : 28

D. Yapılarına Göre Cümleler

- 1. Basit Cümleler : 669
- 2. Birleşik Cümleler
 - a) Şartlı Birleşik Cümleler : 48
 - b) Ki’li Birleşik Cümleler : 106
 - c) İç İçe Birleşik Cümleler : 68
 - d) Eksiltili Cümleler : 35
 - e) Çün’lü Birleşik Cümleler : 36
 - f) Ta’lı Birleşik Cümleler : 6

3. Sıralı Cümleler

a) Bağımsız Sıralı Cümleler	: 24
b) Bağımlı Sıralı Cümleler	: 70
4. Bağlı Cümleler	: 10

KAYNAKÇA

- Atabay, Neşe: **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, 5. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- Bilgegil, M. Kaya: **Türkçe Dilbilgisi**, 2. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 1982.
- Bozkurt, Fuat: **Türkiye Türkçesi**, 2. bs., Ankara, Hatioğlu Yayınları, 2000.
- Cemiloğlu, İsmet: **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2001.
- Cemiloğlu, İsmet: **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Delice, H. İbrahim: **Türkçe Sözdizimi**, İstanbul, Kitabevi, 2003.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 8. bs., Ankara, Aydın Kitabevi, 1988.
- Doğan, Enfel: **Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanılışları**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2001.
- Doğan, Enfel: **“Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)”**, (Basılmamış Doktora Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2006.

- Ediskun, Haydar: **Türk Dilbilgisi**, 8. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1997.
- Erkcan, Meryem: **Faruk Nafiz Çamlıbel'in Han Duvarları Adlı Şiir Kitabı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2004.
- Gencan, Tahir Nejat: **Dilbilgisi**, İstanbul, Kanaat Yayınları, 1997.
- Gülsevin, Gürer: **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.
- Hatiboğlu, Vecihe: **Türkçenin Sözdizimi**, 2. bs., Ankara, DTCF Yayınevi, 1982.
- Karahan Leylâ: **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1998.
- Kaplan, Mehmet: **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, İstanbul, 1973.
- Koç, nûrettin: **Yeni Dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, İnkılâp Yayınları, 1996.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, 2. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.

Kudret, Cevdet : **Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi, (Başlangıçtan 15. yy. Ortalarına Kadar)** 2. bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2002.

Özkan, Mustafa: **Tarih İçinde Türk Dili**, 3. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004.

Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 2. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001.

Özkan, Mustafa-Tören, Hatice-Esin, Osman: **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001.

Pekolcay, Necla: "Süleyman Çelebi", **İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 176-179.

Pekolcay, Necla: **Mevlid - Süleyman Çelebi**, 2. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992.

Timurtaş, F. Kadri: **Mevlid (Vesîletü'n-Necât), Süleyman Çelebi**, 4. bs., İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005.

Yavuz, Kemal: "Mevlid'in Türkçe Kaynakları Şerhleri ve Mevlid Metni Üzerine", **Süleyman Çelebi ve Mevlid - Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2007. s. 61-86.

Yazım Kılavuzu, 25. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

Yelten, Muhammet-Açıkgöz, Halil: **Kelime Grupları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2005.

Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.

EKLER

METİN

- 1 Allah adın zikir idelüm evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula
- 2 Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân ide Allah ana
- 3 Allah adı olsa her işün öni
Hergiz ebter olmaya anun sonı
Peygamber a.s. buyurdi: “Allah adı ile başlamamış olan her
ehemmiyetli iş güdük ve neticesiz kalır.”
- 4 Her nefesde Allah adın di müdâm
Allah adıyla olur her iş tamâm
- 5 Bir gez Allah dise ışk ile lisân
Dökülür cümle güneh misl-i hazân
- 6 İsm-i pâkin pâk olur zikr eyleyen
Her murâda irişür Allah diyen
- 7 Işk ile gel imdi Allah eydelüm
Derd ile göz yaşı’la âh idelüm
- 8 Ola kim rahmet kıla ol Pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol İlâh
- 9 Âlim ü Al’âm ü Gaffâr-üz-zünûb
Sâni u Tevvâb ü Settâr-ül-uyûb
- 10 Dâim ü Deyyân ü Muhsî vü Şekûr
Vâhib-ül-ihsân Ganî Fettâh-ı nûr
- 11 Sâdık-ul-kavl ü Azîm ü Zü’l-celâl
Kâsım-ür-rızk u Mukîm ü Lâyezâl
- 12 Kâdir ü Kakhâr u Kayyûm u Kadîr
Fâtır ü Hallâk u Rezzâk u Habîr
- 13 Bârr ü Bâri’ ü Berr ü hem Bedî’
Dârr ü Nâfi’ ü Basîr ü hem Semî’
- 14 Hayy ü Hannân ü Hakem Hakk u Hakîm

- Hâfız u Hâzır Habîb ü hem Halîm
- 15 Mü'min ü Muhsin Muîn ü Müsteân
Mâlik ü Mennân ü Sultân-i cihân
- 16 Câmi' ü Cebbâr ü Mübdi' ü Mu'îd
Vâris ü Vehhâb ü Rezzâk u Mecîd
- 17 Hâdi vü Subhân ü Rahmân-ür-Rahîm
Mânî' u Mu'tî Kaviyy ü hem Kadîm
- 18 Hâfid ü Râfî' Celîl ü hem Cemîl
Kâbiz u Bâsit Vekîl ü hem Kefîl
- 19 Evvel ü Âhir Aliyy ü hem Alîm
Zâhir ü Bâtın Metîn ü hem Mukîm
- 20 Vâhid ü Vâcid Vedûd u hem Gafûr
Vâlî vü Mâcid Veliyy ü hem Şekûr
- 21 Hâlik u Rezzâk Musavvir hem Hamîd
Vâsi' u Burhân Reşîd ü hem Şehîd
- 22 Bâis ü Muhyî Mümît ü Nâşir ol
Mun'im u Muğnî vü Nâzır Nasır ol
- 23 Hem Mu'izz ü hem Müzill ü hem Raûf
Âdil ü Muksit Mukît u hem Atûf
- 24 Ol-durur Allâhü Kuddüs-üs-Selâm
Rabb-i Bâkî lâ-yemûtü lâ-yenâm
- 25 Ol durur hem pâdişâh-i bî-zevâl
Bî-şebîh ü bî-nazîr ü bî-misâl
- 26 Birdür ol birliğine şek yok-durur
Gerçi yanlış söyleyenler çok-durur
- 27 Varı yok yoğı var iden ol-durur
Dünyada her olanı ol oldurur
- 28 Cümle âlem yoğ iken ol var idi
Yaradılmışdan ganî cebbâr idi
- 29 Variken ol yoğ idi ins ü melek
Arş u ferş ü ay gün hem nüh felek

- 30 Sun'ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi
31 Kudretin izhâr idüp ol Celîl
Birliğine bunları kıldı delîl
32 Bâri ne hâcet kılavuz sözi çok
Birdür ol andan artuk Tanrı yok
33 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya tamâm
34 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

ESERİ NAZM EDEN DUA İSTEME VE KİTAPTAN DOLAYI
ÖZÜR DİLEME

- 35 İy azizler üşde başlaruz söze
Bir vasiyyet kıluruz illâ size
36 Ol vasiyyet kim direm her kim tuta
Misk gibi kokusu canlarda tüte
37 Hak Teâlâ rahmet eyleye ana
Kim beni ol bir duâ ile ana
38 Her ki diler bu duâda bulına
Fâtîha ihsân ide ben kulına
39 Allah ana dâimâ lutf işleye
Kim sevâbın okıyup bağışlaya
40 Ol kişi dünyâdan imanla göçe
Kim bana bundan duâ kılup geçe
41 Dahı her kime ki ire bu Kitâb
Kılmaya bize hatâsiyçün itâb
42 Lûtf ide ma'zûr duta eksükliğin
Dimeye hiç kimseye eksükliğin
43 Şâiri gibi bunun eksüğü çok
Olmaya bir beyti kim eksüğü yok
44 Ger nazar kılsalar eksük sözine

- Uğramayalar bir eksüksüzine
- 45 Gerçi tâmm u nâkısı kâmil bilür
Kâmil olan cümleyi kâmil bilür
- 46 Anların kim eksüğü çok işinün
Eksüğün gözler olur her kişinin
- 47 Her kişi kim ola ol eksüksüz er
Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar
- 48 Lutf idüp aybını setr idün bunun
Hem bu olur işi her lutf ıssının
- 49 Eksüğüme kıldum uş ben'itirâf
Her kim ehl-i lutf ola kıla muâf
- 50 Lîk her yirde kim ola ihtilâl
Lutf idüp islâh ide ehl-i kemâl
- 51 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
- ÂLEMİN YARATILMASI SEBEBİNİN BEYÂNI
- 52 Evvel anduk anı kim evveldür ol
Evveline bulmadı hiç akl yol
- 53 Evvelün ol evvelidür bî-gümân
Âhirün hem âhirîdür câvidân
- 54 Her tasavvurdan münezzeh Hakdur ol
Âlem üzre hâkim-i mutlakdur ol
- 55 Gerçi müstağnî-durur bunlardan ol
Ana hiç assı ziyân yok az u bol
- 56 Gerçi yokdan bunları var eyledi
Kudretin bunlarda izhâr eyledi
- 57 Bu cihân olmasa hiç noksânı yok
Olsa dahı nesne artmaz az u çok
- 58 Bir kez “ol” demek ile oldı cihân
Olma dirse girü yok olur hemân
- 59 Yir ü gök içre dahı her ne ki var

- Oldı Hak emri ile tutdı karar
- 60 Cümle mahlûkât anun emrindedür
Cümle zerrât anun ile zindedür
- 61 Her ne kim var aşikâre vü nihân
Yir ü gök ü arş u ferş ü ins ü cân
- 62 Çünkü bunlar bir işaretle olur
Bunlar olmaz ise nesi eksilür
- 63 Bunlar olmasa yine ol ol idi
Her neye kim “ol” didi ol olıdı
- 64 Pes bu varlıktan aceb maksûdı ne
Işk ile dinle iriş maksûdına
MUHAMMED - ona selâm olsun - RÛHUNUN
YARATILMASININ BEYÂNİ
- 65 Çünkü Hak evvelliğin bildün ayân
Dinle imdi kılâyın sun'ın beyân
- 66 Hak Teâlâ ne yaratdı evvelâ
Cümle mahlûkdan kim ol evvel ola
- 67 Hem sebep olmuş ola bu varlığa
Işk ile dinleyeni iy Hak yarlığa
- 68 Mustafâ rûhını evvel kıldı var
Sevdi anı ol Kerîm ü Kirdigâr
Peygamber - ona salât ve selâm olsun -didi: “Ulu Allah’ın ilk
yarattığı şey ruhumdur.”
- 69 Nice bin yıl terbiyet kıldı ana
Anla işbu sözleri batgıl tana
- 70 Mustafâ’yı kendüye kıldı habîb
Cümle derdlülere ol oldu tabîb
- 71 Her ne dürlü kim saâdet var-durur
Yahşı huy u körklü âdet var-durur
- 72 Hak ana virdi mükemmel eyledi
Yaradılmışdan mufaddal eyledi

- 73 Ger Muhammed olmaya idi ayân
Olmayısardı zemîn ü âsmân
- 74 Andan oldu her nihân ü âşikâr
Arşda ferşde yirde gökde ne ki var
- 75 Ger Muhammed olmasa idi i yâr
Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr
- 76 Ger Muhammed gelmeseydi âleme
Tâc-ı izzet inmez idi Âdem'e
- 77 Hem vesile olduğı'çün ol Resûl
Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabûl
- 78 Nûh anun'çün garkdan buldı necât
Dahı doğmadan göründi mucizât
- 79 Ölmeyüp İsa göğde bulduğı yol
Ümmetinden olmağ için idi ol
- 80 Dahı hem Musâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdehâ
- 81 Ceddi olduğı'çün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl
- 82 Cümle anun dostluğına adına
Bunca izzet oldu ol ecdâdına
- 83 Çok temennî kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar
- 84 Ta bularun arta izz ü hürmeti
Dahı yiğrek ola Hakk'a kurbeti
- 85 Pes bilün kim gelmedi hem gelmeye
Mustafâ gibi kimesne dünyeye
- 86 Enbiyânun şeksüz ol sultânıdur
Cümlesinün cânı içre cânıdur
- 87 Gerçi kim anlar dahı mürsel-durur
Lîkin Ahmet efdal ü ekmel-durur
- 88 Zîra efdallığa ol elyak-durur

- Anı öyle bilmeyen ahmak-durur
- 89 Hep anun ile irişdi devlete
Anun ile batdı âlem rahmete
- 90 Anun için oldu bu varlık kamu
Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu
- 91 Anun ile irdi İbrahim Hak'a
Anun ile geldi âlem revnaka
- 92 Hem anunla toldı âlem cümle nûr
Anun için oldu cennât içre hûr
- 93 Anun için indi Kur'ân-ı mübîn
Anun için geldi Cibrîl-i emin
- 94 Anun ile vardılar toğrı yolu
Halk-ı âlem ger nebî vü ger velî
- 95 Kimse ansuz toğrı yolu varmadı
Kimse ansuz Hak yolın başarmadı
- 96 Her kim ana irdi irdi Tanrı'ya
Tanrı dîdârını gördi bî-riyâ
- 97 Ol-durur maksûd-ı cümle cüz' ü kül
Muktedâ-yı âlem ü şâh-ı rüsûl
- 98 Pes Muhammed'dür bu varlığa sebeb
Cehd idüb anun rızâsın kıl taleb
- 99 Şer'ini tut ümmeti ol ümmeti
Ta nasîb ola sana Hak rahmeti
- 100 Her kim ana gerçek ümmet olmadı
Lâcerem Hak rahmetini bulmadı
- 101 Ol ne kim emr itdi ise anı tut
Kim anun buyruğu-durur cana kut
- 102 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
- 103 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

- 104 Hak Teâlâ çünki kendi diledi
Padişahlığın bu âlem bile di
105 Zât-i pâki gizlü genc idi nihân
Diledi kim kıla ol genci ayân
106 Gizlü gencin halka izhâr eyledi
Nice dürlü nesneyi var eyledi
107 Geldi sûret âlemine Mustafâ
Anun ile buldı âlem hoş safâ
108 Bildünüz mi ol Muhammed ne imiş
Dahı bunda gelmedin kanda imiş
109 Sûretâ gerçi Muhammed son idi
İlle ma'nâda kamudan ön idi
110 Ma'nada çünki mukaddemdür Resûl
Hem hakikatda odur asl-ı usûl
111 Bunca varlığa sebep hem ol imiş
Âlem ol olduğu için olmış
112 Sûretâ dahı işit iy pâk-din
Eydeyin önden sona nicey'düğün
113 Eydeyin ki nice toğdı ol şerif
Ol şerîf ü ol latîf ol zarîf
114 Aslını cümle beyân eyleyeyin
Âdeme değin ayân eyleyeyin
115 Hem bilesiniz tâ irince Ahmed'e
Kimler ata oldı vü kimler dede
116 Dahı ol nûr nice nakl itdüğüni
Kimlere gelüp kime gitedüğüni
117 Tâ bilesiz mevlidi aslı ile
Hem dahı Peygamber'ün aslın bile
118 Tutun imdi can kulağın bu söze
Tâ beyân idem bu sözi hoş size
119 Hak Teâlâ çün yarattı Âdem'i

- Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi
120 Âdem'e kıldı ferîştehler sücûd
Hem ana çok kıldı ol lûtf ıssı cûd
121 Mustafâ nûrını alnına kodı
Bil Habîb'üm nûrıdır bu nûr didi
122 Kıldı ol nûr anun alnında karâr
Kaldı anun ile nice rüzgâr
123 Sonra Havvâ alnına nakl itdi bil
Turdı anda dahı nice ay u yıl
124 Şît toğdı ana nakl itdi buğur
Anun alnında tecellî kıldı nûr
125 Anası rahmine düşdi çün Anûş
Nûr ana nakl itdi anda turdı hoş
126 Çün Anûş'un oğlu Kaynân toğdı yâr
Nûr-ı Ahmet anda oldu âşikâr
127 Vardı Mehâyil'e ol nûr-ı Resûl
Sonra Yârid alnına kıldı nüzûl
128 Çünkü Uhnûh'a irişdi nûr yine
Geçdi andan Müteveşlah alnına
129 Lemk ü Nûh u Sâm hem Erfahşed'e
Vardı Âbir Fâlig'a hem iy dede
130 Erg u Sârug u Nahûr'a geldi çün
Vardı Târah alnına toğduğı gün
131 İrdi İbrahim'e İsmail'e hem
Söz uzanur ger kalanın dir isem
132 Bunlara irince uş kıldım beyân
Bâkısın anlayasın bundan heman
133 Her ki âkildür sözümi anlar ol
Âkıl ol dahı sözümi anlar ol
134 Söz uzun maksûdı kılalum beyân
Tâ bu mâ'nâlar size ola ayân

- 135 Cümle-i aslâb u erhâmdan o nûr
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr
- 136 İşbu resm ile müselsel muttasıl
Tâ olunca Mustafâ'ya muntekıl
- 137 Şöyle vardı irdi ol nûr aslına
İrişince tâ Muhammed alnına
- 138 Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn
Vardı nûr anda karâr itdi hemîn
- 139 Andan artuk kimseye nakl itmedi
Çünkü yirin buldı ayruk gitmedi
- 140 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
- 141 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Din mütahhar ravzasına es-salât
- 142 Âmine Hâtun Muhammed anesi
K'ol sedefden oldu ol dür dânesi
- 143 Çünkü Abdullah'dan oldu hâmile
Vakt irişdi hafta vü eyyâm ile
- 144 Hem Muhammed gelmesi oldu yakın
Çok alâmetler belürdi gelmedin
- 145 Şol kitablar içre söylenen haber
Zahir oldu vü göründi serteser
- 146 Halk-ı âlem gözleriyle gördiler
Görmeyenlere haberler virdiler
- 147 Âmine Hâtûn göziyle gördüğün
Ol gicede nice lutfâ irdüğün
- 148 Râviler virdi haberler hem bize
Biz dahı yazduk uş eydürüz size
- 149 Dinlenüz kim binde birin diyelüm
Tûtiler gibi şekerler yiyelüm
- 150 Dînümüz mülkini âbâd idelüm

- İşidenler cânını şâd idelüm
151 Işk ile her kim ki dinlerse bunı
Açıla gönlinde rahmet gülşeni
152 Hem hidâyet bülbülü anda öte
Hem saâdet servi cânında bite
153 Mustafâ'nun cânibinden bî-gümân
İrişe bûy-ı şefâat her zamân
154 Kim ki dinlerse bu sözi ışk-ıla
Lâcerem Tanrı ana rahmet kıla
155 Mustafâ'nun Mevlidi'dür bu kelâm
Sanmanuz, bunı kelam-ı her avâm
156 İzzetini key sakınun bu sözün
Devletünüze sebebdür bu sizün
157 Mevlid'ine her k'anun izzet kıla
Mustafâ'dan ol dahı izzet bula
158 Hem şeff' ola ana ol Mustafâ
Ola derdine şefâatı şifâ
159 Ger dilersiz bulasız oddan Necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
PEYGAMBERİN - ona selâm olsun - ÖVÜLMESİ
160 Girü gönül mısırına kıldum sefer
Bağladum anda nice teng-i şeker
161 Açalum ol şekkerün tengini uş
Yimedın cânun safâlar bula hoş
162 Öyle lezzetlü şekerdür bu şeker
Kim bunun katında şekker bir hâcer
163 Bu meânî şekkerin ger yiyesiz
Dünyada şekker bu imiş diyesiz
164 Tûtiye şekker yimek öğredeyin
Bülbüle bu sözi ta'lîm ideyin
165 Ol unutsun şekkerini bu sözün

- İkisi de bu sözi kılsun güzîn
166 Mustafâ'nun Mevlidi'ni okısun
Dâimâ sermest oluban şakısun
167 Âşık isen key kulak tut dinlegil
Ne dir isem ma'nasını anlagıl
168 Zîra kim dîn direği Muhammed'ün
Mevlidadür bilünüz ol Ahmed'ün
169 Âr ola her kim bunı dinlemeye
Ma'nasını düşünüp anlamaya
170 İşit imdi nice toğdı ol resûl
Ol özi cümle usullerden usûl
171 Ol sözi şîrîn ü ol cismi arı
Enbiyâ vü evliyânun serveri
172 Ol sirâc ü ol beşîr ü ol nezîr
Ol imâm ü ol hümâm ü ol münîr
173 Ol kerîm ü ol kelîm ü ol halîm
Ol şefî' ü ol mutî' ü ol selîm
174 Ol melîh-ül-vech ü ol kalbi safâ
Murtazâ vü Müctebâ vü Mustafâ
175 Âmir ü nâhî karîb ü hem mücîb
Hâfız u vâiz şekûr u hem rakîb
176 Hâdi vü mehdî vü muhtâr ü halîl
Oldur ol kim sevdi yaratdı Celîl
177 Ol habîb ü ol hasîb ü ol nesîb
Ol münîb ü ol tabîb ü ol hatîb
178 Oldur ol Tâhâ vü Yâsin ü Emîn
Oldur ol hem rahmeten li'l-âlemîn
179 Hem Muhammed dahı Mahmûd oldur ol
Cümle mahlûk içre maksûd oldur ol
180 Oldur ol halk içre Hakk'un sevdüğü
Dâima Kur'ân'da anup öğdüğü

- 181 Bu Süleymân nice medh itsün anı
Çünkü meddâhıdır anun ol Ganî
- 182 Ol ki meddâhı anun Allah ola
Var kıyâs eyle ki ol ne şâh ola
- 183 Haşre dek ger dinilirse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
- 184 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
MUSTAFA'NIN - Ona selâm olsun - DOĞUMU SIRASIMDA
MEYDANA ÇIKAN ŞEYLERİN BEYÂNI
- 185 Ol gice kim toğdı ol hayr-ül-beşer
Anası anda neler gördi neler
- 186 Her ne kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine
- 187 Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi
- 188 Toğduğun bildürdi ol halka temâm
Ne didüğün işid imdi iy hümâm
- 189 Didi gördüm ol habîbün anesi
Bir aceb nûr kim güneş pervânesi
- 190 Berk urup çıkdı evümden nâgehân
Göklere irdi vü nûr oldu cihân
- 191 İndi göklerden melekler saff u saf
Ka'be gibi kıldılar evüm tavaf
- 192 Hem havâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek
- 193 Üç alem dahı dikildi üç yire
Her birisi eydeyim nire nire
- 194 Mağrib ü maşrıkda ikisi anun
Biri damında dikildi Ka'be'nün
- 195 Bildüm anlardan ki ol halkun yeği

- Kim yakın oldu cihâna gelmeği
196 Çünkü bu işler bana oldu yakın
Ben evümde otururken yalnızın
197 Yarılup dîvâr çıkdı nâgehân
Üç bile hûrî bana oldu ayân
198 Çevre yanuma gelüp oturdılar
Mustafâ'yı birbirine muştılar
199 İrdi hûrîler bölük bölük buğur
Yüzleri nûrından evüm toldı nûr
200 Didiler oğlun gibi hiçbir oğul
Yaradılalı cihân gelmiş değül
201 Bu senün oğlun gibi kadri cemîl
Bin anaya virmemişdür ol Celîl
202 Ulu devlet buldun iy dildâr sen
Toğısardur senden ol hulkı hasen
203 Bu gelen ilm-i ledün sultânıdur
Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdur
204 Bu gelen ıskına devr ider felek
Yüzine müştâkdur ins ü melek
205 Bu gice ol gicedür kim ol şerîf
Nûri ile âlemi eyler latîf
206 Bu gice dünyâyı ol cennet kılur
Bu gice eşyaya Hak rahmet kılur
KASÎDE-İ MELÎHA
207 İşidün dahı acâib kudreti
Kudret-i Hak'dan tutun hem ibreti
208 Hak Teâlâ emr kıldı ol gice
Hep yaratılmış kılalar zîneti
209 Didiler Rıdvan'a tiz turma dur
Hoş bezen hûr u kusûr-ı cenneti
210 Kim bu gice ol Habîb-i Hak gelür

- Hem yağar halk üzre Hakk'un rahmeti
- 211 Elh-i cennet hûri ve gılmân kamu
Sağularla kılsun ana rağbeti
- 212 Tanrı'dan Cibrîl'e emr oldı ki yap
Tamu kapusını götür heybeti
- 213 Hem vuhûş ile tuyûra kıl haber
Bu gice gözden götürsün gafleti
- 214 Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele ol Hak vehbeti
- 215 Susadum su diledüm içmekliğe
Virdiler bir kıf ki tolu şerbeti
- 216 Kardan ağ idi vü hem soğuk idi
Dahı şîrindi şekerden lezzeti
- 217 Sonra gark oldı vücûdum nûr ile
Bürüdi beni o nûrun ismeti
- 218 Geldi bir ak kuş kanadıyla benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı
- 219 Toğdı ol sâatde ol şâh-ı rüsûl
Kim anunla buldı âlem izzeti
- 220 Görmedi ağrı vü kan su anası
Çekmedi bir zerre andan zahmeti
- 221 Yir ü gök gulgule toldı serteser
Geldi ol nûr gitdi âlem zulmeti
- 222 Söze geldi vahş ü tayr ü taş ağaç
Sözleri cümle Muhammed midhati
- 223 Didiler birbirine kim budur ol
Makdemi meymûn mübârek tal'ati
- 224 Budur ol sultân ki âlemde müdâm
Günde beş gez urulısar nevbeti
- 225 Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet birle levlâk hil'ati

- 226 Budur ol kim buna kim olsa karîb
Bî-gümân ol Hakk'a bulur kurbeti
- 227 Budur ol kim bu Nebiyy-i Hakk iken
Dahı olmamışdı Âdem hilkati
- 228 Budur ol kim enbiyâ Hak'dan kamu
Dilediler kim olalar ümmeti
- 229 Budur ol dürr-i yetîm kim dünyada
Bulmadı hiç kimse buna kıymeti
- 230 Bunı seven bulısar anda yarın
Rahmeti vü rif'ati vü re'feti
- 231 Çün kadem basdı cihâna ol Beşîr
Âlemün artdı beşâşet behceti
- 232 Mekke şehri nûr ile toldı kamu
Nura gark oldı eri vü avreti
- 233 Âmine çün gördi bu heybetleri
Gitdi kendüden tükendi kuvveti
- 234 Çünki ol kendüzine geldi girü
Gördi gitmiş hûriler cem'iiyeti
- 235 Mustafâ'yı görmedi evinde hem
Anı hayran kıldı oğlı hasreti
- 236 Eyle sandı aldı gitdi hûriler
Anasının dahı artdı hayreti
- 237 Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında o nîgû-sîreti
- 238 Şöyle Beytullah'a karşı Mustafâ
Yüz yire urmış u kılmış secdeti
- 239 Secdede başı götürmüş barmağın
Söylenür hem Hakk'a bulmuş vusleti
- 240 Kundağıyla sürmelemişler gözin
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti
- 241 Tozını saçmışlar u bir ak sufa

- Tolamışlar ol vücûd-ı rahmeti
242 Diledi ala eline anası
Göre kim n'oldı o sâhib-devleti
243 Saklanuz diyü havâdan bir nidâ
Geldi kim tutdı cihânı heybeti
244 Tanrı emr itdi virildi hem ana
Enbiyânun cümle hûy u hasleti
245 Hem dinildi üç gün anı gizlenüz
Virmesün hiç âdem ana zahmeti
246 Bir bölük dahı kavim geldi vü tîz
Aluban gitdiler ol meh-sûreti
247 İlten ol demde getürdi hem girü
Bilmedi hiç kimse neydi hikmeti
248 Hürmetini bunı sanman siz hemîn
Bunca dahı yüz bin ola hürmeti
249 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
250 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
251 Yidi kat gök ehli cümle geldiler
Ahmed'i görüp ziyaret kıldılar
252 Yirde vü gökde ferîşteh kalmadı
Kim Muhammed yüzini ol görmedi
253 Hem sekiz uçmak içinde hûr-ı în
Görmeğe geldi o şâhun manzarın
254 Her biri elinde bir nûrdan tabak
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak
255 İçleri tolu cevâhir anların
Başına saçü için Peygamber'ün
256 Gelüben cümle saçü saçdı ana
Ay yüzün görüp bular kaldı tana

- 257 Saçu saçup çün ziyâret itdiler
Hûri vü Rıdvân melekler gitdiler
- 258 Yaradılmışdan kime k'oldı nasîb
Anlara dahı göründi ol Habîb
- 259 Hem bular dahı ziyâret kıldılar
Ol Resûl-i Hak bu-durur bildiler
- 260 Çün cihâna geldi ol şâh-ı cihân
Zâhir oldı anda çok dürlü nişân
- 261 Ol gice hep putlar oldı ser-nigûn
Câmına Şeytân'ın uruldı düğün
- 262 Toldı küffârın içi vü taşı gam
Urdı her biri başına taşı hem
- 263 Hem kilîsâlar dahı yıkıldı çok
Kaldı altında keşişler oldı yok
- 264 Tâk-ı Kîsrâ öyle çatladı katı
Ki'îşidenün gitdi akl u takatı
- 265 Sâve bahri yire geçdi serteser
Kimse anda bulmadı sudan eser
- 266 Ol mecûsîler odı kim var idi
Nice yıllar idi kim yanar idi
- 267 Ana taparlar idi ol kavm-i şûm
Hîç olup ol od söyündi sanki mûm
- 268 Buncılayın dahı nice dürlü var
Anları ger dirsevüz key söz uzar
- 269 Bildi âlem halkı toğdı Mustafâ
Cümle âlem toldı nûr ile safâ
- 270 Ulalu başladı ol sâhib-kemâl
Ay vü gün buldı cemâlinden cemâl
- 271 Çünki ol şâh irdi on dört yaşına
Kamu halk and içer oldı başına
- 272 Ulu kiçi hep kamu ehl-i Arab

- Cümle andan buldılar ilm ü edeb
273 Görmediler ana benzer âdemî
Hulk ile tutdı cemî-i âlemi
274 Mu'cizâtı zâhir olu başladı
Cümle dilde söylenür oldu adı
275 Mevlidinden çün biraz kılduk beyân
Mu'cizâtından dahı işit i cân
276 Tâ kıyâmet ger dinilse bu kelâm
Bin kıyâmet ola bu olmaz temâm
277 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
PEYGAMBER'İ - Allah on salât ve selâm etsin ÖVME
278 Tutdı cihanı serteser envâr-ı Mustafâ
Çün kim belürdi dünyada âsâr-ı Mustafâ
279 Uruldu cânâda nevbet-i şer'-i Muhammedi
Toldı cenân cinânına ezhâr-ı Mustafâ
280 Tevhîd servi ravza-i îmânda bitdi hoş
Akdı çü ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ
281 Hak gülşeninde ötdi girü vahy bülbülü
Rahmet güliyle toldı bu gülzâr-ı Mustafâ
282 Oldı meşâm-ı akl u dil ü cân mu'attar uş
Açıldı çünki nâfe-i güftâr-ı Mustafâ
283 Kalmadı kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün
Dürler çü saçdı la'l-i dürrer-bâr-ı Mustafâ
284 Bâzâr-ı küfr ü kibr ü delâlet harâb olup
Hem hoş bezendi şer' ile bâzâr-ı Mustafâ
285 Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şirk ü hep ağyâr-ı Mustafâ
286 Gerçi ki yok-durur bu Süleymân'da hoş amel
Lîkin anun ümîdi dahı vâr Mustafâ
287 Sen Mustafâ'yı cân ile tekrâr eyle kim

Nûr arturur gönüllere tekrâr-ı Mustafâ

PEYGAMBER'İN - Allah ona salât ve selâm etsin -

MUCİZELERİNİN BEYÂNI

- 288 Bir gönül deryâsı girü kıldı cûş
Cevheri cûş ile taşra saldı uş
- 289 Çün nesîm-i ışk irdi urdı mevc
Ol meânî dürrî çıkdı fevc fevc
- 290 Ger buna gönül göziyle bakasın
Can kulağına bu dürrî takasın
- 291 Ya'ni dürr-i mu'cizât-ı Mustafâ
Kim virür cân ü dile zevk u safâ
- 292 Eydeyim ger ışk ile dinler isen
Işk ile dinleyesin key er isen
- 293 Mu'cizâtın dinlenüz şevk ile hoş
Tâ ki akl u cân kıla cûş u hurûş
- 294 Gerçi cümle nûr idi ol pâk zât
İlle her uzvında vardı mu'cizât
- 295 Hak anı ayruk nebîye virmedi
Hiç biri ol irdüğüne irmedi
- 296 Evvelâ ol kim mübârek cisminün
Gölgesi düşmezdi yire resminün
- 297 Nûr idi başdan ayağa göğdesi
Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi
- 298 Gölge zulmetden düşer hod her yire
Nûrdan gölgeyi göz kanda göre
- 299 Şeksüz ol hod bir musavver nûr idi
Anı görmezdi şular kim kûr idi
- 300 Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir para bulut olurdu sâye bân
- 301 Her nire varsa bile varurdu ol
Başı üzre dâimâ tururdu ol

- 302 Anı kullukçı komışdı ana Hak
Ahmed'i Hak nice saklar yahşi bak
- 303 Ol mübârek gözlerinde mu'cize
Nicedür ol dahı eydelüm size
- 304 Nice kim öninde görürdi ayân
Eyle ardından görürdi ol hemân
- 305 İşidün hem ol mübârek burnının
Mu'cize nicedür anda hem görün
- 306 Vahy içün indükde Cibrîl-i emîn
Gökden ayrıldığı sâatde hemîn
- 307 Cebraîl'ün kokusın alurdı ol
Vahy içün indüğini bilürdi ol
- 308 Bil mübârek sem'inün dahı nedür
İşit anda mu'cize hem nicedür
- 309 Hoş işidürdi ırakdan şöyle kim
İşidür idi yakından ol hakîm
- 310 Uyanuk iken nice işitse ol
Eyle işidürdi uyurken Resûl
- 311 Depredicek tudağın ol mâhveş
Deprenürdi gökde hem kurs-ı güneş
- 312 İncü dişleri şuâından gice
İğne düşse bulunurdı iy hoca
- 313 Dilinün bu kim kelere sordı ol
Didi ben kimem didi sensin Resûl
- 314 Sadrı nûrından karanu giceler
Yolda yürürdi yiğitler kocalar
- 315 Hem nübüvvet mühri anun zahrındadı
Halkı ol mühir ile Hakk'a ündedi
- 316 Tokınacak saçına bâd-ı sabâ
Müşk ü anberden tolar idi havâ
- 317 Derlese güller olurdu her deri

- Hoş dererlerdi derinden gülleri
318 Düşmana saçdı eliyle toprağı
Kûr oldu cümle ol kâfir yağı
319 On iki bin kâfir oldu münhezim
Kimi kûr oldu kimisi mün'adim
320 Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak
Barmağı ile ay oldu iki şak
321 Dırnağı olurdu hem dürr-i semîn
Cem' iderdi anı Ümm-ül-mü'minîn
322 Çün Hirâ tağına basdı ol kadem
Tağ deprendi kadem basduğı dem
323 Didi ol tağa ki iy tağ sâkin ol
Sâkin oldu tutdı anın emrin ol
324 Beşiğin üğridi gökden indi ay
Gözleriyle gördiler yoksul u bâ-y
325 Barmağından çeşmeler akıtdı hem
İçdi andan cümle-i hayl ü haşem
326 Ağulu bişmiş kuzı ana söyledi
Yime benden yâ Resûl-Allah didi
327 Ağuluyam bana ağı katdılar
Ol münâfıklar sana mekr itdiler
328 Dikdi hurmâyı hem ol şâh-ı cihân
Dikdüğü sâat yimiş virdi hemân
329 Söyledi avcında taşa geldi taş
Taş değülse ıška gel sen dahı taş
330 Hem ağaçlar kıldılar ana sücûd
Oldılar haklığına cümle şühûd
331 Çün şikâyet kıldı ıssından deve
Mustafâ'dan oldu derdine devâ
332 Nice gözsüzleri gözlü kıldı ol
Nice sözsüzleri sözlü kıldı ol

- 333 Kurd u kuş taş ağaç ana söyledi
Hâk Resûlsin yâ Nebiyy-Allah didi
- 334 Mu'cizâtını anun yok hîç had
Hadd ü addın bilmez anun hîç had
- 335 Mu'cizâtından didük birkaç kelâm
Mi'râcından dahı dinle iy hümâm
- 336 Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'çün
Kamumuza rahmet it yarınki gün
- 337 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
- 338 Ger dilersiz bulasız oddan Necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
PEYGAMBER'İN - Ona selâm olsun - Mİ'RÂCI HAKKINDA
- 339 Akl tâvûsı açdı girü perr ü bâl
Tâ ki cevân ile göstere cemâl
- 340 Fikr sahrâsı içine girdi uş
Can semen-zârında cilde urdı hoş
- 341 Urdı ma'nâ perrini birbirine
Tâ ki nakş u reng-i fikret görine
- 342 Taldı dil bahrine hem gavvâs-vâr
Buldı anda nice dürr-i şâhvâr
- 343 Aldı ışk bâzârına geldi anı
Ana âşık müşteri gelsün kanı
- 344 İmdi ol dür dürlerini açalum
Size mi'râc dürlerinden saçalum
- 345 Cân kulağın ger tutar isen bana
Mustafâ mi'râcını eydem sana
- 346 İşit imdi Mustafâ mi'râcını
Nice urundı saâdet tâcını
- 347 Göklere hem nice seyrân kıldı ol
Hak Teâlâ hazretine buldı yol

- 348 Hem ana Allah nice lutf eyledi
Yâ nice rahmet honıyla toyladı
- 349 Ol saadetler kim anda buldı ol
Dünyada hiç bir kişi bulmış değül
- 350 Anda ol gördüğün âdem görmedi
Kimse hem ol irdüğine irmedi
- 351 Görüp işidüp didüğinden i cân
Ba'zısın uş size kılalum beyân
- 352 Bir gice isneyn gicesinde Resûl
Ümmü Hânî evine kıldı nüzul
- 353 Anda-y-iken nâgehân ol yüzi ak
Cebrâîl cennetden ırgürdi Burak
- 354 Tur berü gel yâ Muhammed tiz didi
Kim seni Hak hazretine ündedi
- 355 Turdı fi'l-hâl Mustafâ-yı mâh-ru
Cebrâîl katına vardı ilerü
- 356 Cebrâîl tutdı Burak bindi ana
Hoş yöneldi yüridi Hak'dan yana
- 357 Aldı gitdi Mustafâ'yı Cebrâîl
Önine düşdi ana oldu delîl
- 358 Yolda çok dürlü acâib gördi hem
Geldi Kuds'e irdi vü urdı kadem
- 359 Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Mustafâ'ya cümle ikrâm kıldılar
- 360 Enbiyâ ervâhına irdi nidâ
Kim kılalar Mustafâ'ya iktidâ
- 361 Anda Ahmed bunlara oldu imâm
Enbiyâ ervâhı uydı hoş temâm
- 362 İki rik'at kıldı Aksâ'da namâz
Eyle emr itmiş idi ol bî-niyâz
- 363 Çün namâzı kıluban döndi Resûl

- Geldi Sahre üzre hoş kıldı hulûl
364 Gördiler nûrdan örülmüş nerdübân
Nerdübândan oldılar göğre revân
365 İrdi evvelki göğre bunlar temâm
Kapı açıldı vü girdi ol hümâm
366 Ol gök ehli cümle karşı geldiler
Mustafâ'ya hayli ikrâm kıldılar
367 Merhaben bik yâğ Muhammed didiler
İy şefâat ıssı Ahmed didiler
368 Her göğre kim irdi ol Hayr-ül-enâm
Ol gök ehli kıldılar i'zâz-ı tâm
369 Her biri kutluladı mi'râcını
Didi urundun saâdet tâcını
370 Her ne denlû kim melekler var idi
Kutlu olsun bu kerâmetler didi
371 Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona
372 Gördi gök ehli ibâdetde kamu
Her biri bir türlü tâatde kamu
373 Kim kıyâm içre kimi kılmış rükû'
Kimi Hakk'a secde kılmış bâ-huşû
374 Kim tahiyyâtde oturmuşdı müdâm
Ol idi tâatleri her subh u şâm
375 Kimi takdîs ü kimi temcîd okur
Kimi tehlîl ü kimi tahmîd okur
376 Kimisini ışk-ı Hak almış-durur
Vâlih ü hayrân u mest kalmış-durur
377 Her birinün yitdüğince takâtı
Haşr olunca uş bulardur tâati
378 Anlarun her tâatin ol bî-niyâz
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz

- 379 Mustafâ'ya virdi didi ol Ganî
Ümmetüne armağân ilet bunı
- 380 Her kaçan kim bu namâzi kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar
- 381 Gör Resûl'e Hak ne ikrâm eyledi
K'ümmetine böyle in'âm eyledi
- 382 Her göge kim vardı hem ol bahtiyâr
Ümmetin dile didiler zînhâr
- 383 Her ne hâcet dilesen makbûldür
Cümle maksûdun senün mahsûldür
- 384 Göklerün her kangısına k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol
- 385 Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice
- 386 Bunlarun içre dahı her ne ki var
Anda gördi bunda didi âşikâr
- 387 Çünkü kamusun görüp geçdi öte
Vardı irişdi ol ulu hazrete
- 388 Hak Teâlâ hazretine irdi ol
Hak ne kim gösterdi ise gördi ol
- 389 Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh
- 390 Hakk'ı gördi Mustafâ bî-keyf ü kem
Hak-durur bu sözleri ben kim direm
- 391 Anda gördüğince ol hiç akl u fehm
İrmedi irmeyiserdür cümle vehm
- 392 Bâri her maksûdını bulup temâm
Menziline döndi girü ol hümâm
- 393 Ol gice ne devlete irdüğünü
Ne işidüp yâ neler gördüğünü
- 394 Her ne vâki' oldu ise serteser

- Cümlesin ashâbına virdi haber
395 Bunlar işitdi vü buldı hoş ferah
Hem safâlar artdı eksildi terah
396 Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm
Kasr idüp mi'râcın uş kılduk temâm
397 Çünkü mi'râcını kılduk ihtisâr
Ba'zı evsâfın dahı işit i yâr
398 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
399 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
PEYGAMBER'İN - ona selâm olsun - HİCRETİ HAKKINDA
400 Dahı bundan sonra ol Hayr-ül-beşer
Mekke'den Hak emrile kıldı sefer
401 Mekke'den hicret idüp gitdi Resûl
Ol Medîne şehrine yitdi Resûl
402 Her neyi kim kullara Hak kıldı farz
Hem salâtdan gayrı anda oldı arz
403 Emr-i Hakk'ı halka bildürdi temâm
Dîn-i İslâm buldı eksüksüz nizâm
404 Turdı anda anı idindi makâm
Anda oldı âhir-i ömri temâm
405 Dinle imdi bir nice vasfın anun
Kim işidüp safâlar bula cânun
MUHAMMED MUSTAFÂ'NIN - ona salât ve selâm olsun- BA'Zİ
VASIFLARI HAKKINDA
406 Oldı fikret atına uş dil süvâr
Buldı her yirdeki ma'nâdan süvâr
407 Çünkü açıldı maânî pususu
Geldi irişdi bölük bölük susı
408 Hem hisâr-ı dil açılup çıkdı hoş

- Asker-i evsâf-ı Ahmed irdi uş
409 İşit imdi nice virmiş ol Celil
Mustafâ'ya hulk-ı evsâf-ı cemil
410 Hulkı anun cümle Kur'ân hulkı'dı
Ana ol hulkun kamusı hulkî'di
411 Hem dahı Kur'an'da öğdi ol Kerîm
Didi kim sensin alâ hulkun azîm
Ulu ve mübârek Allah'ın dediği gibi: "*Gerçekten sen büyük ahlâklısın.*"
412 Hulk idi dâim işi bu halk ile
Halkı hod kul kılmış idi hulk ile
413 Muzhir-i Hak mazhar-ı envâr idi
Cümle Lûtf-ı Hak özinde var idi
414 Bahr-i ilm ü hilm ü kân-ı cûd idi
Her saâdet anda hem mevcûd idi
415 Tal'atı meymûn idi vü meh-cebîn
Hırmı-i hüsninde Yûsuf hûşe-çîn
416 Gice gündüz âdeti tâat idi
Anun için seyyid-i sâdât idi
417 Hil'atı Hak'dan anun levlâk idi
Gıll u gışdan kalbi gâyet pâk idi
418 Gayr-ı Hak kalbine bulmaz idi yol
Şöyle kim Hak ışı'la tolmışdı ol
419 Gerçi kim iki cihânda şâh idi
İlle miskînler ile hemrâh idi
420 Dâimâ el-fakrû fahrî'di sözi
Kibr ü isyândan müberrâ'dı özi
421 Gönli alçağıdı vü kadri celîl
Sözleri şîrîn cemâli key cemîl
422 Hiç riyâsuz her işi ihlâs idi
Anun için Hak katında hâs idi

- 423 Bir nefes nefes arzusına uymadı
Gaflet uykusına talup uy'madı
- 424 Hükm içinde hayfa meyli yoğ idi
Lutfı gibi adli hadsüz çoğ idi
- 425 Halk-ı âlemden ol iken müctebâ
Meskenetten ol geyer idi abâ
- 426 Hem tevâzu'la kanâatdi işi
Arpadandı etmeği vü hem aş
- 427 Hilm ile her sözi halka dir idi
Yirmez idi her taâmı yir idi
- 428 Tanrı'nun adını zâkirdi müdâm
Her ne Hak'dan gelse şâkirdi müdâm
- 429 Canını hırs odına yakmadı ol
Hak haram kılduğına bakmadı ol
- 430 Dünyayı terk eyleyüp mel'ûn didi
Her ki sevse dünyayı mağbûn didi
- 431 Ömri içre hiç yalan söylemedi
Söylemeğe dahı kasd eylemedi
- 432 Fi'l ü söz ile kişi incitmedi
Hak buyurmaduğı işi itmedi
- 433 Her kemâlât ile kâmil şâh idi
Anun içün ol habib-ullâh idi
- FASL
- 434 İy ana ümmetliğe da'vâ kılan
Dâimâ da'vâ-yı bî-ma'nâ kılan
- 435 Adun ümmet ümmet işi sende yok
İşlerün vardur muhâlif ana çok
- 436 Ümmet oldur kim anun yolın vara
Hak yolına cümle-i varın vire
- 437 İmdi insâfa gelemüm cümlemüz
Ümmet işinde nemüz vardur nemüz

- 438 Ümmet isen anun ahlâkını tut
Tâ ki ümmetlik bula sende sübût
- 439 Mustafâ işlemediğin işleme
İşleyüp sonra peşimânlar yime
- 440 Hayr u tââtî özüne pîşe kıl
Âhiret ahvâlini endîşe kıl
- 441 Anda ne ilteceğün fikr eylegil
Gussasın bunda iken anun yigil
- 442 Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti
Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı
- 443 Hulk u lutf ile gönüller al ele
Adem oldur hulk ile gönül ala
- 444 Gönlüne yol bulmasun kibr ü hased
Kim hased birle helâk olur cesed
- 445 Kibr hem-reng-i gebirdir yazıda
Gebr olup kibr ehli kaldı yazıda
- 446 Ehl-i kibr hem dahı ehl-i riyâ
İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya
- 447 Gaybet ü kibr u riyâdan key sakın
Tâ olasın hazret-i Hakk'a yakın
- 448 Cümle işde bî-riyâ hoş sâdık ol
Tanrı vü Peygamberine lâyıık ol
- 449 Hak bilür çün her ne işlerse kişi
Hakk'a lâyıık işlemek yeğdür işi
- 450 Kılmağıl hiç kimse aybına nazar
Sana ayruk kişi aybından ne zar
- 451 Aybın ayruğun ko sen aybını gör
Cennet olmak diler isen sana gôr
- 452 Aybunun görmez gözün her pilcesin
Görür ayruk aybının bir kılçasın
- 453 Kimse hakkında dime hiç ayb söz

- Çün değülsin sen dahı hiç aybsuz
454 Sen eğer ayruğa dirsen sana hem
Diyeler için ü taşun tola gam
455 Bir dir isen girü on işidesin
Dimesen Hakk'a yarar iş idesin
456 Mustafâ kavlini tut hoş toğrı ol
Toğrılıkdur Hakk'a varan toğrı yol
457 Mustafâ kavlini her kim işidür
Mustafa'nun ümmeti vü eşidür
NEDAMET
458 Ah n'ideyin ben ki emrin tutmadum
Bir gün ol didüğü yola gitmedüm
459 Nâzenîn ömri kamu virdüm yile
Nefsüm arzûlarına yile yile
460 Ömrümün kadrini hergiz bilmedüm
Şimdi bildüm ille ömri bulmadum
461 Saç sakal ağardı gönlüm kapkara
Kılmadum bir iş ki karam ağara
462 Benven ol yüzi kara vü âsi kul
Bencileyin âsi kul gelmiş değül
463 Hiç nefes olmaya isyan itmedüm
Hem dahı bir toğrı yola gitmedüm
464 Her nefesde işledüm ben bir günâh
Bir günâh için dimedim bir gün âh
465 Hem yazuklaruma sağış yok-durur
Cümle işlerümde sağ iş yok-durur
466 Zerk u tezvîr ü riyâdur her işüm
Gice vü gündüz mesâvidür eşüm
467 Bir kadem Hak'dan yana varmamışam
Nefs yolına yilüben irmemişem
468 Hakk'a lâyıık işlemedüm bir amel

- İşlerüm cümle deĝâ ile deĝâl
469 Hîç bir gün ölümümi sanmadum
Fısk u isyân işleyüp usanmadum
470 Âhiret ahvâlini zikr itmedüm
N'olısar hâlüm diyü fikr itmedüm
471 Üşde irdi yolumı aldı ecel
Dahı fikrüm dâimâ tûl-i emel
472 Hâlimün ba'zısın uş kıldum ayân
Bundan artuk yavuz işüm çok nihân
473 Taşuma bakup beni sanman kişi
Ben bilürem işledüğüm her işi
474 Kimse bilmez nice hâlüm var-durur
Ol bilür kim âlim-i esrâr-durur
475 Her amel kim kılmışam mastûrdur
İlle Hak lûtfı ile mestûrdur
476 Gizlü hâlümün biri olsa âşikâr
Taşlar ile eyleyeler seng-sâr
477 Ol ki bilür gizlü hâlümü ayân
Girü rahmet andan umaram hemân
478 Hâşa lûtfından ki mahrûm eyleye
Afv ide cürmümi merhûm eyleye
NASİHAT
479 Siz ben işledüğüm işi işlemen
Bencileyin çok peşîmanlar yimen
480 Hiç benüm ahvâlüme kılman nazar
Siz anı işlen ki ol Hakk'a yarar
481 Mustafâ ahlâkını terk itmenüz
Toĝrı yolu koyup eğri gitmenüz
482 Tâ ki ana gerçek ümmet olasız
Hak Teâlâ'nun rızâsın bulasız
483 Gerçek ümmet kılğıl iy Hak bizi ana

Tâ kim ümmet diyü ol bizi ana
484 Rahmetünden sen bizi ayırmagıl
Mustafâ ümmetliğinden ırmagıl
485 Uşde işitdün anun evsâfını
Hem dahı ahlâkını eltâfını
486 Her ne kim ol kıldısa sen anı it
Yüzi ak Hak hazretine toğrı git
487 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
488 Ger dilersiz bulasız oddan Necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
489 İşidün hem dahı n'itdi ol hümâm
Ömri Hak emrinde nic' oldı temâm
490 Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ'
491 Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı
492 Okıdı vü halka bildürdi temâm
Şer'i âlem içre hoş tutdı nizâm
493 Kıldı da'vet Tanrı'ya hem kulları
Şer' ile gösterdi toğrı yolları
494 Tâ urur oldı bu şer'ün bahri mevc
Dîne girür oldı bu halk fevc fevc
495 Âlemi şer' ile pür-nûr eyledi
Cân u dil mülkini ma'mûr eyledi
496 Hoş bitürdi ummetinün işlerin
Hem götürdi yirden ol düşmişlerin
497 Halka teblîğ-i risâlet kıldı hem
Anı işitdi vü bildi hem ümem
498 Kıldı âlemde cihâd-ı bî-kıyâs
Ümmet olunca ana her cinn ü nâs

- 499 Cümle kâfirlerden aldı intikâm
Tâ ki tutdı dîn-i İslâm hoş nizâm
- 500 Ömrini Hak buyruğına kıldı sarf
Emr-i Hak'dan kılmadı kem hiç harf
- 501 Tanrı emrini getürdi yirine
Her kim anı tutmaz ise yirine
- 502 Ol kim ana vâcib idi işledi
Ümmet isen ol didüğün işle di
- 503 Geçdi Hak emrinde ömrinin öni
Dahı vardı mevte ulaşdı sonı
- 504 Bu kemâlât ile ol pâkize-zât
Bulmadı mevtden bu âlemde necât
PEYGAMBERİN - ona selâm olsun - VEFATI HAKKINDA
- 505 Başlayalım girü bir sûz söz ile
K'od saçılsun ol sözümden sûz ile
- 506 Tağ ilen taşun yüreğün dağlasun
Ten n'olur anun içün cân ağlasun
- 507 Odlara yaksun odun için taşın
Taşlara döğsün anun'çün taş basın
- 508 Suların gözünden akup kanlu yaş
Bağrı pûlâdun delinüp ola baş
- 509 Ger bu söz ire bihârün sem'ine
Bu sözün odı tütüninden yana
- 510 Mustafâ mevti sözidir bu ayân
İşidicek âh ile eylen figân
- 511 Gözünüz derd ile giryân eylenüz
Cânunuz ışkına kurbân eylenüz
- 512 Her ki bunu işidüp ağlamaya
Bu firak ile yürek dağlamaya
- 513 Taş u ağaçdan dahı kemter ola
Er dimeye ana her kim er ola

- 514 Bunda ma'lûm olur onun âşıkı
Ana âşık olmayandır hâ şakî
MUHAMED MUSTAFÂ'NIN - Allah ona salât selâm etsin -
HASTALIĞININ BEYÂNI
- 515 İşit imdi kim o fahr-i kâinat
Nice haste oldu vü buldı vefât
- 516 Altmış üç yaşa çü irdi ol emîn
Dosta ulaşmaklığı oldu yakın
- 517 Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
Ol güneş yüzlü ve ol alnı kamer
- 518 Dünyadan ukbâya hoş sâz eyleye
Cân hümâsı Hakk'a pervâz eyleye
- 519 Hem ire pâdişâh dergâhına
İşidün nice irer Allah'ına
- 520 Günler içre bir çeharşenbih günü
Ol saâdet ayı vü devlet günü
- 521 Vardı Meymûne evine nâgehân
Anda iken hastalık tutdı hemân
- 522 Ol maraz vurdukça arta başladı
Gussa vü gam halkı örte başladı
- 523 Ol marazdan Mustafâ oldu za'îf
Gayet ıssı oldu ol cism-i lâtîf
- 524 Za'f artuk olduğınca ol şaha
Şükr ü zikrin artururdu Allah'a
- 525 Vardüğınca ol maraz oldu katı
Tâat için kalmadı hiç tâkati
- 526 Çün namâz vakti irişdi nâgehân
Okıdı cümle müezzinler ezân
- 527 Ol ezânı işidüp ol mâh-rû
Turdı vü aldı namâz için vuzû
- 528 Kasd kıldı Mustafâ turmaklığa

- Mescide varup namâz kılmaklığa
529 Turmağa cisminde kuvvet bulmadı
Ol müezzın olana eydün didi
530 Ben varıamazam ikâmet eylesün
Yirime Bû Bekr imâmet eylesün
531 Çün işitdiler sahâbî bu sözi
Her birinün yaş ile toldı gözi
532 İçlerinden kopdı feryâd ile âh
Gökde ol ahdan tutuldı şems ü mâh
PEYGAMBER'İN - Ona salât ve selâm olsun – EMRİ
533 Böyle çün emr itdi Bû Bekr'e Resûl
Mustafâ emrini ol kıldı kabûl
534 Geçdi mihrâba Ebû Bekr-i hümâm
İktidâ kıldı sahâbî-i kirâm
535 Çünki tekbîr itdi vü el bağladı
Döymedi şeşdi elini ağladı
536 Cümle-i ashâb bile ağlaşdılar
Mescid'e göz yaşlarını saçdılar
537 Görmediler anda çün Peygamber'i
Canlarından her biri oldu berî
538 Mustafâ'dan çün bular ayru idi
Sayru ol sanman bular sayru idi
539 Gözi yaşını yenemeyüp ol hümâm
Olmadı anda sahâbîye imâm
540 Bû Bekir didi imâm ol yâ Ömer
Kim özümnden olmuşam ben bî-haber
541 Sordı bildi anı ol Hayr-ül-enâm
K'olmadı Bû Bekr ashâba imâm
542 Didi elbette imâmet eylesün
Bü Bekr emrûme riâyet eylesün
543 Vardı vü itdi namâza ibtidâ

Kıldı Bû Bekr'e sahâbî iktidâ
544 Anı gördi Mustafâ sabr itmedi
Hem eser kıldı ol ayrılık odı
545 Mustafâ didi ki tutun turayım
Ol yâranlarum katına varayım
546 Göreyim bir dahı ol yâranları
Kim dahı görmeyiserem anları
547 Hem beni anlar dahı görmeyiser
Sohbetüme dünyada ırmeyiser
548 Gelünüz kim mescidüme varalum
Birbirümüzi toyınca görelüm
549 Kim ölüm ayırısar sizden bizi
Didi dahı yaş ile toldı gözi
550 Bu söz ile oda yakdı bunları
Kıldılar çok zârî vü efgânları
551 Koltuğına girdiler götürdiler
Tuta tuta mescid'e yitürdiler
552 Gayret ile geldi saffa ol safa
İktidâ Bû Bekr'e kıldı Mustafâ
553 Çün sahâbî hoş temâm itdi namâz
Kıldılar ol bî-niyâza çok niyâz
554 Mustafâ'yı gördi ol hâlde bular
Her birisi âh idüp ağlaşdılar
555 Girü ashâb girüben koltuğına
Mustafâ'yı iltı bunlar evine
556 Anda kim Bû Bekr imâmet eyledi
On yedi vaktde niyâbet eyledi
557 Hem on üç gün haste oldu ol Habîb x
Ol iken bu cümle dertlere tabîb
558 Buncılayın derdi buldı Mustafâ
Vasl-ı Hak olasıdur ancak şifâ

- 559 İşbu hâl içreyken irdi Cebrâîl
Didi kim sana selâm itdi Celîl
- 560 Sordı hâlünü dahı hem ol Çalap
Sor Habîbüm ne kılur didi taleb
- 561 Ümmetümi dilerem Hak'dan didi
Dileğüm Hak'dan budur çokdan didi
- 562 Ümmetümdür kaygum u gussam hemîn
Yimezem ümmetden ayruğun gamın
- 563 Gice gündüz bu-durur hem himmetüm
Kim bağışlaya bana Hak ümmetüm
- 564 Girü Hakk'a vardı geldi Cebraîl
Didi kim girü selâm itdi Celîl
- 565 Hak Teâlâ sana çok lûtf işledi
Ol yazuklu ümmetün bağışladı
- 566 Didi maksûdum bu idi Hak'dan uş
Hâtırum şimdi igen hoş oldı hoş
- 567 Olduğınca ömrinün hem müddeti
Ümmetî vü ümmetî dirdi ümmetî
- 568 Girü son vaktında görün himmetin
Ümmetin Hak'dan dilerdi ümmetin
- 569 Hem kıyâmetde cemâl-i enbiyâ
Çağrışuban nefsî vâ nefsî diye
- 570 İlle yüz urup Muhammed hazrete
Eyde kim vâ ümmetâ vâ ümmetâ
- 571 Hem diye iy rahmeti çok rahmeti
Bana ümmetsüz gerekmez cenneti
- 572 Gerçi bunlarda yazuksuz yok değül
İlle iy Hak rahmetünden çok değül
- 573 Ol yazuklu ümmetüm bağışlagıl
Dahı bana ne dilersen işlegil
- 574 Ger dilersiz bulasız oddan necât

Işk ile derd ile eydün es-salât

FASL

- 575 Zî saâdet zî beşâret zî safâ
Kim bize kıla şefaât Mustafâ
- 576 Din kimün vardur bunun gibi şefî'
Devlet anun kim ola ana mutî'
- 577 Nâgehân ol peyk-i hazret Cebrâîl
İrdi vü didi selâm itdi Celîl
- 578 Kara gussa donların geymişdi ol
Anı öyle gördi vü sordı Resûl
- 579 Didi Cebrâîl'e iy kardaş niçün
Kara gussa donların geydün bugün
- 580 Gördüğüm yokdur bu sûretde seni
Böyle niçün kıldunuz dinüz bunı
- 581 Didi kim geydüm senün'çün yâ Emîn
Son inişümdür yire dahı hemîn
- 582 Vahy içün iner değülem bir dahı
Vahy kat' oldu bugün Tanrı hakı
- 583 Cümle gök ehli senün'çün tutdı yâs
Kara donlar geydi cümle cinn ü nâs
- 584 Cebrâîl geldükde sonra emr ile
Anda gelmiş idi Azrâîl bile
- 585 Vardı virdi Mustafâ'ya ol selâm
Hoş selâmın aldı anun ol hümâm
- 586 Sordı kabz içün mi geldün yâ melek
Yâ ziyâret mi-durur ancak dilek
- 587 Didi gelmişem ziyaret itmeğe
Dahı kabz-ı rûh idüben gitmeğe
- 588 Hak buyurdi ben sana olam mutî'
Her ne dirsен onu tutam yâ şefî'
- 589 Ger icâzet olsa kabz-ı rûh idem

- Olmaz ise hod girü dönem gidem
- 590 Ol melek bu sözü kılurken beyân
Anı hem dinler iken şâh-ı cihân
- 591 Didi tâvus-ı melek ol Cebrâîl
Yâ Muhammed sana müştakdur Celîl
- 592 Cebrâîl çün bunu didi ol şaha
Ol dahı azm itdi vara Allah'a
- 593 Çün bu sözleri işitdi ol Resûl
Cân ile Hak emrini kıldı kabûl
- 594 Didi Azrail'e kim gel yâ melek
İşlegil her ne ise Hak'dan dilek
- 595 Geldüğün işi bitür didi ana
Döndi söyledi sahâbîden yana
- 596 Çok vasiyyet itdi bunlara Resûl
Tâ ola âsân cemî'-i toğrı yol
- 597 Ümmetini Tanrı'ya ısmarladı
Her nasîhat kim gerekdi hep didi
- 598 Hem didi ashâba ol Hayr-ül-enâm
Ümmetüme kılasız benden selâm
- 599 Eydesiz kim şer'ümi komayalar
Nefse uyup dünyayı kovmayalar
- 600 Ol beni cân ile seven ümmetüm
Hem seve cânı gibi her sünnetüm
- 601 Cehd ide bir sünnetüm terk itmeye
Toğrı yolu koyup eğri gitmeye
- 602 Tanrı emrin kılmayalar hîç fevt
Tâ irişince bulara vakt-ı mevt
- 603 Bencileyin olalar Hakk'a mutî'
Tâ bulara yarın olam ben şefî'
- 604 Ben nice dirildüm ise dünyede
Öğrenüp bunlar dahı öyle ide

- 605 Her işi bunlara ta'lîm itdi hoş
Dahı canun Hakk'a teslîm itdi hoş
- 606 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
PEYGAMBERİN - ona selâm olsun - VEFATININ
ANLATILMASI
- 607 Bilinüz iy âşıkân-ı Mustafâ
Hakk'a irdi anda cân-ı Mustafâ
- 608 Ol hümâ kuşu çü pervâz eyledi
Cümle halk feryâda âğâz eyledi
- 609 Sabr yakasını yırtup açdılar
Başlarına hâk-i hasret saçdılar
- 610 Toldı âlem hep gırîv ile hurûş
Ol gırîv ile cihâna düşdi cûş
- 611 Her melek her vahş u tayr u cinn ü nâs
Mustafâ için kamusı tutdı yâs
- 612 Âh u feryâdı göğ'e ağdurdılar
Gözlerinden yire yaş yağdurdılar
- 613 Yir ü gök ehli kamu ağladılar
Bu od ile cânların tağladılar
- 614 Na'ra vü feryâd u zârî hây u hây
Toldı yirler gökler âh u vây vây
- 615 Çünkü bu zârîleri çarh dinledi
Beli bükildi vü fi'l-hâl inledi
- 616 Ay ü gün tonuktı döndi rengi hem
Halk-ı âlem içine düşdi bu gam
- 617 Âh idüp eydürdi Bû Bekr-i rızâ
Kanı yâ ol Mustafâ vü Mürtezâ
- 618 Zârî ile çağırup dirdi Ömer
N'idevüz sensüz biz iy Hayr-ül-beşer
- 619 Derd ile Osmân-ı ummân-ı hayâ

- Dirdi kanı şâh-ı cümle enbiyâ
620 Hem Ali eydür idi yâ Mustafâ
Gitdi âlemden cemâlünsüz safâ
621 Hasret ile dir Hüseyin ile Hasen
N'idevüz biz iy dede gitdün çü sen
622 Gitdünüz siz bizi kim okşayısar
Kurret-ül-aynî bize kim diyiser
623 İy dede sizsüz biz uş kalduk yetîm
Firkatün odı bizi yakdı azîm
624 Fâtîme'yle Âişe kılup figân
Dirler idi el-emân ü el-emân
625 Ammisi kim Mustafâ 'nun var idi
İşbu şi'ri eydübeyn ağlar idi
626 Cümle er ü avret u bâî u fakîr
Her biri bir derde olmışdı esîr
627 Kimisinün gözleri giryân idi
Kimisinün ciğeri biryân idi
628 Kimisi bu derd ile hayrân u zâr
Kimi topraklarda gâltan bî-karâr
629 Kiminün aklı gidüp düşmüş idi
Cümlesi bu oda dutuşmuş idi
630 Nice vâsf ide kimesne ol günü
Göklere çıkmış idi feryâd üni
631 Eyle göz yaşî revân olmuş idi
Sanadun seyl-i revân olmuş idi
632 Halkı gark kılmış idi göz yaşları
Âh odı yakmışdı tağ u taşları
633 Hak yaradaldan beri seb'-i tibâk
Görmedi bundan katı kimse firâk
634 Böyle odlu derd kişî görmüş değül
Göreni dahı haber virmiş değül

- 635 Bu firâk odı kime kim uğradı
Uğraduğınun yüreğın toğradı
- 636 Ol zamandan berü ol od yanadur
Şimdi cânlarda pes ol od yâ nedür
- 637 Didiler budur çü hâl n'itmek gerek
Tanrı emrince yarağ itmek gerek
- 638 Hoş yarağ idüp yuyup götürdiler
Mustafâ'yı kabrine yitürdüler
- 639 Üç gün anda kodılar Peygamber'i
Tâ namazın kıldı her ins ü peri
- 640 Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Yirler ü gökler melekler toldılar
- 641 Saff u saf cümle gelen turdı temâm
Kim' cemâat oldu vü kimi imâm
- 642 Muttasıl üç gün namâzın kıldılar
Çün namâzın kıluban tağıldılar
- 643 Ol sahâbî cem' olup geldi yine
Mustafâ 'yı kodı bunlar kabrine
- 644 Nice kim vâcibdi öyle kıldılar
Tanrı takdirine hayrân kaldılar
- 645 Döndiler cümle sahâbî câzi'ün
Didiler innâ ileyhi râci'ün
- 646 Ağlaşu ağlaşu cümle kaygulu
Cânları hasret odı ile dolu
- 647 Girü dönüp çün eve geldi bular
Hep sahâbî bir yire cem' oldılar
- 648 Mustafâ 'yı bulmadılar ortada
Cânı bunların girü yandı oda
- 649 Girü feryâd u figân eylediler
Girü göz yaşın revân eylediler
- 650 Girü odlar saçdı âhından bular

- Eyle âh kim âhene irse deler
- 651 Döğdiler hasret taşıyla başların
Dökdiler hem kanlu gözler yaşların
- 652 Didiler kanı bizim sultânumuz
Kancâru vardı dinüz ol cânumuz
- 653 N'idelüm n'eyleyelüm biz iy aceb
Şâhumuzı kanda kılalum taleb
- 654 Ger anun ay yüzünü görmezsevüz
Sohbetine bir nefes irmezsevüz
- 655 Hâlümüz nice olısar bilmezüz
İşbu derdün hiç devâsın bulmazuz
- 656 Yâ İlâhî bilmezüz ne kılavuz
Niceye dek bu oda yakılavuz
- 657 Çünkü ortamuzdan uçdı ol hü mâ
Bizi iy Hak dünyada ansuz koma
- 658 Çün sefer eyledi ol Hayr-ül-enâm
Bize ansuz oldu bu dirlik haram
- 659 Âh idüp bir birine bakar idi
Birin odı birin yakar idi
- 660 Kalmış idi cümle şöyle çâresüz
Yoğ idi hiç bir yüreği yâresüz
- 661 Gördiler böyle ile olur değül
Bildiler anda varan gelür değül
- 662 Didiler bir birine kim n'idelüm
Çünkü Hak emri-durur sabr idelüm
- 663 Çün sefer kıldı cihândan Mustafâ
Dünyadan hiç kimse ummasın vefâ
- 664 Her ki geldi dünyaya gitmek gerek
Biz dahı yol yarağın itmek gerek
- 665 Vardı ol hod Hazret'e kavuşdı hoş
İlle hasretde biz ansuz kalduk uş

666 Ol idi cân içre bizüm cânumuz
Ol idi her derde hem dermânumuz
667 Bize ansuz dahı dirlik ne gerek
Ba'd-ez-în bize ölümdür yiğirek
668 Gelünüz kim Mustafâ 'ya gidelüm
Mustafâ'suz bu cihânı n'idelüm
669 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm
670 Ger dilersiz bularsız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât
KİTABIN SONU HAKKINDA
671 İşbudur hâli cihânun bilünüz
Ger sizün var ise akl ü bilünüz
672 Dünyada bâki kalavuz sanmanuz
Komasın yabanda sizi sanunuz
673 Mustafâ'dan ibret alun siz dahı
Birünüz kalmayısar Tanrı hakı
674 Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi
Akıbet ölmek-durur anun işi
675 İmdi ölmedin gelün eylen yarak
Tâ ki Hazret'de yüzünüz ola ak
676 Tanrı kulluğına meşğûl olunuz
Nefse kul olman Hak'a kul olunuz
677 Mustafâ didüğü yola varunuz
Virünüz Hak yolına hep varunuz
678 Tâkatunuz yitdüğince tâati
Kılunuz kılman fevit bir sâati
679 Tâ peşîmân olmayasız sonucu
Kalmaya hem cânunuzda key acı
680 Bu nesâyih kim direm kılun kabûl
Olasız Hazret'de tâ makbûl kul

- 681 Her kim ola âkıl ü devletlü er
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter
- 682 Bilür iken kim ölürtüz âkıbet
Çürüyüp toprak oluruz âkıbet
- 683 Gör ki Hakk'a dönmişümüz var mıdur
Fiskdan artuk hiç işimiz var mıdur
- 684 Bir yaramaz fi'li tağyîr itmedük
Âhiret bâbında tedbîr itmedük
- 685 Dirliği dünyâda sağ eylemedük
Ölümümüz'çün yarağ eylemedük
- 686 Hakk'a lâıyk kılmaduk a'mâlümüz
Bilmezüz kim n'olısar ahvâlümüz
- 687 İmdi gel isyânumuz yâd idelüm
Nâle vü zârî vü feryâd idelüm
- 688 Ölümümüz gussasını yiyelüm
Dâima estağfiru'llah diyelüm
- 689 Anda ağlaşacağumuz analum
Bunda anun'çün biraz ağlaşalum
- 690 Bunda ağlamaklığın assısı çok
Anda bin yıl ağlasan assısı yok
- 691 Hakk'a eksüklüğümüz arz idelüm
Ağlamağa göz yaşın karz idelüm
- 692 Akıdalum gözümüzden kanlu yaş
Kim bizüm'çün ağlaşa tağ ile taş
- 693 Eyle âh eyleyelüm kim ger taş
İrse odı kaynaya ol taş taş
- 694 Sad hezâran hasret ü derd ile âh
Ömrümüz isyan ile oldı tebâh
- 695 Yüz karaların kazanduk dünyede
Ol hacâletler aceb nice gide
- 696 Bize iy Hak eyle tevîkun refîk

Tâ ki varıblevüz toğrı tarîk
697 Nefsümüz elinde olmuşuz esîr
Bu esirlikten bizi kurtarıvir
698 Nefse uyup işledük bî-had günâh
Bilmezüz kim ne kılavuz iy ilâh
699 Bu hecâlet içre hayrân kalmışuz
Kim günah bahrine böyle talmışuz
700 Ger inâyet irmeye senden bize
Yır ü gök ehli kamu bizden beze
701 Umaruz senden inâyetler ola
Rahmet irişe saâdetler ola
702 Bir bölük bîçâre miskin âsiyüz
Kulluğundan kâsir u hem kâsiyüz
703 Sana lâıyk bir amel hiç bizde yok
İlle isyân ile noksân var çok
704 Cümlemüz isyânumuzı bilmişüz
Hazretüne rahme uma gelmişüz
705 Kapuna eksüklik ile geldük uş
Yüzümüz kara elümüz dahı boş
706 Ger senün kapunda olur ise red
Bize ayruk kimden olısar meded
707 Gerçi kim isyânumuz key çok-durur
Varacak ayruk yirümüz yok-durur
708 Bize ger rahmet kıl u ger oda yak
Gitmeyiserüz kapundan bir ayak
709 İşigünden yüzümüz kaldurmazuz
Bin para kılurlar ise turmazuz
710 Her n'olursavuz kapunda oluruz
Ger dirilürüz ü gerçi ölürüz
711 Dâima kullar işi isyân olur
Pâdişahdan afv ile ihsân olur

- 712 Ol ki bize yaraşur kılduk anı
Sen sana yaraşurın kıl yâ Ganî
- 713 Rahmetünden ger bize ihsân ola
Pâdişahlığına ne noksân ola
- 714 Cümlemüz ger hışmun odına yana
Milketünden nesne hiç artmaz yine
- 715 Bize kıldun çünkü her in'âm-i âm
Rahmetünle olur ol in'âm tâm
- 716 Hem SÜLEYMÂN-ı fakîre rahmet it
Yoldaşun îmân yirini cennet it
- 717 Hazretüne anı ilet yüzi ak
Mustafâ konşulığında vir turak
- 718 Ana dîdârunı görmek kıl nasîb
Cümle-i mü'minler ile yâ Mücîb
- 719 Ol Muhammed hürmetiy'çün kim adun
Anun adiyle bile koşa kodun
- 720 Halk-ı âlemden anı itdün güzîn
Kıldun anı rahmeten li'l-âlemîn
- 721 Bize anun izzetine izzet it
Fazlun ile cümlemüze rahmet it
- 722 Rahmetünden bizi mahrum eyleme
Hem azâbun odına mûm eyleme
- 723 Bizi hâs dostlarına sen eyle hâs
Cümle-i havf u hatardan vir halâs
- 724 Kamu hâcâtumuzu eyle kabûl
Ol saâdet hakkı kim buldı Resûl
- 725 İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı
Bil Vesîletü'n-Necât oldu adı
- 726 Hem sekiz yüz on ikide târihi
Bursa'da oldu tamâm bu iy ahi
- 727 Hakk'a hamd ile senâlar bî-hisâb

- K'oldı Hak avniyle kâmil bu kitâb
728 Tanrı'dan yüz bin dürûd ile selâm
Mustafâ 'nun rûhına her subh u şâm
729 Olsun Âl'ine dahı ashâbına
Tabiîn ensâr u hem ahbâbına
730 Ümmetinden râzı olsun ol Mu'în
Rahmetü 'llâhi aleyhim ecma'în
731 Hâk Teâlâ rahmet eyleye ana
Okudanı kim duâ ile ana
732 Hak Teâlâ rahmet eylesün ana
Kim yazanı dahı hayr ile ana